

Sympóziá, kolokviá, konferencie

PRÁVNA OCHRANA VERITEĽOV

**Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
„Právna ochrana veriteľov“ organizovanej
Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave
dňa 8.12.2017**

**Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2017**

Recenzenti:

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

JUDr. Ondrej Laciak, PhD.

Zostavovatelia:

doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.

Mgr. Stanislav Mihálik

Táto publikácia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

**Právna ochrana veriteľov: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Právna ochrana veriteľov“ organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 8.12.2017/
Zostavovatelia: Eduard Burda, Stanislav Mihálik. – 1. vydanie. –
Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2017, -
133 s.**

(Sympóziá, kolokviá, konferencie)

ISBN 978-80-7160-456-3 (viazaný dokument)

ISBN 978-80-7160-457-0 (CD-ROM)

© Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2017

ISBN 978-80-7160-456-3 (viazaný dokument)

ISBN 978-80-7160-457-0 (CD-ROM)

OBSAH

Zoznam najčastejšie používaných skratiek	5
Predhovor	7

VŠEOBECNÝ POHĽAD NA TRESTNÉ ZÁKONODARSTVO A JEHO STABILITU V INTENCIÁCH OCHRANY VERITEĽOV **8** |

doc. JUDr. Iveta Fedorovičová, CSc., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

EKONOMICKÁ PODSTATA VZŤAHU VERITEĽ A DLŽNÍK NA ÚROVNI PODNIKU **12** |

Ing. Ingrid Kútna Želonková, PhD., doc. PhDr. Dušan Stanek, CSc., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

PERSPEKTÍVY OCHRANY VERITEĽOV V KONTEXTE AKTUÁLNYCH ZMIEN OBCHODNÉHO ZÁKONNÍKA **19** |

JUDr. Peter Lukáška, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

OCHRANA VERITEĽA PRI ZMLUVE O PÔŽIČKE POSKYTNUTEJ NA ZÁKLADE ÚSTNEJ DOHODY **27** |

Mgr. Martin Daňko, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

REGULÁCIA OCHRANY VERITEĽA (INVESTORA) V RÁMCI OBCHODNÝCH SYSTÉMOV KAPITÁLOVÉHO TRHU **32** |

doc. JUDr. Ľubomír Čunderlík, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ÚČINNOSŤ ÚNIOVÝCH PROCESNÝCH NÁSTROJOV PRI VYMÁHANÍ POHLADÁVOK **42** |

doc. JUDr. Ing. PhDr. Michael Siman, PhD., DEA, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave

SPRENEVERA – AKTUÁLNE INTERPRETAČNÉ A APLIKAČNÉ PROBLÉMY **49** |

doc. JUDr. Sergej Romža, PhD., Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

VYBRANÉ ÚPADKOVÉ TRESTNÉ ČINY V KOMPARÁCII S NIEKTORÝMI ŠTÁTMI EURÓPSKEJ ÚNIE **56** |

doc. JUDr. Margita Prokeínová, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA VĚŘITELE V JUDIKATUŘE NEJvyššího soudu České republiky **65** |

doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Prahe

ANALÝZA TRESTNÉHO ČINU SKRESŤOVANIE ÚDAJOV HOSPODÁRSKEJ A OBCHODNEJ EVIDENCIE **71** |

JUDr. Jakub Lorko, PhD., Mgr. Stanislav Mihálik, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

TRESTNOSŤ ČINOV SMERUJÚCICH K ČO I LEN ČIASTOČNÉMU ZMARENÍU USPOKOJENIA VERITEĽA **86** |

doc. JUDr. Eduard Burda, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ÚPADKOVÉ TRESTNÉ ČINY A ICH DOKAZOVANIE PRÁVNICKEJ OSOBE **94** |

doc. JUDr. Marek Kordík, LL.M, PhD., JUDr. Katarína Kupková, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

**PORUŠOVANIE POVINNOSTI PRI SPRÁVE CUDZIEHO MAJETKU –
ROZHODOVACIA ČINNOSŤ SÚDOV..... 104**

prof. JUDr. Jozef Čentíš, PhD., Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

JUDr. Ján Šanta, PhD., LL.M., MBA, Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

JUDr. Andrej Beleš, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

**ÚPADOK OBCHODNEJ SPOLOČNOSTI A JEHO VÝZNAM
Z HĽADISKA TRESTNÉHO PRÁVA..... 115**

JUDr. Miloš Maďar, PhD., LL.M., Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

**PROBLEMATIKA TRESTNÉHO POSTIHU ŠIKANÓZNYCH
INSOLVENČNÝCH NÁVRHOV..... 124**

JUDr. Denisa Hamranová, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ZOZNAM NAJČASTEJŠIE POUŽÍVANÝCH SKRATIEK

EP	(Exekučný poriadok) – zákon č. 233/1995 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov
OZ	(Občiansky zákonník) – zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
ObZ	(Obchodný zákonník) – zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
TP	(Trestný poriadok) – zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
TZ	(Trestný zákon) – zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
ZKR	(zákon o konkurze a reštrukturalizácii) – zákon č. 7/2005 Z. z. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
ZR	(zákon o rodine) – zákon č. 7/2005 Z. z. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
ZoTZPO	(zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb) – zákon č. 91/2016 Z. z. Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
ZDP	(zákon o dani z príjmov) – zákon č. 595/2003 Z. z. Zákon o dani z príjmov v znení neskorších predpisov

Judikatura:

NS Rč	judikát publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ktorý bol v Českej republike vydávaný nakladateľstvom C. H. Beck, Praha; číslo označuje poradové číslo zväzku/ročník, za pomlčkou je uvádzané za písmenom „T“ (trestný judikát) poradové číslo judikátu
R	judikát uverejnený v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk (ČSR, ČSSR, ČSFR, SSR, ČSR, SR, ČR, Slovenskej republiky v ére samostatnosti, t.j. od 1.1.1993, ako aj judikáty z obdobia Protektorátu Čechy a Morava), (ide o trestnú časť, ak je občianskoprávny, obsahuje za číslom judikátu skratku CV, ak je správnyprávnny, obsahuje za číslom judikátu skratku SP), číslo označuje poradové číslo/ročník a prípadná rímska číslica za pomlčkou označuje príslušnú právnu vetu
Rč	judikát uverejnený v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk Českej republiky v ére samostatnosti, t.j. od 1.1.1993 (ide o trestnú časť, ak je občianskoprávny, obsahuje za číslom judikátu skratku CV, ak je správnyprávnny, obsahuje za číslom judikátu skratku SP), číslo označuje poradové číslo/ročník a prípadná rímska číslica za pomlčkou označuje príslušnú právnu vetu
sp. zn.	spisová značka súdneho rozhodnutia
TR NS Rč	judikát publikovaný v souboru trestných rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ktorý je v Českej republike vydávaný nakladateľstvom C. H. Beck, Praha; číslo označuje poradové číslo časopisu/ročník, za pomlčkou je uvádzané za písmenom „T“ (trestný judikát) poradové číslo judikátu
ÚS	rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky

ZSP

judikát publikovaný v časopise Zo súdnej praxe vydávaný vydavateľstvom Iura Edition, Bratislava; číslo označuje poradové číslo/ročník a prípadná rímska číslica za pomlčkou označuje príslušnú právnu vetu

PREDHOVOR

Veriteľsko-dlžnícke vzťahy predstavujú ekonomicko-právny základ fungovania spoločnosti. Sú prítomné prakticky pri každom podnikateľskom vzťahu ako aj v rámci každodenného života akejkoľvek fyzickej či právnickej osoby vstupujúcej čo aj do úplne elementárneho ekonomicko-právneho vzťahu. Preto sú právna ochrana veriteľa a s ňou spojená úroveň vymožitelnosti práva priamymi determinantmi bezpečnosti podnikateľského prostredia a ekonomického rozvoja spoločnosti.

Postkomunistické štáty boli v prvých rokoch svojej existencie charakteristické divokými ekonomickými vzťahmi, ktoré si častokrát zamieňali slobodu so svojvôľou. Vymožitelnosť práva bola práve na začiatku nástupu k trhovej ekonomike nízka a aj keď sa v posledných rokoch zlepšuje, ešte stále je v tejto oblasti čo doháňať. Preto sa nemôžeme čudovať, že dlžníci sa snažili využiť všetky dostupné možnosti, ako sa dostať k svojim, častokrát už alebo takmer nevymožiteľným pohľadávkam. Preto nebolo a stále ešte nie je ničím výnimočným nadmerné využívanie prostriedkov trestného práva veriteľmi z dôvodu donútenia svojich dlžníkov k splateniu ich záväzkov. A to napriek charakteru trestného práva ako prostriedku ultima ratio.

Predkladaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Právna ochrana veriteľov“ je čiastkovým výsledkom riešenia projektu VEGA č. 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“ na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Aj keď na tému nahliadame predovšetkým prostriedkami trestného práva, nemožno jej uprieť interdisciplinárny charakter a tak v rámci riešenia projektu kooperujú okrem trestných právnikov aj obchodnoprávni, finančnoprávni, správnoprávni, právnici ako aj ekonómovia. Zloženiu riešiteľského kolektívu a nadväznosti jednotlivých tém sme prispôsobili aj štruktúru tohto zborníka.

Držíte v ruke dielo, ktoré predstavuje základ pre ďalšie vedecké skúmanie predmetnej témy, vo finále ktorého predstavíme komplexnú vedeckú monografiu poskytujúcu interdisciplinárny pohľad na ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov de lege lata i de lege ferenda.

doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.
vedúci riešiteľského kolektívu

VŠEOBECNÝ POHĽAD NA TRESTNÉ ZÁKONODARSTVO A JEHO STABILITU V INTENCIÁCH OCHRANY VERITEĽOV¹

GENERAL VIEW ON THE CRIMINAL LEGISLATION AND ITS STABILITY IN INTENTIONS OF PROTECTION OF CREDITORS

doc. JUDr. Iveta Fedorovičová, CSc.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta UK v Bratislave

iveta.fedorovicova@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Autorka sa viac-menej vo všeobecnej rovine a s určitým nadhľadom – cez pohľad na nestabilitu nielen trestného zákonodarstva, ale i celého nášho právneho poriadku zamýšľa nad zásadnými otázkami súvisiacimi s témou konferencie.

Kľúčové slová: kriminalizácia, nestabilita trestného zákonodarstva a právneho poriadku, trestná zodpovednosť fyzických a právnických osôb, normotvorba a výklad právnych noriem, proces dokazovania, pomocná úloha trestnej represie, prevencia, právna výchova a právne vedomie, úpadkové trestné činy.

Abstract: The author thinks about the fundamental issues related to the theme of the conference – more or less in general and with some perspective – through the view of the instability not only of the criminal legislation but also of our whole legal order.

Keywords: criminalization, instability of criminal legislation and legal order, criminal liability of individuals and legal persons, law-making and interpretation of legal norms, evidentiary process, auxiliary role of criminal repression, prevention, legal education and legal awareness, insolvency offences.

Od rekodifikácie trestnoprávných noriem v Slovenskej republike uplynulo viac než desať rokov. Aspoň „mladším ročníkom“ treba pripomenúť, že jej ciele v oblasti hmotného práva, t.j. predovšetkým dekriminalizácia a depenalizácia, bohužiaľ dodnes zostali nezrealizované. Prečo? Zrejme preto, že spoločensko-ekonomické a politické podmienky to neumožňovali a zdá sa, že dodnes neumožňujú.

Tendencia kriminalizovať sa prejavuje v priebehu celého porekodifikačného vývoja trestného práva v našej, už samostatnej republike. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že v Trestnom zákone (zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov) pribudlo pomerne veľké množstvo nových trestných činov a u mnohých z tých, ktoré sa v predmetnom zákone už nachádzali, boli zvýšené trestné sadzby trestu odňatia slobody.

Sústavnými novelizáciami (pravdupovediac sa mi ich už ani nechce počítať) podkopávajúcimi právnú istotu občanov sa tak trestné právo začína stávať čoraz neprehľadnejším a výklad práva pri riešení konkrétnych trestných vecí – a to aj v súvislosti s tzv. insolvenčnými alebo úpadkovými trestnými činmi – jednotlivými subjektmi v aplikačnej praxi čoraz zložitejším, nakoľko legálny výklad, výklad zákonodarcu, je v mnohých prípadoch z aspektu normotvorby koncipovaný síce správne, ale často značne

¹ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnú ochranu veriteľov“.

široko, takže orgány činné v trestnom konaní a súd, ako i samotní advokáti sú nútení prispievať k výkladom tých istých ustanovení a v ich rámci použitých pojmov aj vlastnou, niekedy i vzájomne protichodnou „tvorbou“.

Ku kriminalizácii prostredníctvom trestnoprávnych noriem určitým spôsobom následne prispel aj lex specialis k Trestnému zákonu – Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb (zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov), ktorým sa zaviedla v podmienkach Slovenskej republiky dlho očakávaná priama trestná zodpovednosť právnických osôb.

Samozrejme, že táto skutočnosť priniesla so sebou rad ďalších problémov, nakoľko z pripravovaného taxatívneho výpočtu 107-ich trestných činov vzťahujúcich sa na právnické osoby bola z návrhu predmetného zákona ešte pred jeho prijatím vypustená vyše polovica z nich², čo na strane jednej síce vyznelo ako akési zdanie príliš nekriminalizovať protiprávne konania právnických osôb; na strane druhej však – keď si položíme otázku: „Hlavne z akého dôvodu mal byť tento zákon prijatý?“ – redukcia počtu taxatívne vymedzených trestných činov vyznela dosť záhadne... O to viac, že najviac trestných činov bolo vypustených práve zo štvrtej a piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, ktoré sa dotýkajú majetkových a hospodárskych trestných činov; t.j. aj tzv. ekonomickej kriminality.

Vzniknutá situácia sa javila byť takmer nepochopiteľnou nielen pre odbornú, ale aj samotnú laickú verejnosť.

Na základe určitých tlakov musela byť teda zákonodarcom uskutočnená náprava. Takže len čo bol zákon „na svete“, vzápätí bol novelizovaný zákonom č. 316/2016 Z.z. (účinným od 1. januára 2017), ktorým sa rozsah výpočtu trestných činov, za ktoré právnická osoba môže niesť priamu trestnú zodpovednosť – opäť rozšíril, a to aj v oblasti ekonomickej kriminality.³

To, čo som vyššie zámerne naznačila, smeruje len k dokresleniu trestnoprávneho stavu, v akom sa momentálne nachádzame.

Skutočnosť, že za spáchané trestné činy možno v súčasnosti už aj v našich špecifických podmienkach trestne stíhať nielen fyzické, ale aj právnické osoby, jednoznačne nadmieru zaťažuje aplikačnú prax, o.i. najmä v súvislosti s možnosťou trestne stíhať za ten istý skutok súbežne rovnako tak fyzickú, ako aj právnickú osobu.

Som preto presvedčená, že zložitý proces dokazovania jednotlivých trestných činov z hľadiska zisťovania skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností, ako i z aspektu vynesení meritorných rozhodnutí v duchu zákonnosti a spravodlivosti, bude nevyhnutne vyžadovať komplexné a systémové zastabilizovanie nielen nášho trestného zákonodarstva, ale celého právneho poriadku, nakoľko dokazovanie v trestnom konaní sa pri riešení konkrétnych trestných vecí musí bezpodmienečne opierať o poznatky iných odvetví práva, v rámci ktorých tiež celkom nemožno hovoriť o právnej stabilite, a teda ani právnej istote jednotlivých subjektov práva.

Treba tiež zvýrazniť pomocnú úlohu trestnej represie (chrániť totižto neznamená len trestať) a pôsobenie trestného práva v intenciách „ultima ratio“

V daných súvislostiach si dovoľím tiež neopomenúť niektoré z myšlienok akademika Čiča, M., ktoré boli publikované v jeho diele Československé trestné právo ako súčasť trestnej politiky. „Účelom trestného práva, trestu a celého trestného stíhania je ochrana

² K postupnému formovaniu trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR, ako aj k trestným činom, ktoré boli z návrhu Zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb vypustené, bližšie pozri Prokeiová, G.: Trestná činnosť právnických osôb. In: TURAYOVÁ, Y. – TOBIÁŠOVÁ, L. – ČENTĚŠ, J. a kol.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR. Bratislava: Vydavateľstvo právnickej literatúry Wolters Kluwer, s.r.o., 2016, s. 72-89.

³ K terminológii a zaradeniu trestných činov do rámca majetkovej alebo ekonomickej kriminality o.i. pozri napr. STRÉMY, T.: Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, 2010, s. 12-37.

spoločnosti, prevencia vo forme prevýchovy páchatel'a a výchovy ostatných členov spoločnosti... riešenie problému kriminality nespočíva v následnom postihu, ale v predchádzaní trestnej činnosti likvidáciou tých činiteľov, ktorí ju vyvolávajú, podmieňujú, umožňujú, ako aj vo výchovnom pôsobení najrozmanitejšími formami, medzi ktoré treba zaradiť aj výchovu k aktívnemu osvojeniu práva⁴, t.j. i k vytvoreniu takého právneho vedomia, ktoré by tomuto aj zodpovedalo.

Pokiaľ ide o úpadkové trestné činy upravené v 4. a 5. hlave osobitnej časti Trestného zákona, ako aj po ich navrátení do rámca taxatívne vymedzených trestných činov, ktorých sa môže dopustiť taktiež právnická osoba v zmysle novely Zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, je podľa môjho názoru z hľadiska efektívnej ochrany veriteľov potrebné:

- v prvej rade dôkladne zmapovať aktuálny stav tohto druhu kriminality a formy jeho páchania zo strany páchatel'ov – fyzických osôb a rovnako tak i zo strany páchatel'ov právnických osôb a zároveň sledovať možnosti potrestania páchatel'a za ten istý skutok dvakrát, t.j. súbežne ako fyzickej, tak aj právnickej osoby v prípadoch, kedy by bolo možné odhaliť konkrétnu osobu konajúcu a rozhodujúcu za právnickú osobu⁵,
- podrobiť precíznej analýze obligatórne znaky skutkových podstat jednotlivých trestných činov s akcentom predovšetkým na ich objektívnu stránku,
- v rámci objektívnej stránky sledovať spôsoby páchania, resp. utajovania tejto trestnej činnosti, nakoľko práve ich poznanie považujem za mimoriadne dôležité z aspektu tvorby kvalitnej prevencie,
- zamerať sa na správny výklad tých pojmov, ktoré nie sú pri konkrétnych skutkových podstatách v aplikačnej praxi používané jednotne vrátane terminológie využívanej zákonodarcom v zákonoch iných právnych odvetví súvisiacich so skúmanou problematikou,
- v súvislosti s dokazovaním a využívaním jednotlivých dôkazných prostriedkov zadefinovať existujúce problémy v rovine teoretickej i praktickej v predsúdnom i súdnom trestnom konaní,
- venovať sa komparácii právnej úpravy týchto trestných činov s úpadkovými trestnými činmi v iných štátoch a taktiež,
- sa zaoberať dopadmi tejto trestnej činnosti na spoločnosť.

Použitá literatúra

1. PROKEINOVÁ, G.: Trestná činnosť právnických osôb. In: Turayová, Y. – Tobiašová, L. – Čentěš, J. a kol.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb v SR. Bratislava: Vydavateľstvo právnickej literatúry Wolters Kluwer, s.r.o., 2016, 211s. ISBN 978-80-8168-329-9
2. STRÉMY, T.: Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, Spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, 2010, 133 s. ISBN 978-80-8082-413-6
3. ČIČ, M.: Československé trestné právo ako súčasť trestnej politiky. Bratislava: Obzor, 1976, 191 s.
4. JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – Komentář s judikaturou, Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-07-6

⁴ K tomu pozri ČIČ, M.: Československé trestné právo ako súčasť trestnej politiky. Bratislava: Obzor, 1976, s. 181.

⁵ Zdieľam totiž obdobný názor ako Jelínek, J. a Herczeg, J., a to, že v takýchto prípadoch by nedošlo k porušeniu zásady „ne bis in idem“, nakoľko by išlo o dva rozdielne subjekty trestnej zodpovednosti. Bližšie pozri: JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – Komentář s judikaturou, Praha: Leges, 2012, s. 76.

5. PISÁR, S.: Trestná politika Slovenskej republiky a ekonomická kriminalita. In: Sergej Romža (ed). Trestná politika štátu. História, súčasnosť a perspektívy. Zborník vedeckých príspevkov z interdiciplínarnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, konanej dňa 4. - 5.11. 2015. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, 338 s. ISBN 978-80-8152-390-8
6. Zákon č. 300/2005 Z.z. – Trestný zákon v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 91/2016 Z.z. – Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zák.č. 316/2016 Z.z.

EKONOMICKÁ PODSTATA VZŤAHU VERITEĽ A DLŽNÍK NA ÚROVNI PODNIKU⁶

THE ECONOMIC SUBSTANCE OF CREDITOR-BORROWER RELATIONSHIP AT THE ENTERPRISE LEVEL

Ing. Ingrid Kútňá Želonková, PhD.
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Ústav ekonomických vied
ingrid.zelonkova@flaw.uniba.sk

doc. PhDr. Dušan Stanek, CSc.
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Ústav ekonomických vied
dusan.stanek@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Príspevok sa venuje vzťahu veriteľ- dlžník z pohľadu ekonomickej teórie ako aj z pohľadu podnikovej ekonomie a účtovníctva. Poukazuje na čoraz väčší problém zadlženosti podnikov a určitého zneužívania tohto postavenia. Približuje novú legislatívu, ktorá v súčasnosti rieši tento problém, konkrétne podnik v kríze a plnenie nahradzujúce vlastné zdroje financovania.

Kľúčové slová: veriteľ, dlžník, úrok, cudzie zdroje krytia.

Abstract: The paper considers the creditor-borrower relationship from the point of view of economic theory as well as from the point of view of business economics and accounting. It points to an increasing problem of corporate indebtedness and certain abuse of this status. It points to the new legislation, which now solves this problem, specific company in a crisis and observance of replacing its own funding sources.

Keywords: creditor, borrower, interest, foreign sources of protection

1 Ekonomická teória o dlhu a úvere

S pojmom dlh sa stretávame vo viacerých témach ekonomickej teórie. Niektoré témy ho priamo neuvádzajú, ale ho predpokladajú (kúpa výrobných faktorov pre podnikanie). Iné ho uvádzajú ako dôsledok spotreby prevyšujúcej dôchodok. Najširšie sa dlhu venuje téma o fiškálnej politike, konkrétne v súvislosti so štátnym rozpočtom a vytváraním deficitov, z čoho vyplýva zadlžovanie a vytváranie dlhu vo verejných financiách a následne štátneho dlhu k zahraničiu. V príspevku vzhľadom na jeho zameranie sa nevenujeme otázkam zadlžovania štátu, ani domácností a ich dlhu. Ekonomická teória, nehovoriac o ekonomických vedách, pracuje s množstvom kategórií, z ktorých mnohé (ak nie prevažná väčšina) sú aj kategóriami právnych vied. Ako identifikovať dlh, teda dlh ako ekonomickú kategóriu. V prvom rade treba odpovedať na otázku, prečo a kedy dlh vzniká. Z ekonomického pohľadu vzniká v podstate dvomi spôsobmi:

⁶ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

- a) Ešte pred začatím ekonomickej činnosti (procesu produkovania tovaru a služieb) majú na mysli začatie podnikania. Prípadne pred začatím spotreby, ak ide o domácnosti, či štátu, ak ide o vykrytie veľkého deficitu.
- b) V priebehu podnikania, kedy podnikateľský subjekt zistí, že nemá dostatok prostriedkov na pokračovanie v činnosti.

Z uvedeného vyplýva, že dlh (zadlžovanie) zohráva v ekonomike pozitívnu aj negatívnu úlohu. Preto aj nazeranie na dlh ekonomickou teóriou nebolo jednoznačné.

Ak ponecháme bokom históriu dlhu (zadlžovania a s tým spätého úveru), tak v ekonomickej teórii ešte pred 50 – 60timi rokmi sa dlh chápal ako zlo a nie ako nástroj napomáhajúci ekonomike. Takže dlh (zadlžovanie) ohrozuje každý ekonomický subjekt a je bremenom súčasnej, ale najmä budúcich generácií. Súčasný pohľad na dlh nemá takú rigoróznosť. Dlh sa nielen akceptuje, ale využíva sa ako nástroj, pomocou ktorého sa pôsobí na rast ekonomiky, rýchlejšiu a časovo vhodnú mobilizáciu zdrojov, umožňuje konkurenčnú výhodu – predstih pred tými, ktorí sa k dlhu (zadlžovaniu) stávajú rezervovane. S kategóriou dlhu je úzko spätá aj kategória – úver. V úvere ide o poskytnutie peňažných prostriedkov veriteľom dlžníkovi na základe konsenzuálnej zmluvy, t.j. úver vzniká uzavretím zmluvy, nie odovzdaním peňazí. Dlžník okrem povinnosti splatiť úver – poskytnuté peňažné prostriedky, sa zaväzuje platiť úrok. Dopyt po peniazoch (tak ako napríklad dopyt po pôde) je odvodeným dopytom. Ide v podstate o dopyt po peňažnom kapitáli, ktorý je „podnecovaný“ dopytom po tovaroch a službách, ktoré v ekonomike produkujú podnikateľské subjekty. Významným subjektom je štát, ktorý najmä prostredníctvom úrokovej miery ovplyvňuje masu ponúkaných peňazí na peňažnom trhu. V ekonomickej teórii vystupuje dlh, úver (sú to dve strany jednej mince) ako nástroj s konkrétnou ekonomickou funkciou. V právnych vedách sa najviac s kategóriou dlhu a úveru stretávame vo finančnom práve, v obchodnom práve a v trestnom práve. Prvoradým cieľom (so zreteľom na ich ekonomickú funkciu) je zabezpečiť ich vymožiteľnosť, reálnosť, účelnosť, funkčnosť a splatiteľnosť. Tieto „požiadavky“ sa v plnej miere presadzujú vo vzťahu veriteľ – dlžník.

Veriteľ a dlžník – ekonomický pohľad

Vzťah veriteľ – dlžník možno považovať za objektívne „vynútený“ vzťah, ktorý vyplýva z ekonomických záujmov a potrieb týkajúcich sa v našom prípade podnikateľskej činnosti. Čo sa týka právnej stránky analýzy vzťahu veriteľ – dlžník, tá je bohatá ako v jednotlivých právnych vedách, tak ako aj v množstve praktických prípadov vyskytujúcich sa v reálnej ekonomike.

Z ekonomického pohľadu sa ponúka otázka, kto je v tomto vzťahu aktívnejší – určujúci, t.j. má väčší záujem vstúpiť do vzťahu. Zároveň ide aj o otázku, či v tomto vzťahu sú si navzájom rovnocenní. Podnikateľská činnosť je možná len tak, že podnikateľ musí mať dostatok zdrojov. Tie však má len zriedka k dispozícii všetky. Je nútený zaobstarať ich formou úveru. Musí ich aktívne hľadať, vstúpiť na trh, resp. trhy, kde sa chýbajúce zdroje nachádzajú. Ukazuje sa, že aktivita je na strane budúceho dlžníka vyplývajúca z objektívnej „vynútiteľnosti“ – nedostatku vlastných zdrojov. Toto konštatovanie nevylučuje ani skutočnosť, že veriteľ môže aktívne ponúkať svoje produkty. Odpoveď na druhú otázku, či sú si vo vzťahu rovnocenní, je nasledovná. Po právnej stránke ako uzatváratelia dohody (zmluvy), sú si rovnocenní, vstupujú do vzťahu dobrovoľne. Avšak ekonomická stránka vzťahu obsahuje nerovnosť. Dlžník „vdáka“ zadlženiu sa dostáva pod tlak vyvolaný splácaním dlhu, úrokmi a časovým obmedzením splatnosti dlhu. K tomu pristupuje samotné podnikanie vyžadujúce ďalšie činnosti. Obaja aktéri vstupujú do rizika. Veriteľ je v podstate „čakateľ“, ktorý je v riziku nesplatenia úveru zo strany dlžníka. Pre neho nesplatenie úveru predstavuje negatívny ekonomický dôsledok, keď tieto chýbajúce prostriedky nemôže použiť

na ďalší úver, čím sa mu obmedzujú aj možnosti získavania nových záujemcov o úver a poklesu jeho konkurencieschopnosti. Pre dlžníka dôsledky nesplácania, nesplatenia úveru sa negatívne prejavia v podobe ďalšieho ťažšieho alebo žiadneho získania úveru, až k dospetiu k ukončenia podnikania.

2 Vzťah veriteľa a dlžníka podniku z pohľadu účtovníctva

Každý podnikateľský subjekt, či už malý, stredný alebo veľký, potrebuje pre svoju podnikateľskú činnosť určité finančné prostriedky, teda zdroje financovania svojej činnosti. Tieto zdroje, resp. peňažné prostriedky predstavujú časť majetku podniku a môžu byť v hotovosti alebo na bankovom účte. Môžu mať tiež formu cenných papierov.

Zdroje financovania majú teda rôzne podoby a môžeme ich klasifikovať z viacerých hľadísk. Najčastejšie ide o hľadisko času a pôvodu.

Z hľadiska času ich delíme na krátkodobé a dlhodobé, čiže ide o to, ako dlho sú v spoločnosti viazané. Peňažne zdroje, ktoré sú v podniku, resp. otočia sa v podniku do jedného roka, sú krátkodobé, všetko, čo je v podniku viazane viac ako jeden rok sa považuje za dlhodobé finančné zdroje.

Veľmi dôležité členenie zdrojov financovania pre podnikateľa ako takého je delenie na vlastné zdroje a cudzie zdroje financovania.

Vlastné zdroje financovania (vlastný kapitál) predstavuje výšku vkladov vlastníkov do podnikania (základné imanie, prípadne rezervný fond) a tiež všetky hospodárske výsledky (zisky) vytvorené podnikateľskou činnosťou. Tieto zisky sa ponechajú v podniku na ďalšie použitie, resp. investovanie a nerozdelia sa medzi spoločníkov formou dividend. Vlastný kapitál je trvalým a dlhodobým zdrojom financovania podniku.

Cudzie zdroje financovania predstavujú výšku záväzku podniku voči ďalším osobám mimo podniku. Ide hlavne o dodávateľov, banky, štát, individuálnych investorov a ďalšie osoby, čiže subjekty, ktoré podniku požičali peniaze na určitú vopred stanovenú dobu. Cudzie zdroje financovania sú pre podnikateľský subjekt dôležité k zabezpečeniu jeho ďalšieho rastu. Tvoria široký komplex rôznych zdrojov od subjektov stojacich mimo podnik. Tieto zdroje sú poskytované spravidla na obmedzenú dobu a podnik musí za ich použitie platiť ich poskytovateľom výnos vo forme úroku.

Vzájomný pomer cudzieho a vlastného kapitálu je určený nákladmi, ktoré súvisia s nadobudnutím tohto kapitálu. Náklady na kapitál predstavujú výdavok, resp. náklad, ktorý musí podnik zaplatiť za získanie cudzieho kapitálu. Na základe hodnotenia rozdielných práv a povinností majiteľov a veriteľov sa rozhoduje o intenzite financovania potrieb z vlastných zdrojov a z úveru.

Z pohľadu investorov sú tieto náklady definované ako požadovaná miera výnosu, ktorú požadujú investori, ak investujú kapitál do podniku, označuje sa ako minimálna výnosnosť.

Podniky majú možnosť rozhodnúť sa medzi viacerými formami cudzích zdrojov. Najčastejšie sa vyskytujúcou formou cudzích zdrojov je bankový úver. Úver je oveľa širší pojem, zahrňujúci rozsiahlu škálu metód financovania od emisie obligácií až úverov od verejnosti. Ďalej cez dodávateľské záväzky, ktoré sú úverom od obchodných partnerov formou zmenkových, šekových, fakturačných, či akreditívnych inštrumentov. Často využívanou formou je financovanie lízingom (ktoré je úverom od lízingovej spoločnosti). Medzi základne externé zdroje financovania patria:

1. Úverové zdroje
2. Finančné podpory

Úverové zdroje

Významným externým zdrojom financovania podnikových potrieb je úver. Základnými kritériami pri rozhodovaní sa o použití úveru sú vždy rentabilita a likvidita. Úver je pre podnik návratnou formou finančných zdrojov. Úverový vzťah je ekonomický vzťah medzi veriteľom, obyčajne finančná inštitúcia a dlžníkom, ktorý vzniká pri odovzdaní presne stanovenej finančnej hodnoty na dočasné použitie, čiže s podmienkou návratnosti. Cena za zapožičanie týchto zdrojov je vyjadrená úrokom. Z hľadiska doby splatnosti delíme úvery na:

- krátkodobé, splatné do jedného roka,
- strednodobé, splatné do päť rokov
- dlhodobé, splatné nad päť rokov.

Strednodobé a dlhodobé úvery sú určené najmä na krytie investičných nákladov podnikateľa. Je s nimi spojené väčšie riziko nesplatenia. Zdrojmi splácania dlhodobých a strednodobých úverov sú výnosy z investícií financované z týchto úverov. Krátkodobé úvery sú používané najmä na preklenutie dočasnej platobnej neschopnosti.

Medzi časté formy týchto úverov patria: dodávateľský úver, finančný úver, obligácie, osobitné úverové fondy.

Dodávateľský strednodobý úver je najčastejším úverom v dodávateľsko - odberateľských vzťahoch, ktorý poskytuje dodávateľ strojov a zariadení odberateľom vo forme tovaru. Ide o nákup dlhodobého majetku, ktorý je finančne nákladný, ale zároveň nevyhnutný pre podnikateľskú činnosť. Dodávateľské úvery sa poskytujú v dvoch formách. Úver na hmotnú zástavu, kde pri uzavretí zmluvy zariadenie prechádza do vlastníctva odberateľa, ktorý sa zaviazal uhradiť ho dodávateľovi postupnými splátkami. Zariadenie je však pre veriteľa po celý čas trvania úverového vzťahu zábezpekou. Druhá možnosť je podmienený predajný kontrakt, pri ktorom dodávateľ - veriteľ zostáva vlastníkom zariadenia až do zaplatenia celej dlžnej sumy.

Finančné úvery sú poskytované v peňažnej forme na základe zmluvy medzi veriteľom a dlžníkom. Využívajú sa najmä na financovanie nových investičných zámerov s dlhšou dobou návratnosti, ale aj na zabezpečenie prevádzkových nákladov, keď sa podnik dostane do nepriaznivej platobnej situácie. Najčastejšie formy finančných úverov sú: terminované pôžičky, hypotekárne úvery (úvery poskytované na nákup, výstavbu rekonštrukciu a údržbu nehnuteľností), pôžičky v rámci revolvingového systému. Revolvingový úver je krátkodobým úverom, ktorý sa spláca tým, že veriteľ poskytne ďalší krátkodobý úver, takže dlžník má úverový zdroj dlhodobo k dispozícii.

Podnikové obligácie sú cenné papiere, ktoré vyjadrujú dlžnícky záväzok podniku, ktorý ich vydal. Ich vydaním dlžník získava dlhodobý úver. Vydávajú sa spravidla na 10 až 20 rokov, pričom splatnosť môže byť kratšia. Emisia obligácií musí byť registrovaná a v súlade so zákonmi príslušnej krajiny. Platná legislatíva umožňuje aj osobitné úverové formy, aké sú: faktoring, forfaiting, leasing.

3 Ukazovatele zadlženosti

Možnosť získať cudzí zdroj financovania už v akejkoľvek forme je dôležitým aspektom podnikania a často rozhoduje o existencii ďalšej budúcnosti podniku. Treba mať však vždy na zreteli aj fakt, že príliš veľká zadlženosť podniku môže spôsobiť podniku problémy, preto je nevyhnutné pomer medzi vlastnými a cudzími zdrojmi financovania neustále sledovať.

Na sledovanie tohto pomeru máme k dispozícii ukazovateľ pomeru cudzích zdrojov k vlastnému imaniu (kapitálu) a ten vyjadruje, aký je pomer cudzích zdrojov voči vlastným zdrojom pri financovaní firmy tzv. Leverage. Ak je výška ukazovateľa 1, tak výška vlastného imania a cudzích zdrojov na financovanie firmy je rovnaká. Táto informácia je dôležitá pre

veriteľov a investorov, pretože čím je hodnota ukazovateľa vyššia, tým vyšší je pomer cudzích zdrojov voči vlastnému imaniu a tým je aj vyššie riziko pre veriteľa. Avšak vyššia zadlženosť okrem zvýšenej rizikovosti firmy v prípade recesie či negatívnych výkyvov hospodárenia firmy, znamená aj vyšší podiel lacnejších zdrojov financovania, keďže náklady na cudzie zdroje sú spravidla lacnejšie ako náklady na vlastný kapitál. Teda jednoducho povedané, vyššia zadlženosť spravidla zvyšuje rentabilitu vlastného imania, ale súčasne významne zvyšuje pravdepodobnosť, že spoločnosť nedokáže ustáť negatívne výkyvy v hospodárení. Optimálna výška tohto ukazovateľa závisí od viacerých faktorov (spôsob financovania firmy, vzťah s veriteľmi, ceny zdrojov, predmet podnikania firmy, atď.), pre veriteľa však spravidla platí, že čím je tento ukazovateľ nižší, tým je nižšie riziko. Ideálna hodnota z pohľadu veriteľa je do max. hodnoty 1, kedy sa spoločnosť financuje vlastným imaním a cudzími zdrojmi v rovnakej výške. Reálne však 50 % podielu vlastného imania na financovanie firmy dosahuje len malé percento firiem. Pri finančnej analýze sa preferuje používať skôr ukazovateľ podielu upraveného vlastného imania na financovanie aktív a tento ukazovateľ hodnotiť vždy v kontexte ďalších ukazovateľov, aby sme dosiahli komplexný pohľad na finančnú stabilitu firmy.

Ukazovatele zadlženosti slúžia na monitorovanie štruktúry finančných zdrojov podniku. Podiel vlastných a cudzích zdrojov ovplyvňuje finančnú stabilitu podniku. Vysoký podiel vlastných zdrojov robí podnik stabilným, nezávislým, naopak pri ich nízkom podiele je podnik labilný, citlivý na výkyvy na trhu, čo môže mať pre veriteľov vážne dôsledky. Vlastný kapitál je pre podnik drahší, lebo vlastníci očakávajú väčšie zhodnotenie, ktoré sa vypláca vo forme dividend a z čistého zisku (po odrátaní daní), naproti tomu za požičaný kapitál platíte úrok, ktorý sa dáva do nákladov. Aj keď je cudzí kapitál lacnejší, príliš veľký podiel môže ohroziť existenciu podniku.

Súbor ukazovateľov vypovedajúcich o zadlženosti je veľmi veľký, uvádzame niektoré z nich:

$$\text{Celková zadlženosť aktív} = \frac{\text{cudzí kapitál (záväzky)}}{\text{aktíva}}$$

Celková zadlženosť aktív vyjadruje koľko percent majetku je financovaných na dlh.

$$\text{Finančná páka} = \frac{\text{aktíva}}{\text{vlastný kapitál}}$$

Finančná páka vyjadruje pomer medzi celkovým majetkom a vlastným kapitálom, t. j. koľkokrát je celkový kapitál väčší ako vlastný kapitál (za prijateľnú hornú hranicu v rámci európskych vyspelých krajín sa považuje hodnota 3, čo znamená 30 % -ný je podiel vlastného kapitálu, 70 % -ný je podiel cudzieho kapitálu).

$$\text{Úverová zadlženosť aktív} = \frac{\text{bankové úvery}}{\text{aktíva}}$$

$$\text{Úrokové krytie} = \frac{\text{zisk pred zdanením} + \text{nákladové úroky}}{\text{nákladové úroky}}$$

Ukazovateľ úrokového krytia vypovedá o schopnosti podniku hradiť cenu cudzieho kapitálu. Situácia je prijateľná, ak je túto cenu schopný zaplatiť, ak nie, musí znížiť zadlženosť.

$$\text{Tokové zadĺženie} = \frac{\text{záväzky}}{\text{bilančný CF (zisk po zdanení + odpisy)}}$$

Vyjadruje za koľko rokov je podnik schopný zaplatiť svoje záväzky cez bilančný Cash flow, čiže čistý zisk a odpisy. Zvyčajne sa vyžaduje, aby doba nebola dlhšie ako tri roky.

4 Podnik v kríze

Posledné roky môžeme v účtovníctve podnikateľov sledovať jednoznačný trend vysokého zadlžovania, ktorý často vedie k neplneniu si svojich záväzkov z obchodného styku, nakoľko sa prednostne plnia záväzky z finančných výpomoci voči veriteľom, od ktorých boli požičané finančné zdroje tzv. plnenie nahradzujúce vlastné zdroje.

Práve z tohto dôvodu sa v Obchodnom zákonníku zavádza nový inštitút „spoločnosť v kríze“, ktorý bol s účinnosťou od roku 2016 zavedený novelou zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov. Zmyslom zavedenia tohto právneho inštitútu je zamedziť tomu, aby obchodné spoločnosti s nepriaznivou finančnou situáciou uhrádzali niektoré záväzky svojim spoločníkom prednostne na úkor záväzkov svojim veriteľom. Takto by sa zo spoločnosti mohli odčerpať prostriedky a veritelia by mohli zostať neuspokojení a odkázaní na konkurzné konanie.

Okrem platobnej neschopnosti a záporného vlastného imania je spoločnosť v kríze aj vtedy, ak má nízky pomer vlastného imania a záväzkov. V roku 2016 je spoločnosť v kríze z dôvodu nízkeho pomeru vlastného imania a záväzkov vtedy, ak je pomer jej vlastného imania a záväzkov menej ako 4 ku 100 (hodnota vlastného imania/hodnota záväzkov < 0,04). Tento pomer sa dá interpretovať aj tak, že ak bude v roku 2016 vlastné imanie spoločnosti vo výške menej ako 4 % záväzkov, spoločnosť sa bude nachádzať v kríze. V roku 2017 bude tento pomer prísnejší a od roku 2018 ešte viac. V roku 2017 sa spoločnosť bude z dôvodu nízkeho pomeru vlastného imania a záväzkov nachádzať v kríze vtedy, ak bude pomer jej vlastného imania a záväzkov menej ako 6 ku 100. Od roku 2018 bude rozhodujúci pomer vlastného imania a záväzkov 8 ku 100.

Znamená to, že počas obdobia kedy sa spoločnosť nachádza v kríze, bude mať zakázané vrátiť plnenia nahrádzajúce vlastné zdroje financovania vrátane úrokov a zmluvných pokút. Uvedený zákaz platí aj vtedy, ak by spoločnosť už v kríze nebola, ale v dôsledku vrátenia plnenia nahrádzajúceho vlastné zdroje, by sa opätovne do krízy dostala.

V súvislosti s inštitútom spoločnosť v kríze zákon zavádza aj pojem: plnenie nahradzujúce vlastné zdroje financovania. Za plnenie nahradzujúce vlastné zdroje financovania sa považuje plnenie, ktoré poskytne napríklad člen štatutárneho orgánu, tiež ten kto má priamy alebo nepriamy podiel aspoň 5 % na základom imaní, či tichý spoločník. Spoločnosť v kríze tak podlieha interným obmedzeniam, hlavne voči štatutárom či spoločníkom.

Zmyslom tohto ustanovenia je povinnosť re kvalifikovať cudzie zdroje financovania, ktorými si spoločnosti finančne vypomáhali prostredníctvom rôznych pôžičiek od spoločníkov, štatutárov na podradené záväzky spoločnosti voči spoločníkom. Nakoľko takýmto úverom a poskytnutým pôžičkám bol doteraz priznávaný taký istý status (postavenie) ako všetkým ostatným pohľadávkam voči veriteľom, čo napr. v snahe zlepšenia pozície úpadcu v prípadnom reštrukturalizačnom konaní, lákalo k vytváraniu rôznych fiktívnych spriaznených pohľadávok.

Takýmto spôsobom má štát možnosť donútiť v prípade finančných problémov spoločnosť oficiálne zvýšiť svoje základné imanie a nie zadlžovať spoločnosť v kríze prostredníctvom úverov alebo obdobných plnení. Spoločnosť v kríze tak podlieha interným obmedzeniam, hlavne voči štatutárom či spoločníkom.

Podľa § 4 ods. 2 zákona o účtovníctve je účtovná jednotka povinná neustále vo svojom účtovníctve sledovať vývoj svojej finančnej situácie a tiež stav majetku a záväzkov tak, aby bolo možné včas zistiť hrozbu úpadku a následne ihneď urobiť opatrenia, aby úpadku zabránila. Predmetom účtovníctva sú všetky relevantné údaje, ktoré poskytujú informácie na posúdenie tohto stavu, teda či sa spoločnosť nachádza v kríze.

Záver

Je určite nespochybniteľné, že každý podnik sa počas svojho životného cyklu ocitne v situácií, keď mu vlastne finančné zdroje nebudú postačovať na svoje investičné zámery, ale aj na bežnú prevádzku. Pravdou je však skutočnosť, že podiel vysokej zadlženosti má v súčasnosti v podnikoch stúpajúcu tendenciu a často sa stáva, že privedie podnik až k jeho zániku. Práve preto je cieľom súčasných zmien v legislatíve prijať opatrenia, aby k tejto situácii nedochádzalo a nedala sa zneužiť.

Zoznam použitej literatúry:

LISÝ, J. a kol.: Ekonómia. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016.
ČÉNTÉŠ, J. a kol.: Trestný zákon (veľký komentár). Bratislava: Eurokodex, 2015.
ŽITŇANSKÁ, L. – Ovečková, O.: Obchodné právo 1. Bratislava: Iuris Libri, 2013.
PINKOVÁ, D. a kol.: Podniková ekonómia pre právnikov. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2005.

PERSPEKTÍVY OCHRANY VERITEĽOV V KONTEXTE AKTUÁLNYCH ZMIEN OBCHODNÉHO ZÁKONNÍKA⁷

PROSPECTS OF CREDITORS PROTECTION IN THE CONTEXT OF CURRENT CHANGES TO THE COMMERCIAL CODE

JUDr. Peter Lukáčka, PhD.

Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
peter.lukacka@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na problematiku ochrany veriteľov v podmienkach právnej úpravy Slovenskej republiky s osobitným zreteľom na nové inštitúty zavádzané do právneho poriadku SR zákonom č. 264/2017 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Ambíciou tohto príspevku je podrobiť novú právnu úpravu analýze a prípadne načrtnúť úskalia, ktoré je možné v súvislosti s jej aplikáciou očakávať.

Kľúčové slová: Ochrana veriteľov, zodpovednosť štatutárneho orgánu, zodpovednosť spoločníkov obchodných spoločností.

Abstract: The contribution focuses on the issue of protection of creditors in terms of legal regulations of the Slovak Republic, with particular regard to the new institutes introduced into the legal system of the Slovak Republic by Act no. 264/2017 Z.z. Ambition of this paper is provide an analysis of the new institutes commercial law and identify problems, that can be expected in connection with its application.

Keywords: Protection of creditors, liability of the statutory body, liability of business partners

1 Úvod

Ochrana veriteľov je v podmienkach SR jednou z dominantných tém obchodného práva, v ktorom sa už pomerne dlhé obdobie realizujú viaceré zmeny, ktoré majú prispieť k odstráneniu deformácií podnikateľského prostredia SR, ktoré sa prejavujú najmä v tom, že si podnikateľské subjekty svoje záväzky jednoducho neplnili. Často – krátko takáto spoločnosť skončila v rukách tzv. bielych koní a veriteľ hoci aj mal v rukách exekučný titul, tento svoj boj za úhradu jeho pohľadávok vzdával, pretože s prípadným ďalším uplatňovaním svojich práv by boli spojené ďalšie časové a finančné náklady, ktoré už tento veriteľ spravidla nebol ochotný investovať do osobitných žalôb voči bývalým štatutárom dlžníka, ktoré síce Obchodný zákonník pripúšťa, ale pre úspešnosť takéhoto druhu žaloby boli stanovené také podmienky, ktoré mohol daný veriteľ splniť skôr len vo výnimočných prípadoch. Vzhľadom na tieto reálie podnikateľského prostredia SR, je možné z hľadiska materiálnych prameňov práva jednoznačne identifikovať spoločenskú (podnikateľskú) objednávku na zákonodarcu, aby pristúpil k takým zmenám právnej úpravy, ktoré definitívne zamedzia existencii týchto

⁷ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

nežiaducích a typických prvkov podnikania v SR. Zastávame názor, že práve aktuálne zmeny právnej úpravy, ktoré analyzujeme ďalej v texte sú reakciou na uvedený stav.

2 Vybrané zmeny právnej úpravy problematiky ochrany veriteľov

Domnievame sa, že vo všeobecnosti je možné konštatovať, že „*leitmotívom*“, hlavným a jednotiacim prvkom, ktorý dominuje v zákone č. 264/2017 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej aj „*novela ObZ*“) je snaha zákonodarcu o zvýšenie ochrany veriteľov v podnikateľskom prostredí SR. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že okrem „*klasických*“ súkromnoprávných nástrojov právnej úpravy je možné vnímať záujem zákonodarcu o komplexné zmeny právnej úpravy, ktoré by mali zabezpečiť reálne dosiahnutie stanoveného cieľa. Tomuto zodpovedá skutočnosť, že zákonodarca zameral svoju pozornosť aj na sféru trestného práva v ktorom sa realizovali viaceré významné zmeny, ktoré sú pravdepodobne motivované vyššie zmienenými faktormi. Je teda možné zo strany zákonodarcu vnímať snahu o vytvorenie určitého synergického efektu, ktorý by definitívne zamedzil výskytu nežiaducích prvkov podnikania v podmienkach SR.

Dosiahnutie uvedeného cieľa sa realizuje najmä posilňovaním zodpovednosti a zvyšovaním sankcií vo vzťahu k osobám, ktoré majú najväčší vplyv na riadenie a výsledky podnikania konkrétného podnikateľského subjektu. Tieto snahy sa teda dotýkajú najmä osôb konajúcich v mene obchodných spoločností v pozícií štatutárnych orgánov a najnovšie aj osôb, ktoré doposiaľ neboli v podmienkach SR príliš v tomto kontexte reflektované a to „*vlastníkov obchodných spoločností*“. Novela ObZ zavádza viacero inštitútov, ktoré vo svojej podstate priamo alebo nepriamo smerujú práve k zvýšeniu ochrany veriteľov obchodných spoločností a podľa nášho názoru ich je možné v základnej rovine deliť práve podľa toho, či smerujú voči štatutárom alebo voči spoločníkom obchodných spoločností. V tejto súvislosti je možné hovoriť o istých náznakoch tzv. prenikania, resp. pretrhnutia korporátneho závoja, ktoré sa z hľadiska zabezpečenia reálnej ochrany veriteľov javí byť nevyhnutné.⁸ Vzhľadom na rozsah novely ObZ vyberáme len niekoľko z realizovaných zmien právnej úpravy.

2.1 Vylúčiť štatutára z funkcie bude môcť nielen súd, ale aj ostatné štátne orgány

Podľa § 13a novely ObZ⁹ bude možné, oproti pôvodnému zneniu tohto ustanovenia, vylúčiť fyzickú osobu z možnosti vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve aj iným ako súdnym rozhodnutím a to na základe rozhodnutia iného orgánu (napr. správneho, daňového), ktoré je preskúmateľné súdom. Aplikácia tohto ustanovenia je však podmienená osobitnou sektorovou právnou úpravou z oblasti daňového, colného, sociálneho práva, ktorá bude tento postup, tzn. uloženie sankcie vylúčenia explicitne upravovať. Túto zmenu hodnotíme pozitívne a očakávame vyvolanie vyššieho tlaku na zodpovedný výkon funkcie dotknutých osôb.

V súvislosti s možnosťou vylúčenia fyzickej osoby z funkcie člena štatutárneho orgánu je však potrebné spomenúť ďalšiu významnú zmenu, ktorá sa dotkla zákona č.

⁸ K vymedzeniu pojmu „*piercing the corporate veil*“ bližšie: KOSTOHRYZ, M.: *PIERCING THE CORPORATE VEIL: prekonávaní právni samostatnosti kapitálových spoločností ve srovnávacím pohľadu*. Praha: UK v Praze, 2013, s. 8 – 9.

⁹ § 13a zákona č. 513/1991 Zb. v znení zákona č. 264/2017 Z. z. „*Rozhodnutím súdu alebo rozhodnutím iného orgánu, ktoré je preskúmateľné súdom, ak tak ustanoví osobitný predpis, môže byť určené, že po dobu uvedenú v rozhodnutí, alebo na základe rozhodnutia súdu po dobu troch rokov od právoplatnosti rozhodnutia (ďalej len „rozhodnutie o vylúčení“), fyzická osoba nesmie vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve (ďalej len „vylúčený zástupca“). To platí rovnako aj pre pôsobenie ako vedúci organizačnej zložky podniku, vedúci podniku zahraničnej osoby, vedúci organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokurista.*“

233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov a ktorej význam sa finalizuje v § 243a zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov v rámci skutkovej podstaty trestného činu Marenia exekučného konania.

Pri vedení exekúcie na majetok právnickej osoby je kľúčové, aby štatutárne orgány, resp. ich členovia poskytovali súdnemu exekútorovi súčinnosť a to najmä v súvislosti s identifikáciou majetku obchodných spoločností v mene ktorých konajú a ktoré sú v konkrétnom exekučnom konaní povinnými osobami. Dosahovanie tejto súčinnosti bolo aj v zmysle skoršej právnej úpravy možné vynucovať napr. ukladaním pokút, avšak toto opatrenie podľa našej mienky nebolo vždy efektívne a účinné. Z tohto dôvodu pravdepodobne zákonodarca pristúpil k zmene právnej úpravy v tejto oblasti v zmysle ktorej bude rozhodnutie súdu o uložení poriadkovej pokuty osobe podľa § 40 ods. 2 Exekučného poriadku, ktorá nepodala vyhlásenie o majetku v mene povinného ani po tom, čo jej už bola právoplatným rozhodnutím súdu uložená poriadková pokuta za porušenie povinnosti podať vyhlásenie o majetku, rozhodnutím o vylúčení podľa § 13a Obchodného zákonníka.¹⁰ Táto zmena podľa nášho názoru vyplýva pravdepodobne z návrhov exekútorov, ktorý síce už skôr mali takpovediac k dispozícii pre účely zabezpečenia riadneho priebehu exekučného konania skutkovú podstatu trestného činu Marenia exekučného konania podľa § 243a Trestného zákona, avšak v rámci tohto TČ je postihované len konkrétne konanie osoby spočívajúce v uvedení nepravdivých údajov vo vyhlásení o svojom majetku, avšak nebolo možné postihovať prípady, ak daná osoba nepreberala výzvy na vyhlásenie o majetku, resp. na nereagovala, čo v praxi spôsobovalo značné problémy a súdny exekútor mal významne sťaženú možnosť riadne identifikovať majetok povinného a spravidla si musel vystačiť len s inými úkonmi, ktoré mu exekučný poriadok umožňoval.

Podľa našej mienky je daný reálny predpoklad, že hrozba straty funkcie bude štatutárne orgány významne motivovať k spolupráci s exekútorom. Avšak treba povedať, že k rozhodnutiu súdu o vylúčení štatutára bude viesť pomerne dlhá cesta reprezentovaná dvomi „kolami“ výziev zo strany exekútora a súdu, ktorých absolvovanie zaberie pravdepodobne značné časové obdobie a z tohto dôvodu by bolo v rovine *de lege ferenda* vhodné uvažovať o zmene, ktorá by daný proces vylúčenia zrýchlila.

2.2 Povinnosť podať návrh na zrušenie obchodnej spoločnosti

Novela ObZ doplnila aktuálne znenie § 66 ods. 3 tak, že : „*Ak jediný štatutárny orgán spoločnosti nie je zapísaný do obchodného registra do 60 dní od uplynutia lehoty podľa odseku 1, je ten, kto funkciu jediného štatutárneho orgánu spoločnosti vykonával naposledy, povinný podať do 30 dní návrh na zrušenie spoločnosti podľa § 68 ods. 6 písm. a).*“¹¹ V zmysle tohto ustanovenia bude teda platiť, že osoba, ktorá bola v čase zániku svojej funkcie štatutárneho orgánu obchodnej spoločnosti jeho jediným členom je povinná aj po zániku tejto funkcie aktívne kontrolovať ďalší vývoj tejto spoločnosti a to pokiaľ sa týka toho, či si spoločnosť svoju povinnosť splnila a obsadila funkciu štatutárneho orgánu a v prípade, že si túto svoju povinnosť nesplnila je osoba, ktorej funkcia štatutára spoločnosti zanikla, povinná podať návrh na zrušenie spoločnosti. Bývalý štatutár je teda povinný kontrolovať spoločnosť v rozmedzí od zániku jeho funkcie po dobu 3 mesiacov + 60 dní a po jej uplynutí podať v lehote 30 dní návrh na zrušenie spoločnosti z *de facto* dôvodu, že v čase dlhšom ako tri mesiace neboli ustanovené orgány spoločnosti. Zákonodarca určenie tejto osobitnej povinnosti odôvodňuje tak, že: „...*Od takejto osoby je spravodlivé vyžadovať, o to viac, ak sa*

¹⁰ § 41 ods. 7 zákona č. 233/1995 Z. z. v znení účinnom od 1.1.2018

¹¹ § 66 ods. 3 zákona č. 513/1991 Zb. v znení účinnom od 1.1.2018

jej vzťah so spoločnosťou riadi primerane ustanoveniami o mandátnej zmluve, aby aj po zániku funkcie urobila v mene spoločnosti úkony, ktoré predídu prípadnej ujme osôb, ktoré s ňou vstúpili do právnych vzťahov.“¹² Domnievame sa, že toto ustanovenie hoci sa javí ako racionálne s jasným cieľom odstrániť negatívne javy v oblasti nečinnosti obchodných spoločností, môže vyvolať určité otázky na ktoré je potrebné hľadať odpovede. Prvou z nich môže byť odôvodnenie uvedenej povinnosti zo samotnej právnej úpravy mandátnej zmluvy. Vyššie uvedené konštatovanie zákonodarcu o tom, že túto povinnosť je možné vnímať v kontexte plnenia povinností mandátára sa javí ako pomerne odvážne.

V zmysle § 575 ObZ platí, že: „*Ku dňu účinnosti výpovede zaniká záväzok mandátára uskutočňovať činnosť, na ktorú sa zaviazal. Ak by týmto prerušením činnosti vznikla mandantovi škoda, je mandatár povinný ho upozorniť, aké opatrenia treba urobiť na jej odvrátenie. Ak mandant tieto opatrenia nemôže urobiť ani pomocou iných osôb a požiada mandátára, aby ich urobil sám, je mandatár na to povinný.*“ Zo znenia tejto normy je však problematické dovodiť inú ako upozorňovaciu povinnosť mandátára pri zániku funkcie a povinnosť mandátára konať na požiadanie aj po zániku funkcie.¹³ Zákonným znením povinností mandátára nie je možné teda bez pochybností odôvodňovať povinnosť mandátára realizovať úkony v mene mandanta po zániku záväzku mandátára uskutočňovať činnosť bez toho, aby bol na to mandatár vyzvaný. Opakovane zdôrazňujeme, že rozumieme tomu, že zákonodarca, chce v kontexte zvyšovania ochrany veriteľov dosiahnuť to, aby bolo možné jednoznačne identifikovať osobu, ktorá je oprávnená v mene určitej spoločnosti konať ako aj zamedziť vzniku nefunkčných obchodných spoločností, ale nie sme si istý úplnou bezproblémovosťou odôvodnenia, ktorým zákonodarca v súvislosti s danou úpravou operuje. To je však v jeho kompetencii, ktorá je pravdepodobne determinovaná snahou o dosiahnutie stanoveného cieľa.

S uvedenou problematikou je však nevyhnutne spojená otázka možnosti vyvodzovania zodpovednosti za nesplnenie povinnosti, keďže osobou povinnou je osoba, ktorá podľa nášho názoru nemôže mať úplne rovnaké povinnosti, ktoré by bolo možné subsumovať pod povinnosti štatutárneho orgánu. Osobitnú povinnosť tejto osoby je nutné vnímať samostatne, bez jej rozširovania aj na iné prípady. Preto sa domnievame, že by mohlo byť problematické uplatňovanie zodpovednosti z titulu nedodržania povinnosti mandátára. V tejto súvislosti sa v dôvodovej správe k novele ObZ uvádza : „*Takýto bývalý štatutár bude podávať návrh na konkurz v mene spoločnosti (tzv. dlžnícky návrh) a pri jeho nepodaní včas môže zodpovedať za škodu.*“¹⁴ Domnievame sa, že takýto záver je v zmysle stavu *de lege lata* možné dovodiť len s ťažkosťami. Ide najmä o to, že povinnosť podať tzv. dlžnícky návrh na vyhlásenie konkurzu má stanovené pomerne jasné podmienky, ktoré sú zadefinované v § 11 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.¹⁵ Z tejto úpravy vyplýva, že osobou povinnou je len štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu dlžníka, likvidátor dlžníka a zákonný zástupca dlžníka, teda nie bývalý štatutárny orgán dlžníka. Rovnako je možné sa zamyslieť nad tým, či sa osoba bývalého

¹² Dôvodová správa k zákonu č. 264/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, s. 18-19.

¹³ K povinnostiam mandátára v súvislosti s výpoveďou mandátnej zmluvy bližšie pozri: PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 1040.

¹⁴ Tamtiež, s. 19.

¹⁵ § 11 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov : „*Dlžník v predĺžení je povinný podať návrh na vyhlásenie konkurzu do 30 dní, od kedy sa dozvedel alebo sa pri zachovaní odbornej starostlivosti mohol dozvedieť o svojom predĺžení. Túto povinnosť v mene dlžníka má rovnako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu dlžníka, likvidátor dlžníka a zákonný zástupca dlžníka.*“

štatutára môže objektívne dozvedieť o tom, že je spoločnosť v predĺžení. Zároveň je potrebné uviesť, že si ani nie sme istí odôvodnenosťou uvažovania o takomto druhu zodpovednosti štatutára, keď jednoznačne platí, že táto osoba bola počas výkonu funkcie zodpovedná za chod danej spoločnosti a rovnako aj za to, že si splnila povinnosť podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu so všetkými konsekvenciami, ktoré sú spojené s jej porušením a ktoré by voči nej bolo možné aj po zániku funkcie štatutárneho orgánu uplatňovať. V zmysle uvedenej právnej úpravy nie je odôvodnené rozširovanie možnosti sankcionovania bývalých štatutárov a z tohto dôvodu je vhodné vnímať ich povinnosti a aj prípadnú zodpovednosť len v rovine, ktorú nám dáva táto právna úprava a t.j. povinnosti podať návrh na zrušenie spoločnosti podľa § 68 ods. 6 písm. a) ObZ. Z týchto dôvodov je podľa našej mienky problematické dovodzovať zodpovednosť tejto osoby v rovine nepodania včasného návrhu na vyhlásenie konkurzu, na druhej strane však zostáva nie úplne zodpovedaná otázka, ktorá sa týka následkov spojených s nepodaním návrhu na zrušenie spoločnosti jej bývalým štatutárom, ktorú bude musieť prax vyriešiť, inak táto norma nebude plniť funkciu, pre ktorú bola do právneho poriadku zavedená.

2.3 Zodpovednosť faktického orgánu spoločnosti

Novelou ObZ zákonodarca zvädza nový pojem, ktorým je „*faktický orgán spoločnosti*“. V zmysle § 66 ods. 7 Obchodného zákonníka v znení účinnom od 1.1.2018 má povinnosti mandátára aj osoba, ktorá fakticky vykonáva pôsobnosť štatutárneho orgánu alebo člena štatutárneho orgánu bez toho, aby bola do takejto funkcie vymenovaná alebo ustanovená. Taká osoba je najmä povinná konať s odbornou starostlivosťou v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Pod pojmom „*odborná starostlivosť*“ je pritom možné rozumieť očakávanú mieru informovanosti a odbornosti konajúcej osoby.¹⁶ Pri porušení týchto povinností má rovnakú zodpovednosť ako štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu. Zavedenie tohto inštitútu je inšpirované nemeckou a rakúskou judikatúrou a právom *common law*. Cieľ zákonodarcu spočíva vo vymedzení podmienok po ktorých splnení bude môcť byť postihovaná za škodu spôsobenú spoločnosti aj iná osoba, odlišná od jej spoločníkov, resp. štatutárnych orgánov. Domnievame sa, že vo svojej podstate ide o postihovanie konania ovládajúcich osôb, pri ktorých vymedzovaní nemôžeme vychádzať z ustanovenia § 66a Obchodného zákonníka a to z dôvodu, že tieto faktické orgány nie sú formálne inštitucionalizované.

V zmysle uvedeného je možné pre aktiváciu postihu faktického orgánu spoločnosti identifikovať dve podmienky, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Po prvé, faktický orgán vykonáva pôsobnosť štatutárneho orgánu. A po druhé, funkcia faktického orgánu nie je založená na žiadnom formálnom akte (vymenovaní, ustanovení do funkcie, zmluvy a pod.).

Právne následky predmetnej úpravy sú podľa zákonodarcu nasledovné:

1. Po prvé, faktický orgán nie je štatutárnym orgánom. Preto sa na neho nevzťahuje celá úprava postavenia štatutárneho orgánu, jeho vzťahov so spoločnosťou a podobne.
2. Po druhé, takáto osoba má povinnosti mandátára. Predpokladá sa, že faktický riaditeľ nemá uzatvorenú zmluvu o výkone funkcie, a preto sa v zmysle § 66 ods. 3 ObZ aplikujú pravidlá o mandátnej zmluve, avšak len čo do rozsahu jeho povinností.
3. Po tretie, takáto osoba je najmä povinná konať s odbornou starostlivosťou v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov. Špecifikácia je dôležitá, pretože dopĺňa

¹⁶ K odbornej starostlivosti bližšie pozri: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník - Veľký komentár. Bratislava: EUKÓDEX, s.r.o., 2016, s. 539.

štandard starostlivosti a umožňuje – za podmienky splnenia týchto predpokladov – aj postih iného pre spoločnosť škodlivého konania (napríklad konkurenčná činnosť).

4. Po štvrté, zodpovednosť za škodu sa spravuje režimom zodpovednosti členov štatutárneho orgánu a nie všeobecným právom zodpovednosti za škodu. Zodpovednosť za škodu sa myslí tak čo do predpokladov zodpovednosti, rozloženia dôkazného bremena, ako aj spôsobu jej presadzovania.¹⁷

V zmysle uvedených zmien došlo v rámci právneho poriadku SR k výslovnej úprave tzv. *shadow directors*, ako pojmu, ktorý je uznávaný, akceptovaný širokým spektrom právnych úprav v rámci kontinentálneho, ale aj anglosaského práva.¹⁸ Obdobne je taktiež možné vnímať pojem „ovlivnění“, ktorý je explicitne upravený v § 71 zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciách)¹⁹, v zmysle ktorého je povinná nahradiť ujmu aj osoba, ktorá vykonáva faktický priamy vplyv na riadenie korporácie, hoci nie je členom jej orgánu,²⁰ s tým, že zodpovednosť týchto osôb je v českej právnej úprave založená na inom princípe ako je tomu v zmysle uvedeného znenia novely ObZ.

Zavedenie faktického orgánu do právnej úpravy má nepochybne svoje ratio, avšak podľa nášho názoru vzbudzuje pomerne značné množstvo otázok, ktoré visia nad perspektívou jej reálnej aplikácie v praxi a to najmä z dôvodu, že unesenie dôkazného bremena ohľadne existencie faktického orgánu spoločnosti bude veľmi náročné, čo nakoniec pripúšťa i zákonodarcu v dôvodovej správe.

2.4 Trestná zodpovednosť za nepodanie včasného návrhu na vyhlásenie konkurzu

Vo vzťahu k povinnosti podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu došlo k veľmi významnej zmene právnej úpravy SR, ktorou je doplnenie skutkovej podstaty trestného činu podľa § 242 Trestného zákona a to Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania tak, že ten kto marí konkurzné konanie, vyrovnacie konanie, konanie o reštrukturalizácii alebo konanie o oddĺžení tým, že

- a) nesplní povinnosť uloženú mu zákonom, ktorý upravuje také konanie, vrátane povinnosti podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu, alebo
 - b) uvedie nepravdivé údaje v zozname aktív a pasív,
- potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až päť rokov.

Do pozornosti dávame „len“ jednu doplnenú vetu uvedenej skutkovej podstaty, a to: *vrátane povinnosti podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu*. Toto považujeme za asi najradikálnejšiu zmenu v oblasti práva týkajúceho sa ochrany veriteľov, ktorou zároveň došlo k odstráneniu polemík o tom, či nepodanie včasného návrhu na vyhlásenie konkurzu je alebo nie je možné subsumovať pod niektorú skutkovú podstatu trestných činov upravených

¹⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 264/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, s. 20.-21.

¹⁸ K pojmu „*shadow director*“ bližšie pozri: LOKAJÍČEK, J.: Prolomení majetkové samostatnosti kapitálových spoločností. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 79.

¹⁹ § 71 ods. 1 zákona č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvách (zákon o obchodných korporáciách): „Každý, kdo pomocí svého vlivu v obchodní korporaci (dále jen „vlivná osoba“) rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní korporace (dále jen „ovlivněná osoba“) k její újmě, tuto újmu nahradí, ledaže prokáže, že mohl při svém ovlivnění v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby.“

²⁰ ŠTENGLOVÁ, I. – HAVEL, B. – CILEČEK, F. – KUHN, P. – ŠUK, P. : Zákon o obchodných korporáciach. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 169.

v Trestnom zákone. Táto otázka bola do značnej miery už skôr diskutovaná a v odbornej verejnosti bolo viacero názorov, že toto konanie t.j. nepodanie včasného návrhu na vyhlásenie konkurzu je možné subsumovať pod marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania, avšak jednoznačným argumentom proti bolo to, že nie je možné mariť niečo čo ešte nezačalo a domnievame sa, že OČTK sa skôr prikláňali k tomuto výkladu. Takže platilo, že bez žalobcu niet sudcu. Z novej právnej úpravy vyplývajú minimálne dve veci. Prvá je, že aj nepodanie včasného návrhu na konkurz je trestným činom a druhá, že do účinnosti tejto novely Trestného zákona toto konanie trestné nebolo.

Je potrebné uviesť, že so zavedením tejto právnej úpravy sa otvárajú významné otázky dotýkajúce sa jej praktickej realizácie a to najmä v kontexte veľkého množstva tzv. mŕtvych duší, (obchodných spoločností), ktoré sú v súčasnosti zapísané v obchodnom registri a pri ktorých je možné s najväčšou pravdepodobnosťou predpokladať, že spĺňajú podmienky pre vyhlásenie konkurzu. V tejto súvislosti sa otvára otázka ako sa k tomuto postavia OČTK, pretože je možné predpokladať, že práve veritelia týchto spoločností budú tento inštitút významne využívať, čo môže zásadne ovplyvniť nárast trestných oznámení. Zároveň bude táto otázka pravdepodobne významná v konkurenčnom boji, keďže základné informácie, ktoré môžu odôvodňovať predpoklad, že u určitého podnikateľa sú splnené podmienky pre vyhlásenie konkurzu sú dostupné vo verejne prístupných databázach.

5 Záver

V príspevku sme sa zamerali len na niektoré novozavedené inštitúty z dôvodu, že rozsah novely ObZ je tak značný, že sa so všetkými zmenami nedá v rámci rozsahových obmedzení tohto príspevku dôsledne vysporiadať. V tejto súvislosti je možné ako príklad uviesť aj problematiku zmeny právnej úpravy v oblasti zlučovania spoločností, ktorá tvorí významný prvok zmienenej novely a ktorá síce na jednej strane významne komplikuje proces realizácie inak obvyklých úkonov korporátneho práva, avšak je zdôvodňovaná špecifickými cieľmi zákonodarcu.

Domnievam sa, že vo všeobecnosti je možné predmetný zákon č. 264/2017 Z.z. hodnotiť pozitívne s tým, že má predpoklady prispieť k zvýšeniu ochrany veriteľov, po ktorej je zo strany podnikateľskej obce značný dopyt. Na druhej strane je však potrebné uviesť, že niektoré zo zavádzaných inštitútov vzbudzujú isté obavy, že zostanú normami, ktoré v praxi nebudú príliš realizované a niektoré zmeny právnej úpravy sa javia až ako príliš „tvrdé“ a to najmä pokiaľ sa týka trestných sadzieb za zavádzané trestné činy. V tomto zmysle je možné uviesť, že aj v iných štátoch síce majú zavedený aj trestnoprávny postih nepodania návrhu na vyhlásenie konkurzu, ale postihy sú spravidla miernejšie. Domnievame sa, že pre posúdenie úspechu, či neúspechu novely ObZ bude kľúčové, akým spôsobom sa s ňou vysporiadajú orgány aplikujúce právo, t.j. súdy, OČTK a pod.

Použitá literatúra:

1. Dôvodová správa k zákonu č. 264/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
2. KOSTOHRYZ, M.: PIERCING THE CORPORATE VEIL: překonávání právní samostatnosti kapitálových společností ve srovnávacím pohledu. Praha: UK v Praze, 2013, ISBN 978-80-87146-96-5
3. LOKAJÍČEK, J.: Prolomení majetkové samostatnosti kapitálových společností. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, ISBN 978-80-7400-603-6

4. MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník - Veľký komentár. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2016, ISBN 978-80-8155-065-2
5. PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-314-1
6. ŠTENGLOVÁ, I. – HAVEL, B. – CILEČEK, F. – KUHN, P. – ŠUK, P. : Zákon o obchodných korporáciách. Komentár. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-480-3
7. Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov
8. Zákon č. 90/2012 Sb. o obchodných spoločnostiach a družstvech (zákon o obchodných korporáciách)
9. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník
10. Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov
11. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

POCHRANA VERITEĽA PRI ZMLUVE O PÔŽIČKE POSKYTNUTEJ NA ZÁKLADE ÚSTNEJ DOHODY

THE PROTECTION OF CREDITOR WITHIN LOAN CONTRACT PROVIDED ON THE BASIS OF ORAL AGREEMENT

Mgr. Martin Daňko, PhD.

Ústav práva informačných technológií a práva duševného vlastníctva
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
martin.danko@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Autor sa v tomto príspevku venuje ochrane veriteľa, ktorý poskytol peňažné prostriedky dlžníkovi vo forme pôžičky bez spísania písomnej zmluvy, ako aj bez akéhokoľvek písomného potvrdenia preukazujúceho odovzdanie peňažných prostriedkov. Autor predovšetkým poukazuje na problém s preukázaním odovzdania pôžičky a s tým súvisiace otázky začatia plynutia premlčacej doby.

Kľúčové slová: zmluva o pôžičke, ochrana veriteľa, premlčanie.

Abstract: In this article the author analyzes protection of creditor who provided a debtor with funds in the form of loan without written contract and any written confirmation proving the disposal of funds as well. First and foremost, the author highlights the issue with proof of loan's disposal and related questions to the commencement of running of limitation period.

Key words: loan contract, protection of creditor, limitation.

V spoločenských vzťahoch často dochádza k poskytnutiu peňažných prostriedkov medzi fyzickými osobami bez toho, aby účastníci týchto vzťahov spísali zmluvu o pôžičke²¹ podľa § 657 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“), alebo aspoň vyhotovili potvrdenie o prijatí finančných prostriedkov. Najčastejšie k takto poskytnutým finančným prostriedkom prichádza medzi osobami, medzi ktorými je v čase poskytnutia finančných prostriedkov vysoký stupeň dôvery. Tento stupeň dôvery vedie k nižšiemu stupňu obozretnosti a predvídavosti u veriteľa, to znamená u osoby, ktorá finančné prostriedky poskytuje. K problémom prichádza hlavne z dôvodov, že zmluvné strany si neurčia, prípadne určia, ale značne neurčito dátum splatnosti poskytnutých finančných prostriedkov. Situácia sa môže skomplikovať aj o skutočnosť, že veriteľ finančné prostriedky od dlžníka nepožaduje a dobromyseľne verí vo veriteľove zodpovedné konanie v podobe vrátenia finančných prostriedkov bez konkrétnej veriteľovej výzvy. K takýmto situáciám často dochádza pri poskytovaní pôžičiek medzi rodinnými príslušníkmi.

Autor príspevku vychádza zo svojej právnej praxe, v ktorej riešil obdobný prípad. Vzhľadom na skutočnosť, že spor, v ktorom autor zastupoval veriteľa nie je právoplatne

²¹ „Podstata zmluvy o pôžičke spočíva v tom, že na základe nej prenecháva veriteľ dlžníkovi určité množstvo druhovo určených (zastupiteľných) vecí na voľné nakladanie, resp. spotrebovanie. Tým, že tieto veci prechádzajú do vlastníctva dlžníka, zmluva o pôžičke by sa mohla zaradiť i medzi scudzovanie zmluvy. Ide však len o tzv. nepravú scudzovaciu zmluvu, pretože na rozdiel od pravých scudzovacích zmlúv (kúpna zmluva, darovacia zmluva, zámenná zmluva) je dlžník povinný vrátiť nie síce tie isté (identické) veci, ale veci rovnakého druhu.“ FEKETE, M.: Občiansky zákonník. Veľký komentár, 2 diel. Bratislava: EUROKODEX, 2011. s. 1965.

skončený, ako aj vzhľadom na ochranu osobných údajov a súkromia dotknutých účastníkov tohto sporu, autor sa rozhodol v tomto článku opísať len dôležité právne skutočnosti vychádzajúce z jeho skúseností vo forme case study.

V predmetnej veci išlo o poskytnutie finančných prostriedkov medzi rodinnými príslušníkmi, kde veriteľ poskytol bezúročnú pôžičku v konkrétnej sume. Veriteľ previedol zo svojho bežného účtu na bežný účet dlžníka predmetnú sumu ešte v roku 2010. Na základe ústnej dohody medzi veriteľom a dlžníkom bol dlžník zaviazaný vrátiť poskytnutú pôžičku najneskôr do piatich rokov. Aj napriek skutočnosti, že takto dohodnutá splatnosť nebola medzi veriteľom a dlžníkom písomne zaznamenaná a rovnako nebola pri tejto ústnej dohode prítomná žiadna tretia strana, veriteľove očakávania k zodpovednému vráteniu pôžičky od dlžníka spočívali len v doposiaľ bezproblémových medziľudských vzťahoch, majúcich svoj pôvod v rodinnom statuse medzi veriteľom a dlžníkom.

V roku 2013 sa veriteľ začal domáhať vrátenia pôžičky od dlžníka. Po neúspešnom kontaktovaní dlžníka veriteľom prostredníctvom telefonického spojenia, ako aj písomného kontaktu prostredníctvom doporučeného listu, ktorý si dlžník neprevzal, veriteľ zaslal dlžníkovi prostredníctvom svojho právneho zástupcu predžalobnú výzvu. Na predžalobnú výzvu dlžník reagoval tvrdením, že poskytnuté finančné prostriedky boli darom.

Okrem morálneho rozmeru celého prípadu, kde veriteľ poskytujúci bezúročnú pôžičku pociťoval nad touto odpoveďou sklamanie, nakoľko išlo o popretie nielen právneho titulu poskytnutých finančných prostriedkov, ale aj popretie dôvery v dovtedy existujúcich rodinných vzťahoch medzi veriteľom a dlžníkom. Následne bol veriteľ prinútený podať návrh na vydanie platobného rozkazu, voči ktorému bol následne zo strany dlžníka podaný odpor. Prebiehajúce konanie poukázalo na reálny problém dôkaznej núdze zo strany veriteľa, a to predovšetkým v podobe priamych listinných dôkazov, ktoré by jasne preukázali veriteľove tvrdenia.

Dlžník sa v konaní bránil tvrdením, že poskytnuté finančné prostriedky mu boli zo strany veriteľa darované.²² Jediné dôkazy veriteľa, ktorými by preukázal existenciu svojich právnych nárokov boli svedecké výpovede ostatných príslušníkov rodiny účastníkov konania. Tak došlo k neštandardnej situácii, že v prospech tvrdení veriteľa svedčili proti dlžníkovi dlžníkovi súrodenci a dlžníková matka. Nie je to ani prvý, ani posledný prípad, v ktorom majetkové spory značne ovplyvnili rodinné spolužitie. Napriek tomu ostáva veľmi významná právna otázka či svedkovia, ktorí sú v blízkom rodinnom vzťahu k osobe proti ktorej svedčili, majú väčšiu relevantnosť svojich výpovedí ako v prípade svedkov, ktorí nie sú v príbuzenskom vzťahu k osobe, proti ktorej svedčia.

Autor sa zamýšľa, že či svedkovia ako boli v tomto prípade, to znamená matka a dvaja súrodenci dlžníka, sú z pohľadu dôkazného bremena relevantnejší ako akýkoľvek iný svedok

²² „Niekoľko prevedie peniaze na iného a jeho zámerom je mu ich darovať. Druhá strana, prijme peniaze, avšak má za to, že ide o pôžičku a nie o dar.“ Máme tu teda prípad, kde je zjavné, že existuje prevod a odovzdanie majetkových hodnôt, ako aj zhoda na tom, že nadobúdateľ sa má stať ich vlastníkom, avšak iusta causa dominii je problematická, keďže medzi účastníkmi nevznikol (v našom súčasnom právnom ponímaní) dvojstranný právny úkon na základe ich obsahovo zhodných prejavov vôle. Existuje síce na oboch stranách vôľa previesť vlastníctvo majetkovej hodnoty, avšak obe strany uvažujú s rozdielnym (putatívnym) právnym dôvodom, pre ktorý sa tak má stať. Paulus uvádza toto: „Traditio samotná nikdy neprevádza vlastníctvo; avšak prevádza vtedy, ak predaj alebo iný postačujúci dôvod, na základe ktorého traditio nasledovalo, predchádzal.“

Julián k tomuto prípadu uvádza, že: „Ak sa dohodneme na veci a na tom, že má byť prevedená, iba na základe nezhody v právnom dôvode prevodu nevidím žiaden dôvod, prečo by mal byť prevod neúčinný. Napríklad ak prevediem na iného pôdu, pričom mám za to, že je to môj dlh a druhá strana má za to, že je to na základe stipulácie, nie je tento prevod neúčinný.“ Ulpian na druhej strane s týmto nesúhlasí a uvádza, že vlastníctvo peňažných prostriedkov neprechádza: „Ak som ti odovzdal peniaze ako dar a ty ich prijmeš ako pôžičku, nejde o dar. Nejde však ani o pôžičku, a navyše vlastníctvo peňažných prostriedkov neprechádza na príjemcu, pretože ten ich akceptoval s rozdielnym úmyslom.“ MALIAR, M.: Kauzálna a abstraktné modely prevodu vecných práv; Justičná revue, 62, 2010, č. 2, s. 207.

bez rodinného vzťahu k dlžníkovi. Máme za to, že relevantnosť svedka nemožno posudzovať podľa rodinného vzťahu k osobe, voči ktorej svedok svedčí, resp. ktorej tvrdenia takýto svedok vyvracia. V predmetnom prípade súd neprihliadal na rodinné vzťahy medzi svedkami a účastníkmi konania. Aj dlžník na podporu svojich tvrdení ako svedka predvolal svoju manželku. Je prirodzené, že rozvrátenosť rodinných vzťahov môže ovplyvniť objektivitu svedeckých výpovedí jednotlivých rodinných príslušníkov. Preto súd posudzoval kvalitu resp. hodnovernosť svedeckých tvrdení a predovšetkým logickú následnosť jednotlivých tvrdení vzhľadom na jednotlivými stranami poskytnuté výpovede.²³

V sporovej agende sa právnik či už je v pozícii obhajcu alebo sudcu môže dostať do situácie, kedy pre posúdenie sporu je dôležité preukázanie tvrdení jednotlivých účastníkov a tým hodnotenie hodnovernosti týchto tvrdení alebo je daný spor založený na vyriešení dôležitej právnej otázky. Za právnu otázku môžeme považovať výklad právnej normy na konkrétnu situáciu. Aplikačný problém nastáva aj v prípade pôžičiek, ktorých podmienky boli dohodnuté len ústne.

Aj vo vyššie uvádzanom prípade došlo k vzniku zásadnej právnej otázky, ktorá súvisela s premlčaním dlhu. Dlžník v predmetnom spore alternatívne argumentoval, že v prípade ak by súd na základe vyhodnotenia svedeckých výpovedí vyhovel veriteľovi, to znamená uznal, že išlo o poskytnutie pôžičky a nie daru ako tvrdil samotný dlžník, tento dlh je premlčaný. V spore žiaden zo svedkov nedokázal potvrdiť ani vyvrátiť tvrdenia veriteľa, že pôžička bola poskytnutá na dobu päť rokov, to znamená, že dlh bol splatný do piatich rokov od poskytnutia pôžičky. Ani samotný súd sa nedokázal vysporiadať s otázkou splatnosti dlhu a s tým súvisiacimi úrokmi z omeškania, ktoré veriteľ ako žalobca od žalovaného dlžníka požadoval zaplatiť.

Splatnosť dlhu v tomto prípade je kardinálna otázka z pohľadu premlčania záväzku. Tak ako bolo uvádzané vyššie, žiaden zo svedkov nebol priamo prítomný pri ústnej dohode medzi veriteľom a dlžníkom, na základe ktorej veriteľ poskytol finančné prostriedky dlžníkovi. Preto stáli proti sebe dve tvrdenia: jedno veriteľove, že dlh mal byť splatený do piatich rokov, naproti tomu druhé tvrdenie dlžníka, že splatnosť dlhu nebola dohodnutá. Dlžník založil svoju obranu na ustanovení § 563 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého *ak čas splnenia nie je dohodnutý, ustanovený právnym predpisom alebo určený v rozhodnutí, je dlžník povinný splniť dlh prvého dňa po tom čo ho o plnenie veriteľ požiadal*. V našom prípade ak si odmyslíme, že súd by veriteľovi nepriznal päť ročnú dobu splatnosti dlhu, po ktorej márnym uplynutím by začala plynúť všeobecná trojročná premlčacia doba podľa § 101 Občianskeho zákonníka²⁴, nastáva otázka kedy by dlh ostal premlčaný. Podľa Svobodu *ak dlžník nesplní svoj dlh ihneď, nasledujúci deň po dni, kedy bol na plnenie vyzvaný, bude v omeškaní s plnením. Od tohto dňa plynú pre veriteľa aj premlčacia doba na uplatnenie svojho nároku*.²⁵ Aplikujúc vyššie uvedený výklad § 563 Občianskeho zákonníka dochádzame k záveru, že pre určenie premlčacej doby je najdôležitejší moment výzvy, ktorou vyzýva veriteľ dlžníka na plnenie. Až nasledujúci deň po takto uskutočnenej výzve začína plynúť všeobecná premlčacia doba.

²³ Najvyšší súd ČR, spis. zn. 26 Cdo 1239/2011: *K záveru o nevěrohodnosti svědků vedou jen závažné rozpory v jejich výpovědích, popř. Mezi jejich výpověďmi a tvrzením protistrany v řízení. Konstatování svědka, že si na něco nevzpomíná, jen postrádá konkrétní údaj a není rozporné s tvrzením jiného svědka, který si na danou událost vzpomněl a popsal ji, pak nemůže odůvodnit závěr o nevěrohodnosti tohoto svědka*. Bližšie pozri: ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 741 - 744

²⁴ Podľa § 101 Občianskeho zákonníka

„Pokiaľ nie je v ďalších ustanoveniach uvedené inak, premlčacia doba je trojročná a plynúť odo dňa, keď sa právo mohlo vykonať po prvý raz.“

²⁵ SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Bratislava: EUROUNION spol. s r. o. 1994, s. 401.

Ak by sme pripustili argumentáciu dlžníka, že doba splatnosti nebola dohodnutá, dlh, ktorý vznikol poskytnutím pôžičky, nemohol byť premlčaný skôr ako tri roky po tom, čo veriteľ dlžníka prvýkrát písomne vyzval na splnenie dlhu. Uvedená argumentácia naráža na judikát Najvyššieho súdu ČSFR, ktorý bol publikovaný v Civilnej zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod značkou R 28/1984. Právna veta tohto rozhodnutia znie nasledovne „*ak čas splnenia dlhu nebol dohodnutý ani inak stanovený, premlčacia doba začína plynúť dňom nasledujúcim po tom, kedy dlh vznikol.*“

Vyššie uvedený judikát považujeme za časom prekonaný. Dôvodom takéhoto tvrdenia je, že jeho obsah je v značnom rozpore so zásadou právnej istoty, konkrétne právnej istoty veriteľa, ktorý podľa § 563 Občianskeho zákonníka má právo kedykoľvek požiadať dlžníka o plnenie. Samozrejme takýto rozsah oprávnenia veriteľa by bol na druhej strane zásahom do právnej istoty dlžníka. V takomto prípade by bolo potrebné vyvážené určiť oprávnenie veriteľa požiadať dlžníka o plnenie, berúc do úvahy na druhej strane aspekty premlčania dlhu. To znamená, § 563 Občianskeho zákonníka nesmie stanoviť veriteľovi oprávnenie vedúce k nepremlčateľnosti dlhu, pri ktorom nebol čas plnenia dohodnutý, ale je nutné rozlišovať medzi právom veriteľa požiadať o plnenie a splatnosťou celého dlhu. Podľa nášho názoru najoptimálnejším riešením by bolo stanoviť trojročnú premlčaciu lehotu pre oprávnenie veriteľa požiadať dlžníka splatiť dlh a na to nadväzujúce začatie plynutia trojročnej premlčacej lehoty odo dňa nasledujúceho po dni, kedy veriteľ takúto výzvu učinil.

Autorom uvedené tvrdenie potvrdzuje aj stanovisko Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uvedené v jeho rozsudku zo 17. júna 2014, vo veci sp. zn. 1 m Obdo 6/2011, kde v súvislosti s § 563 Občianskeho zákonníka Najvyšší súd SR skonštatoval, že „*splatnosť pohľadávky, ktorá sa spája s povinnosťou výzvy dlžníkovi, aby túto zaplatil, nastáva až momentom doručenia takejto výzvy dlžníkovi, resp. najskôr momentom, kedy sa dostala do sféry jeho dispozície*“²⁶.

V rámci riešenia spomínaného prípadu by takáto konštrukcia znamenala, že veriteľ podľa § 563 Občianskeho zákonníka mal právo vyzvať dlžníka na plnenie dlhu do troch rokov od vzniku pôžičky. Následne by mohol byť celý dlh dlžníka premlčaný najneskôr po šiestich rokoch od vzniku tohto dlhu, nakoľko by aplikovali už spomínané tvrdenie, že veriteľova trojročná premlčacia doba na uplatnenie svojho nároku by začala plynúť najneskôr od troch rokov od vzniku samotného dlhu.

Záver

V predložennom príspevku autor rozoberal ochranu veriteľa v právnych vzťahoch založených zmluvou o pôžičke, na základe ústnej dohody prostredníctvom príkladu z autorovej právnej praxe, ktorým poukazuje na nebezpečenstvá vyplývajúce pre veriteľa z takto vytvoreného právneho vzťahu. Problematické ostávajú otázky dokazovania samotného vzniku záväzku, kde v korelácii výpovedí jednotlivých strán sporu, môže veriteľ trpieť dôkaznou núdzou. Dobromyseľnosť veriteľa a viera, že poskytnuté peňažné prostriedky vo forme pôžičky pre dlžníka, s ktorým neuzavrel písomnú zmluvu, kde zmluvné podmienky vrátenia pôžičky boli dohodnuté len ústne, sú nepochybne predvídateľným rizikom pre veriteľa. No aj v takýchto prípadoch právo musí poskytovať veriteľovi ochranu. Výpovede strán sporu ako aj svedecké výpovede v prípadnom spore môžu potvrdiť veriteľov právny nárok pokiaľ dôveryhodne preukazujú skutočnosti tvrdené veriteľom. V súvislosti s uvádzaným prípadom v článku je potrebné sa postaviť aj k riešeniu otázky začatia plynutia premlčacej doby dlhu, ktorý vznikol poskytnutím už spomínanej ústne dohodnutej pôžičky. Ak si strany v zmysle § 563 nedohodnú splatnosť dlhu, nemôžeme pristúpiť na doterajšiu súdnu prax, v ktorej premlčacia doba začala plynúť nasledovný deň, kedy dlh vznikol,

²⁶ OVEČKOVÁ, O.: Premlčanie v obchodnom práve. Wolters Kluwer s. r. o.: Bratislava 2015, s.178

nakoľko takáto konštrukcia je v rozpore s právom veriteľa vyzvať dlžníka vrátiť dlh. Dôležité je diverzifikovať právo veriteľa vyzvať dlžníka na plnenie, ktoré by sa premlčalo vo všeobecnej trojročnej premlčacej lehote od vzniku dlhu a premlčanie dlhu ako takéhoto, ku ktorému by došlo najneskôr po šiestich rokoch od vzniku samotného dlhu. Táto požiadavka je spravodlivým riešením pri korelácii zásady právnej istoty ako na strane veriteľa, tak aj na strane dlžníka.

Použitá literatúra:

- FEKETE, M.: Občiansky zákonník. Veľký komentár, 2 diel. Bratislava: EUROKODEX 2011. 2589 s., ISBN 978-80-89447-50-3
- MALIAR, M.: Kauzálné a abstraktné modely prevodu vecných práv; Justičná revue, 62, 2010, č. 2, s.206 - 216
- SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Bratislava: EUROUNION spol. s r. o. 1994, 706 s., ISBN 80-85568-38-1
- ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M., a kol. Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s., ISBN 978-80-7400-629-6
- OVEČKOVÁ, O.: Premlčanie v obchodnom práve. Wolters Kluwer s. r. o.: Bratislava 2015, 303 s., ISBN 978-80-8168-205-6

REGULÁCIA OCHRANY VERITEĽA (INVESTORA) V RÁMCI OBCHODNÝCH SYSTÉMOV KAPITÁLOVÉHO TRHU²⁷

REGULATION OF CREDITOR (INVESTOR) PROTECTION WITHIN THE CAPITAL MARKET TRADING SYSTEMS

doc. JUDr. Ľubomír Čunderlík, PhD.

Katedra finančného práva,

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

lubomir.cunderlik@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Obchodné systémy na kapitálovom trhu predstavujú miesta výkonu pokynov na nákup alebo predaj finančných nástrojov. Sú to obchodné platformy (burzové alebo mimoburzové), ktoré sa v súlade s reguláciou EÚ označujú ako multilaterálny systém. V závislosti od toho, či ide o regulovaný trh, mnohostranný obchodný systém (MTF) alebo organizovaný obchodný systém (OTF) rozlišujeme stupne ochrany investora, ktoré sú determinované najmä rôznym rozsahom informačných povinností pri obchodovaní s cennými papiermi. Od obchodných systémov odlišujeme funkciu systematického internalizátora, tvorcu trhu alebo iného poskytovateľa likvidity, ktorými sú veľkí obchodníci s cennými papiermi alebo investičné banky. U týchto subjektov je potrebné dbať na poskytovanie investičných služieb s náležitou odbornou starostlivosťou.

Kľúčové slová: obchodný systém, regulovaný trh, mnohostranný obchodný systém, organizovaný obchodný systém, investičné služby

Abstract: Trading systems on the capital market are places where orders to buy/sell financial instruments are executed. These are trading platforms (stock exchanges or over-the-counter) that are referred to as a multilateral system in accordance to EU regulation. Depending on whether it is a regulated market, a multilateral trading facility (MTF) or an organised trading facility (OTF), we distinguish the degree of investor protection, which is determined in particular by the variety of information obligations in securities trading. From business systems, we are distinguishing the function of a systematic internaliser, market maker, or other liquidity provider, who are investment firms or investment banks. For these entities, care must be taken to provide investment services with due professional diligence.

Keywords: Trading System, Regulated Market, Multilateral Trading System, Organised Trading Facility, Investment Services

1 Kapitálový trh s najvyšším stupňom ochrany organizovaného obchodovania s finančnými nástrojmi (regulovaný trh)

Význam obchodného miesta označovaného za regulovaný trh je z hľadiska obchodnej a právnej istoty účastníkov kapitálového trhu v Európskom hospodárskom priestore enormný. Ide o trhy s najväčším objemom obchodovaných emisií finančných nástrojov, predovšetkým však cenných papierov s dôrazom na akcie (*equity markets*). Či už tento objem závisí od vysokej miery regulácie a stupňa ňou poskytovanej ochrany alebo práve z dôvodu množstva

²⁷ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

obchodov sa pristúpilo k uznávaniu niektorých obchodných miest za regulované trhy, nie je v súčasnosti až tak podstatné. Rozhodujúcim sa však stáva rastúci trend zvyšovania regulačnej záťaže pre účastníkov trhu (nákupcov a predajcov investičných titulov) v dôsledku post-krízového obdobia, ktorí v posledných rokoch zvažujú alokáciu svojich investičných možností na „menej regulované trhy“, prípadne na organizované kapitálové trhy bez akejkoľvek regulácie, obchodovanie s digitálnymi platidlami nevynímajúc. Pre tradičných veľkých emitentov ako aj pre konzervatívnych investorov (veriteľov) však regulovaný trh zostáva stále dôležité miesto pre realizáciu ich investičných príležitostí. Práve u týchto subjektov je kruciálnou garantovaná právna ochrana ekonomických vzťahov pri obchodovaní s investičnými titulmi.

V prvom rade (avšak ako *ultima ratio*) dochádza ku verejnoprávnej garancii **prostriedkami trestnoprávneho postihu** takého konania, ktoré narúša integritu kapitálového trhu a označuje sa ako zneužitie trhu (*market abuse*). Jeho formy predstavujú obchodovanie s využitím znalosti dôvernej informácie (*insider dealing*) a trhovú manipuláciu (*market manipulation*).²⁸ V Slovenskej republike je táto garancia vyjadrená v skutkovej podstate trestného činu zneužívania informácií v obchodnom styku (§ 265 Trestného zákona) a s účinnosťou od 1. januára 2017 aj v skutkovej podstate trestného činu manipulácie s trhom (§ 265a Trestného zákona). Od tohto dátumu je možné **za obidva trestné činy postihovať aj právnické osoby** v rámci trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb (pozri § 3 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 316/2016 Z. z.).

Zatiaľ čo § 265 Trestného zákona operuje s termínom *organizovaný trh cenných papierov*, čo *de facto obmedzuje jeho pôsobnosť* na obchodovanie na trhoch s cennými papiermi, teda nie na obchodovanie s ostatnými finančnými nástrojmi (k ich vymedzeniu pozri § 5 ods. 1 zákona č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov), *skutková podstata trestného činu manipulácie s trhom* (§ 265a Trestného zákona) takéto obmedzenie na určitú kategóriu finančného nástroja nemá. **V oboch prípadoch však možno dedukovať ochranu vzťahujúcu sa na všetky organizované obchodné systémy kapitálového trhu**, t. j. tak ako regulovaný trh tak aj mnohostranný obchodný systém a organizovaný obchodný systém. Trestný zákon v tomto vôbec nediferencuje, čo možno považovať aj za súlad s európskou právnou úpravou obsiahnutou v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2014/57/EÚ zo 16. apríla 2014 o trestných sankciách za zneužívanie trhu (smernica o zneužívaní trhu – skrátene tzv. MAD II). Nakoľko sa v Trestnom zákone termín regulovaný trh nepoužíva, možno považovať trestnoprávnu ochranu za relatívne širokú (s výnimkou zúženého predmetu obchodovania pri § 265 Trestného zákona), pretože sa poskytuje pre všetky obchodné miesta.

V druhom prípade poskytuje verejnoprávnu ochranu účastníkom obchodných systémov právo finančného trhu (resp. finančné právo) prostredníctvom zakotvenia **administratívnoprávnej zodpovednosti fyzických osôb a právnických osôb** v národnej právnej úprave (§ 144 ods. 3 zákona o cenných papieroch) a v nadväznej právnej úprave EÚ (nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 596/2014 zo 16. apríla 2014 o zneužívaní trhu (nariadenie o zneužívaní trhu) a o zrušení niektorých smerníc – skrátene tzv. MAR). I v tomto prípade ide o najširšiu možnú ochranu, t. j. ochranu, ktorá sa vzťahuje na všetky obchodné systémy.

Napokon je potrebné zmieniť ochranu v podobe výplaty nedostupného klientskeho majetku klienta poskytovateľa investičnej služby, a to do výšky vyplácanej náhrady

²⁸ K zneužívaniu kapitálového trhu pozri monografiu ČUNDERLÍK, L.: Trhová transparentnosť a zneužívanie kapitálového trhu v korelácii poskytovania investičných služieb, výkonu investičných činností a organizovania regulovaného trhu. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2015, s. 254.

maximálne 50 000 eur na jedného klienta z Garančného fondu investícií. Poskytovatelia investičných služieb (obchodníci s cennými papiermi, investičné banky a subjekty kolektívneho investovania poskytujúce investičné služby) sú na tento účel prispievateľmi do Garančného fondu investícií, zriadeného *ex lege* na základe zákona o cenných papieroch. Výška náhrady je pritom harmonizovaná s právom EÚ. Garančný fond investícií sústreďuje peňažné príspevky obchodníkov s cennými papiermi, pobočiek zahraničných obchodníkov s cennými papiermi, investičných bánk, pobočiek zahraničných investičných bánk, správcovských spoločností a pobočiek zahraničných správcovských spoločností na poskytovanie náhrad za nedostupný klientsky majetok prijatý týmito subjektmi na vykonanie investičnej služby. Garančný fond investícií **nekryje investičné riziko**, čo znamená, že strata investície z dôvodu výberu nevhodnej investičnej príležitosti (nesprávnej investičnej voľby) nespadá pod vyplácanie náhrady. Náhrada sa síce vypláca výlučne v súvislosti s poskytnutím investičnej služby, ale v dôsledku insolvenčnej jej poskytovateľa, ktorý finančné prostriedky prijal a nie je schopný plniť svoje záväzky (napr. nenakúpil sľúbený cenný papier a peniaze už nie je schopný vrátiť z dôvodu ich použitia v rozpore so sledovaným účelom). V tejto súvislosti preto o to viac vystupuje do popredia **požiadavka vynakladania odbornej starostlivosti** poskytovateľmi investičných služieb.

1.1 Vymedzenie regulovaného trhu

V krajinách EÚ sa používa členenie trhov s finančnými nástrojmi na regulované trhy a neregulované trhy. Ekonomická literatúra uvádza, že regulované trhy musia pravidelne uverejňovať kurzy investičných (resp. finančných) nástrojov, ktoré boli dosiahnuté pri obchodovaní. Na týchto trhoch musia byť stanovené pravidlá prijímania finančných nástrojov na obchodovanie a pravidlá tvorby ich kurzu. Obchoduje sa na nich pravidelne a podliehajú verejnému dozoru.²⁹ Právne označenie regulovaný trh však vyplýva z terminológie používanej v európskom práve. Už smernica Rady 93/22/EHS z 10. mája 1993 o investičných službách v oblasti cenných papierov (skrátene tzv. ISD) v článku 1 ods. 13 vytýčila definičné ohraničenie regulovaného trhu prostredníctvom istých **formálnych a materiálnych znakov**, ktoré sa čiastočne s ekonomickým vnímaním regulovaného trhu prekrývajú. Ide o následné znaky.

Formálne znaky regulovaného trhu predstavuje *formálna akceptácia trhu štátom* a s tým súvisiace deklarovanie štátu, v ktorom sa nachádza sídlo tohto trhu (resp. presnejšie jeho organizátora), že bude považovaný za tzv. regulovaný trh. Tento postup sa prejaví v zápise príslušného trhu na zoznam regulovaných trhov zostavenom a aktualizovanom štátom. Pelikánová a Čech tento znak považujú za nevyhnutnú podmienku pre posúdenie trhu ako regulovaného.³⁰ Za regulovaný trh však môže byť formálne uznaný len trh, ktorý spĺňa ďalšie formálne a materiálne znaky. Uznanie trhu je tak fakticky znakom získaným *ex post* po naplnení substantívne určujúcich črt. To, že ide skutočne o jeden z rozhodujúcich znakov, potvrdzuje aj skutočnosť, že tento znak si zachovali aj právni nástupcovia ISD – smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/39/ES z 21. apríla 2004 o trhoch s finančnými nástrojmi a o zmene, doplnení a zrušení niektorých smerníc (skrátene tzv. MiFID I) a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa menia niektoré smernice (skrátene tzv. MiFID II). Tie ho síce už za znak *de iure* nestanovujú, ale vymedzujú členským štátom povinnosť zostaviť zoznam regulovaných trhov, pre ktoré sú domovským členským štátom. Zoznam všetkých regulovaných trhov sa uverejňuje v Úradnom vestníku Európskej únie a na stránke Európskeho orgánu pre cenné papiere a trhy (ESMA).

²⁹ Pozri POLOUČEK, S. a kol.: Peniaze, banky, finančné trhy. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 264.

³⁰ PELIKÁNOVÁ, I., ČECH, P.: Manipulace kursem na kapitálovém trhu. In: *Právo a podnikání – příloha*, No. 7-8., Vol. XI., Nakladatelství ORAC, 2002, s. 38.

Ďalším formálnym znakom regulovaného trhu je *existencia schválených predpisov* regulovaného trhu, ktoré musia upravovať podmienky pre pôsobenie (fungovanie) trhu, pre vstup na trh a podmienky pripustenia finančného nástroja na obchodovanie na regulovanom trhu.

Posledným formálnym znakom podľa ISD je, že na trhu sa budú uplatňovať všetky *povinnosti týkajúce sa transparentnosti a informovanosti* vyžadované podľa tejto smernice (napr. poskytovanie informácií o obchodoch na tomto trhu, o realizačných cenách a objemoch a pod.).

Materiálny znak regulovaného trhu predstavuje skutočnosť, že sa na ňom obchoduje výlučne s finančnými nástrojmi podľa oddielu B prílohy smernice ISD a že sa obchody realizujú pravidelne. Uvedené znaky boli pomerne zrozumiteľné a kombinovali predovšetkým právne požiadavky s požiadavkami ekonomickými (pravidelnosť obchodovania). ISD nahradila smernica MiFID I. Tá v článku 4 ods. 1 pododsek 14 vymedzila regulovaný trh akosi „technický“ - ako multilaterálny systém prevádzkovaný alebo riadený organizátorom trhu, ktorý spája, alebo umožňuje spájanie záujmov viacerých tretích strán nakupovať a predávať finančné nástroje v rámci systému a v súlade s nediskrečnými (rozumej objektívnymi, neindividualizujúcimi) pravidlami spôsobom, ktorého výsledkom je zmluva týkajúca sa finančných nástrojov prijatých na obchodovanie podľa pravidiel tohto systému a ktorý je štátom povolený, funguje pravidelne a spĺňa podmienky podľa III. hlavy tejto smernice.

V rámci harmonizácie národnej právnej úpravy so znením smernice nástupníckej smernice došlo k analogickému vymedzeniu regulovaného trhu v ustanovení § 3 ods. 1 zákona č. 429/2002 Z.z. o burze cenných papierov v znení neskorších predpisov, ktoré nahradilo s účinnosťou od 1. novembra 2007 termín „*verejný trh s cennými papiermi*“ (novelou č. 209/2007 Z. z.). Pôvodný termín verejný trh bol ohraničený tautologicky prostredníctvom verejne obchodovateľných cenných papierov. Obdobne to konštatujú aj Dedič a Pauly, avšak v obrátenom vymedzovaní verejne obchodovaného cenného papiera: „*základní pojmové znaky veřejně obchodovatelného cenného papíru tedy tvoří, poněkud zjednodušeně řečeno, veřejné trhy s cennými papíry...*“³¹. MiFID II túto technickú definíciu preberá v štylisticky modifikovanej podobe v čl. 4 ods. 1 pododsek 21 nasledovne: regulovaný trh znamená multilaterálny systém prevádzkovaný a/alebo riadený organizátorom trhu, ktorý v tomto systéme a v súlade s nediskrečnými pravidlami spája záujmy viacerých tretích strán kupovať a predávať finančné nástroje alebo uľahčuje spájanie týchto záujmov spôsobom, ktorého výsledkom je zmluva týkajúca sa finančných nástrojov prijatých na obchodovanie podľa jeho pravidiel a/alebo systémov, a ktorý je povolený a funguje pravidelne a v súlade s hlavou III tejto smernice. Práve v súvislosti s na prvý pohľad technickým vymedzením možno mať za to, že *vzrástol význam deklarovania trhu ako regulovaného štátom*, ktorý si po zhodnotení trhov (príslušným národným orgánom dohľadu a regulácie) vypracúva zoznam právne relevantných - regulovaných - trhov.

Regulovaný trh riadi a prevádzkuje jeho organizátor, ktorým môže byť aj samotný regulovaný trh. V tejto súvislosti sa organizátor regulovaného trhu zjednodušene zvykne v praxi nepresne označovať ako regulovaný trh (napr. burza cenných papierov, hoci sama osebe nie je trhom ale trh organizuje, alebo určitý mimoburzový organizátor regulovaného trhu - v Slovenskej republike takýto trh v súčasnosti nie je, ale bol ním kedysi RM-Systém/RMS/Slovakia).

Za **kľúčový pojmový znak** pre regulovaný trh môžeme na základe uvedených európskych vymedzení označiť najmä jeho **značne vyššiu mieru regulácie** (právnej ako aj

³¹ DĚDIČ, J., PAULY, J.: Cenné papíry. Praha: Prospektrum, 1994, s. 124.

vnútorne zaväzujúcej) v porovnaní s ostatnými obchodnými systémami, ktorá je determinovaná:

1. normatívnou reguláciou podmienok vzniku a fungovania regulovaného trhu (právny predpis),
2. štátnou autorizáciou udelenou na jej základe (v Slovenskej republike povolenie na vznik a činnosť burzy),
3. štátom autorizovanou samoreguláciou - schválenými burzovými pravidlami,
4. *ex ante* (prospekt cenného papiera) a *ex post* informačnou povinnosťou (povinnosťou zverejňovať údaje predpísanej kvality, tzv. regulované informácie).

Regulovaný trh je miestom, ktoré umožňuje organizované obchodovanie na kapitálovom trhu. Koncepcia regulovaného trhu pritom vychádza zo staršej koncepcie burzy cenných papierov.³² Staršia „*prvorepubliková*“ ani mladšia ekonomická či právnická literatúra po roku 1989 v česko-slovenskom priestore tento termín vôbec nepoznala.³³ Na jeho zavedenie do právnej úpravy kapitálového trhu reagovala súčasne obchodnoprávna úprava nanovo užším definovaním verejnej akciovej spoločnosti v § 154 ods. 3 Obchodného zákonníka oproti predchádzajúcej právnej úprave tohto ustanovenia, a to prijatím novely č. 487/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. decembra 2009. Podľa nového znenia v § 154 ods. 3 Obchodného zákonníka sa za verejnú akciovú spoločnosť považuje spoločnosť, ktorej všetky akcie/časť akcií boli prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu, ktorý sa nachádza alebo ktorý sa prevádzkuje v niektorom zo zmluvných štátov Dohody o Európskom hospodárskom priestore /EHP/. Pozastavenie obchodovania na regulovanom trhu nemá žiadny vplyv na status verejnej akciovej spoločnosti.

Predchádzajúce znenie verejnú akciovú spoločnosť kvalifikovalo: a) emitovaním akcií na základe verejnej výzvy na upisovanie akcií (*Verejnou výzvou na upisovanie akcií sa chápala v kontexte Obchodného zákonníka realizácia verejnej ponuky cenných papierov podľa § 120 a nasl. zákona o cenných papieroch. Považujeme za potrebné uviesť, že za prvotnú verejnú ponuku /IPO/ je z dôvodu gramatického výkladu § 125a ods. 1 druhá veta zákona o cenných papieroch možné považovať len verejnú ponuku takých cenných papierov, ktoré ešte neboli prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu a ktoré sa majú prijať na obchodovanie po prvýkrát*) a b) prijímaním akcií na trh burzy cenných papierov. Na základe takého vymedzenia sa s akciami verejnej akciovej spoločnosti mohlo prirodzene obchodovať aj mimo burzy cenných papierov. Vydanie akcií na základe verejnej výzvy bolo nezvratiteľnou skutočnosťou, naproti tomu u akcií prijatých na trh burzy (resp. regulovaný trh) môže emitent rozhodnúť o ich stiahnutí z trhu (rozhodnutie o tom, že prestanú byť obchodované na tomto trhu, resp. môžu byť z neho vylúčené organizátorom trhu pre neplnenie si informačných priebežných povinností emitenta).

V tomto kontexte je dôležité upozorniť na odlišný vecný rozsah pojmov verejná akciová spoločnosť a regulovaná spoločnosť (resp. regulovaný emitent). Povinnosti týkajúce sa regulovaných informácií sú elementárnou požiadavkou emitentov na regulovanom trhu. Regulovanými informáciami sa rozumie všetky informácie, ktoré emitent musí zverejniť podľa zákona o burze cenných papierov a zákona o cenných papieroch, resp. európskych právnych predpisov (nariadenie o zneužívaní trhu). Z pohľadu plnenia si týchto informačných povinností potom môžeme za regulovaného emitenta považovať akúkoľvek obchodnú

³² RADVAN, M. a kol.: *Právo kapitálového trhu*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 15.

³³ Napríklad CHYTIL, A.: *Heslo „Bursy“*. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., WEYR, F., HOETZEL, J., LAŠTOVKA, K., HAVELKA, J.: *Slovník veřejného práva československého. Svazek I. A-CH*. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohner, 1929, s. 145-149.

MAREK, K.: K institucionalizaci finančního trhu (K burze cenných papírů): In: *Právní obzor*. No 7, Vol. 74, SAV, 1991, s. 329-334.

BENEŠ, V., MUSÍSEK, P.: *Burzy a burzovní obchody*. Praha: Informatorium. 1991, s. 21.

spoločnosť bez ohľadu na právnu formu, ktorej je uvedená informačná povinnosť uložená. Tento náhľad identifikuje regulovaného emitenta prostredníctvom povinnosti zverejňovať tzv. regulované informácie. Prostredníctvom prijatia finančného nástroja na regulovaný trh môžeme za regulovaného emitenta považovať akúkoľvek obchodnú spoločnosť, ktorej cenné papiere sú prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu, vrátane verejnej akciovej spoločnosti. Tento náhľad identifikuje regulovaného emitenta prostredníctvom jeho obchodovania na trhu. Je potrebné poznamenať, že tu nepostačuje iba podanie žiadosti o prijatie jeho finančných nástrojov na obchodovanie na regulovanom trhu, ale právne relevantné je kladné rozhodnutie o ich prijatí. Oba náhľady v sebe zahŕňajú rozsiahlejšiu skupinu emitentov ako je verejná akciová spoločnosť. Z uvedených premís **dedukujeme závery**, že každá verejná akciová spoločnosť je vždy regulovaným emitentom (v zmysle obchodovania na regulovanom trhu) a zároveň platí, že nie každý regulovaný emitent (v zmysle plnenia si regulovaných informačných povinností) je verejnou akciovou spoločnosťou. Disproporcia v chápaní regulovaného emitenta vyplýva z dvoch rozhodujúcich skutočností: a) neexistencie legálneho vymedzenia pojmu b) a súčasného širokého vymedzenia regulovanej informácie podľa zákona o burze cenných papierov, ktorý pod tieto informácie radí nielen informácie podľa tohto zákona ale aj podľa osobitného zákona, tzv. dôverné informácie podľa zákona o cenných papieroch.

Dôverná informácia sa vzťahuje nielen na finančné nástroje už prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu, ale aj na finančné nástroje, pre ktoré bola podaná žiadosť o obchodovanie na regulovanom trhu. Táto skutočnosť má následne význam pre rozsah pôsobnosti regulácie foriem zneužívania trhu. S regulovaným trhom burzy zákon spája aj niektoré súvisiace právne inštitúty: prospektová povinnosť (*prospectus*), ponuka na prevzatie (*take over bid*), právo výkupu – vytesnenie minoritných akcionárov (*squeeze-out*) alebo právo minoritného akcionára na odkúpenie (*sell-out*).

1.2 Burza cenných papierov (špecifiká jej zákonnej úpravy ako regulovaného trhu)

V Slovenskej republike pôsobí v súčasnosti jediný regulovaný trh, ktorý organizuje burzový organizátor – Burza cenných papierov v Bratislave, a. s. (BCPB). Je kreovaná na členskom základe, čo znamená, že sú na jej trhoch (rôznych obchodných platformách) oprávnení obchodovať len členovia burzy a Národná banka Slovenska (status člena *ex lege*). Členom burzy môže byť v zmysle burzových pravidiel pre členstvo obchodník s cennými papiermi, zahraničný obchodník s cennými papiermi, investičná banka, zahraničná investičná banka, správcovská spoločnosť a zahraničná správcovská spoločnosť. Napríklad k 1. januáru 2017 mala BCPB 15 riadnych členov. O prijatie na trhy burzy (*listing*) žiada emitent alebo z jeho poverenia člen burzy, za predpokladu, že sú splnené zákonom ustanovené podmienky. Člen burzy je oprávnený na regulovanom trhu uzatvárať burzové obchody len prostredníctvom fyzickej osoby - *burzového makléra*, ktorého odborná spôsobilosť sa preukazuje voči burze absolvovaním maklérskeho skúšok s pravidelnými intervalmi preskúšavania. Burzový maklér musí byť s členom burzy, pre ktorého uzatvára burzové obchody, v pracovnoprávnom pomere na základe pracovnej zmluvy. Člen môže uzatvoriť obchod vo svojom mene a na účet svoj (*dealer*) alebo na účet klienta (*broker*). Ak sú členovia obchodníkmi s cennými papiermi alebo investičnými bankami, na účely zabezpečovania likvidity vybranej emisie môžu mať s burzou uzatvorenú zmluvu na vykonávanie činnosti tvorcu trhu (tzv. *market maker* je poskytovateľom likvidity), ktorý sa zaviazuje stanovovať cenu vybraného cenného papiera. V zmysle zákona o cenných papieroch je tvorcom trhu osoba, ktorá je trvale ochotná obchodovať na finančných trhoch na vlastný účet formou nákupu a predaja finančných nástrojov s využitím vlastného majetku pri cenách ňou určených, čím stanovuje kurz finančného nástroja. V zmysle uvedeného je tak *rola tvorcu fakultatívnou*

funkcionalitou poskytovateľa investičnej služby podľa § 6 ods. 1 písm. c) zákona o cenných papieroch, ktorou je obchodovanie na vlastný účet (*dealer*). Tvorcovia trhu predstavujú osobitnú skupinu dílerov. Napriek tomu, že investičná služba podľa § 6 ods. 1 písm. c) zákona o cenných papieroch je vlastne činnosťou, v prípade tvorcu trhu ide o „*službu pre trh*“. Od tvorcu trhu odlišujeme rolu systematického internalizátora. Systematickým internalizátorom je obchodník s cennými papiermi (resp. investičná banka), ktorý na organizovanom, opakovanom a systematickom základe obchoduje na vlastný účet tak, že vykonáva pokyny klienta mimo regulovaného trhu alebo mimo mnohostranného obchodného systému. Ide teda o poskytovateľa likvidity k určitému finančnému nástroju mimo regulovaný trh.

V súlade s právnou úpravou obsiahnutou v zákone o burze cenných papierov burza organizuje trh s cennými papiermi na regulovanom voľnom trhu a na trhu kótovaných cenných papierov (kótovaný hlavný trh alebo kótovaný paralelný trh). Kótovaným cenným papierom je v tomto kontexte cenný papier prijatý na obchodovanie na jednom z trhov kótovaných cenných papierov burzy. Od trhu kótovaných cenných papierov (a od prijímania cenných papierov na tento trh – tzv. kótovanie) je potrebné odlišiť termín kotácia, ktorá je typom objednávky – ponuky na nákup alebo ponuky na predaj, ktorú mimo regulovaného trhu, mimo mnohostranného obchodného systému (MTF) a v zmysle MiFID II aj mimo organizovaného obchodného systému (OTF) vykonáva a následne zverejňuje obchodník s cennými papiermi v roli systematického internalizátora, bez toho, že by prevádzkoval niektorý z týchto multilaterálnych systémov.

V súlade so slovenským právnym poriadkom v sporoch z burzového obchodu nie je prípustná námietka, že išlo iba o stávkku alebo o hru (pozri ustanovenie § 24 ods. 2 zákona o burze cenných papierov). Zdôvodnenie takého ustanovenia je logické a vychádza zo širšieho kontextu právneho poriadku. Pohľadávky zo stávok a hier nemožno podľa ustanovenia § 845 ods. 1 Občianskeho zákonníka vymáhať (*naturálna obligácia*). Spoločným znakom stávky a hry (tzv. odvážne zmluvy) je totiž závislosť vzniku záväzku niektorej zmluvnej strany na existencii nejakej skutočnosti. O výhre alebo prehre rozhoduje náhoda alebo vopred neznáma okolnosť. Podľa nášho úsudku je s burzovým obchodom naopak spojené nadobúdanie protihodnoty – cenného papiera ako inej majetkovej hodnoty, ktorá v sebe inkorporuje investičné (trhové) riziko poklesu trhovej hodnoty. Burzový obchod sa navyše uzaviera na základe štátom uznaného a povoleného organizovania regulovaného trhu, čím možno dospieť i k záveru, že **štát dáva do rovnakej roviny burzový obchod spojený s investičným rizikom na jednej strane a licencované hazardné hry na druhej strane** (v zmysle § 846 Občianskeho zákonníka sa § 845 nevzťahuje na hazardné hry podľa osobitného predpisu). Z toho logicky vyplýva aj poskytovanie ochrany pre realizáciu obchodov na burze, napr. v podobe právnej vymožitelnosti pohľadávok z týchto obchodov.

Zákonná úprava sa vo vzťahu k burze cenných papierov vyznačuje istým procesnoprávnym špecifikom. Výnimočným je založenie kompetencie burzy viesť osobitné správne konanie (podľa zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov) v ustanovení § 65 ods. 1 zákona o burze cenných papierov, ktoré je oprávnená inak viesť iba Národná banka Slovenska vo forme sankčného alebo licenčného konania.

Podľa zmieneného ustanovenia sa na rozhodovanie burzy o žiadosti o kótovanie, o pozastavení obchodovania s cenným papierom na trhu kótovaných cenných papierov, o vylúčení cenného papiera z trhu kótovaných cenných papierov a o zrušení burzového obchodu (ide o taxatívne vymedzenie typov rozhodnutí) primerane vzťahujú procesné ustanovenia uvedeného všeobecného procesného dohľadacieho zákona. Vzhľadom na to, že burza je akciovou spoločnosťou *sui generis*, a teda subjektom súkromného práva s vymedzeným predmetom podnikateľskej činnosti, *de iure* sa stáva právnickou osobou, ktorej zákon zveruje rozhodovanie o právach a povinnostiach právnických osôb/emitentov. Z tohto dôvodu sa z

oblasti, v ktorej je burza oprávnená konať, stáva oblasť verejnej správy. Komentár k tejto úprave sa nachádza v dôvodovej správe k citovanému ustanoveniu. V jej zmysle: „navrhovaná úprava vychádza z nutnosti aproximovať čl. 19 smernice č. 2001/34/ES, ktorá členským štátom ukladá povinnosť zabezpečiť možnosť odvolania sa proti niektorým rozhodnutiam kompetentného orgánu“, v uvedenom prípade burzy cenných papierov. Podľa § 65 ods. 2 proti rozhodnutiu burzy podľa odseku 1 nemožno podať opravný prostriedok. V tejto súvislosti preto usudzujeme, že motívom zákonodarcu bolo pôvodne ustanoviť preskúmateľnosť taxatívne vymedzených rozhodnutí burzy súdom v rámci právneho režimu správneho súdnictva. Vecnú správnosť tohto záveru potvrdzoval aj § 65 ods. 3, podľa ktorého rozhodnutie burzy podliehalo preskúmaniu súdom, ako aj vlastné znenie článku 19 ods. 1 zmienenej smernice, podľa ktorého mali členské štáty zabezpečiť, aby rozhodnutia o zamietnutí prijatia cenných papierov alebo o pozastavení kótovania bolo možné napadnúť opravným prostriedkom na súde. S účinnosťou nového Civilného sporového poriadku od 1. júla 2016 však ustanovenie § 65 ods. 3 vypadlo a nedošlo k jeho nahradeniu s odkazom na Správny súdny poriadok. Napokon s účinnosťou od 1. decembra 2016 došlo k prijatiu nového ustanovenia § 65a, ktorým sa dodatočne upravil procesný základ rozhodovania burzy. V zmysle nového § 65a zákona o burze cenných papierov sa na rozhodovanie podľa tohto zákona okrem § 65 použijú ustanovenia tohto zákona a ustanovenia burzových pravidiel, pričom proti takému rozhodnutiu burzy nie je možné podať opravný prostriedok. Uvedené vychádza z doterajšej praxe burzy, keď chýbal právny základ pre rozhodovanie v ostatných veciach neuvedených v § 65.

2 Mnohostranný obchodný systém a organizovaný obchodný systém

Mnohostranný obchodný systém (Multilateral Trading Facility, MTF) a organizovaný obchodný systém (Organised Trading Facility, OTF) sú platformy na poskytovanie likvidity finančným nástrojom, ktoré sú na nich obchodované. To nevylučuje, aby tieto finančné nástroje boli obchodované súčasne na regulovanom trhu. MTF je relatívne novým inštitútom, ktorý predstavuje voči regulovanému trhu alternatívny obchodný systém s nízkym stupňom regulácie.

Do nášho právneho poriadku bol zavedený v dôsledku transpozície smernice MiFID I (novelou č. 209/2007 Z. z. s účinnosťou od 1. novembra 2007), a to paralelne do zákona o burze cenných papierov (najmä § 39a a § 39b) a zákona o cenných papieroch, ktorý ho kvalifikoval ako jednu z investičných služieb v zmysle § 6 ods. 1 písm. h). Účelom zakotvenia MTF v európskej právnej úprave bolo zvýšiť konkurencieschopnosť trhov.

Podľa § 51 ods. 1 zákona o burze cenných papierov je MTF mnohostranný systém organizovaný obchodníkom s cennými papiermi alebo burzou na účely spájania alebo umožnenia spájania záujmov viacerých tretích osôb nakupovať a predávať finančné nástroje v rámci systému a v súlade s pevne určenými pravidlami spôsobom, ktorého výsledkom je uzavretie obchodu s finančnými nástrojmi. Možno tu obchodovať len s tými finančnými nástrojmi, ktoré sú zaradené do jeho zoznamu. V SR sú na jeho organizovanie oprávnení burza cenných papierov alebo obchodníci s cennými papiermi, ktorí o to požiadajú. Jeho prevádzkovanie však bolo povolené iba BCPB, ktorá už organizuje regulovaný trh. Tým sa konkurencia oboch trhov fakticky stiera.

MTF je príťažlivé z dôvodu, že sa na ňom môže obchodovať aj s vyradenými cennými papiermi z regulovaného trhu, pretože **v zásade nevyžaduje plnenie informačných povinností**. Služi tak aj ako alternatíva pre obchodovanie s vyradenými cennými papiermi. Nachádzame tam napríklad cenné papiere, ktoré občania bezodplatne previedli ako „bezcné“ na Fond národného majetku SR do 31.12.2014 (podľa ustanovenia § 29 ods. 11 písm. a) zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov). Prístup k MTF je v zmysle Pravidiel mnohostranného obchodného

systému ako súčasti burzových pravidiel vyhradený iba pre členov burzy (prostredníctvom burzového makléra) a Národnú banku Slovenska. Burza preto obdobne ako u regulovaného trhu uplatňuje členský princíp.

Na škodu veci je, že sa nepristúpilo k tomu, aby sa na MFT mohlo obchodovať s cennými papiermi s listinnou podobou, čo by bolo veľmi zaujímavou opciou voči regulovanému trhu, na ktorom sa môžu obchodovať iba zaknihované cenné papiere. Na MTF sa ale nemá obchodovať na pravidelnej báze, ako je tomu na regulovanom trhu. Obchody uzatvárané na trhu MTF **nie sú kryté z garančného fondu burzy ako je to pri obchodoch na regulovanom trhu.**³⁴ Prijatie finančného nástroja na tento trh nie je spoplatnené, ale vykonávanie transakcií spoplatneniu podlieha. S MTF sa principiálne nespájajú niektoré právne inštitúty typické pre regulované kapitálové trhy: prospektová povinnosť, ponuka na prevzatie, právo výkupu, právo na odkúpenie. Do nadobudnutia účinnosti nariadenia MAR 3. júla 2016 sa naň nevzťahovala ani regulácia dôverných informácií a manipulácie s trhom.

OTF je v súlade s čl. 4 ods. 1 pododsek 23 MiFID II definovaný ako multilaterálny systém, ktorý nie je regulovaným trhom ani MTF a v rámci ktorého môžu záujmy viacerých tretích strán kupovať a predávať dlhopisy, štruktúrované finančné produkty, emisné kvóty alebo deriváty navzájom pôsobiť spôsobom, ktorého výsledkom je uzavretie obchodu. (Pre porovnanie je OTF podľa § 51 ods. 2 zákona o burze cenných papierov mnohostranný systém, ktorý nie je regulovaným trhom ani mnohostranným obchodným systémom (MTF) a v rámci ktorého môžu navzájom pôsobiť záujmy viacerých tretích osôb kupovať a predávať dlhopisy, štruktúrované finančné produkty, emisné kvóty alebo deriváty spôsobom, ktorého výsledkom je uzavretie obchodu s vyššie uvedenými finančnými nástrojmi). Z takéhoto vymedzenia vyplýva, že ide o obchodný systém, na ktorom sa bude obchodovať s užším okruhom finančných nástrojov ako na regulovanom trhu alebo MTF, ktoré však musia byť zahrnuté do príslušného zoznamu OTF. **Informačné povinnosti** súvisiace s prijatím finančných nástrojov na obchodovanie na regulovanom trhu sa nevzťahujú na finančné nástroje zaradené do zoznamu MTF a zoznamu OTF a na ich emitentov. Tým nie je dotknuté plnenie povinností vyplývajúcich z prijatia týchto finančných nástrojov a ich emitentov na obchodovanie na regulovanom trhu. Organizátorovi MTF alebo OTF sa súčasne ponecháva oprávnenie ustanoviť v pravidlách MTF a v pravidlách OTF informačné povinnosti pre finančné nástroje zaradené do zoznamu MTF a do zoznamu OTF a pre ich emitentov.

OTF sa považuje za ďalšiu investičnú službu (na rozdiel od MTF) a organizovať ho bude môcť burza aj obchodník s cennými papiermi. Aké faktické odlišenie v optike ochrany jeho účastníkov (emitentov a investorov) od regulovaného trhu a trhu MTF prinesie, ukáže až prax kapitálového trhu.

Zoznam použitej literatúry a ďalších zdrojov:

BENEŠ, V., MUSÍSEK, P.: Burzy a burzovní obchody. Praha: Informatorium, 1991, 240 s. ISBN 80-85427-00-1.

ČUNDERLÍK, L.: Trhová transparentnosť a zneužívanie kapitálového trhu v korelácii poskytovania investičných služieb, výkonu investičných činností a organizovania regulovaného trhu. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2015, 254 s. ISBN 978-80-8168-168-8.

DĚDIČ, J., PAULY, J.: Cenné papíry. Praha: Prospektrum, 1994, 220 s. ISBN 808543198X.

HOLUB, D.: Právo burzové a cenných papierov. Bratislava: EKONÓM, 2005, 222 s. ISBN 80-225-2023-3.

CHYTIL, A.: Heslo „Bursy“. In: HÁCHA, E., HOBZA, A., WEYR, F., HOETZEL, J., LAŠTOVKA, K., HAVELKA, J.: Slovník veřejného práva československého. Svazek I. A-CH. Brno: Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohner, 1929, s. 145-149.

³⁴ Garančný fond burzy nie je totožný s Garančným fondom investícií podľa zákona o cenných papieroch. Garančný fond burzy slúži zabezpečeniu finančného krytia burzových obchodov.

MAREK, K.: K institucionalizaci finančního trhu (K burze cenných papírů): In: Právní obzor, No 7, Vol. 74, SAV, 1991, s. 329-334. ISSN 0032-6984.

PELIKÁNOVÁ, I., ČECH, P.: Manipulace kursem na kapitálovém trhu: In: Právo a podnikání – příloha, No. 7-8., Vol. XI., Nakladatelství ORAC, 2002, s. 38. ISSN 1211-1120.

POLOUČEK, S. a kol.: Peniaze, banky, finančné trhy. Bratislava: Iura Edition, 2010, 480 s. ISBN 978-80-8078-305-1.

RADVAN, M. a kol.: Právo kapitálového trhu. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 62 s. ISBN 978-80-210-5277-2.

Obchodný zákonník

Občiansky zákonník

Smernica Rady 93/22/EHS z 10. mája 1993 o investičných službách v oblasti cenných papierov

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/39/ES z 21. apríla 2004 o trhoch s finančnými nástrojmi a o zmene, doplnení a zrušení niektorých smerníc

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/65/EÚ z 15. mája 2014 o trhoch s finančnými nástrojmi, ktorou sa menia niektoré smernice

Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 429/2002 Z. z. o burze cenných papierov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

ÚČINNOSŤ ÚNIOVÝCH PROCESNÝCH NÁSTROJOV PRI VYMÁHANÍ POHLÁDÁVOK³⁵

THE EFFECTIVENESS OF EU PROCEDURAL TOOLS FOR THE DEBT RECOVERY

doc. JUDr. Ing. PhDr. Michael Siman, PhD., DEA
Ústav medzinárodného a európskeho práva
Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave
michael.siman@paneurouni.com

Abstrakt: Medzi úniové procesné nástroje uplatniteľné na vymáhanie pohľadávok môžeme zaradiť európske konanie o platobnom rozkaze, európsky exekučný titul, európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu a európsky príkaz na zablokovanie účtov. Autor tieto nariadenia porovnáva, analyzuje nedávne zmeny a doplnenia európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu a uvádza nedostatky uvedených nariadení, ktoré obmedzujú ich efektívne uplatňovanie.

Kľúčové slová: Európska Únia – justičná spolupráca v civilných veciach – osobitné konania – vymáhanie pohľadávok.

Abstract: Among the EU procedural tools applicable to the debt recovery, we can include the European order for payment, European enforcement order, European small claims procedure and European account preservation order. The author compares these regulations, analyzes the recent amendments to the European enforcement order and European small claims procedures, and points out the shortcomings of these regulations, which limit their effective application.

Key words: European Union – judicial cooperation in civil matters – specific procedures – recovery of debts.

Členské štáty preniesli na Európsku úniu, resp. bývalé Európske spoločenstvo, amsterdamskou revíziou zakladajúcich zmlúv právomoci v oblasti prijímania noriem týkajúcich sa cezhraničných civilných sporov. Odvtedy Európska únia postupne prijala v oblasti justičnej spolupráce v občianskych veciach s cezhraničným prvkom niekoľko nariadení, ktorých cieľom je podporiť riadne fungovanie vnútorného trhu.

Počet súdnych sporov medzi fyzickými a právnickými osobami s cezhraničným prvkom má stúpajúcu tendenciu. Do prijatia nižšie uvedených procesných nástrojov boli také spory pre veriteľov väčšinou buď zložité a neriešiteľné, alebo práve vzhľadom na nízku hodnotu sporu nerentabilné, keďže hodnota pohľadávky nepostačovala na kompenzáciu nákladov konania, a to nielen z hľadiska finančného, ale aj časového. Taká situácia mala negatívny vplyv najmä na malých podnikateľov a spotrebiteľov, pre ktorých predstavoval cezhraničný prvok sporu často neprekonateľnú prekážku.

Medzi súčasné úniové procesné nástroje uplatniteľné na vymáhanie pohľadávok môžeme zaradiť (v chronologickom poradí): európske konanie o platobnom rozkaze³⁶,

³⁵ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0852.

európsky exekučný titul³⁷, európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu³⁸ a európsky príkaz na zablokovanie účtov³⁹. Všetky uvedené nástroje patria do oblasti justičnej spolupráce v občianskych veciach a boli prijaté v priebehu posledných desiatich rokov vo forme nariadení na základe právomoci Únie stanovenej v článku 81 Zmluvy o fungovaní Európskej únie, konkrétne na základe článku 81 ods. 2 písm. a) a f).⁴⁰ Ide teda o nariadenia potrebné na riadne fungovanie vnútorného trhu a zamerané predovšetkým na odstránenie „prekážok riadneho priebehu občianskoprávneho konania“, ako aj na zabezpečenie „vzájomného uznávania a výkonu súdnych“ rozhodnutí medzi členskými štátmi.

Účinnosť týchto nástrojov spočíva v podstate v samotnej možnosti fyzických a právnických osôb vymôcť svoje pohľadávky, viesť s týmto cieľom súdne spory a napokon vykonať rozsudky v iných členských štátoch. Aké sú porovnateľné znaky týchto procesných nariadení a ako sa tieto nariadenia vzájomne dopĺňajú? Aké aktuálne zmeny a doplnenia týchto nástrojov smerujú k zvýšeniu ich efektívnosti a ktoré nedostatky naproti tomu doposiaľ túto efektívnosť obmedzujú?

Porovnanie úniových procesných nástrojov pri vymáhaní pohľadávok

Všetky uvedené nariadenia sa vzťahujú iba na civilné, teda občianske a obchodné veci s cezhraničným prvkom. Nevzťahujú sa však na zodpovednosť štátu za výkon verejnej moci, na oblasti upravené osobitnými nariadeniami (napr. insolvenčné konania, dedenie, majetkové práva vyplývajúce z manželského zväzku), na rozhodcovské konanie⁴¹ a na ďalšie konkrétne oblasti civilného práva vyňaté z pôsobnosti jednotlivých nariadení, a logicky sa nevzťahujú ani na správne veci vrátane sociálneho poistenia.

V prípade všetkých nariadení okrem európskeho exekučného titulu je pre ich uplatnenie rozhodujúci cezhraničný prvok⁴², ktorý je splnený vtedy, ak má aspoň jedna zo strán bydlisko alebo obvyklý pobyt v inom členskom štáte, ako je členský štát konajúceho súdu (v prípade európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu), alebo ak sa účet, ktorý sa má zablokovať, vedie v inom členskom štáte ako je členský štát konajúceho súdu alebo bydliska veriteľa (európsky príkaz na zablokovanie účtov). Pre

³⁶ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze (Ú. v. EÚ L 399, 30.12.2006, s. 1-32).

³⁷ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 z 21. apríla 2004, ktorým sa vytvára európsky exekučný titul pre nesporné nároky (Ú. v. EÚ L 143, 30.4.2004, s. 15-39).

³⁸ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 z 11. júla 2007, ktorým sa ustanovuje európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu (Ú. v. EÚ L 199, 31.7.2007, s. 1-22).

³⁹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 655/2014 z 15. mája 2014 o zavedení konania týkajúceho sa európskeho príkazu na zablokovanie účtov s cieľom uľahčiť cezhraničné vymáhanie pohľadávok v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 189, 27.6.2014, s. 59-92).

⁴⁰ Bližšie pozri JÚDOVÁ, E.: Európske medzinárodné právo súkromné. Materiály a texty. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009, s. 8 a nasl.

⁴¹ Vzhľadom na skutočnosť, že všetky členské štáty Európskej únie sú zmluvnými stranami Dohovoru o uznaní a výkone cudzích rozhodcovských rozhodnutí z 10. júna 1958 (Newyorský dohovor), ktorý nadobudol platnosť 7. júna 1959.

⁴² Pojmy „cudzí prvok“, „cezhraničný prvok“ alebo „cezhraničný spor“ používajú právne predpisy Únie bez jednotnej legálnej definície. Cudzím prvkom, resp. cezhraničným prvkom je podľa úniového práva v zásade obvyklý pobyt (bydlisko) fyzickej osoby v inom členskom štáte, než je štát, ktorého súd koná alebo má konať o právach alebo povinnostiach tejto fyzickej osoby. Pojmy „cudzí prvok“ alebo „cezhraničný prvok“ sú synonymami k pojmu „medzinárodný prvok“, ktorý sa používa vo vnútroštátnom práve (vrátane zákona č. 97/1963 Zb.). Pozri bližšie SLAŠŤAN, M.: Variácie určovania právomoci vo veciach rodičovskej zodpovednosti podľa nariadenia Brusel IIa. In: VRŠANSKÝ, P. – BURDOVÁ, K.: Občianskoprávne aspekty medzinárodných rodičovských únosov detí a iné rodinnoprávne pomery s cudzím prvkom v podmienkach Slovenskej republiky, Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2016, s. 5 a nasl.

posúdenie splnenia podmienky cezhraničného charakteru sporu je rozhodujúci okamih podania návrhu na začatie príslušného konania.⁴³ V prípade európskeho exekučného titulu sa taký cezhraničný prvok nevyžaduje, keďže ide o prípad uznávania rozhodnutí v samotnom členskom štáte pôvodu rozhodnutia pred jeho následným automatickým vykonaním v inom členskom štáte.

Právomoc začať európske konania o platobnom rozkaze, vo veciach s nízkou hodnotou sporu a o európskom príkaze na zablokovanie účtov sa spravuje všeobecným nariadením Brusel Ia o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov⁴⁴. Naproti tomu právomoc osvedčiť rozhodnutie ako európsky exekučný titul má iba pôvodný súd, ktorý také rozhodnutie vydal. Uvedené nariadenia okrem európskeho konania s nízkou hodnotou sporu zabezpečujú v súvislosti s právomocou súdov zvýšenú ochranu spotrebiteľa.⁴⁵ Pokiaľ je totiž v európskom konaní o platobnom rozkaze a o európskom príkaze na zablokovanie účtov dlžníkom spotrebiteľ, právomoc konať má iba súd členského štátu, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko. Podobne v prípade, ak je dlžníkom spotrebiteľ, osvedčiť rozhodnutie ako európsky exekučný titul možno iba vtedy, ak bolo toto rozhodnutie vydané v členskom štáte, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko.

Keďže uvedené konania zjednocujú na úrovni Únie základné pravidlá na dosiahnutie súdneho rozhodnutia, také súdne rozhodnutie musí byť v zásade automaticky uznané a vykonateľné v ostatných členských štátoch za tých istých podmienok ako podobné domáce súdne rozhodnutia bez možnosti namietat jeho rozpor s verejným poriadkom, na rozdiel od všeobecného režimu uznávania súdnych rozhodnutí v Európskej únii podľa nariadenia Brusel Ia. Také súdne rozhodnutie môže byť však výnimočne preskúmané z niektorých dôvodov vážnych procesných pochybení (zmätočnosť konania) týkajúcich sa najmä neúčasti strán sporu na konaní.

V prípade všetkých uvedených nariadení sa na súvisiace procesné otázky neupravené v týchto nariadeniach použije vnútroštátne právo štátu, v ktorom konanie prebieha. V prípade všetkých uvedených nariadení sa na úkony súdu a účastníkov podľa týchto nariadení požívajú tlačivá uvedené v ich prílohách (v prípade európskeho príkazu na zablokovanie účtov sú tieto tlačivá uvedené v osobitnom vykonávacom nariadení Komisie⁴⁶). Tieto tlačivá je v súčasnosti možné vyplniť aj v elektronickej podobe online na internetovej stránke Európsky justičný atlas v občianskoprávných veciach⁴⁷, a to v jazyku navrhovateľa,

⁴³ K možným odlišnostiam v definíciách relevantného okamihu pre posúdenie cezhraničného charakteru sporu v prípade európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu pozri GUINCHARD, E.: *L'Europe, la procédure civile et le créancier: l'injonction de payer européenne et la procédure européenne de règlement des petits litiges*. in *Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique*, 2008, s. 471.

⁴⁴ Pozri čl. 45 a 46 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12. decembra 2012 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 351, 20.12.2012, s. 1-32).

⁴⁵ Dôvodom môže byť skutočnosť, že kým európsky platobný rozkaz vychádza zo zásady nepopretej pohľadávky, pri európskom konaní s nízkou hodnotou sporu je popretie pohľadávky možné bez ohľadu na výsledok sporu a je aj na odporcov - spotrebiteľovi, či sa v konaní bude aktívne brániť. Členské štáty majú navyše možnosť upraviť miestnu a vecnú príslušnosť súdov oprávnených rozhodovať v európskom konaní s nízkou hodnotou sporu odlišne, bez nutnosti rešpektovať „blízkosť“ súdu v prípade odporcu - spotrebiteľa. SLAŠŤAN, M.: *Mýtus európskeho konania s nízkou hodnotou sporu v praxi spotrebiteľských sporov na Slovensku*. In: ROZEHNALOVÁ, N. – DRLÍČKOVÁ, K. – VALDHANS, J.: *Acta Universitatis Brunensis Iuridica*, Vol. 522, Dny Práva 2014, časť III., *Evropské mezinárodní právo soukromé: teorie vs. praxe*, Brno: Masarykova univerzita Brno, 2015, s. 202 a 203.

⁴⁶ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2016/1823 z 10. októbra 2016, ktorým sa stanovujú tlačivá uvedené v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 655/2014 o zavedení konania týkajúceho sa európskeho príkazu na zablokovanie účtov s cieľom uľahčiť cezhraničné vymáhanie pohľadávok v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 283, 19.10.2016, s. 1).

⁴⁷ Pozri https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-321-sk.do alebo novú verziu https://beta.e-justice.europa.eu/321/SK/european_judicial_atlas_in_civil_matters.

pričom po vyplnení tlačiva v jazyku navrhovateľa systém vygeneruje finálnu verziu tlačiva v jazyku štátu, na ktorého súd sa tento návrh podáva. Tieto tlačivá majú za cieľ odstrániť predovšetkým jazykovú prekážku, ako aj umožniť navrhovateľovi podať návrh na začatie konania bez nákladnej právnej pomoci. V európskych konaniach podľa uvedených nariadení (okrem európskeho exekučného titulu) nemusí byť strana sporu v zásade zastúpená advokátom.

Cieľom európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu je zjednodušiť a zrýchliť súdne konanie v cezhraničných sporoch a znížiť náklady na také konanie. Európske konanie o platobnom rozkaze možno uplatniť v prípade nepopretých peňažných pohľadávok v akejkoľvek výške, zatiaľ čo európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu možno uplatniť v prípade hodnoty sporu, ktorá neprevyšuje 5.000,- eur, a to bez ohľadu na peňažnú či nepeňažnú povahu nároku, pričom môže ísť aj o určovacie žaloby, ak hodnota sporu nepresahuje stanovenú sumu. Kým zjednodušený charakter európskeho konania o platobnom rozkaze spočíva predovšetkým v tom, že ide o skrátené rozkazné konanie, v prípade európskeho konania vo veciach s nízkou hodnotou sporu ide o prvostupňové konanie, ktoré sa uskutočňuje v zásade v písomnej forme s výnimočným nariadením pojednávania. Hoci pojednávanie obvykle zabezpečuje väčšiu bezprostrednosť a kvalitu súdneho rozhodovania, v prípade sporov s nízkou hodnotou môže predstavovať prekážku, keď sa strana sporu môže stať v konaní pasívnou v dôsledku toho, že jej náklady na konanie presiahnu hodnotu sporu, k čomu môžu významnou mierou prispieť práve finančné a časové náklady spojené s pojednávaním.⁴⁸

V prípade oboch vyššie uvedených konaní sa však po podaní odporu proti európskemu platobnému rozkazu alebo po podaní prípadného odvolania proti rozsudku vydaného v európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu pokračuje ďalej podľa uplatniteľných vnútroštátnych procesných predpisov.

Pokiaľ ide o nariadenie o európskom exekučnom titule, toto nariadenie neupravuje zjednodušené konanie o veci samej, ako je to v prípade európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu, ale upravuje zjednodušenie uznávania už existujúcich vnútroštátnych rozhodnutí o nesporných nárokoch v iných členských štátoch, pričom ho možno uplatniť na predchádzajúce rozhodnutie alebo verejnú listinu týkajúcu sa nesporného nároku. Za nesporné nároky sa považujú tie, s ktorými dlžník výslovne súhlasil alebo ich v priebehu súdneho konania nespochybnil alebo sa na takom konaní vedome nezúčastnil, teda ako európsky exekučný titul možno uznať napríklad zmier schválený alebo uzatvorený pred súdom, platobný rozkaz, rozsudok pre zmeškanie, notársku zápisnicu o uznaní dlhu.

Výhodou tohto nariadenia bola v minulosti vykonateľnosť týchto nesporných nárokov bez potreby získania doložky vykonateľnosti (tzv. exequatur) v štáte výkonu. V dôsledku prijatia nového nariadenia Brusel Ia, ktoré už pri uznávaní a výkone rozhodnutí súdov členských štátov nevyžaduje exequatur, ako to bolo v prípade predchádzajúceho nariadenia Brusel I⁴⁹, stratil európsky exekučný titul pre nesporné nároky na svojej atraktivite.

Nedávny prijatý európsky príkaz na zablokovanie účtov je druhom neodkladného opatrenia prijatého v konaní ex parte, ktorého cieľom je umožniť veriteľom dosiahnuť v cezhraničných prípadoch zablokovanie účtov v členských štátoch za rovnakých podmienok, znížených finančných a časových nákladov, pričom veriteľ má tiež možnosť získať informácie, v ktorých bankách v danom štáte sa nachádza účet dlžníka.

⁴⁸ K výhodám a nevýhodám ústneho pojednávania v prípade európskeho konania s nízkou hodnotou sporu pozri bližšie INCHAUSTI, F. G.: La nouvelle procédure européenne pour le règlement des petits litiges, in *Annuaire de Droit Européen*, Vol. IV, 2006 (2008), s. 992 a nasl.

⁴⁹ Nariadenie Rady (EÚ) č. 44/2001 z 22. decembra 2000 o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (Ú. v. EÚ L 12, 16.01.2001, s. 1).

Nedávne zmeny a doplnenia nariadení o európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu a o platobnom rozkaze

Posledná pomerne rozsiahla novelizácia nariadenia o európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu a čiastočne aj nariadenia o európskom konaní o platobnom rozkaze⁵⁰ by mala zvýšiť mieru uplatňovania týchto nariadení.

V prvom rade sa totiž rozšírila pôsobnosť európskeho konania vo veciach s nízkou hodnotou sporu na civilné spory s hodnotou pohľadávky do 5.000,- eur namiesto pôvodných 2.000,- eur. Také rozšírenie pôsobnosti umožní väčšie uplatnenie tohto nariadenia aj v sporoch medzi podnikateľmi a nielen v spotrebiteľských sporoch, ako to bolo doposiaľ. Ďalej sú členské štáty v európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu povinné oznámiť Komisii výšku súdneho poplatku alebo spôsob jeho výpočtu, ako aj akceptované spôsoby diaľkových platieb (bankový prevod, inkaso, kreditná alebo debetná karta), čo boli doposiaľ informácie, ktoré navrhovateľ ťažko vedel získať najmä kvôli jazykovej prekážke. Niektoré členské štáty v minulosti totiž akceptovali iba úhrady v hotovosti alebo šekom bez možnosti bankového prevodu. Napokon pokiaľ súd výnimočne nariadi pojednávanie, malo by sa podľa nariadenia uskutočniť v zásade za pomoci technológie diaľkovej komunikácie, akou je videokonferencia alebo telekonferencia.

Pokiaľ ide o európske konanie o platobnom rozkaze, po podaní odporu môže navrhovateľ po novom žiadať o pokračovanie v európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu.

V tejto súvislosti treba poznamenať, že popri uvedených procesných nástrojoch by k určitému zlepšeniu uspokojenia pohľadávok malo prispieť aj nové prepracované nariadenie o insolvenčnom konaní⁵¹. Malo by sa zabrániť „úpadkovej turistike“ v prípade, že úpadca krátko pred začatím insolvenčného konania presunie svoje miesto etablovania (usadenia), aby tým simuloval uplatnenie preňho výhodnejšej právnej úpravy v oblasti úpadkových konaní, čo má preskúmať príslušný súd, na ktorý je podaný návrh na začatie insolvenčného konania. Ďalej sa obmedzuje možnosť začatia vedľajších (sekundárnych) konaní popri hlavnom insolvenčnom konaní a do leta 2019 by mali byť na úrovni Únie prepojené vnútroštátne insolvenčné registre.

Nedostatky úniových procesných nástrojov pri vymáhaní pohľadávok

Po prvé, informácia o fungovaní a nákladoch uvedených európskych konaní je nedostatočná a príliš teoretická. Hoci niektoré informácie možno nájsť na internetovej stránke Európsky justičný atlas v občianskoprávných veciach, tieto informácie však nie sú prehľadne usporiadané. Nič na tom nemení ani skutočnosť, že v rámci týchto konaní nie je povinné zastúpenie advokátom, pretože bežný veriteľ sa bez právnej pomoci iba ťažko dozvie o existencii týchto konaní a v dôsledku nevedomosti ich nevyužije.

Po druhé stále existuje určitá jazyková prekážka pri iniciovaní uvedených konaní. Aj keď totiž v prípade uvedených konaní existujú v prílohách nariadení tlačivá na úkony účastníkov a súdu vo všetkých úradných jazykoch Únie, v niektorých častiach týchto tlačív sú potrebné aj slovné odôvodnenia, ktoré sa musia uviesť v úradnom jazyku príslušného štátu, čo môže vyžadovať dodatočné náklady na preklad do tohto jazyka.

Okrem toho jazyková prekážka vzniká aj pri často nevyhnutnom kontaktovaní príslušného súdu v súvislosti s postupom pri úhrade súdneho poplatku, ktorý nesmie byť vyšší ako súdny poplatok za podobné vnútroštátne konanie. Súdny niektorých členských štátov totiž

⁵⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/2421 zo 16. decembra 2015 (Ú. v. EÚ L 341, 24.12.2015, s. 1-13).

⁵¹ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/848 z 20. mája 2015 (Ú. v. EÚ L 141, 5.6.2015, s. 19-72).

neakceptujú všetky možnosti úhrady súdneho poplatku, ktoré sú uvedené v priložených tlačivách v prípade európskych konaní o platobnom rozkaze a vo veciach s nízkou hodnotou sporu, pričom ďalšie dve z uvedených nariadení sa o spôsobe úhrady súdnych poplatkov výslovne nezmieňujú.

Po tretie napriek tomu, že väčšina uvedených nariadení (okrem nariadenia o európskom konaní vo veciach s nízkou hodnotou sporu⁵²) zvýhodňuje spotrebiteľa v tom, že v prípade spotrebiteľského sporu má právomoc prejednať vec iba súd členského štátu, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko, spotrebiteľ nie je dostatočne informovaný o existencii týchto právnych nástrojov a nie je bez cudzej pomoci schopný vyplniť tlačivo na začatie konania. V tomto ohľade však treba poznamenať, že podobné problémy existujú aj vo vnútroštátnych spotrebiteľských sporoch, pričom v nich obvykle nie je možné využiť tlačivá ako v prípade úniových konaní.

Po štvrté, pri výkone rozhodnutí dosiahnutých na základe uvedených nariadení je ťažké zistiť, ktorý konkrétny orgán je zodpovedný za výkon takého rozhodnutia a väčšina členských štátov vyžaduje pri výkone rozhodnutia na svojom území preklad takého rozhodnutia do svojho úradného jazyka.

Po piate, pokiaľ ide o európsky príkaz na zablokovanie účtov, tento príkaz predstavuje iba čiastočné zníženie časovej a finančnej náročnosti postupu veriteľa, keďže je len neodkladným opatrením, ktoré musí byť skôr či neskôr spojené s podaním žaloby vo veci samej. Ďalej na základe európskeho príkazu na zablokovanie účtov nemožno zablokovať iný majetok dlžníka, len jeho bankové účty. Okrem toho môže nastať situácia, že európsky príkaz na zablokovanie účtov bude mať napriek zjednoteniu pravidiel jeho vykonateľnosti rôzne účinky v členských štátoch, keďže niektoré aspekty nariadenie ponecháva na vnútroštátnu právnu úpravu (napr. sumy vylúčené zo zaistenia, poradie tohto príkazu vo vzťahu k iným predbežným opatreniam veriteľov).

Väčšiemu uplatňovaniu nariadení o európskom platobnom rozkaze a európskom exekučnom titule nasvedčuje aj existujúca judikatúra Súdneho dvora Európskej únie, ktorá vznikla najmä na základe prejudiciálnych otázok predložených súdmi členských štátov.⁵³ Pokiaľ ide o nariadenie o európskom konaní s nízkou hodnotou sporu, prvé prejudiciálne otázky boli podané až v roku 2017.⁵⁴ Naproti tomu doposiaľ nebola podaná nijaká prejudiciálna otázka, ktorá by sa týkala európskeho príkazu na zablokovanie účtov, ktorý je však pomerne novým inštitútom.

Na záver možno teda konštatovať, že uvedené nariadenia predstavujú spolu súbor procesných noriem, ktoré v prípade úniových konaní s cezhraničným prvkom dopĺňajú vnútroštátne procesné kódexy a ponúkajú veriteľom alternatívne právne prostriedky ochrany pred dlžníkmi. Uvedené nariadenia sa dopĺňajú aj z hľadiska štádií konania, keďže sa týkajú zjednodušeného všeobecného konania, skráteného rozkazného konania, ale tiež konania o neodkladných opatreniach a vykonávacieho konania.

Napriek snahám Únie o nedávne zmeny a doplnenia niektorých z týchto nariadení s cieľom zvýšiť ich uplatniteľnosť a efektívnosť vykazujú tieto nariadenia naďalej niektoré vyššie uvedené nedostatky, ktoré obmedzujú ich efektívne uplatňovanie.

⁵² K viacerým výhodám ale aj úskaliam vnútroštátnej aplikácie európskeho konania s nízkou hodnotou sporu pozri analýzu SLAŠŤAN, M.: Európske konanie s nízkou hodnotou sporu a spotrebiteľské spory. In: Prenos poznatkov do justičnej praxe: zásahy súdov do súkromnoprávných úkonov, Pezinok: Justičná akadémia SR, 2015, s. 152-177.

⁵³ Približne desať rozhodnutí Súdneho dvora EÚ v prípade každého z týchto nariadení.

⁵⁴ Prvú prejudiciálnu otázku týkajúcu sa európskeho konania s nízkou hodnotou sporu podal 21.9.2017 švédsky súd vo veci C-554/17. Ďalšiu otázku podal údajne aj Okresný súd v Dunajskej strede na základe uznesenia z 18.9.2017, pričom táto otázka ešte nie je registrovaná v registri Súdneho dvora EÚ.

Zoznam literatúry

1. GUINCHARD, E.: L'Europe, la procédure civile et le créancier: l'injonction de payer européenne et la procédure européenne de règlement des petits litiges. in *Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique*, 2008, s. 465.
2. INCHAUSTI, F. G.: La nouvelle procédure européenne pour le règlement des petits litiges, in *Annuaire de Droit Européen*, Vol. IV, 2006 (2008), s. 979.
3. JÚDOVÁ, E.: Európske medzinárodné právo súkromné. Materiály a texty. Banská Bystrica: Právnická fakulta UMB, 2009.
4. ROCCATI, M.: Évolution de la procédure européenne de règlement des petits litiges: vers davantage d'efficacité et d'accessibilité?. *Revue européenne de droit de la consommation (R.E.D.C.)*, Larcier, 2015, s. 415-431.
5. SLAŠŤAN, M.: Európske konanie s nízkou hodnotou sporu a spotrebiteľské spory. In: *Prenos poznatkov do justičnej praxe: zásahy súdov do súkromnoprávných úkonov*, Pezinok: Justičná akadémia SR, 2015, s. 152.
6. SLAŠŤAN, M.: Mýtus európskeho konania s nízkou hodnotou sporu v praxi spotrebiteľských sporov na Slovensku. In: ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – VALDHANS, J.: *Acta Universitatis Brunensis Iuridica*, Vol. 522, Dny Práva 2014, časť III., *Evropské mezinárodní právo soukromé: teorie vs. praxe*, Brno: Masarykova univerzita Brno, 2015, s. 202.
7. SLAŠŤAN, M.: Variácie určovania právomoci vo veciach rodičovskej zodpovednosti podľa nariadenia Brusel IIa, In: VRŠANSKÝ, P. – BURDOVÁ, K.: *Občianskoprávne aspekty medzinárodných rodičovských únosov detí a iné rodinnoprávne pomery s cudzím prvkom v podmienkach Slovenskej republiky*, Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2016, s. 5.

SPRENEVERA – AKTUÁLNE INTERPRETAČNÉ A APLIKAČNÉ PROBLÉMY⁵⁵

EMBEZZLEMENT- ACTUAL INTERPRETATION AND APPLICATION PROBLEMS

doc. JUDr. Sergej Romža, PhD.

Katedra trestného práva

Právnická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika

Kováčska ul. č. 26, 041 80 KOŠICE

sergej.romza@upjs.sk

Abstrakt: Trestný čin sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, patrí medzi majetkové trestné činy. Spomedzi majetkových trestných činov, patrí k najčastejšie páchaným trestným činom, s čím je spojené riziko množstva interpretačných a aplikačných problémov, týkajúcich sa rozhodujúcich kvalifikačných znakov tohto trestného činu. Osobitne uvedené platí vo vzťahu k pojmovému znaku „prisvojenia si cudzej veci“. V uvedenom kontexte možno identifikovať snahu orgánov činných v trestnom konaní a konajúcich súdov, interpretovať a uplatňovať tento pojmový znak extenzívne.

Kľúčové slová: trestný čin; sprenevera; majetkové trestné činy; cudzia vec; prisvojiť si cudziu vec; krádež; podvod; škoda; úmyselné zavinenie; likvidátor; správca konkurznej podstaty; držba; vlastníctvo; hmotná zodpovednosť;

Abstract: Crime of Embezzlement under the Section 213 of Criminal Code belongs to the crimes against property and among them is one of the most frequently committed crime where there is a risk of multiple interpretation and application problems related to the qualification features of this crime. Specifically, it is the conceptual character "appropriation of alien thing". In this context, it is possible to identify the efforts of officials acting in criminal proceedings as well as the courts to interpret and apply this conceptual character in the extensive way.

Keywords: crime; embezzlement; property crimes; alien thing; appropriation of alien thing; theft; fraud; damage; deliberate fault; liquidator; Insolvency Administrator; possession; property; material responsibility;

Úvodom

Zákonodarca trestný čin sprenevery (§ 213 Trestného zákona) systémovo zaradil do štvrtej hlavy Osobitnej časti Trestného zákona, ktorú marginálne označil ako „trestné činy proti majetku“.

Majetkové trestné činy sú už tradične súčasťou trestných zákonníkov tak u nás, ako aj v zahraničí a majú v nich významné miesto, nakoľko patria medzi najčastejšie páchané trestné činy. Štatisticky patria medzi najčastejšie postihované trestné činy.⁵⁶

⁵⁵Táto práca bola podporovaná Vedeckou grantovou agentúrou VEGA, na základe Zmluvy č. 1/0375/15, v rámci riešeného vedeckého projektu pod názvom „Daňové úniky a daňové podvody a právne možnosti ich predchádzania“.

Trestné činy zaradené (systematicky) do tejto hlavy osobitnej časti Trestného zákona, chránia majetkové záujmy (druhový, či skupinový objekt). Okrem vlastníkov, sú tu chránené aj niektoré iné majetkové práva a nerušená držba, či užívanie vecí. Rozsah chránených záujmov je v jednotlivých ustanoveniach rôzny.^{57.}

Právo vlastníť majetok patrí medzi základné ľudské práva. Ochrana vlastníckeho práva, každého druhu, vyplýva z čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky: „každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu.“ Podobne aj Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, konkrétne čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, zabezpečuje každému právo pokojne užívať svoj majetok. „Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok“. Ochrana vlastníckeho práva ďalej zabezpečuje predovšetkým Občiansky zákonník a Obchodný zákonník.^{58.}

V teórii trestného práva, sa napriek tomu, že táto hlava nepozostáva z dielov, ustálilo členenie trestných činov proti majetku, do troch skupín:

- a) pre prvú skupinu je charakteristické obohatenie sa na škodu cudzieho majetku. Do tejto skupiny patrí najmä krádež - § 212; ale rovnako tak sprenevera - § 213 a iné trestné činy;
- b) druhá skupina spočíva v úmyselnom poškodzovaní majetku. Patrí do nej najmä podvodný úpadok - § 227; zavinený úpadok - § 228; porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku - § 237, ktorý má súvisť s právom k trestnému činu sprenevery, podľa § 213;
- c) v tretej skupine o koristenie z trestnej činnosti ďalšej osoby, a to v podobe trestného činu podielníctva spáchaného úmyselne aj z nedbanlivosti – § 231, 232 a legalizácie príjmu z trestnej činnosti - § 233, 234.^{59.}

V oblasti majetkových trestných činov, sa kladie osobitný akcent na uplatňovanie zásady pomocnej úlohy (subsidiarity) trestnej represie, a preto sa zásahy štátu pomocou trestnoprávnych prostriedkov, obmedzujú výlučne na zásadné excesy civilnoprávnych vzťahov.

K uvedenému veľmi výstižne poznamenáva, Ústavný súd Českej republiky, keď právne uzatvára, že „uznávaným princípom právneho štátu je chápanie trestnej represie ako prostriedku ultima ratio. Z toho princípu vyplýva, že ochrana majetkových vzťahov, má byť v prvom rade uplatňovaná prostriedkami občianskeho a obchodného práva a až v prípade, keď sa javí takáto ochrana ako neúčinná a kde porušenie občianskoprávnych vzťahov svojou intenzitou dosahuje zákonom predpokladaného stupňa spoločenskej nebezpečnosti, je namieste uvažovať o trestnej zodpovednosti“.

V tejto súvislosti ďalej akcentuje, že „zadržanie cudzej veci, za účelom zaistenia svojej pohľadávky, nemožno bez ďalšieho považovať za „prisvojenie si cudzej veci a za spreneveru, podľa § 213 Trestného zákona a to ani v prípade, že neboli splnené všetky podmienky zádržného práva podľa Občianskeho zákonníka. Účastníci občiansko – právneho vzťahu, medzi ktorými existuje spor ohľadom splnenia podmienok zádržného práva majú dostatok možnosti ako vyriešiť tento spor prostriedkami občianskeho práva a cestou civilného súdneho konania. Princíp subsidiarity trestnej

⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákonník, II. ; § 140 až 421; Komentář; I. vydání; Praha: C.H.BECK; 2010; s. 1781.

⁵⁷ tamtiež, s. 1781.

⁵⁸ IVOR, J. a kol.: Trestní právo hmotné, všeobecná část 2; druhé doplnené a prepracované vydanie; Bratislava: IURA EDITION; 2010; s. 139.

⁵⁹ BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon; osobitná část; komentár II. diel; I. vydanie; Praha C.H.BECK; 2011; s. 469.

represie vyžaduje, aby štát uplatňoval prostriedky trestného práva zdržanlivo, t. j. predovšetkým v tých prípadoch, kde iné prostriedky zlyhávajú alebo nie sú efektívne.⁶⁰

I. Obligatórne znaky trestného činu sprenevery in abstracto

1.1. Objekt trestného činu sprenevery

Objektom trestného činu sprenevery je predovšetkým vlastnícke právo alebo právo súvisiace s držbou veci.

Obsahom vlastníckeho práva je takzvaná triáda oprávnení formulovaná klasickou rímskou právnou vedou. Ide o právo vec držať (ius possidendi), vec užívať a požívať jej plody a úžitky (ius utendi et fruendi) a právo vecou disponovať (ius disponendi).

1.2. Objektívna stránka trestného činu sprenevery

Objektívna stránka trestného činu sprenevery spočíva v prisvojení si cudzej veci, ktorá bola páchatel'ovi zverená a v spôsobení malej škody.

Trestný zákon v ust. § 130 ods. 1, 2, obsahuje legálnu definíciu veci, keď enumeruje a to taxatívne, čo všetko možno na účely trestného zákona považovať za vec.

Podľa ust. § 130 ods. 1 Trestného zákona „*vecou, sa na účely tohto zákona rozumejú:*

- a) hnutelná vec alebo nehnuteľná vec, byt alebo nebytový priestor, zvierá, ak z jednotlivých ustanovení tohto zákona nevyplýva niečo iné;*
- b) ovládateľná prírodná sila alebo energia;*
- c) cenný papier bez ohľadu na jeho podobu;*
- d) peňažné prostriedky na účte;*
- e) príjem z trestnej činnosti, ako aj zisky úroky a iné úžitky z týchto príjmov;*
- f) listina, ktorá je podkladom uplatnenia si právneho nároku;*
- g) majetkové právo alebo iná peniazmi ocenená hodnota“*

Podľa ust. § 130 ods. 2 Trestného zákona, za vec sa považuje aj nehmotná informácia, dáta výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom nosiči.

Na základe uvedeného možno vyvodit' všeobecné znaky, veci v právnom zmysle, ktorými sú: a) ich ovládateľnosť (zásadná, objektívna a všeobecná);

b) a ich využiteľnosť (posudzovaná objektívne) pre potreby ľudí.⁶¹

Obe požiadavky musia byť splnené objektívne a súčasne.

Zákonodarca zároveň, v ust. § 130 ods. 4 Trestného zákona, prezentuje, v rámci výkladových pravidiel, legálnu definíciu pojmového znaku objektívnej stránky „*prisvojenie si veci*“.

Podľa ust. § 130 ods. 4 Trestného zákona, pod prisvojením veci sa na účely Trestného zákona rozumie odňatie veci z dispozície vlastníka alebo inej osoby, ktorá ju má oprávnenie, bez súhlasu, s úmyslom s ňou nakladať ako s vlastnou vecou.

Páchatel' si prisvojí cudziu vec, ktorá mu bola zverená, ak s ňou naloží v rozpore s účelom zverenia a zmaří tak základný účel zverenia takým spôsobom, že znemožňuje veriteľovi trvalo navrátiť vec pôvodnému určeniu. Formy takéhoto konania sú rôznorodé

⁶⁰ ÚS zväzok, č. 196 Sb. n. a u. ; Rovnako porov: JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákonník a trestní řád, s poznámkami a judikaturou; 6. aktualizované vydání; Praha: LEGES; 2017; s. 29.

⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákonník, II. ; § 140 až 421; Komentář; I. vydání; Praha: C.H.BECK; 2010, s. 1811.

(napr. predaj zverenej veci, spotrebovanie veci, nevrátenie veci v prípade, že si ju chce páchatel nechať pre seba a pod.)⁶².

K uvedenému Šámal, P. navyše dodáva, že „prisvojením je teda také nakladanie páchatel'a s vecou alebo inou majetkovou hodnotou, ktorá ma trvalo vylúčiť zveriteľ'a z dispozície s vecami. V uvedenom smere sa sprenevera odlišuje od neoprávneného užívania cudzej veci. Pre prípad, ak bola páchatel'ovi vec zverená za účelom obstarania určitého prospechu, považuje sa taktiež za jej prisvojenie, ak si páchatel' obstará ďalší prospech v rozpore s týmto zverením. Zároveň v tejto súvislosti si poznamenáva, že o prisvojenie si veci ide aj vtedy, ak páchatel' po dokonaní činu, vec niekomu daruje, odovzdá do záložne, odhodí, zničí a pod.⁶³.

Osobitne sa žiada akcentovať, že pri trestnom čine sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, prisvojenie veci páchatel'om, sa musí vzťahovať na cudziu vec, nakoľko prisvojenie si vlastnej veci, veci patriacej vlastníkovi, nemôže zakladať naplnenie obligatórneho pojmového znaku objektívnej stránky predmetnej skutkovej podstaty, spočívajúceho v „prisvojení si cudzej veci“. Samozrejme za podmienky, že páchatel' je výlučným vlastníkom veci.

Cudzou vecou, sa rozumie vec, ktorá nepatrí páchatel'ovi buď vôbec alebo nepatrí výlučne len jemu. Môže byť však v jeho spoluvlastníctve. Jednoducho aj spoluvlastník sa môže dopustiť trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, pokiaľ si prisvojí vec, ktorá je v jeho podielovom spoluvlastníctve (§ 136 ods. 1 OZ), v úmysle nakladať s ňou ako by patrila výlučne jemu a zároveň aj takéto konanie (majetková dispozícia s vecou), trvale vylučovalo spoluvlastníka s dispozície s touto vecou.

Odlišná situácia nastáva v prípade veci, ktorá patrí do bezpodielového vlastníctva manželov. Jednoducho vec, ktorú manželia nadobudli počas trvania manželstva, nie je cudzou vecou, ktorá by bola spôsobilým predmetom útoku pri trestnom čine sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, spáchaným druhým manželom.⁶⁴

Prisvojenie cudzej veci, ktorá bola páchatel'ovi zverená, však neznamená, že páchatel' sa stáva vlastníkom veci, znamená to iba získanie možnosti trvalej dispozície s vecou (páchatel' sa nikdy nestáva vlastníkom odcudzenej veci, nakoľko spáchanie trestného činu je protiprávne konanie – contra legem, ktoré zakladá dôvod absolútnej neplatnosti takéhoto právneho úkonu, podľa § 39 OZ).⁶⁵

Zákonodarca, z opatrnosti a v záujme právnej istoty a v konečnom dôsledku aj v záujme konzistentnej interpretácie a aplikácie pojmového znaku „zverenej veci“ (objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu sprenevery podľa § 213 Trestného zákona), prezentuje, v rámci výkladových pravidiel vtelených do ust. § 130 ods. 3 Trestného zákona, aj jeho legálnu definíciu.

Podľa ust. § 130 ods. 3 Trestného zákona „zverenou vecou sa na účely tohto zákona rozumie vec vo vlastníctve inej osoby, ktorú má páchatel' na základe zmluvy v oprávnenom užívaní alebo z dôvodu plnenia určitých úloh podľa dispozície jej vlastníka v držbe so záväzkom použiť ju len na dohodnutý účel alebo za dohodnutých podmienok ju vlastníkovi vrátiť.“

Sumarizačne možno konštatovať, že cudzia vec je zverená páchatel'ovi, ak je ním odovzdaná do faktickej moci (do držby) alebo do dispozície) spravidla s tým, aby s vecou nakladal určitým spôsobom. Môže ísť o vec požičanú páchatel'ovi, odovzdanú na opravu,

⁶² BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon; osobitná časť; komentár II. diel; I. vydanie; Praha C:H.BECK; 2011, s. 489.

⁶³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákonník, II. ; § 140 až 421; Komentář; I. vydání; Praha: C.H.BECK; 2010, s. 1814.

⁶⁴ porov. : R 32/1969.

⁶⁵ porov. : R 40/1998.

danú do zálohy a pod. Osoba, ktorá vec zverila páchatel'ovi, nemusí byť jej vlastníkom. Za zverenú cudziu vec je potrebné považovať aj výťažok, ktorý bol za zverenú vec získaný páchatel'om podľa zmluvy medzi ním a osobou, ktorá mu vec alebo inú majetkovú hodnotu zverila.⁶⁶

1.3. Subjekt trestného činu sprenevery

Subjektom, pri trestnom čine sprenevery, teda páchatel'om tohto trestného činu môže byť iba osoba, ktorej bola predmetná vec zverená.⁶⁷

Nakoľko pri sprenevere je okruh páchatel'ov zúžený, podobne ako pri páchatel'ovi, spolupáchatel'om môže byť len osoba, ktorej vec bola zverená.

Subjektom trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, je teda aj štatutárny zástupca obchodnej spoločnosti. Štatutárnemu zástupcovi obchodnej spoločnosti svedčí status osoby, ktorá má osobitnú povinnosť hájiť záujmy poškodeného. Za osobu, ktorá má osobitnú povinnosť hájiť záujmy poškodeného možno považovať len takú osobu, pri ktorej je podľa pracovného, funkčného alebo iného právneho vzťahu k poškodenému, hlavnou úlohou starostlivosť o zabezpečenie záujmov poškodeného. Táto povinnosť môže vyplývať z právneho predpisu alebo zo zmluvy. Spáchanie trestného činu osobou, ktorá má osobitne uloženú povinnosť chrániť záujmy poškodeného, je osobitým kvalifikačným znakom (momentom), ktorý zakladá dôvodnosť uplatnenia právnej kvalifikácie podľa § 213 ods. 2 písm. c) Trestného zákona, ako kvalifikovanej skutkovej podstaty.

1.4. Subjektívna stránka trestného činu sprenevery

Po subjektívnej stránke sa vyžaduje úmysel, ktorý spravidla vznikne až neskôr, nie však ihneď pri zverení veci.

Úmysel však môže u páchatel'a existovať už aj pri zverení veci, ak zverenie nebolo dosiahnuté vyvolaním alebo využitím omylu.⁶⁸

II. Vymedzenie podstaty interpretačného a aplikačného problému pri trestnom čine sprenevery

Podstata avizovaného aplikačného problému spočíva v tom, že orgány činné v trestnom konaní a všeobecné súdy, posudzujú a právne kvalifikujú ako trestný čin sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, konanie štatutárnych zástupcov obchodných spoločností, spočívajúce v tom, že títo pri výkone správy majetku týchto subjektov, realizovanej prostredníctvom predaja, tohto majetku na verejných dražbách, prisvojili si tento majetok tým spôsobom, že potom, čo tento odpredali vydražiteľovi, nadobudli následne (sekundárne) od vydražiteľa do svojho vlastníctva, na základe kúpnej zmluvy.

Dôvodnosť uplatnenej právnej kvalifikácie popísaného konania – skutku, ako trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, argumentačne objasňujú tým spôsobom, že popísané konanie predstavuje jeden skutok, ktorý je tvorený (pozostáva) z viacerých čiastkových úkonov, konkrétne primárne z predaja spravovaného majetku vydražiteľovi a sekundárne, z následného predaja tohto majetku vydražiteľom, štatutárnemu zástupcovi dražiteľa, medzi ktorými existuje vecná a chronologická podmienenosť, naviazanosť - kauzalita. V tejto súvislosti, dražbu spravovaného majetku a v rámci nej predaj vydraženého majetku, považujú iba za jeden z článkov reťazenia, konania, ktoré spája spoločný zámer (cieľ) štatutárneho zástupcu dražiteľa, nadobudnúť spravovaný majetok do

⁶⁶ porov. R 67/1954.

⁶⁷ porov. ZSP 84/2004; Rovnako porov.: R 28/1992 a R 3/1995.

⁶⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákonník, II. ; § 140 až 421; Komentář; I. vydání; Praha: C.H.BECK; 2010., s. 1818.

svojho vlastníctva, a zároveň zámer vylúčiť obchodnú spoločnosť z trvalej dispozície s týmto majetkom.

Som toho názoru, že s popísaným postupom, ako aj uplatnenou argumentáciou orgánov činných v trestnom konaní a konajúcich súdov sa nemožno stotožniť.

Predovšetkým som toho názoru, že konajúce orgány nesprávne interpretujú a aplikujú, na daný skutkový stav veci, pojmové a kvalifikačné znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona, týkajúce sa pojmu „zverenej veci“ a „prisvojenia si cudzej veci“.

Zjednodušene možno povedať, že zverenou vecou je vec vo vlastníctve inej osoby, ktorá bola páchatel'ovi zverená (daná do dispozície) s tým, aby s vecou nakladal určitým spôsobom.

Pod „prisvojením si veci“ teda treba rozumieť situáciu, keď páchatel', naloží s vecou, v rozpore s účelom, na ktorý mu táto bola zverená do jeho dispozície, a to spôsobom, že znemožní veriteľ'ovi vrátiť vec jej prvotnému určeniu.

V danom prípade, v prípade výkonu funkcie likvidátora, je spôsob nakladania so spravovaným majetkom, resp. rozsah pôsobnosti likvidátora, normatívne upravený v ust. § 72 Obchodného zákonníka.

Podľa ust. § 72 ods. 1 Obchodného zákonníka „*likvidátor robí v mene spoločnosti len úkony, smerujúce k likvidácii spoločnosti, v súlade s plánom likvidácie.*“

Medzi základné povinnosti likvidátora, okrem iného, patrí najmä speňaženie majetku a uspokojenie veriteľ'ov.⁶⁹

Za daných okolností, pokiaľ likvidátor, postupoval pri speňažení zvereného (spravovaného) majetku, v súlade so schváleným plánom likvidácie, ktorý mu ukladal povinnosť tento speňažiť postupom na verejnej dražbe, potom v tomto postupe likvidátora nemožno vidieť porušenie jeho povinnosti pri likvidácii spoločnosti, teda uloženie so zvereným majetkom v rozpore s účelom, na ktorý mu bol tento zverený zákonom, konkrétne ust. § 72 ods. 1 Obchodného zákonníka.

Z popísaného konania likvidátora, potom nemožno vyvodzovať naplnenie pojmového znaku „prisvojenia si cudzej veci“.

Som toho názoru, že popísaný aplikačný problém nemožno úspešne vyriešiť bez toho, aby sme spoľahlivo ustálili, kedy došlo k majetkovej dispozícii so zvereným majetkom.

Určenie momentu, kedy došlo k majetkovej dispozícii so zvereným majetkom, teda k jeho scudzeniu predajom, a teda k jeho prevodu na nadobúdateľa – kupujúceho, sa javí podstatným pre určenie okamihu (momentu) dokonania trestného činu.

V danom prípade, k účinnému prevodu (dispozícii) majetku, s vlastníckymi účinkami pre nadobúdateľa došlo okamihom úplného vyplatenia kúpnej ceny vydražiteľ'om, podľa § 270 ods. 1 zákona č. 527/2002 Z.z. o dobrovoľných dražbách.

Uvedený okamih je totožný s momentom dokonania činu, nakoľko vec predchádza z vlastníctva doterajšieho vlastníka – dražiteľ'a, na nového vlastníka – vydražiteľ'a.

Vzhľadom na uvedenú skutočnosť nemožno preto moment dokonania trestného činu sprenevery, podľa § 213 Trestného zákona nedôvodne rozširovať o následné majetkové dispozície nového vlastníka – vydražiteľ'a.

Prípadné ďalšie majetkové dispozície vydražiteľ'a s vydraženým majetkom, sú vecou jeho autonómnej úvahy – rozhodnutia, ktoré nie je podmienené, či obmedzené žiadnym zákonným imperatívom a rovnako neexistuje ani žiaden zákonný imperatív, ktorý by obmedzoval likvidátora obchodnej spoločnosti, v možnosti nadobudnúť vydražený majetok od vydražiteľ'a. Dokonca takáto výluka sa nevzťahuje ani na možnosť štatutárneho nástupcu

⁶⁹ PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník; komentár; 5. vydanie; Bratislava: C.H.BECK; 2016; s. 401.

dražiteľa, zúčastniť sa verejnej dražby ako jeden z jej účastníkov a v rámci nej aj prípadne, ako vydražiteľ nadobudnúť dražobný majetok dražiteľa, ktorého je štatutárnym zástupcom.

Výluka z možnosti zúčastniť sa verejnej dražby, ako účastník dražby, sa vzťahuje na dražobníka a subjekty označené v ust. § 5 ods. 4 – 9 zákona č. 527/2002 Z.z. o dobrovoľných dražbách.⁷⁰

Záverom si len dovoľím poznamenať, že popísaný postup, popísaná interpretácia a aplikácia relevantnej právnej úpravy, orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi, neprípustným extenzívnym spôsobom rozširuje podmienky trestnoprávnej zodpovednosti, čo vo svojich dôsledkoch zakladá porušenia zásady *nullum crimen sine lege*.

Zoznam použitej literatúry:

BURDA, E.; ČENTĚŠ, J.; KOLESÁR, J.; ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon; osobitná časť; komentár II. diel; I. vydanie; Praha: C.H.BECK; 2011;

IVOR, J. a kol.: Trestní právo hmotné, všeobecná časť 2; druhé doplnené a prepracované vydanie; Bratislava: IURA EDITION; 2010;

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákonník a trestní řád, s poznámkami a judikaturou; 6. aktualizované vydání; Praha: LEGES, 2017.

PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník; komentár; 5. vydanie; Bratislava: C.H.BECK; 2016;

ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákonník, II. ; § 140 až 421; Komentář; I. vydání; Praha: C.H.BECK; 2010; s. 1781.

ÚS zväzok, č. 196 Sb. n. a u.

R 32/1969.

R 40/1998.

R 67/1954.

ZSP 84/2004

R 28/1992

R 3/1995.

⁷⁰ Porov. § 5 ods. 4 – 9 zákona č. 527/2002 Z.z. o dobrovoľných dražbách.

VYBRANÉ ÚPADKOVÉ TRESTNÉ ČINY V KOMPARÁCIÍ S NIEKTORÝMI ŠTÁTMI EURÓPSKEJ ÚNIE⁷¹

SELECTED INSOLVENCY OFFENSES IN COMPARATION WITH SOME STATES OF THE EUROPEAN UNION

doc. JUDr. Margita Prokeinová, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
margita.prokeinova@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Článok je zameraný na vybrané úpadkové trestné činy, ktoré sú komparované z pohľadu niektorých štátov Európskej únie (Rakúsko, Nemecko a Maďarsko) so slovenskou trestnoprávnou úpravou. V rámci skutkových podstat predmetných trestných činov v európskom kontexte možno badať viacero spoločných, ale i rozdielnych znakov, ktoré sú obsahom tohto článku.

Kľúčové slová: úpadkové trestné činy, komparácia, konkurzné konanie, insolvenčné konanie, niektoré štáty Európskej únie.

Abstract: The article focuses on selected insolvency offenses, which are compared from the point of view of some states of the European Union (Austria, Germany and Hungary) with Slovak criminal law. In the framework of a criminal offense in the European context may be seen several common but also different characters which are the content of this article.

Key words: insolvency offences, comparison, bankruptcy proceedings, insolvency proceedings, some states of the European Union.

Úvod

Na základe európskeho rozmeru ponúknutého článku je žiaduce v prvom rade sa zmieniť o novom prepracovanom Nariadení Európskeho parlamentu a Rady Európskej únie č. 848/2015 o insolvenčnom konaní (ďalej len „Nariadenie EÚ o insolvenčnom konaní“ alebo „Nariadenie“),⁷² ktoré v plnom rozsahu nahrádza Nariadenie Rady Európskeho spoločenstva č. 1346/2000 o konkurznom konaní.⁷³ Ide o veľmi aktuálne Nariadenie, pretože sa uplatňuje len od 26. júna 2017.⁷⁴ Cieľom Nariadenia EÚ o insolvenčnom konaní je zlepšiť účinnosť a efektívnosť insolvenčných konaní vo veciach platobnej neschopnosti s cezhraničným dopadom. Činnosť podnikov má čoraz väčšie cezhraničné dôsledky, a preto ju v čoraz väčšej

⁷¹ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

⁷² Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>, 10. 12. 2017

⁷³ Dostupné na:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX%3A32000R1346>, 10. 12. 2017.

⁷⁴ Výnimkou sú len niektoré články, a to:

- a) článok 86 (Informácie o vnútroštátnom insolvenčnom práve a insolvenčnom práve Únie), ktorý sa uplatňuje od 26. júna 2016,
- b) článok 24 ods. 1 (Vytvorenie insolvenčných orgánov), ktorý sa bude uplatňovať od 26. júna 2018 a
- c) článok 25 (Vzájomné prepojenie insolvenčných registrov), ktorý sa bude uplatňovať až od 26. júna 2019.

miere reguluje právo Európskej únie. Platobná neschopnosť takýchto podnikov nesporne narúša aj riadne fungovanie vnútorného trhu. Preto je nevyhnutné zabrániť podnetom, ktoré by strany viedli k tomu, aby majetok alebo súdne konania prenášali z jedného členského štátu do druhého v snahe získať výhodnejšie právne postavenie, čím sa, samozrejme, poškodzuje kolektívny záujem veriteľov (taktizovanie pri výbere súdu, tzv. forum shopping). Toto sú dôvody, prečo bolo potrebné prijať na európskej úrovni akt, ktorý zabezpečuje koordináciu opatrení potrebných vo vzťahu k majetku platobne neschopného dlžníka.

Na komparáciu vybraných úpadkových trestných činov so Slovenskou republikou sme si zvolili tri členské štáty Európskej únie – Rakúsko, Nemecko a Maďarsko. Skôr, než sa dostaneme k jadrú predmetného článku, považujeme za potrebné ešte uviesť, že úplný zoznam insolvenčných konaní jednotlivých členských štátov Európskej únie je uvedený v prílohe A Nariadenia EÚ o insolvenčnom konaní. V prípade Rakúska spadajú do insolvenčného konania:

- konkurzné konanie,
- proces reštrukturalizácie bez samosprávy,
- proces reštrukturalizácie so samosprávou,
- oddĺženie,
- kompenzačný postup.

V prípade Nemecka spadajú do insolvenčného konania:

- konkurzné konanie,
- súdne vyrovnanie,
- vykonávacie,
- insolvenčné konanie.

V prípade Maďarska spadajú do insolvenčného konania:

- konkurzné konanie,
- likvidačné konanie.

V prípade Slovenskej republiky spadajú do insolvenčného konania:

- konkurzné konanie,
- reštrukturalizačné konanie,
- oddĺženie.

1 Rakúsko

V rámci Rakúska sme si zvolili na porovnanie trestný čin machinácie v dozornej rade podniku alebo v konkurznom konaní (§ 160 StGB),⁷⁵ ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu machinácií v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním (§ 241 TZ).⁷⁶ Okrem toho sme porovnali trestný čin marenia konkurzného konania v prospech iného (§ 163 StGB),⁷⁷ ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania (§ 242 a § 243 TZ).

1.1 Machinácie v dozornej rade podniku alebo v konkurznom konaní v porovnaní s machináciami v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním

⁷⁵ StGB = Strafgesetzbuch (Trestný zákon), BGBl. 60/1974 (v znení neskorších predpisov); . Dostupné na: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/160>, 22. 12. 2017

⁷⁶ TZ = Trestný zákon; zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Pri posúdení trestnosti činu treba vychádzať aj zo zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁷⁷ Dostupné na:

<https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/163>, 22. 12. 2017

V oboch právnych úpravách sú tieto trestné činy zaradené podľa **druhového objektu** medzi majetkové trestné činy. Na lepšie porovnanie uvádzame znenie skutkových podstat oboch trestných činov:

§ 160 StGB Machinácie v dozornej rade podniku alebo v konkurznom konaní

„(1) *Odňatím slobody do 1 roka alebo peňažnou pokutou do 720 denných sadzieb bude potrestaný ten, kto si uplatní neoprávnené existujúcu požiadavku alebo požiadavku v neoprávnenom*

1. objeme alebo na úrovni, ktorá mu umožní získať vplyv v insolvenčnom konaní;

2. veriteľ, ktorý uplatnením svojho hlasovacieho práva v určitom zmysle alebo neuplatnením svojho hlasovacieho práva získa pre seba alebo pre tretiu osobu majetkový prospech alebo si dá prisľúbiť, a takisto ten, kto ručiteľovi za týmto účelom poskytne alebo prisľúbi majetkový prospech;

3. veriteľ, ktorý získa pre seba alebo pre tretiu osobu mimoriadny prospech alebo si ho nechá prisľúbiť, a tiež ten, kto ručiteľovi za týmto účelom poskytne alebo prisľúbi mimoriadny prospech.

(2) Takisto budú potrestané osoby, ktoré boli určené na dozor podniku, správca konkurzu a člen výboru ručiteľov, ktorí pre seba alebo tretiu osobu prijímajú alebo si nechávajú prisľúbiť majetkový prospech, ktorý im nepatrí, čím spôsobia neprospech ručiteľov.“

§ 241 TZ Machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním

„(1) *Kto ako konkurzný veriteľ v súvislosti s hlasovaním o nútenom vyrovnaní alebo ako veriteľ v súvislosti s hlasovaním na vyrovnacom pojednávaní, alebo ako veriteľ v súvislosti s hlasovaním o schválení reštrukturalizačného plánu prijme alebo si dá sľúbiť majetkový alebo iný prospech, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.*⁷⁸

(2) Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto veriteľovi v súvislosti s hlasovaním o nútenom vyrovnaní za súhlas s vyrovnaním poskytne, ponúkne alebo sľúbi majetkový alebo iný prospech.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2

a) z osobitného motívu, alebo

b) závažnejším spôsobom konania“.

Podstata **objektívnej stránky** spočíva v oboch právnych úpravách v pasívnom a aktívnom úplatkárstve. V zmysle § 160 StGB môže byť **subjektom** veriteľ, osoba poverená výkonom dohľadu, správca konkurznej podstaty a člen výboru veriteľov v prípade pasívneho úplatkárstva, inak ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba okrem samotného ručiteľa, ktorému bol poskytnutý úplatok. V prípade § 241 TZ je subjektom konkurzný veriteľ taktiež v prípade pasívneho úplatkárstva a ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba okrem samotného veriteľa, ktorému bol poskytnutý úplatok. Oba trestné činy možno spáchať z hľadiska **subjektívnej stránky** úmyselnou formou zavinenia. Tento trestný čin neobsahuje kvalifikačné znaky v rámci rakúskeho Trestného zákona na rozdiel od slovenského Trestného zákona, ktorý obsahuje dokonca dva osobitné kvalifikačné pojmy, ktoré sú vymedzené v § 138 a § 140 TZ.

1.2 Marenie konkurzného konania v prospech iného v porovnaní s marením konkurzného alebo vyrovnacieho konania

V oboch právnych úpravách sú tieto trestné činy zaradené podľa **druhového objektu** takisto medzi majetkové trestné činy.

§ 163 StGB Marenie konkurzného konania v prospech iného

⁷⁸ Na trestnosť činu nie je podstatné, či k prijatiu úplatku dôjde pred hlasovaním alebo po ňom, a to i bez predchádzajúcej dohody. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 611

„Takisto bude potrestaný ten, kto bez súhlasu dlžníka zatají alebo schová, predá alebo poškodí časť majetku dlžníka alebo si naň uplatní neexistujúce právo, a v konkurzom alebo v nasledovnom konkurznom konaní zmariť alebo zmenší uspokojenie veriteľa.“

§ 242 a § 243 TZ Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania

§ 242 TZ je v tomto znení:

„(1) Kto mariť konkurzné konanie, vyrovnacie konanie, konanie o reštrukturalizácii alebo konanie o oddĺžení tým, že

a) nesplní povinnosť uloženú mu zákonom, ktorý upravuje také konanie, alebo

b) uvedie nepravdivé údaje v zozname aktív a pasív,

potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až päť rokov.

(2) Odňatím slobody na tri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním väčšiu škodu,

b) z osobitného motívu, alebo

c) závažnejším spôsobom konania.“

§ 243 TZ je v tomto znení:

„(1) Kto mariť konkurzné konanie tým, že

a) zatají vec patriacu do konkurznej podstaty,

b) znemožní, aby sa vec patriaca do konkurznej podstaty zapísala a odhadla,

c) nevydá vec patriacu do konkurznej podstaty, alebo

d) zadrží, sfaľšuje alebo zničí zaznamenané informácie o majetku alebo finančných aktivitách dlžníka,

potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním väčšiu škodu.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním značnú škodu, alebo

b) závažnejším spôsobom konania.

(4) Odňatím slobody na štyri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu.“

Skutková podstata trestného činu marenia konkurzného konania v prospech iného je na rozdiel od skutkovej podstaty trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania veľmi stručná a je obsiahnutá len v jednom paragrafovom ustanovení. **Objektívna stránka** pri oboch trestných činoch spočíva v rozličných spôsoboch konania, ktorými páchatel' môže mariť konkurzné, resp. vyrovnacie konanie, pričom v slovenskej právnej úprave je uvedená širšia škála protiprávných konaní smerujúcich k takémuto následku. Z hľadiska **subjektu** môže byť páchatel'om trestného činu marenia konkurzného konania v prospech iného dlžník, ale aj iná osoba. V prípade trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 242 Tr. zák. môže byť páchatel'om iba dlžník, úpadca alebo člen štatutárneho orgánu dlžníka alebo úpadcu. Páchatel'om trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 243 Tr. zák. môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná fyzická osoba. Najčastejšie ňou bude sám úpadca, avšak môže ísť aj o veriteľa, správcu konkurznej podstaty či dokonca tretiu osobu.⁷⁹ Oba trestné činy možno spáchať z hľadiska **subjektívnej stránky** úmyselnou formou zavinenia. Tento trestný čin neobsahuje

⁷⁹ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 621

kvalifikačné znaky v rámci rakúskeho Trestného zákona na rozdiel od slovenského Trestného zákona.

2 Nemecko

V rámci Nemecka sme si zvolili na porovnanie trestný čin bankrotu (§ 283 StGB),⁸⁰ ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania (§ 242 a § 243 TZ). Okrem toho sme porovnali trestné činy zvýhodňovania veriteľov zmysle § 283c StGB⁸¹ a § 240 TZ.

2.1 Bankrot v porovnaní s marením konkurzného alebo vyrovnacieho konania

Podľa **druhového objektu** je trestný čin bankrotu zaradený medzi konkurzné trestné činy a trestný čin marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania patrí medzi majetkové trestné činy.

§ 283 StGB Bankrot

„(1) Trestom odňatia slobody do 5 rokov alebo peňažným trestom sa potrestá, kto pri predĺžení alebo hrozacej alebo vzniknutej platobnej neschopnosti

- 1. časti svojho majetku, ktoré v čase začatia insolvenčného konania patria do jeho predmetu, dá bokom alebo zatají alebo zničí, poškodí alebo urobí neupotrebitelné spôsobom, ktorý odporuje požiadavkám riadneho hospodárenia,*
- 2. vstúpi do stratových, špekulačných alebo diferenčných obchodov s tovarom alebo cennými papiermi spôsobom, ktorý odporuje požiadavkám riadneho hospodárenia, alebo nehospodárnymi výdajmi, hrou alebo stávkou spotrebuje nadpriemerné sumy alebo sa stane dlžným,*
- 3. zaobstará tovar alebo cenné papiere na úver a tieto alebo veci z tovarov vyhotovené spôsobom, ktorý odporuje požiadavkám riadneho hospodárenia podstatne pod ich cenu scudzí alebo inak dodá,*
- 4. práva iných predstiera alebo uzná neexistujúce (predstierané) práva,*
- 5. účtovné knihy, ktoré vedie na základe zákonnej povinnosti, opomenie (upustí) viesť alebo tak vedie alebo tak pozmení, že sa sťaží prehľad o stave svojho majetku,*
- 6. účtovné knihy alebo ostatné podklady, u ktorých má podnikateľ povinnosť uchovávať podľa obchodného práva, odstráni pred uplynutím lehôt na uloženie plynúcich pre osoby povinné viesť účtovníctvo, zatají, zničí alebo poškodí a tým sťaží prehľad o stave svojho majetku,*
- 7. v rozpore s obchodným právom*
 - a) zostavuje účtovné súvahy tak, že tým sťaží prehľad o stave svojho majetku, alebo*
 - b) opomenie (upustí) zostaviť účtovnú súvalu svojho majetku alebo inventár v predpísanom čase, alebo*
- 8. iným spôsobom, ktorý hrubo odporuje požiadavkám riadneho hospodárenia, svoj stav majetku (majetkovú podstatu) zmenší alebo svoje skutočné obchodné vzťahy zatají alebo zastre.*

(2) Rovnako bude potrestaný ten, kto prostredníctvom konania podľa ods. 1 privodí svoje predĺženie alebo platobnú neschopnosť.

(3) Pokus je trestný.

(4) Kto v prípadoch

- 1. odseku 1 predĺženie alebo hroziacu alebo vzniknutú platobnú neschopnosť z nedbanlivosti nespozná alebo*

⁸⁰ StGB = Strafgesetzbuch (Trestný zákon), BGBl. I S. 3322/1998 (v znení neskorších predpisov); Dostupné na: <http://www.stgb.de/gesetzentexte.html>, 23. 12. 2017

⁸¹ <http://www.stgb.de/gesetzentexte.html>, 23. 12. 2017

2. *odseku 2 predĺženie alebo platobnú neschopnosť ľahkovážne spôsobí, potresce sa trestom odňatia slobody do 2 rokov alebo peňažným trestom.*

(5) *Kto v prípadoch*

1. *odseku 1 body 2, 5 alebo 7 koná z nedbanlivosti a predĺženie alebo hroziacu alebo vzniknutú platobnú neschopnosť nespozná aspoň z nedbanlivosti alebo*
2. *odseku 2 v spojení s ods. 1 body 2, 5 alebo 7 koná z nedbanlivosti a predĺženie alebo platobnú neschopnosť spôsobí aspoň ľahkovážne, potresce sa trestom odňatia slobody do 2 rokov alebo peňažným trestom.*

(6) *Čin je trestný len vtedy, keď páchateľ svoje platby pozastavil alebo keď bolo na jeho majetok začaté insolvenčné konanie alebo návrh na začatie takéhoto konania bol zamietnutý z dôvodu nedostatku majetkovej podstaty.*“

Skutková podstata trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania v zmysle § 242 a § 243 TZ je už uvedená v bode 1.2 tohto príspevku, preto ju duplicitne neuvádzame.

Skutková podstata trestného činu bankrotu je na rozdiel od trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania upravená síce len v jednom paragrafovom znení, ktoré je ale svojim obsahom veľmi rozsiahle. **Objektívna stránka** pri oboch trestných činoch spočíva v rozličných spôsoboch konania, ktorými páchateľ môže mariť konkurzné, vyrovnacie, či insolvenčné konanie, pričom v nemeckej právnej úprave je uvedená širšia škála protiprávných konaní smerujúcich k bankrotovému následku. Z hľadiska **subjektu** môže byť páchateľom trestného činu bankrotu len ten, komu vyplýva určitá povinnosť v insolvenčnom konaní. V prípade trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 242 Tr. zák. môže byť páchateľom iba dlžník, úpadca alebo člen štatutárneho orgánu dlžníka alebo úpadcu. Páchateľom trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 243 Tr. zák. môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná fyzická osoba. Najčastejšie ňou bude sám úpadca, avšak môže ísť aj o veriteľa, správcu konkurznej podstaty či dokonca tretiu osobu.⁸² Trestný čin bankrotu možno spáchať z hľadiska **subjektívnej stránky** jednak úmyselnou formou zavinenia, ale aj nedbanlivostnou formou, ktorá je zakomponovaná v jednotlivých ustanoveniach § 283 StGB. Môže sa tak stať napríklad v prípade, ak páchateľ opomenie viesť účtovné knihy alebo zostaviť účtovnú súvahu svojho majetku v predpísanom čase. Skutková podstata trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania pripúšťa len úmyselnú formu zavinenia. Trestný čin bankrotu neobsahuje kvalifikačné znaky na rozdiel od trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania.

2.2 Porovnanie trestných činov zvýhodňovania veriteľov

Podľa **druhového objektu** je trestný čin zvýhodňovania veriteľa v nemeckom Trestnom zákone zaradený medzi konkurzné trestné činy a v slovenskom Trestnom zákone je tento trestný čin zaradený medzi majetkové trestné činy.

§ 283c StGB Zvýhodňovanie veriteľa

„(1) *Kto s vedomosťou svojej platobnej neschopnosti poskytne veriteľovi zábezpeku alebo uspokojenie, ktoré si veriteľ nemôže nárokovať alebo si nemôže nárokovať poskytnutým spôsobom alebo v čase poskytnutia, a tým ho úmyselne alebo vedome pred ostatnými veriteľmi zvýhodní, potresce sa trestom odňatia slobody do 2 rokov alebo peňažným trestom.*

(2) *Pokus je trestný.*

(3) *Čin je trestný len vtedy, keď páchateľ svoje platby pozastavil alebo keď bolo na jeho majetok začaté insolvenčné konanie alebo návrh na začatie takéhoto konania bol zamietnutý z dôvodu nedostatku majetkovej podstaty.*“

⁸² BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 621

§ 240 TZ Zvýhodňovanie veriteľa

„(1) Kto ako dlžník, ktorý nie je schopný plniť svoje splatné záväzky, zmari, hoci aj len čiastočne, uspokojenie svojho veriteľa tým, že zvýhodní iného veriteľa, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky sa páchatel' potrestá, ak spôsobí činom uvedeným v odseku 1 väčšiu škodu.

(3) Odňatím slobody na tri roky až osem rokov sa páchatel' potrestá, ak spôsobí činom uvedeným v odseku 1 škodu veľkého rozsahu.“

Podstata **objektívnej stránky** tohto trestného činu v oboch právnych úpravách vystihuje to, že páchatel' plným uspokojením jedného veriteľa ukracuje ostatných veriteľov. Z hľadiska **subjektu** môže byť páchatel'om trestného činu zvýhodňovania veriteľa v zmysle oboch právnych úprav dlžník, ktorý nie je schopný plniť svoje splatné záväzky. **Subjektívna stránka** tohto trestného činu má úmyselnú formu zavinenia. Kvalifikačné znaky v rámci nemeckej právnej úpravy chýbajú.

3 Maďarsko

V rámci Maďarska sme si zvolili na porovnanie trestný čin sprenevery (§ 377 BT),⁸³ ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku (§ 237 a § 238 TZ). Skutková podstata trestného činu sprenevery v slovenskom ponímaní zodpovedá skutkovej podstate trestného činu zneužívania finančných prostriedkov nachádzajúceho sa v § 376 BT.

3.1 Sprenevera

Podľa **druhového objektu** sú trestné činy sprenevery a porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku totožne zaradené medzi majetkové trestné činy.

§ 377 BT Sprenevera

„(1) „Sprenevery“ sa dopustí osoba poverená na základe zákona spravovaním alebo ochranou finančných prostriedkov, ktorá spôsobí finančnú stratu z nedbanlivosti alebo porušením povinnosti; sprenevera je prečinom, ktorá sa trestá odňatím slobody až do dvoch rokov.

(2) Trestom odňatia slobody nepresahujúci tri roky sa potrestá ten, kto takým činom spôsobí obzvlášť značné alebo väčšie finančné straty.“

§ 237 a § 238 TZ Porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku

§ 237 TZ je v tomto znení:

„(1) Kto inému spôsobí malú škodu tým, že poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť alebo povinnosť uloženú právoplatným rozhodnutím súdu alebo vyplývajúcu zo zmluvy opatrovať alebo spravovať cudzí majetok, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním väčšiu škodu, alebo

b) z osobitného motívu.

(3) Odňatím slobody na tri roky až desať rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) a spôsobí ním značnú škodu, alebo

⁸³ BT = Büntető Törvénykönyv (Trestný zákon); 2012. évi C. a Büntető Törvénykönyvről (v znení neskorších predpisov); Dostupné na:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, 28. 12. 2017

b) závažnejším spôsobom konania.

(4) *Odňatím slobody na desať rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*

a) a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu, alebo

b) ako člen nebezpečného zoskupenia. “

§ 238 TZ je v tomto znení:

„Kto z nedbanlivosti inému spôsobí značnú škodu tým, že poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť alebo povinnosť uloženú právoplatným rozhodnutím súdu opatrovať alebo spravovať cudzí majetok, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky. “

Skutková podstata trestného činu sprenevery je na rozdiel od skutkovej podstaty trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku obsiahnutá len v jednom paragrafovom ustanovení. Podstata **objektívnej stránky** pri oboch trestných činoch je obdobná s menšími odlišnosťami. V prípade maďarskej právnej úpravy sa predmet útoku obmedzuje na finančné prostriedky a v zmysle slovenskej právnej úpravy je predmet útoku vyjadrený všeobecne vo forme cudzieho majetku. Rozdielnosť možno čiastočne badať aj vo výške škody, pretože podľa § 377 ods. 1 BT nie je explicitne uvedená a v prípade § 237 ods. 1 TZ sa vyžaduje malá škoda a v § 238 TZ značná škoda. V maďarskom Trestnom zákone je výška škody špecifikovaná v kvalifikovanej skutkovej podstate. Z hľadiska **subjektu** je páchatelom len ten, kto je povinný spravovať cudzí majetok, resp. finančné prostriedky. Oba trestné činy možno spáchať z hľadiska **subjektívnej stránky** úmyselnou formou zavinenia, ale aj z nedbanlivosti, pričom slovenský Trestný zákon obsahuje nedbanlivostnú formu zavinenia v samostatnom paragrafovom ustanovení.

Záver

Vybrané úpadkové trestné činy, ktoré sú komparované z pohľadu niektorých štátov Európskej únie (Rakúsko, Nemecko a Maďarsko) so slovenskou trestnoprávnou úpravou majú viaceré totožné, podobné, ale aj rozdielne znaky.

V rámci Rakúska sme porovnávali trestný čin machinácie v dozornej rade podniku alebo v konkurznom konaní (§ 160 StGB), ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu machinácií v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním (§ 241 TZ). Napriek trochu odlišnému názvu predmetných trestných činov sa ich obsahová podstata vcelku stotožňuje. Druhým porovnávaným trestným činom bolo marenie konkurzného konania v prospech iného (§ 163 StGB) s trestným činom marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania (§ 242 a § 243 TZ). Hlavná rozdielnosť pri týchto trestných činoch spočíva v širšej škále protiprávnych konaní v prípade slovenskej právnej úpravy, čo možno vyvodiť aj z toho, že skutková podstata trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania sa nachádza v dvoch paragrafových ustanoveniach.

Ďalším štátom bolo Nemecko, kde sme porovnávali trestný čin bankrotu (§ 283 StGB), ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania (§ 242 a § 243 TZ). Hoci trestný čin bankrotu je upravený len v jednom paragrafovom ustanovení, jeho objektívna stránka obsahuje širšiu škálu protiprávnych konaní. Zásadný rozdiel sa prejavil v subjektívnej stránke, pretože trestný čin bankrotu pripúšťa aj nedbanlivostnú formu zavinenia. Okrem toho sme porovnali názvom totožné trestné činy – zvýhodňovanie veriteľa v zmysle § 283c StGB a § 240 TZ. Znaky skutkových podstát v oboch prípadoch sú obdobné.

Napokon tretím štátom bolo Maďarsko, kde sme porovnali trestný čin sprenevery (§ 377 BT), ktorý zodpovedá svojou skutkovou podstatou trestnému činu porušovania

povinnosti pri správe cudzieho majetku (§ 237 a § 238 TZ). Skutková podstata trestného činu sprenevery je na rozdiel od skutkovej podstaty trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku obsiahnutá len v jednom paragrafovom ustanovení. Predmet útoku sa v prípade maďarskej právnej úpravy obmedzuje na finančné prostriedky a v zmysle slovenskej právnej úpravy je predmet útoku vyjadrený všeobecne vo forme cudzieho majetku. Rozdielnosť možno čiastočne badať aj vo výške škody v rámci základných skutkových podstát.

Zoznam použitej literatúry

BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-394-3

Normatívne právne akty

Rakúsky Trestný zákon v znení neskorších predpisov, BGBl. 60/1974 Strafgesetzbuch. Dostupné na: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Nemecký Trestný zákon v znení neskorších predpisov, BGBl. I S. 3322/1998 Strafgesetzbuch. Dostupné na: <http://www.stgb.de/gesetzestexte.html>

Maďarský Trestný zákon v znení neskorších predpisov; 2012. évi C. a Büntető Törvénykönyvről. Dostupné na: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Internetové zdroje

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A32015R0848>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX%3A32000R1346>

<https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/160>

<https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/163>

TRESTNĚPRÁVNÍ OCHRANA VĚŘITELE V JUDIKATUŘE NEJVYŠŠÍHO SOUDU ČESKÉ REPUBLIKY

CRIMINAL LAW PROTECTION OF THE CREDITOR IN THE CASE LAW OF THE SUPREME COURT OF THE CZECH REPUBLIC

doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Department of Criminal Law,

Faculty of Law, Charles University

grivna@prf.cuni.cz

Abstrakt: Příspěvek pojednává o ochraně věřitele jako jedné ze stran závazkového poměru v trestním právu, a to především prostřednictvím skutkových podstat některých z takzvaných úpadkových deliktů. Autor vybírá rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, která vymezují či upřesňují obecné podmínky trestní odpovědnosti či znaky příslušných skutkových podstat a jejich vzájemný vztah. Trestní odpovědnost za některé z tzv. úpadkových deliktů je rovněž podrobena analýze z hlediska zachování zásady subsidiarity trestní represe.

Klíčová slova: ochrana věřitele – úpadkové delikty – judikatura – Nejvyšší soud ČR – poškození věřitele – zvýhodnění věřitele – způsobení úpadku – předlužení

Abstract: The contribution deals with the protection of the creditor as one of the parties to the obligation, mainly through the elements of certain so-called „bankruptcy offenses“. The author selects certain decisions of the Supreme Court of the Czech Republic which define or specify the general conditions of criminal liability or the elements of the relevant crimes and their relationship. Criminal liability for certain so-called bankruptcy offenses is also subject to an analysis of the principle of subsidiarity of criminal repression.

Key words: protection of the creditor – „bankruptcy offenses“ - case law - Supreme Court of the Czech Republic - damnification of creditors - favouring creditors - causing bankruptcy - over-indebtedness

Úvodem

V českém trestním zákoníku⁸⁴ lze nalézt celou řadu skutkových podstat trestných činů, které poskytují ochranu majetkovým či hospodářským zájmům před různými formami útoků. Především jde o trestné činy proti majetku (hlava V. zvláštní části trestního zákoníku) a o trestné činy hospodářské (hlava VI. zvláštní části trestního zákoníku). Objektem některých z nich je specificky ochrana majetkových zájmů věřitele. Sem můžeme zařadit tzv. úpadkové delikty⁸⁵: § 222 (poškození věřitele), § 223 (zvýhodnění věřitele), § 224 (způsobení úpadku), § 225 (porušení povinnosti v insolvenčním řízení), § 226 (pletichy v insolvenčním řízení), § 227 TZ (porušení povinnosti učinit pravdivé prohlášení o majetku). Zatímco ustanovení

⁸⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (v textu užívána zkratka „TZ“).

⁸⁵ K úpadkovým trestným činům nejkomplexněji srov. PÚRY, F.: Úpadkové trestné činy v České republice. Praha: C. H. Beck, 2015, 216 s.

§ 222 až 224 TZ chrání věřitele přímo, u ustanovení § 225 až § 227 lze hovořit o nepřímé (zprostředkované) ochraně či dokonce lze na základě těchto ustanovení postihovat i věřitele samotné (§ 226 – pletichy v insolvenčním řízení).⁸⁶ V tomto příspěvku bude věnována pozornost trestným činům podle § 222 až 224 TZ z hlediska problémů, které řešila soudní judikatura, a to výběrově s ohledem na limitovaný rozsah příspěvku.

Typickým rysem těchto trestných činů je jejich úzká návaznost na právní normy jiných právních odvětví (blanketní dispozice skutkových podstat) jako je právo obchodní, občanské nebo insolvenční. V úvahu tak více než jinde připadá aplikace pravidel o omylu, konkrétně o omylu o tzv. normativních znacích skutkové podstaty trestného činu. Předpokládaná znalost mimotrestních norem pak klade zvýšené nároky i na orgány činné v trestním řízení, které musí tuto úpravu znát, aby ji dokázaly správně aplikovat. I z tohoto důvodu má sjednocující judikatura Nejvyššího soudu značný význam.

S výše uvedeným charakterem blanketních skutkových podstat souvisí i aplikace zásady subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ), podle níž trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Zvláště je zmiňována proto, že k ochraně soukromoprávních vztahů, např. i vztahů věřitelsko-dlužnických, existuje právní úprava mimotrestní. Zásadu subsidiarity trestní represe však nelze vykládat tak široce, že by fakticky vylučovala trestní postih tam, kde jde o spor mezi věřitelem a dlužníkem. Nejvyšší soud k tomu v jednom rozhodnutí uvádí: „*Ani zásada subsidiarity trestní represe nevylučuje spáchání trestného činu a uložení trestu v případě závažného porušení smluvních povinností, které lze sankcionovat i mimotrestními prostředky, protože trestní zákon chrání též soukromé zájmy fyzických osob (§ 1 TZ)*“.⁸⁷ Na druhou stranu nikoliv v každém případě, kdy jednání naplňuje znaky trestného činu, musí být dovozena trestní odpovědnost. Platí však, že *úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty*.⁸⁸

Stav úpadku jako podmínka trestní odpovědnosti

Ačkoliv jsou ustanovení § 222 až 224 TZ označována za úpadkové trestné činy, je úpadek znakem jen dvou z nich – zvýhodnění věřitele (§ 223) a způsobení úpadku (§ 224). Trestný čin poškození věřitele (§ 222) je možný spáchat i bez toho, že by byl dlužník v úpadku.

Pokud je úpadek znakem trestného činu, pak jde o stav faktický, nemusí být prohlášen soudem. Nejvyšší soud k tomu uvádí: „*Skutková podstata trestného činu zvýhodňování věřitele podle § 256a odst. 1 TZ nevyžaduje, aby již bylo zahájeno konkursní nebo vyrovnávací řízení týkající se majetku dlužníka, ani aby již byl podán některým z věřitelů nebo dlužníkem návrh na zahájení takového řízení*“.⁸⁹

Posouzení stavu úpadku je otázkou předběžnou (§ 9 trestního řádu⁹⁰), je otázkou viny, kterou musí orgány činné v trestním řízení vyřešit samostatně. Pro zodpovězení této právní otázky (konstatování úpadku) je zapotřebí posouzení skutkových okolností, k čemuž jsou nutné odborné znalosti, proto bude často v trestním řízení přibírán znalec z oboru

⁸⁶ Typologii pachatelů úpadkových trestných činů se ve svém článku zabývá František Púry. PÚRY, F.: Pachatelé trestných činů souvisejících s úpadkem a insolvenčním řízením. Právní rozhledy. 2013, č. 12, s. 419-426.

⁸⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. prosince 2005, sp. zn. 5 Tdo 1535/2005.

⁸⁸ Srov. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012, uveřejněné pod č. 26/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 5 Tdo 1049/2009.

⁹⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

ekonomika. V souvislosti s trestným činem předlužení podle předchozí právní úpravy Nejvyšší soud ČR zdůraznil, že ohledně stavu úpadku je třeba, aby šlo o reálný ekonomický stav dlužníka, nestačí stav účetní, který nemusí odpovídat skutečnosti.⁹¹ V každém případě je nutné, aby se orgány činné v trestním řízení zabývaly existencí závazkového právního vztahu mezi dlužníkem a věřitelem. „Závazkový právní vztah mezi dlužníkem a věřitelem je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 TZ. Otázku existence a obsahu tohoto právního vztahu musí soud v trestním řízení posuzovat vždy samostatně jako předběžnou otázku (§ 9 odst. 1 tr. řádu), neboť jde o posouzení viny obviněného. To platí i v případě, když existence takového závazkového právního vztahu již byla deklarována pravomocným rozhodnutím soudu v občanskoprávním řízení, které nemá konstitutivní povahu.“⁹²

Trestný čin poškození věřitele (§ 222 TZ)

Trestný čin poškození věřitele spočívá v jednání, kterým je, byť jen částečně, zmařeno uspokojení věřitele, a to buď věřitele vlastního (odstavec 1)⁹³ nebo věřitele jiné osoby (odstavec 2)⁹⁴, způsobem, který zákon výslovně uvádí.

Podle judikatury Nejvyššího soudu není vyloučeno, že osoba jednající podle odst. 1 a osoba jednající podle odst. 2 § 222 TZ budou spolupachateli, jde-li o téhož věřitele: „Jednání dvou nebo více pachatelů trestného činu poškození věřitele podle § 222 TZ, které vykazuje všechny znaky podle § 23 TZ, je třeba posoudit jako spolupachatelství, byť vzhledem ke konstrukci ustanovení § 222 TZ se jednání jednoho z nich právně kvalifikuje podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ a jednání druhého z nich podle § 222 odst. 2 písm. a) TZ. Rozhodující je, že obě tyto skutkové podstaty jsou podřazeny pod stejný trestný čin poškozování věřitele podle § 222 TZ, přičemž rozdíl mezi těmito skutkovými podstatami je při shodné objektivní stránce, spočívající v poškození majetku dlužníka, jen v tom, že v odstavci 1 jde o poškozování vlastního věřitele, kde popsano mařícího jednání, spočívajícího v poškození alespoň části svého majetku, se dopouští sám dlužník, zatímco v odstavci 2 jde o poškozování cizího věřitele, kde popsano mařícího jednání se dopouští jiná osoba než dlužník.“⁹⁵ Jako zjevně nesprávné označil Nejvyšší soud případ, kdy soudy nižších stupňů považovaly obdobné jednání jen jako účastenství: „Ten, kdo i jen částečně zmaří uspokojení pohledávky věřitele jiné osoby tím, že zničí, poškodí, zatají, zcizí nebo odstraní část majetku dlužníka, je pachatelem trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 2 písm. a) TZ, a nikoli jen účastníkem ve formě pomoci podle § 24 odst. 1 písm. c) TZ na trestném činu poškození

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 1998, sp. zn. 3 Tz 53/98.

⁹² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. října 2012, sp. zn. 5 Tdo 585/2012. Toto rozhodnutí je potvrzením dřívějšího usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. října 2007, sp. zn. 10 To 286/2007, uveřejněného pod č. 17/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

⁹³ Kdo, byť i jen částečně, zmaří uspokojení svého věřitele tím, že a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou, nebo odstraní, byť i jen část svého majetku; b) postoupí svou pohledávku, anebo převezme dluh jiného; c) zatíží věc, která je předmětem závazku, nebo ji pronajme; d) předstírá nebo uzná neexistující právo nebo závazek; e) předstírá nebo uzná právo nebo závazek ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti; f) předstírá splnění závazku; nebo g) předstírá úpadek nebo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

⁹⁴ Kdo, byť i jen částečně, zmaří uspokojení věřitele jiné osoby tím, že a) zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní, byť i jen část majetku dlužníka, nebo b) k majetku dlužníka uplatní neexistující právo nebo pohledávku nebo existující právo nebo pohledávku ve vyšší hodnotě či lepším pořadí, než jaké má, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoli malou.

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 414/2009, uveřejněné pod č. 36/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

*věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ, který spáchal dlužník, i když jednal se záměrem pomoci dlužníkovi“.*⁹⁶

Zaplacení skutečné pohledávky dlužníkem, nízké ocenění majetku nebo jeho prodej nezakládá trestní odpovědnost dlužníka za trestný čin poškození věřitele, jestliže za zcizenou část dlužník získá odpovídající protihodnotu. Důležité je, zda má věřitel i nadále možnost uspokojit svoji pohledávku z dlužníkovy majetku. Tento závěr zastává Nejvyšší soud ve své judikatuře⁹⁷ a lze jej nalézt též v odborné literatuře.⁹⁸

Nejvyšší soud se též zabýval otázkou, zdali lze poškodit věřitele uzavřením dohody mezi manžely při vypořádání společného jmění manželů. „*Při vypořádání společného jmění manželů, z nichž jeden je dlužníkem třetí osoby, musí být zachována rovnováha mezi zájmy druhého manžela a právy věřitelů, která podle § 150 odst. 2 OZ⁹⁹ nesmí být dohodou manželů dotčena. Pokud je tato rovnováha podstatným způsobem narušena takovou dohodou o vypořádání společného jmění manželů, která nápadně, jednostranně a z hlediska zásad stanovených v § 149 odst. 2, 3 OZ neodůvodněně znevýhodní toho z manželů, který je dlužníkem třetí osoby, budou tím naplněny znaky trestného činu poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a) TZ. V takovém případě lze považovat uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů za zcizení části majetku dlužníka.*“¹⁰⁰

Trestný čin zvýhodnění věřitele (§ 223 TZ)

Podstatou tohoto trestného činu je jednání dlužníka v úpadku, který uspokojením svého věřitele byť částečně zvýhodní jiného věřitele, a způsobí tím na cizím majetku škodu nikoliv malou. Jde tedy o takové jednání, *že se věřiteli od dlužníka, který je v úpadku, dostalo plnění neodpovídajícího zásadě poměrného uspokojení (§ 244 insolvenčního zákona), a to na úkor ostatních věřitelů téhož dlužníka.*¹⁰¹

*Přitom za plnění lze považovat i vzájemný zápočet objektivně existujících pohledávek.*¹⁰² Za zvýhodnění věřitele lze považovat i jednání podnikatele, který ve stavu, kdy je v úpadku, poskytne jednomu z více svých věřitelů plnění v podobě zálohové platby za teprve očekávanou dodávku zboží, k níž má dojít na základě platné smlouvy. Takový podnikatel je ve vztahu k dodavateli zboží z hlediska povinnosti zaplatit cenu zboží dlužníkem, a to bez ohledu na skutečnost, že z hlediska povinnosti k dodání zboží je jeho věřitelem.¹⁰³

Jedná se stejně jako v případě poškození věřitele o úmyslný trestný čin. Proto *pachatel jako dlužník musí jednat se záměrem vyhnout se poměrnému uspokojení ostatních věřitelů a chce tím alespoň částečně zmařit uspokojení jejich pohledávek, případně si je vědom toho, že jeho jednání může mít takový následek, a pro případ, že jej způsobí, je s tím srozuměn.*¹⁰⁴

⁹⁶ Usnesení ze dne 13. května 2009, sp. zn. 5 Tdo 414/2009, publikované v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešitu 56/2009, pod č. T 1194.

⁹⁷ Srov. příměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ČSR z 23. listopadu 1989, sp. zn. 6 Tz 33/89, uveřejněný pod č. 41/1990 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní, srov. též usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. března 2004, uveřejněné pod č. 6/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

⁹⁸ ŠÁMAL, P. et al. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře, s. 2211.

⁹⁹ Ačkoliv rozhodnutí odpovídá již zrušenému občanskému zákoníku, na jeho podstatě se nic nemění, neboť i občanský zákoník z roku 2012 (zákon č. 89/2012 Sb.) stanoví obdobně – viz § 737, § 742.

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. března 2003, sp. zn. 7 Tdo 271/2003, uveřejněné pod č. 56/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2004, sp. zn. 8 Tdo 242/2004, uveřejněné pod č. 6/2005-I Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹⁰² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2004, sp. zn. 8 Tdo 242/2004, uveřejněné pod č. 6/2005-I Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 1998, sp. zn. 3 Tz 53/98.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. května 1998, sp. zn. 3 Tz 53/98.

Na úmysl pachatele naopak nelze usuzovat v případě, že pachatel plně uspokojí splatnou pohledávku jen některého z více svých věřitelů, jestliže tak učiní s odůvodněným předpokladem získání dalších prostředků potřebných k uspokojení splatných pohledávek ostatních věřitelů.¹⁰⁵

V jednom z posledních rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval otázkou vyčíslení škody u trestného činu zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ. Odvolací soud totiž za škodu považoval celou částku, která se dostala zvýhodněným věřitelům, a nepřihlédl k tomu, kolik by se jim dostalo při rovnoměrném a poměrném uspokojení v konkurzu. Podle názoru Nejvyššího soudu odvolací soud pochybil, když za škodu v posuzovaném případě považoval celou částku, kterou obviněný vyplatil zvýhodněným věřitelům. Takovýto postup je nesprávný, neboť škodou se pro účely trestného činu zvýhodnění věřitele rozumí pouze částka, o kterou se suma skutečně vyplacená zvýhodněným věřitelům liší od té, kterou by tito obdrželi při poměrném a rovnoměrném vypořádání v konkursu. „Stanovení výše škody způsobené trestným činem, jehož znakem je škoda, je předběžnou otázkou podle § 9 odst. 1 TŘ týkající se viny obviněného, proto není nutné vyčkávat dokončení insolvenčního řízení.“¹⁰⁶

Trestný čin způsobení úpadku (§ 224)

Trestný podle § 224 TZ je ten, kdo si, byť z hrubé nedbalosti, přivodí úpadek jednáním taxativně uvedeným v citovaném ustanovení,¹⁰⁷ popř. i ten, kdo přijme nový závazek nebo zřídí zástavu, ač ví, že je v úpadku, a tím zhorší postavení dosavadních věřitelů.

Ochrana je zde poskytována jak primárnímu věřiteli z prvotního dlužnicko-věřitelského poměru, tak i ručiteli, který se dlužníkovým věřitelem stává na základě splnění závazku za něj.¹⁰⁸

Na rozdíl od dvou výše uvedených skutkových podstat základní skutková podstata tohoto trestného činu pro založení trestní odpovědnosti pachatele nevyžaduje, aby byla věřiteli způsobena škoda: „Základní skutková podstata trestného činu předlužení podle § 256c odst. 2 TZ (dnes způsobení úpadku) nepodmiňuje trestní odpovědnost vznikem škody v určité výši. Způsobení škody, konkrétně škody značné nebo škody velkého rozsahu je znakem až kvalifikovaných skutkových podstat“.¹⁰⁹

Za pozornost stojí také skutečnost, že skutková podstata trestného činu způsobení úpadku podle současného trestního zákoníku se v některých aspektech podstatně liší od alternativy (tj. trestného činu předlužení), obsažené v předchozím trestním kodexu.¹¹⁰ Jelikož stěžejní rozdíl spočívá v konstrukci subjektivní stránky, zdůraznil Nejvyšší soud ve své judikatuře nutnost pečlivě se zabývat právě tímto znakem skutkové podstaty v případech, kdy pro posouzení daného skutku připadá v úvahu použití dvou trestních zákonů – stávajícího i předchozího.¹¹¹

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. prosince 2005, sp. zn. 5 Tdo 1555/2005.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. dubna 2016, sp. zn. 5 Tdo 93/2016, uveřejněné pod č. 20/2017 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹⁰⁷ a) činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům, b) spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru, c) užívá poskytnutý úvěr v rozporu nebo hrubém nepoměru s jeho účelem, d) poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům, nebo e) učiní nad rámec obvyklého podnikatelského rizika obchod nebo operaci, která nenáleží k jeho pravidelné podnikatelské činnosti nebo je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům.

¹⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. října 2005, sp. zn. 5 Tdo 1327/2005, publikované v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, sešitu 19/2005, pod č. T 883.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. září 2007, sp. zn. 5 Tdo 806/2007, uveřejněné pod č. 39/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹¹⁰ Ustanovení § 256c zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. února 2012, sp. zn. 5 Tdo 1440/2011, uveřejněné pod č. 64/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

Možnosti souběhu trestných činů

Vztah trestného činu poškození věřitele a zvýhodnění věřitele byl posouzen Nejvyšším soudem¹¹² takto: „Zmaření uspokojení věřitele jednáním uvedeným v § 223 TZ je ve vztahu speciality k poškození věřitele podle § 222 TZ, a proto je jednočinný souběh trestných činů podle těchto ustanovení vyloučen a skutek je třeba posoudit jen jako trestný čin zvýhodnění věřitele podle § 223 TZ.“

V jiném rozhodnutí se Nejvyšší soud vyjádřil ke vztahu poškození věřitele podle § 222 a trestného činu podvodu (§ 209 TZ): „Poškodí-li pachatel svým činem svého obchodního partnera, má právní kvalifikace jeho činu jako poškození věřitele ve smyslu § 256 TZ místo, pouze když se nepodaří prokázat naplnění znaku přísněji postižitelného podvodu ve smyslu § 209 TZ. Jestliže totiž pachatel jedná při realizaci určité obchodní operace od počátku v úmyslu obohatit se na úkor poškozené společnosti jejím uvedením v omyl, využitím jejího omylu nebo zamlčením určitých podstatných skutečností, dopouští se trestného činu podvodu, nikoliv trestného činu poškozování věřitele.“¹¹³

Není bez zajímavosti, že ve vztahu k trestnému činu zpronevěry (§ 206) souběh připustil: „Nejvyšší soud připomíná, že z obecného hlediska jednočinný souběh těchto dvou trestných činů je možný, neboť i když obě tato ustanovení chrání majetková práva, objektem ustanovení § 206 TZ je vlastnictví zpronevěřené věci, zatímco předmětem ochrany u trestného činu podle § 222 TZ je právo věřitele na uspokojení pohledávky.“¹¹⁴

Závěr

Výběr z citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky dobře ilustruje, nakolik úpadkové trestné činy činí v aplikační praxi potíže. To je patrně dáno především tím, že skutkové podstaty těchto trestných činů mají blanketní charakter a pro správnou aplikaci je tak zapotřebí znalost norem jiných právních odvětví. Zdá se, že judikatura Nejvyššího soudu ČR sehrává v těchto případech obzvláště výraznou roli, když více než kde jinde koriguje závěry soudů nižších stupňů. Je také zřejmé, že ingerence do soukromoprávních dlužnicko-věřitelských vztahů musí být v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe na jedné straně, na druhé straně nemůže aplikace této zásady činit trestněprávní ustanovení určených k ochraně věřitele obsolentními jen z toho důvodu, že je mimotrestní právní úprava pro orgány činné v trestním řízení těžko pochopitelná.

Seznam použité literatury

- DRAŠTÍK, A.: *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7478-790-4.
- PÚRY, F.: *Úpadkové trestné činy v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2015. Právní praxe. 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9.
- PÚRY, F.: Pachatelé trestných činů souvisejících s úpadkem a insolvenčním řízením. *Právní rozhledy*. 2013, č. 12, s. 419-426. ISSN 1210-6410.
- ŠÁMAL, P. et al.: *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. března 2004, sp. zn. 8 Tdo 242/2004, uveřejněné pod č. 6/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. února 2004, sp. zn. 11 Tdo 82/2004.

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. prosince 2008, sp. zn. 5 Tdo 1474/2008, uveřejněné pod číslem 45/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

ANALÝZA TRESTNÉHO ČINU SKRESŤOVANIE ÚDAJOV HOSPODÁRSKEJ A OBCHODNEJ EVIDENCIE¹¹⁵

ANALYSIS OF CRIMINAL OFFENCE OF DISTORTION OF DATA IN FINANCIAL AND COMMERCIAL RECORDS

JUDr. Jakub Ľorko, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
jakub.lorke@flaw.uniba.sk

Mgr. Stanislav Mihálik

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

Abstrakt: V predkladanom príspevku sa autori zaoberajú analyzovaním trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie primárne v podmienkach slovenskej právnej úpravy. Ich cieľom bolo nie len zamerať sa na jednotlivé znaky skutkovej podstaty predmetného trestného činu, ale najmä kritické zamýšľanie sa nad vzťahom jednotlivých odsekov predmetnej skutkovej podstaty. Autori dopĺňajú analýzu komparatívnym nahliadnutím do českej právnej úpravy a v neposlednom rade fenomenológiou kriminality v danej oblasti.

Kľúčové slová: úpadkové trestné činy, hospodárske trestné činy, kriminalita, pohnútky páchatel'a, údaje hospodárskej a obchodnej evidencie

Abstract: In this article, the authors bring analysis of crime of distortion of data in financial and commercial records primarily in the conditions of the Slovak legislation. Their aim was not only to focus on the individual subject matter characteristics of the criminal offence, but also to think in critical way about the relationship between the single articles of this crime. The authors complete the analysis by the comparative insight into the Czech legislation, by the knowledge of judicial practice and, last but not least, by the phenomenology of criminality in this area.

Keywords: insolvency offences, economic criminal offences, criminality, motivation of the perpetrator, data in financial and commercial records

Úvod

Trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa ustanovení § 259 a 260 v zmysle zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len „Trestný zákon“) je systematicky zaradený do piatej hlavy osobitnej časti Trestného zákona medzi trestné činy hospodárske, presnejšie medzi trestné činy proti hospodárskej disciplíne (2. diel uvedenej hlavy). Je potrebné uviesť, že daná skutková podstata trestného činu nie je ojedinelá a v

¹¹⁵ Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

určitých variáciách znakov skutkovej podstaty sa objavuje v kódexoch trestného práva hmotného aj v iných štátoch. Pochopiteľne sú z hľadiska komparácie a prípadnej legislatívnej inšpirácie pre nás zaujímavé najmä štáty Slovenskej republiky geopoliticky blízke. Máme na mysli najmä právnú úpravu Českej republiky, ktorej venujeme v predkladanom článku adekvátny priestor.

Daný trestný čin je vedou trestného práva zhodne zaradovaný medzi trestné činy úpadkové. Už z formulácie predchádzajúcej vety vyplýva, že nejde o vnímanie v zmysle výkladu a systematiky Trestného zákona, ale pomenovanie vybranej skupiny trestných činov na základe určitých determinantov, najmä v zmysle tradičného ponímania trestnoprávnej teórie. Možno však považovať daný trestný čin za klasický úpadkový trestný čin? Aj na túto otázku sa snažíme nájsť odpoveď v predkladanom príspevku.

Teoretické skúmanie v danej oblasti dopĺňame o štatistické údaje zamerané práve na úpadkové trestné činy. V závere prinášame návrhy *de lege ferenda*, ktoré sme sa snažili koncipovať tak, aby boli schopné reagovať na neustále zmeny a vývoj spoločenských vzťahov, s dôrazom pre sféru právnych vzťahov veriteľa a dlžníka.

1 Úpadkové trestné činy vo všeobecnosti a terminologické minimum

Hoci od samého úvodu používame pre určitú skupinu skutkových podstát pojem úpadkové trestné činy, čo máme vlastne pod týmto pomenovaním rozumieť? Máme tento pojem niekde terminologicky vymedzený, vieme si pomôcť niektorým právnym predpisom naprieč právnym poriadkom? Úvodom sa pokúsime v základnej miere urobiť poriadok práve v tejto časti poznania. So slovom úpadok sa nám na základe gramatického výkladu spája niečo negatívne, akási zmena k horšiemu či pokles – teda súvislosti v každodennom živote. Postačuje nám však obsah tohto pojmu na účely trestného práva, na ktoré sú vysoké požiadavky najmä pokiaľ ide o právnú istotu, poznateľnosť práva?

V prvom rade je potrebné si uvedomiť, že trestné právo (a právo ako také) všeobecne chápanie pojmu úpadok jednoznačne rozširuje, spája s ním majetkové konotácie v rôznom zmysle slova. Ak si pomôžeme právnym poriadkom (nie teda len oblasťou trestného práva), pojem úpadok nájdeme použitý napríklad v zákone č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o konkurze a reštrukturalizácii“). Napriek tomu, že je v spomenutom zákone tento pojem použitý, nie je zadefinovaný – toto však v praxi nespôsobuje vážnejšie problémy.¹¹⁶ Obdobne s pojmom úpadok v príslušnom tvare pracuje aj zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „Obchodný zákonník“), a to napr. pri inštitúte spoločnosti v kríze. Dané právne predpisy nám teda dávajú určité smerovanie pre obsah daného pojmu, avšak opätovne sa pýtame, je to z hľadiska postavenia trestného práva dostatočné? Podme preto ďalej.

V texte vyššie sme si už naznačili, že v prípade pojmu úpadkové trestné činy nevychádzame zo systematiky osobitnej časti Trestného zákona, ale primárne z toho, že ide o zjednodušené pomenovanie určitej skupiny trestných činov, ktoré sú pochopiteľne spájané spoločným znakom resp. znakmi. Na prvom mieste je v dostupnej literatúre spravidla uvádzaná tradičnosť ponímania úpadkových trestných činov ako ucelenej skupiny. Je to dostatočná alebo nutná podmienka? Oporou pre takéto označenie je skôr fakt, že ak použijeme pojem úpadok, vychádzame z určitého právneho obsahu (aj keď možno obsahového minima). Kritikou danej skupiny trestných činov právna veda nešetrí v tom ohľade, že konkrétne trestné činy majú a môžu mať rozdielny vzťah k výslednému úpadku, dokonca markantne rozdielny. Determinantom skupiny trestných činov je však jednoznačne záujem, ktorý chránia, resp. ku ktorému smerujú, tým je či už majetkový záujem veriteľov, ale najmä prevencia pred zavineným úpadkom veriteľa (pričom úmysel zvýrazňujeme).

¹¹⁶ V zákone o konkurze a reštrukturalizácii však nájdeme napr. legálne zadefinovaný pojem dlžník v úpadku, čo je pre predmetný zákon a nadväzujúce inštitúty jednoznačne potrebné a podstatné.

Cieľom právnej vedy by nemalo byť nájdanie taxatívneho výpočtu úpadkových trestných činov, ale skôr nájdanie toho determinantu, ktorý nám vybraný trestný čin do tejto kategórie zaradí resp. nezaradí. Dané skúmanie však presahuje obsah tohto príspevku. Presuňme sa preto do nášho Trestného zákona. Pojem úpadok síce v osobitnej časti používa, definíciu by sme však hľadali márne – daný stav však opätovne problematický nie je, Trestný zákon si na základe blanketových právnych noriem vypomáha osobitnými právnymi predpismi. Ak si však pomôžeme trestnoprávnou teóriou, spoločným znakom úpadkových trestných činov je, že ich páchanie/spáchanie súvisí s právnymi vzťahmi dlžníkov a veriteľov, s úpadkom, riešením tohto vzťahu, a to bezprostredne.¹¹⁷ Daný výpočet je opätovne aj v podmienkach slovenského trestného práva ovplyvnený a doplnený niečím, čo nazývame právna tradícia (v konečnom dôsledku je však vždy rozhodujúcim naviazanie skutkovej podstaty trestného činu na spomenutý vzťah veriteľa a dlžníka). Je len otázne, či by priniesol pre právnu prax výhody stav, kedy by kódex trestného práva hmotného taxatívne ustanovoval, ktoré trestné činy majú prívlastok úpadkové a ktoré nie, ako je to napríklad v právnej úprave Nemecka. S niečím obdobným sa nestretávame ani v účinnej právnej úprave Českej republiky (a to ani historicky).

Prichádzame však k poslednej všeobecne problematickej otázke spojenej s úpadkovými trestnými činmi. Bez ohľadu na iné determinanty, zaraďujeme sem len tie trestné činy, ktoré svojou povahou viac či menej bezprostredne súvisia? Alebo aj tie, ktoré časovo následnému úpadku predchádzajú pomerne dlhou dobou, resp. také, ktoré môžu nastať až počas insolvenčného konania (alebo po jeho skončení)? V tomto ohľade je potrebné si uvedomiť, že do skupiny úpadkových trestných činov zaraďujeme jednak tie trestné činy, pri ktorých k úpadku vôbec nemusí dôjsť (napr. trestná činnosť pri hrozbe úpadku), ale aj tie, ktoré môžu byť jedným alebo jediným dôvodom pre neskorší úpadok. Posudzovanie si vyžaduje jednoznačne individuálny prístup. Z hľadiska všetkého nami uvedeného môžeme preto konštatovať, že trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie v zmysle ustanovenia § 259 a 260 Trestného zákona určite patrí do skupiny úpadkových trestných činov.¹¹⁸

2 Skutková podstata trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie

Trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie je systematicky upravený v dvoch paragrafoch § 259 a § 260 Trestného zákona, pričom definičné kritérium predstavuje forma zavinenia, ustanovenie § 259 je postavené na úmyselnom zavinení a ustanovenie § 260 naopak na neobzvlášť závažnom zavinení.

Z pohľadu druhového rozdelenia trestných činov je trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 1, ods. 2 a § 260 Trestného zákona prečinom a podľa § 259 ods. 3 a ods. 4 zločinom.

Rozdelenie skutkových podstát trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa kritéria závažnosti obsahuje tri základné skutkové podstaty zakotvené v § 259 ods. 1, ods. 2 a § 260 Trestného zákona. Kvalifikované skutkové podstaty predmetného trestného činu sú obsiahnuté v § 260 ods. 3 a ods. 4 Trestného zákona, pričom kvalifikačnými znakmi sú spôsobenie značnej škody (§ 259 ods. 3 Trestného zákona), resp. škody veľkého rozsahu (§ 259 ods. 4 Trestného zákona), závažnejší spôsob konania, osobitný motív (obidva § 259 ods. 3 Trestného zákona) a spôsobenie obzvlášť závažnej poruchy v

¹¹⁷ Pozri napr. PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v České republice. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9.

¹¹⁸ Z obdobného chápania úpadkových trestných činov (v akomsi užšom a šišom zmysle) vychádza napr. aj: PELZ, Christian. Strafrecht in Krise und Insolvenz. 2., neu bearbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2011. 322 s. ISBN 978-3-406-60006-7. s. 4 a 5.

chode hospodárstva Slovenskej republiky alebo iný obzvlášť závažný následok (§ 259 ods. 4 Trestného zákona). Zaujímavá je paralela medzi základnou skutkovou predmetného trestného činu podľa § 260 Trestného zákona a kvalifikovanou skutkovou podstatou podľa § 259 ods. 4 Trestného zákona, na naplnenie obidvoch skutkových podstát je potrebné spôsobenie škody veľkého rozsahu.

V nasledujúcich podkapitolách si rozoberieme jednotlivé obligatórne znaky skutkovej podstaty trestného činu, pričom najväčšiu pozornosť zameriavame na objektívnu stránku a subjektívnu stránku trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie.

2.1 Objekt a subjekt trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie

Podľa dostupnej literatúry pod **objektom** trestného činu rozumieme *spoločenské vzťahy, záujmy a hodnoty, ktorým trestný zákon poskytuje ochranu*.¹¹⁹ Individuálnym objektom trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie je *záujem spoločnosti na riadnom vedení hospodárskej a obchodnej evidencie*.¹²⁰ Pri analýze konkrétnych alíní skutkovej podstaty trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie by sa žiadalo doplniť vymedzenie objektu o ďalšie evidencie, pretože pri zápisoch do katastra nehnuteľností alebo evidencie motorových vozidiel nemožno vždy všeobecne označiť ako hospodársku a obchodnú evidenciu.

Netreba opomínať skutočnosť, že trestné právo je prostriedok *ultima ratio* a malo by sa uplatňovať len v prípadoch, kedy primárna úprava spoločenských vzťahov nestačí na ich ochranu, ide o tzv. pomocnú úlohu trestnej represie. Podľa nášho názoru je predmetná zásada vyjadrená v skutkových podstatách trestného činu prostredníctvom určitých znakov, bez ktorých naplnenia by nebolo možné vyvodiť trestnú zodpovednosť ale prípadne len iný druh právnej zodpovednosti. V prvom rade pod danými znakmi chápeme *hrubo skresľujúce údaje o závažných skutočnostiach vo výkaze*, ktoré môžeme súborne označiť ako neurčité právne pojmy vytvárajúce priestor pre judikáciu na modelovanie tohto neurčitého právneho pojmu, ktoré sa v trestnom práve vyskytujú len výnimočne, pretože môžu vyvolávať právnu neistotu. *Neurčité právne pojmy možno všeobecne definovať ako tie právne pojmy, ktorých obsah nemožno presne javovo vyložiť a dostatočne právne definovať*. Ich aplikácia vždy závisí na odbornom posúdení *ad hoc*. Zákonodarca tým vytvára súdnej praxi (judikature) priestor, aby zhodnotila, či konkrétna situácia patrí do rozsahu posudzovaného neurčitého právneho pojmu, súčasne dbá o to, aby z jeho použitia v danom kontexte vyplývali jeho charakteristické rysy.¹²¹

Ďalším znakom, ktorý podľa nás možno chápať v kontexte *ultima ratio* je potreba naplnenia pohnútky páchatel'a *zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody* pri uvádzaní údajov slúžiacich na štatistické zisťovanie (§ 259 ods. 1 písm. a) Trestného zákona), resp. na evidenciu zamestnancov (§ 259 ods. 1 písm. b) Trestného zákona). Bližšie sa danému znaku venujeme v samostatnej podkapitole o subjektívnej stránke predmetného trestného činu.

Subjektom trestného činu je podľa vedeckej literatúry¹²² akákoľvek trestnoprávne zodpovedná osoba, teda pôjde o všeobecný subjekt. Považujeme za potrebné uviesť, že spravidla však pôjde o osoby, ktoré majú ustanovenú povinnosť požadované údaje uvádzať do jednotlivých evidencií či registrov. V prípade fyzických osôb bude potrebné zisťovať na

¹¹⁹ ÍVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. IURA EDITION, 2006, s. 104 (530 s. ISBN 80-8078-099-4).

¹²⁰ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 701 (1568 s., ISBN 978-80-7400-394-3).

¹²¹ K tomu pozri bližšie HENDRYCH, D. a kol. Právnický slovník. 3., podstatně rozšířené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 517.

¹²² BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 704.

základe osobitných predpisov, organizačného či pracovného poriadku, pracovnej či inej zmluvy a pod., rozsah konkrétnej právomoci konkrétnej fyzickej osoby a jej súvislosť s posudzovanou trestnou činnosťou.¹²³

Podstatnú zmenu v právnom poriadku Slovenskej republiky predstavuje zakotvenie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb zákonom č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2016. V § 3 uvádzaného zákona sa nachádza taxatívny výpočet trestných činov, ktoré môže spáchať právnická osoba a nachádza sa medzi nimi aj trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 a § 260 Trestného zákona. Spravidla tak bude možné vyvodiť voči právnickej osobe aj trestnú zodpovednosť za spáchanie trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie, a to v prípadoch kedy sa na základe konceptu pričítateľnosti¹²⁴ pričíta trestný čin právnickej osobe, ak je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konala fyzická osoba v zákonom požadovanom vzťahu k právnickej osobe.

2.2 Objektívna stránka trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie

Ak vo všeobecnosti vníma veda trestného práva objektívnu stránku skutkovej podstaty trestného činu ako znak, ktorým sa trestné činy navzájom od seba najviac odlišujú, daný trestný čin je jednoznačne typickým príkladom ako navonok (voči iným trestným činom), tak aj dovnútra. Nejde o klasifikovanie a pomenovanie vlastné teóriou trestného práva, narážame na fakt, ako už bolo uvedené v príspevku vyššie, že úmyselná forma trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie (v zmysle § 259 Trestného zákona) obsahuje hneď dve základné skutkové podstaty trestného činu, ktoré sú samy ďalej legislatívne štruktúrované na písmená. Spoločne však pre oba paragrafy daného trestného činu platí, že v skutkových podstatách trestného činu sa výrazne prejavuje ich blanketový charakter.

Pokiaľ ide o § 259 ods. 1 Trestného zákona, tento si môžeme na naše účely rozdeliť na akési tri časti. Tieto sú v zákonomnom texte vzájomne prepojené a súvisiace. Ako prvé sa pozrime na dikciu „*Kto uvedie nepravdivé alebo hrubo skresľujúce údaje alebo zatají povinné údaje o závažných skutočnostiach...*“. Čo máme pod týmto rozumieť? Obsah pojmov nám v tomto prípade Trestný zákon vo svojej výkladovej časti nepomáha naplniť. Jednoznačne sa zhodneme na tom, že úplná voľnosť výkladu nie je vhodná a preto sú „nepravdivé resp. hrubo skresľujúce údaje“ teóriou trestného práva vnímané ako súbor údajov (informácií) nezakladajúcich sa na pravde alebo skreslene informujúcich o okolnostiach v danom prípade podstatných resp. o faktoch, ktoré majú slúžiť pri kontrole hospodárenia.¹²⁵ Na druhej strane sme sa nestretli s tým, že by bol význam formulácie spojenia „zatajenie povinných údajov“ v praxi sporný. Problém sa však môže skrývať inde – pozrime sa na dikciu, ktorú sme uviedli v úvode tohto odseku, ako na celok. Zákonodarca použil pojem „závažná skutočnosť“ resp. „údaje o závažných skutočnostiach“. Autori sa v súvislosti s tým zamerali na dve subotázky. Jednak, kto a ako by mal rozlíšiť, že ide o údaj o závažnej skutočnosti? Podľa nášho názoru použil zákonodarca jednoznačne tento prívlastok zámerne, aby kvalitatívne odlišil skutočnosť od skutočnosti závažnej. Z hľadiska možného vyvodenia

¹²³ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník komentář 2. díl (§140 – § 421). 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1451 – 3586. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 2592.

¹²⁴ K tomu bližšie pozri ČENTÉŠ, J., LORKO, J. Trestná zodpovednosť právnickej osoby, založená na pričítaní trestného činu. Justičná revue, roč. 68, č. 11 (2016), s. 1178-1192 (ISSN 1335-6461).

¹²⁵ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3. s. 702.

trestnej zodpovednosti ide jednoznačne o významnú pripomienku, je jej samotným determinantom. Ako prípustné by sme mohli hodnotiť riešenie, podľa ktorého nie je tento pojem zadefinovaný v Trestnom zákone úmyselne, nejde teda o nepozornosť zákonodarcu. Jednak by to nebolo vzhľadom na blanketovú povahu tejto skutkovej podstaty trestného činu a veľké množstvo osobitných právnych predpisov možné, jednak ponecháva riešenie tejto otázky práve na osobitné právne predpisy, v nich vie zákonodarca predsa len lepšie vydiferencovať, ktorá skutočnosť a za akých okolností je už závažná. Naša druhá subotážka sa viaže skôr k problematike výkladu vybranej dikcie rozoberaného odseku. Ak uvedieme nepravdivé alebo hrubo skresľujúce údaje, musí ísť rovnako o údaje o závažných skutočnostiach (ako v prípade ak takéto povinné údaje zatajíme)? Alebo je možné vyvodit' trestnú zodpovednosť v každom prípade uvedenia nepravdivého resp. hrubo skresľujúceho údaje (samozrejme za splnenia ďalších podmienok danej skutkovej podstaty) bez ohľadu na kvalitu skutočnosti? Tu sa podľa nášho názoru pri výklade predmetného ustanovenia nemôžeme nechať zmiatať, údaj v každej z troch alternatív úmyselného konania páchatel'a v danom odseku by sa mal týkať závažnej skutočnosti, takto to myslel aj zákonodarca, t.j. bez splnenia danej podmienky nie je možno vyvodit' trestnú zodpovednosť.

Druhou konštrukciou v rámci § 259 ods. 1 Trestného zákona, na ktorú sa zameriame je dikcia „...údaje o závažných skutočnostiach vo výkaze, v hlásení, vo vstupných údajoch vkladaných do počítača alebo v iných podkladoch...“. K tomu, že pojem „závažné skutočnosti“ nemáme v Trestnom zákone legálne zadefinovaný, sme sa už vyjadrili v texte vyššie. Pozrime sa bližšie na zákonodarcom ponúknutý výpočet – už na prvý pohľad vidíme, že je exemplifikatívny a nachádzame tu v praxi najčastejšie sa vyskytujúce prípady podkladov. Pod „výkazmi“ rozumieme v právnej vede predovšetkým účtovníctvo podnikateľ'a, daný pojem síce nie je v zákone č. 431/2002 Z.z. o účtovníctve legálne zadefinovaný, je však viackrát použitý. Pojem „hlásenia“ vnímame najmä cez zákon č. 540/2001 Z.z. o štátnej štatistike (ďalej len „zákon o štátnej štatistike“), či zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení – ide o informácie alebo údaje poskytované prostredníctvom týchto zákonov. Napokon pojem „vstupné údaje vkladané do počítača“, v podstate môžeme pod nimi rozumieť akékoľvek údaje na vstupe, ktoré spravidla slúžia pri kontrole hospodárenia.¹²⁶

Nakoniec sa dostávame aj k poslednej časti nami rozoberaného ustanovenia. Jej znenie je „údaje o závažných skutočnostiach... v... podkladoch slúžiacich na...“. V predmetnej dikcii nie sú výkladové nezrovnalosti, chceme len poukázať na to, že jednotlivé písmená tohto odseku už konkrétne ustanovujú účel, na ktorý majú údaje o závažných skutočnostiach (ktoré sú pozmenené, hrubo skreslené alebo zatajené) v konečnom dôsledku poslúžiť. V ďalšom odseku príspevku sa pozrieme bližšie na výklad vybraných pojmov, ktoré sú v jednotlivých písmenách predmetného odseku použité.

Už prvý pohľad na § 259 ods. 1 písm. a) – g) Trestného zákona nám stačí na pochopenie, že rozoberané ustanovenie je plné pojmov a termínov, niektoré sa nám môžu zdať po prečítaní obsahovo známejšie, iné menej, pre všetky však platí, že ich legálnu definíciu neobsahuje Trestný zákon, ale príslušné osobitné právne predpisy (blanketový charakter skutkovej podstaty trestného činu). Opätovne aj tu môžeme zdôrazniť, že výklad pojmov, nachádzanie ich obsahu, má veľký význam pri samotnom posudzovaní zodpovednosti za trestný čin. Čo máme napr. rozumieť pod pojmom „údaje o závažných skutočnostiach slúžiacich na štatistické zisťovanie“ v zmysle písm. a) rozoberaného ustanovenia? Stačí sa pozrieť do úvodných ustanovení zákona o štátnej štatistike a obsah pojmu „štatistické zisťovanie“ hneď zistíme (samozrejme v praxi nastáva situácia, kde jeden osobitný právny predpis odkazuje na ďalší osobitný právny predpis, najmä pri inštitútoch s interdisciplinárnou povahou). Zaujímavým je tiež pojem „oddlženie“ v zmysle písm. f). Podľa

¹²⁶ Tamtiež.

ustanovenia § 166 ods. 1 zákona o konkurze a reštrukturalizácii je „Každý platobne neschopný dlžník, ktorý je fyzickou osobou, ...oprávnený domáhať sa oddĺženia konkurzom alebo splátkovým kalendárom... a to bez ohľadu na to, či má záväzky z podnikateľskej činnosti.“. Bez využitia znalosti iných pojmov (a ich obsahu) by sme opätovne nevedeli v rámci reťaziacich sa definícií pojem oddĺženie automaticky vyložiť. Osobitné právne predpisy tu zohrávajú v rámci odvetvia trestného práva obzvlášť dôležitú úlohu.

Druhý odsek § 259 Trestného zákona sa z hľadiska objektívnej stránky nejaví nijako problematicky. Objektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu spočíva opätovne v (úmyselnom) konaní páchatel'a, ktorým urobí zásah do technického alebo programového vybavenia počítača (písm. a) alebo ktorým podklady uvedené v ods. 1 daného paragrafu zničí, poškodí, urobí neupotrebitelnými alebo nevedie (písm. b). Pri písme a) je vhodné si načrtnúť, čo máme rozumieť pod „technickým a programovým vybavením počítača“. V najjednoduchšom slova zmysle ide o jeho software (programové vybavenie) a hardware (časti počítača). Písm. b) síce dostatočne jasne stanovuje konanie páchatel'a, ktoré zakotvuje trestnú zodpovednosť, ale v otázke druhov podkladov odkazuje opätovne na ods. 1 daného paragrafu. Z danej dikcie by bolo vhodné si priblížiť pojem „urobí vec neupotrebitelnou“, čo pod tým hľadať? Neupotrebitelnou sa stane vec v dôsledku takého páchatel'ovho konania, ktoré síce nesmeruje priamo k zničeniu resp. len porušeniu hmotnej podstaty, ale predstavuje podstatné zníženie kvality príslušnej časti majetku tak, že táto nemôže plniť svoje pôvodné poslanie. Svojou podstatou sa neupotrebitelnosť blíži k zničeniu resp. poškodeniu veci (neupotrebitelnosť sa však neskúma vo všeobecnosti, ale vo vzťahu ku konkrétnemu sledovanému účelu).¹²⁷

2.3 Subjektívna stránka trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie

Obligatórny znak subjektívnej stránky trestného činu je zavinenie. Ako sme už v príspevku uviedli, práve rozdielne druhy zavinenia predstavujú hlavné diferenčné kritérium pri trestnom čine skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 a § 260 Trestného zákona. Pri trestnom čine skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona sa vyžaduje zavinenie vo forme úmyslu, kým pri trestnom čine skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 260 Trestného zákona postačuje zavinenie vo forme nedbanlivosti.

Väčšiu pozornosť v rovine *de lege lata* a rovnako aj v rovine *de lege ferenda* si podľa nášho názoru zaslúži ďalší znak subjektívnej stránky, ktorý má vo všeobecnosti fakultatívnu povahu, avšak pri analyzovanom trestnom čine ho zákonodarca využil hneď v niekoľkých prípadoch a týmto znakom je pohnútko. Pohnútko resp. motív vyjadruje vnútorný podnet páchatel'a, ktorý ho viedol k spáchaniu trestného činu.

V rovine *de lege lata* sa pohnútko pri trestnom čine skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona objavuje v obidvoch základných skutkových podstatách. V zmysle § 259 ods. 1 písm. a) a písm. b) Trestného zákona spácha trestný čin ten, kto uvedie nepravdivé alebo hrubo skresľujúce údaje alebo zatají povinné údaje o závažných skutočnostiach vo výkaze, v hlásení, vo vstupných údajoch vkladných do počítača alebo v iných podkladoch slúžiacich na štatistické zisťovanie (alinea podľa písm. a)), resp. evidenciu zamestnancov len ak koná s pohnútkou *zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody*. Pojem neoprávnená výhoda nemá legálnu definíciu v Trestnom zákone a terminologicky najbližšie je pojem úplatok, ktorého výklad poskytuje § 131 ods. 3 Trestného zákona ako *vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie*

¹²⁷ K tomu pozri napr. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3. s. 603.

je právny nárok. Aj keď nepôjde o totožné pojmy¹²⁸ možno čiastočne vyabstrahovať pojem neoprávnená výhoda z definície pojmu úplatok. Pod pojmom neoprávnená výhoda tak môžeme rozumieť *prednosť majetkovej či nemajetkovej povahy na ktorý nie je právny nárok*. Spravidla tak bude pri trestnom stíhaní pre prečin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 1 písm. a) alebo b) Trestného zákona potrebné preukázať pohnútku páchatel'a, že chcel sebe alebo inému konaním opísanom v alinei § 259 ods. 1 písm. a) alebo b) Trestného zákona zabezpečiť neoprávnenú výhodu, čo môže v praxi spôsobovať orgánom činným v trestnom konaní ťažkosti. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že pri majetkovej a hospodárskej kriminalite preukazovanie každého znaku navyše (ale aj samotného úmyslu napr. pri trestnom čine podvodu podľa § 221 Trestného zákona) v skutkovej podstate jednotlivých skutkových podstat predstaviť väčšie nároky na úsilie orgánov činných v trestnom konaní, ktoré samozrejme aj priamoúmerne stúpajú aj s mierou sofistikovanosti páchatel'a, čo môže viesť až k samotnej nestíhatelnosti vybraných trestných činov. Na strane druhej, je však potrebné akcentovať aj úlohu trestného práva ako prostriedku *ultima ratio* a vymedziť skutkovú podstatu trestného činu tak, aby reflektovala a rešpektovala poskytovanie ochrany vymedzených spoločenských vzťahov a záujmov, tým právnym odvetvím, ktoré ich prioritne reguluje. Podľa nášho názoru ide o náročnú úlohu trestnej politiky, kedy sa od zákonodarcu žiada nastaviť trestnoprávnu rovinu ochrany určitých spoločenských vzťahov a záujmov prioritne regulovaných v iných právnych odvetviach obrazne povedané tak, aby na jednej strane neliezlo trestné právo „do kapusty“ iným právnym odvetviam, ale zároveň tak, aby umožnilo orgánom činným v trestnom konaní protiprávne konanie úspešne odstíhať.

V danom momente odbočíme od roviny *de lege lata* a pokúsime sa načrtnúť niektoré naše úvahy *de lege ferenda*, týkajúce sa analyzovaného trestného činu. Do úvahy prichádzajú viaceré možnosti úpravy pohnútky pri analyzovanom trestnom čine. Prvé riešenie predstavuje určitú rovnováhu jednotlivých znakov skutkovej podstaty, kedy by sa vyžadovala pohnútká páchatel'a *zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody* pri všetkých písmenách trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 1 Trestného zákona. Negatívom tohto riešenia je zvýšenie nárokov na orgány činné v trestnom konaní pri preukazovaní tohto trestného činu. Ďalším riešením je naopak absolútne vypustenie pohnútky zo skutkovej podstaty analyzovaného trestného činu, čo však úplne neakcentuje poslanie trestného práva ako nástroja *ultima ratio*. Tretím riešením je inšpirovanie sa českou právnou úpravou (pozri ďalšiu kapitolu) a namiesto pohnútky by bolo potrebné naplniť iný znak skutkovej podstaty, ktorým by bolo *ohrozenie (majetkových) práv iného*. Podľa nášho názoru by tretie riešenie akcentovalo požiadavku trestného práva ako prostriedku *ultima ratio* a rovnako by orgánom činným v trestnom konaní „komplikovalo prácu“ menej ako preukazovanie špecifickej pohnútky páchatel'a. Je však potrebné poznamenať, že predmetné legislatívne riešenie by si vyžiadalo zásah aj do druhej základnej skutkovej podstaty, ktorá operuje znova s potrebou preukazovania pohnútky. Tým sa opätovne vraciame k stavu *de lege lata*.

V druhej základnej skutkovej podstate trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 ods. 2 Trestného zákona je podľa nášho názoru nejasne formulovaný odkaz na pohnútku uvedenú v odseku 1, znenie je nasledovné *Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto v úmysle uvedenom v odseku 1...* Pohnútká v § 259 ods. 1 Trestného zákona sa nachádza len v písmenách a) a b), takže zjavne zákonodarcia mienil pohnútku páchatel'a zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody. Paradoxne však sa predmetná pohnútká vyžaduje len pri uvádzaní nepravdivých alebo hrubo skresľujúcich údajov alebo zatajení povinných údajov o závažných skutočnostiach v

¹²⁸ K tomu pozri odôvodnenie Uznesenie Najvyššieho súdu SR 5 Tost 30/2011 zo dňa 29. novembra 2011.

podkladoch na štatistické zisťovanie alebo evidenciu zamestnancov (§ 259 ods. 1 písm. a) a b) Trestného zákona), kým pri zničení, poškodení, urobení neupotrebitelnými alebo nevedení podkladov uvedených v § 259 ods. 1 písm. a) až g) Trestného zákona (§ 259 ods. 2 písm. b) Trestného zákona), teda aj pri zničení podkladov napr. na kontrolu účtovníctva sa vyžaduje preukazovanie pohnútky zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody. Podľa nášho názoru ide o diskrepanciu v právnej úprave, ktorá pravdepodobne vznikla nepozornosťou v legislatívnom procese. *Argumentum ad absurdum* tak je podľa predmetnej právnej úpravy "výhodnejšie" páchatelovi neviest' podklady na vedenie účtovníctva ako ich uviesť nepravdivé, pretože v prvom prípade by orgány činné v trestnom konaní museli preukazovať aj pohnútku páchatel'a nevedením daných podkladov zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody.

Do budúca apelujeme na revidovanie predmetnej právnej úpravy, a to najmä z pohľadu subjektívnej stránky predmetného trestného činu, ktorú považujeme za nedostatočne precíznu a dávame na zváženie aj možnosť inšpirácie sa českou právnou úpravou.

3 Trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění

Pokiaľ sme hovorili o tom, že komplexný príspevok si vyžaduje komparatívny rozmer, tento sa pokúsime dosiahnuť stručnou analýzou trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění v zmysle § 254 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník (ďalej len „Trestní zákoník“). Naším cieľom je prostredníctvom jednotlivých znakov skutkovej podstaty daného trestného činu právnú úpravu Slovenskej a Českej republiky porovnať, nájsť podobnosti, identifikovať rozdiely a pokúsiť sa ich vyargumentovať. Domnievame sa, že porovnanie s českou právnou úpravou je z hľadiska spoločného vývoja v minulosti a z hľadiska súčasnosti viac ako vhodné.

Systematicky je rozoberaný trestný čin zaradený do šiestej hlavy upravujúcej trestné činy hospodárske, presnejšie do 3 dielu tejto hlavy, ktorý nesie názov „*Trestné činy proti záväzným pravidlům tržní ekonomiky a oběhu zboží ve styku s cizinou*“. Trestný čin nám ponúka dve základné skutkové podstaty, v ktorých každá z nich obsahuje tri alternatívy konania páchatel'a. Odstavec 1 rozoberaného paragrafu obsahuje navyše dovetok vzťahujúci sa kumulatívne na všetky tri alternatívy. Zaujímavosťou v porovnaní so slovenskou právnou úpravou je prístup zákonodarcu v otázke trestov, ktoré upravuje priamo v skutkovej podstate trestného činu v osobitnej časti. Páchatel'ovi trestného činu je možné alternatívne uložiť trest odňatia slobody alebo trest zákazu činnosti v stanovenej výmere.

Súčasný Trestní zákoník je v Českej republike účinný od 1.1.2010, už aj v predchádzajúcej právnej úprave trestného práva hmotného, v zákone č. 140/1961 Zb. Trestní zákon (ďalej len „Trestní zákon“), by sme našli obdobnú úpravu v § 125, s rovnakým názvom trestného činu. Aj v odbornej literatúre nájdeme názory, že súčasné znenie staršej úpravy v podstate zodpovedá (pokiaľ ide o odstavce 1), ku zmene došlo vzhľadom na vývoj a spoločenskú potrebu v tom, že do alternatív odstavca 2 bol doplnený výpočet verejných registrov, ktorých sa protiprávne konanie páchatel'a týka. Zákonodarca teda ochranu daného objektu zo znenia rekodifikovaného zákona nevypustil, ale reagoval na vývoj a ešte ju v danom prípade rozšíril.

3.1 Vybrané špecifické aspekty trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění

V tejto časti textu sa v základoch pozrieme bližšie na jednotlivé znaky skutkovej podstaty trestného činu a pokúsime sa zamerať najmä na prípadné špecifiká rozoberanej úpravy. Ako sme už uviedli v texte vyššie, daný trestný čin má dve základné skutkové podstaty, na ktoré sa zameriame. Odstavec 1 je primárne venovaný účtovným a im podobným

dokladom, naopak odstavce 2 upravuje sankcionovanie konania vo vzťahu k vybraným druhom verejných registrov.

Ak už ide konkrétne o výklad jednotlivých znakov, v úvode danej problematiky sa vyjadríme spoločne vo vzťahu k obojom odstavcom. Vo vzťahu k danému trestnému činu nemožno zabúdať pri otázke konania na to, že trestnoprávnu relevanciu má nie len konanie v aktívnom slova zmysle, ale aj opomenutie. Česká právna teória združuje tieto formy pod pojem „jednání“, v slovenskej právnej úprave takéto osobitné pomenovanie nemáme, môžeme však hovoriť napr. o konaní v širšom zmysle. Páchateľ sa v daných prípadoch správa tak, že v negatívnom slova zmysle ovplyvňuje rôznymi spôsobmi hodnotu najrôznejších druhov údajov stanovených zákonom (primárne účtovných) alebo údajov zapisovaných do taxatívne ustanoveného výpočtu registrov. Škála spôsobených výsledkov pôsobenia môže byť samozrejme rôzna, cez zničenie, skreslenie až po stav, kedy predmetné údaje už neexistujú. Ak sa pozrieme na objekt daného trestného činu, tento je v dostupnej českej literatúre stanovený ako záujem na riadnom vedení a uchovávaní účtovníctva a iných dokladov slúžiacich na prehľad o stave hospodárenia a majetku a ku kontrole (odstavec 1), v zmysle odstavca 2 je tu záujem najmä na pravdivosti zápisov v príslušných verejných registroch.¹²⁹ Záujem tu má teda najmä adresát týchto údajov, ktorým je v praxi predovšetkým štát, ale netreba zabúdať na to, že to môže byť aj iná entita, napr. obchodný partner a pod. Z hľadiska subjektívnej stránky ide o úmyselný trestný čin. Ak sa pozrieme na otázku subjektu vo všeobecnosti, môže ním byť ktorákolvek fyzická osoba alebo právnická osoba.¹³⁰ Trestní zákoník nevyžaduje pre daný prípad špeciálny resp. konkrétny subjekt.

Pozrime sa však na odstavce, ktoré nám ponúka daný trestný čin konkrétnejšie, jednotlivo. Odstavec 1 daného paragrafu si môžeme pracovne nazvať „ovplyvňovanie účtovníctva“, takéto pomenovanie je bežne využívané aj vedou českého trestného práva. V troch alinách, ktoré sú vzájomne vo vzťahu alternatívy, nám zákonodarca ponúka široký výpočet možného konania páchatel'a, s ktorým spája trestnoprávny následok. Pokiaľ ide v aliney 1 o opomenutie konania, na ktoré je osoba v zmysle zákona povinná („*kdo nevede... alebo jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač je k tomu podle zákona povinen...*“), v alinách 2 a 3 ide o konanie aktívne („*kdo v... nebo jiných dokladech uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje*“ resp. „*kdo takové... nebo jiné doklady změní, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými nebo zatají*“). Zaujímavosťou daného trestného činu pre odstavce 1 je dovetok, ktorý sa už viaže ku každej jednej aliney kumulatívne. Výklad, ktorý tvrdí, že daný dovetok sa viaže len na alineu 3, je jednoznačne nesprávny. Tento dovetok alternatívne znie „*...a ohrozí tak majetková práva jiného nebo včasné a řádné vyměření daně...*“. Obsahom tohto znenia je jednoznačne objekt ochrany, ktorým je ochrana majetkových práv iných (napr. akcionárov) resp. včasné a riadne vymieranie dane. Úlohou orgánu činného v trestnom konaní v konkrétnom prípade je teda preukázanie oboch kumulatívne stanovených podmienok. Z danej dikcie ľahko vyčítame, že ide o ohrozovací trestný čin, pre vyvodenie trestnej zodpovednosti postačuje samotné ohrozenie, ak by už došlo k poruche, daný skutok by sme museli posudzovať ako iný trestný čin (napr. v zmysle § 222 Poškození věřitele alebo § 240 Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby Trestního zákoníka). Dané konanie by sme teda mohli pri akomkoľvek druhu dane považovať za akúsi prípravu na jej skracovanie. Čo je však zaujímavé, daný dovetok sa nezaoberá riadnym a včasným vymieraním poistného napriek tomu, že skreslenie údajov v zmysle aliney 1, 2, 3 sa môže týkať aj údajov o poistnom. Ťažko z našej pozície odhadnúť, či išlo o záujem zákonodarcu alebo o nedostatok právnej úpravy. Aj keď stále spomíname údaje v dokladoch, stále sme sa nevyjadrili k tomu, aké doklady má český zákonodarca na mysli. V

¹²⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník komentář 2. díl (§140 – § 421). 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1451 – 3586. ISBN 978-80-7400-428-5. s. 2582.

¹³⁰ V zmysle § 7 zákona č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

tomto prípade je to obdobné ako v našej právnej úprave, ide najmä o tie, ktoré môžeme zaradiť do širšieho pojmu účtovníctvo (v zmysle osobitného právneho predpisu), ale tiež iné doklady – pochopiteľne nejde o taxatívny výpočet. Pre všetky doklady však spoločne jednoznačne platí, že slúžia pri prehľade o stave hospodárenia a majetku alebo pri kontrolách, to je podstatné. Aj keď sme vo všeobecnej rovine načrtli, že subjekt je všeobecný, za čím si stojíme, vždy pôjde o osobu, ktorá je podľa zákona na niečo povinná (predmetné záznamy nejakým spôsobom vedie resp. takúto povinnosť opomenie). V praxi sa s daným trestným činom môžeme stretnúť najmä pri otázkach úpadku či insolvenčného konania, kedy povinné subjekty často zasahujú do dokladov s cieľom skresliť existujúce pohľadávky či zakryť stav, ktorý je skutočný.

Odstavec 2 predmetného trestného činu je v teórii označovaný aj ako konanie vo vzťahu k vybraným verejným registrom. Opätovne aj v tomto prípade sa v troch alineách nachádzajú tri alternatívy. Prvé dve z nich majú znaky aktívneho konania, ktoré sa blíži až ku konaniu podvodnému („*kdo uvede nepravdivé alebo hrubě zkreslené údaje v podkladech sloužících pro zápis do...*“ resp. „*...kdo v podkladech sloužících pro vypracování znaleckého posudku, který se přikládá k návrhu na zápis do... uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo v takových podkladech zamlčí podstatné údaje...*“), tretia alinea je svojou podstatou opomenutím stanovenej povinnosti (...*kdo jiného ohrozí nebo omezí na právech tím, že bez zbytečného odkladu nepodá návrh na zápis zákonem stanoveného údaje do... nebo neuloží listinu do sbírky listin, ač je k tomu podle zákona nebo smlouvy povinen...*). Pri danej alternatíve postačuje už samotné ohrozenie (presnejšie ohrozenie alebo obmedzenie práv). V odstavci 2 nie je stanovená žiadna iná podmienka, samotné konanie v zmysle niektorej z alternatív naplňa znaky skutkovej podstaty trestného činu. Zákon taxatívnym spôsobom stanovuje, o aké verejné registre vedené podľa osobitného predpisu v podstate ide. Ak si pomôžeme aplikačnou praxou, súdy sa stretli v rámci insolvenčného konania napr. s prvou alternatívou.

3.2 Komparácia českej a slovenskej právnej úpravy

Pokúsme sa záverom danej časti príspevku zhrnúť podobnosti a rozdiely rozoberaných trestných činov v slovenskej a českej právnej úprave. V prvom rade treba povedať, že aj keď sú oba trestné činy v jednotlivých kódexoch trestného práva hmotného zaradené v hlave s rovnakým názvom (t.j. trestné činy hospodárske), nie sú samozrejme úplne totožné. Toto možno vidieť napríklad už v rámci objektu ochrany trestných činov, kde je v rámci českej právnej úpravy kladený záujem aj na pravdivosť zapísaných údajov do stanovených verejných registrov. Ak sa bavíme o objekte ochrany, v rámci § 259 ods. 1 Trestného zákona písm. a) a b) vystupuje do popredia aj sekundárny objekt, a to ochrana veriteľa (prostredníctvom ďalšej podmienky trestnej zodpovednosti viažucej sa na subjektívnu stránku skutkovej podstaty trestného činu – cez pohnútku – máme na mysli znenie „*...v úmysle zabezpečiť sebe alebo inému neoprávnené výhody...*“). V porovnaní s § 254 odst. 1 Trestného zákoníku ide o pomerne úzke vymedzenie ochrany majetku iného vzhľadom na fakt, že v celom danom ustanovení českej právnej úpravy sú chránené majetkové práva iných (okrem iného) už pred samotným ohrozením. Možno by stálo za úvahu, či by nemala byť vyššie spomenutá pohnútková súčasťou všetkých písmen odseku 1 slovenskej právnej úpravy. Alebo nemala by byť nahradená ohrozením majetkového práva iného rovnako ako v právnej úprave Českej republiky? Ak by sa to v akejkoľvek miere vzťahovalo na všetky písmená § 259 ods. 1 Trestného zákona, neposunulo by nám to v praxi dokazovanie do roviny nemožného? V každom prípade, s daným ustanovením je spojených mnoho vecí, na ktoré by bolo potrebné pri jeho pozmenení myslieť, česká právna úprava nám môže byť inšpiráciou, vždy je však potrebné mať na mysli postavenie trestného práva ako *ultima ratio*.

V rámci komparácie právnych úprav si môžeme všimnúť, že Trestní zákoník na rozdiel od Trestného zákona neobsahuje nedbanlivostnú formu daného trestného činu (viď § 260 Trestného zákona). Ak pôjdeme v porovnávaní ďalej, už z vyššie uvedeného môžeme odvodiť, že trestný čin zkrasľovanie údajov o stavu hospodárení a jmění v zmysle § 254 odst. 1, odst. 2 alinea tri Trestního zákoníka je ohrozovacím trestným činom (logicky v zmysle odst. 2 alinea jedna a dva ide o trestný čin poruchový). V rámci slovenskej právnej úpravy je trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie považovaný vo všeobecnosti za trestný čin poruchový, samotné ohrozenie nie je bez ďalšieho dostačujúce na vyvodenie trestnej zodpovednosti.

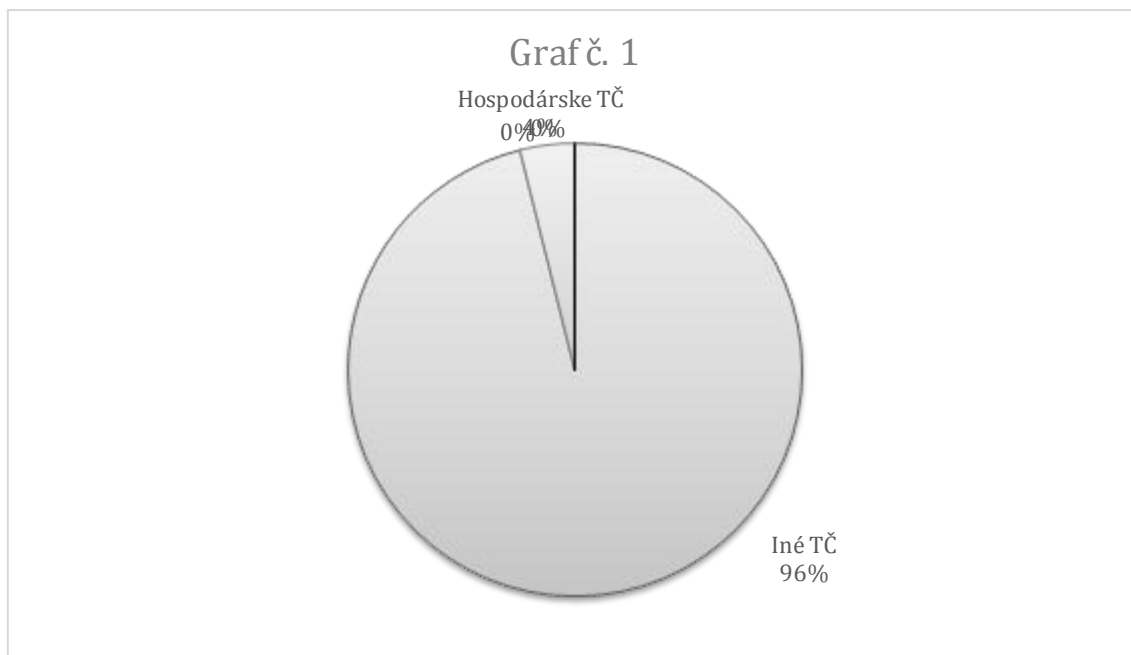
Poslednou problematikou, ku ktorej by sme sa chceli v rámci vzájomného porovnania úprav vyjadriť, je znenie § 254 odst. 1 Trestního zákoníku, a to „...ohrozí tak ...včasné a řádné vyměření daně...“. Už na prvé prečítanie vidíme, že slovenská právna úprava v rámci rozoberaného paragrafu neobsahuje takúto alebo obdobne znejúcu dikciu. Je to problém? Pozabudol na to zákonodarcu? V prvom rade je potrebné si povedať, že ide o súčasť ohrozovacieho trestného činu v rámci českej právnej úpravy, ako sme si už povedali (daný trestný čin v slovenskej právnej úprave je trestným činom poruchovým). Pokiaľ ide o trestné činy daňové v slovenskej právnej úprave, tieto sú ustanovené v rámci piatej hlavy tretieho dielu Trestného zákona, a preto zastávame názor, že samostatné skutkové podstaty sú pre potreby ochrany dostačujúce. Nie je preto podľa nášho názoru potrebné a ani žiaduce, aby bola slovenská právna úprava v rámci § 259 Trestného zákona doplnená v danom zmysle o obdobné ustanovenie, ako je tomu v rámci Trestního zákoníka.

4 Fenomenológia kriminality trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie

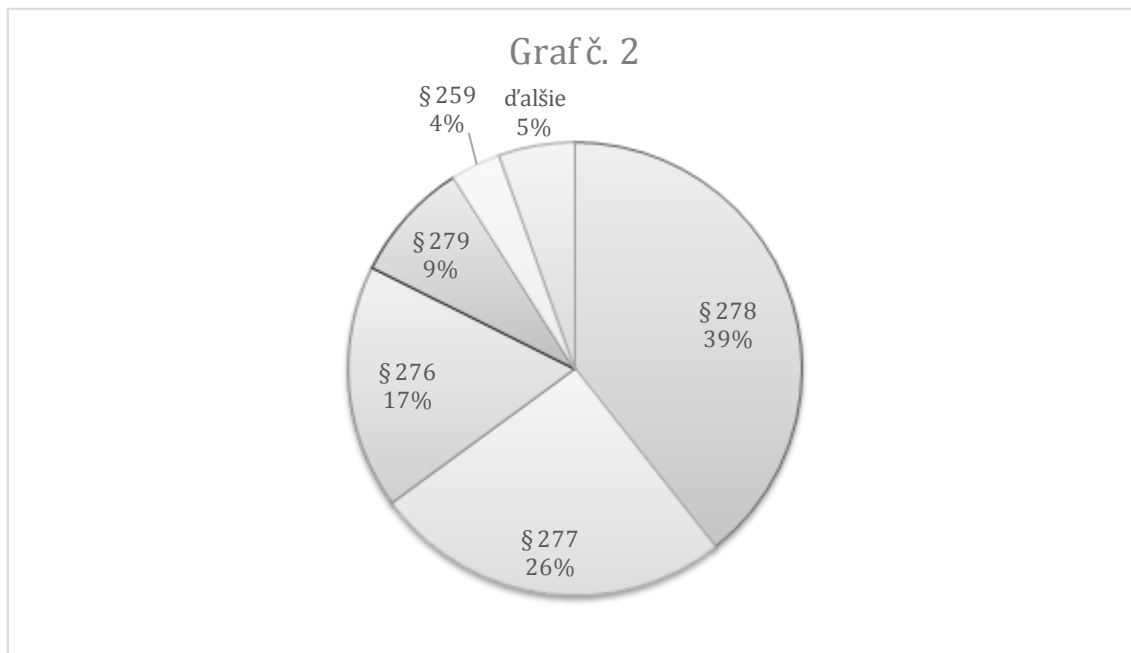
V odborných kruhoch sa často objavuje konštatácia, že z hľadiska štatistických ukazovateľov celkovej kriminality vo všeobecnosti hospodárska kriminalita vykazuje pomerne nízke počty ročnej nápadovosti, čo sa samozrejme odráža aj v počtoch trestných stíhaní, obžalôb a odsúdení. Bolo by na dlhšiu polemiku, ktoré všetky faktory majú vplyv na početnosť kriminality hospodárskych trestných činov. Takáto polemika však ani nie je účelom predmetného príspevku. Cieľom predmetnej štatistickej časti príspevku je poukázať na početnosť trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie vo vzťahu k hospodárskym trestným činom a vo vzťahu k celkovej kriminalite, pričom budeme vychádzať z dostupných štatistických ročeniek o činnosti Generálnej prokuratúry¹³¹ a ako kvantový ukazovateľ sme si vzhľadom na možnosti vykonania viacerých štatistických komparácií vybrali ukončené trestné stíhanie známych osôb.

V roku 2016 bolo celkovo evidovaných 45.234 ukončených trestných stíhaní známych osôb. Z pomedzi hláv osobitnej časti mala v tomto smere na kriminalite páchanej v Slovenskej republike najväčšie približne až tretinové zastúpenie 4. hlava, teda trestné činy proti majetku s 15.358 ukončenými trestnými stíhaniami známych osôb. Hospodárske trestné činy sa v roku 2016 nachádzali na úrovni 1.748 ukončených trestných stíhaní známych osôb, čo predstavuje 4 % z celkovej evidovanej kriminality (k tomu pozri graf č. 1).

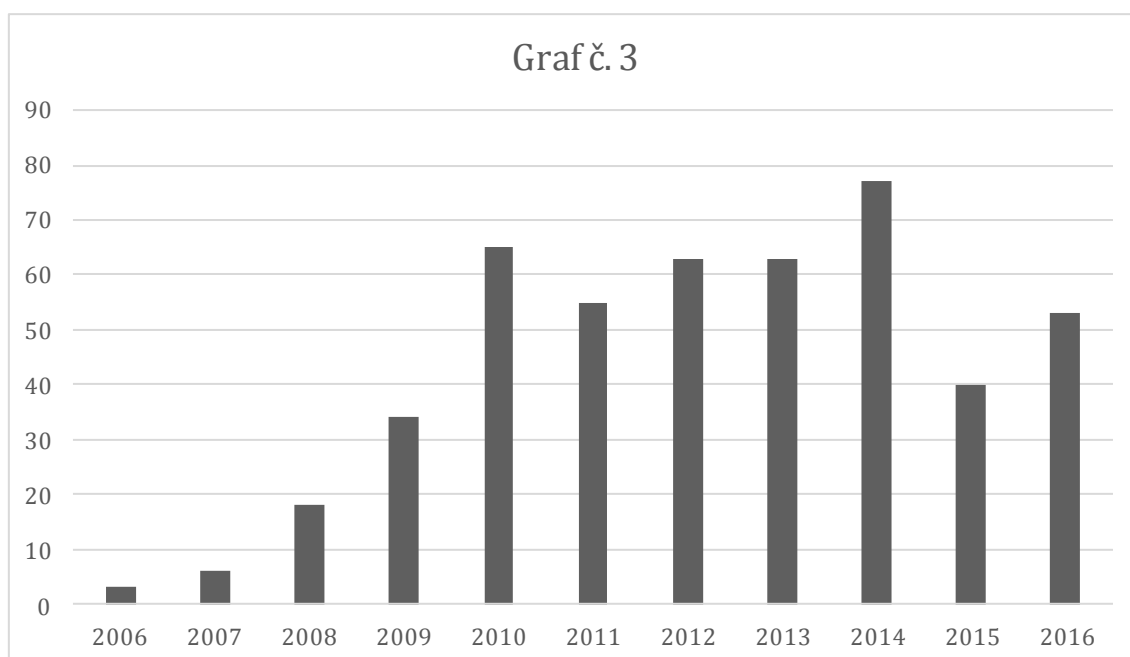
¹³¹ Dostupné na webovom sídle Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky online na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>

Trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona v roku 2016 predstavoval 53 ukončených trestných stíhaní známych osôb. Aj keď to na prvý pohľad vyzerá ako zanedbateľné číslo, či už voči celkovej kriminalite alebo voči spáchaným hospodárskym trestným činom, považujeme za potrebné upozorniť na niekoľko skutočností. Piata hlava osobitnej časti trestného zákona obsahuje 4 diely, ktoré dokopy obsahujú 33 trestných činov. Ak by hypoteticky bolo početne rovnaké zastúpenie hospodárskej kriminality v roku 2016, tak z počtu 1.748 (ukončených trestných stíhaní známych osôb za vybranú hospodársku trestnú činnosť) to po vydelení 33 (počet hospodárskych trestných činov v Trestnom zákone) vychádza 52,97 (priemerný počet ukončených trestných stíhaní známych osôb na jeden hospodársky trestný čin), čo zodpovedá práve počtu ukončených trestných stíhaní známych osôb trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona. Samozrejme, ide skôr o matematickú zaujímavosť, keďže je zrejmé, že zastúpenie jednotlivých trestných činov na celkovej kriminalite pravdepodobne nikdy nebude rovnaké. Ako relevantnejšiu skutočnosť uvádzame štatistický údaj podľa ktorého v rámci hospodárskych trestných činov bolo v roku 2016 1.219 ukončených trestných stíhaní známych osôb za vybrané daňové trestné činy (§ 276, § 277 a § 278 Trestného zákona). Uvádzané tri hospodárske trestné činy predstavujú takmer 70 % ukončených trestných stíhaní známych z osôb za vybranú hospodársku trestnú činnosť v roku 2016. Štatistické ukazovatele o ukončených trestných stíhaní známych osôb pri viacerých hospodárskych trestných činoch majú nulovú hodnotu (napr. § 252, § 255, § 256, § 257, § 258, § 268, § 274, atď.). Ak by sme vzali do úvahy počty ukončených trestných stíhaní známych osôb pri hospodárskych trestných činoch, tak aj vzhľadom na doposiaľ uvádzané skutočnosti trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona bol v roku 2016 štatisticky piatym najčastejšie páchaným hospodárskym trestným činom, pričom pri ďalších v poradí vybraných 20 hospodárskych trestných činoch bolo v roku 2016 evidovaných "iba" 80 ukončených trestných stíhaní známych osôb (k tomu pozri Graf č. 2).

Posledný údaj, ktorý reflektujeme pri trestnom čine skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona, bol počet ukončených trestných stíhaní známych osôb za roky 2006 až 2016. Možno konštatovať, že v rokoch 2006 až 2009 dochádzalo k postupnému nárastu ukončených trestných stíhaní známych osôb a od roku 2010 do roku 2016 sa počty stabilizovali a dochádza ku konštantnej oscilácii počtu ukončených trestných stíhaní známych osôb trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona s priemerom približne 60 ukončených trestných stíhaní známych osôb za rok.

Na záver podkapitoly v ktorej sme sa venovali fenomenológii kriminality trestného činu skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie možno zosumariť nasledujúce zistenia, ktoré do určitej miery neverifikovali naše hypotézy. To, že hospodárske trestné činy nepatria k štatisticky najčastejšie páchaným druhom trestnej činnosti je v odborných kruhoch pomerne často pertraktovaná skutočnosť, avšak nepredpokladali sme, že

trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 Trestného zákona je v rámci štatistických ukazovateľov piatym najčastejšie stíhaným trestným činom v rámci hospodárskej kriminality a ide o trestný čin, ktorý od roku 2010 vykazuje relatívne ustálené hodnoty stíhaní s priemerom 60 ukončených trestných stíhaní známych osôb za rok.

Záver

Trestný čin skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie podľa § 259 a § 260 Trestného zákona podľa nášho názoru možno jednoznačne zaradiť do skupiny úpadkových trestných činov.

Pri analyzovaní skutkových podstát predmetného trestného činu sme dospeli k viacerým zisteniam. Pri objektívnej stránke predmetného činu sa výrazne prejavuje blanketový charakter skutkových podstát, a teda je potrebné dobre poznať obsah a účel osobitných právnych predpisov. Podľa nášho názoru je však rovnako potrebné v záujme právnej istoty a predvídateľnosti práva citlivo súdnou praxou vykladať obsahujúce neurčité právne pojmy (napr. hrubo skresľujúce údaje, závažne skutočnosti vo výkaze), čo vnímame aj ako náročnú úlohu trestnej politiky a v konečnom dôsledku aj samotného sudcu. Tu sa v prvom rade od zákonodarcu žiada nastaviť trestnoprávnu rovinu ochrany určitých spoločenských vzťahov a záujmov prioritne regulovaných v iných právnych odvetviach obrazne povedané tak, aby na jednej strane neliezlo trestné právo „do kapusty“ iným právnym odvetviam, ale zároveň tak, aby umožnilo orgánom činným v trestnom konaní protiprávne konanie úspešne odstíhať. S možnosťou úspešnej odstíhateľnosti súvisí aj pohnútky páchatel'a, ktorú musia orgány činné v trestnom konaní dokazovať v rámci niekoľkých alíní analyzovaného trestného činu. Pri možných komplikáciách s dokazovaním pohnútky páchatel'a by sa mohol zákonodarca inšpirovať českou právnou úpravou, ktorá akcentuje ohrozenie majetkových záujmov spotrebiteľ'a. Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že zo skúmaných znakov skutkových podstát práve subjektívna stránka podľa nášho názoru vykazuje najväčšiu mieru disproporčnosti.

Z časti príspevku venovaným štatistickým ukazovateľom a komparáciám sme dospeli k záveru, že nejde o trestný čin, ktorý by sa v praxi nevyskytoval, naopak ročne je evidovaných okolo 60 prípadov. V podstate ide o vzorku, ktorú by bolo možné podrobiť detailnejšiemu výskumu so zameraním sa na zistenie kolidujúcich skutkových podstát v osobitných právnych predpisoch, analýzu výskytu jednotlivých alíní predmetného trestného činu v rozsudkoch, prípadne v uzneseniach o vznesení obvinenia. Následne by bolo potrebné predmetné zistenia analyzovať a v kontexte poznatkov z horizontálnej komparácie ich premietnuť do jednotlivých návrhov *de lege ferenda*. To sú zároveň ciele do budúcnosti, ktoré si autori kladú v rámci projektu VEGA.

Zoznam použitej literatúry:

1. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon osobitná časť: komentár 2. diel (§ 144-440). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 1568 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
2. ČENTĚŠ, J., LORKO, J. Trestná zodpovednosť právnickej osoby, založená na pričítaní trestného činu. Justičná revue, roč. 68, č. 11 (2016), s. 1178-1192 (ISSN 1335-6461).
3. ÍVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. IURA EDITION, 2006. 530 s. ISBN 80-8078-099-4.
4. PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v České republice. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-293-9.
5. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník komentář 2. díl (§140 – § 421). 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1451 – 3586. ISBN 978-80-7400-428-5.

TRESTNOSŤ ČINOV SMERUJÚCICH K ČO I LEN ČIASTOČNÉMU ZMARENIU USPOKOJENIA VERITEĽA¹³²

CRIMINAL ACTIVITY RELATED TO PARTIAL FRUSTRATION OF CREDITORS CLAIM SATISFACTION

doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
eduard.burda@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Príspevok vymedzuje rozdiely medzi trestným činom poškodzovania veriteľa a trestným činom zvýhodňovania veriteľa a následne analyzuje ich spoločný podstatný obligatórny znak „čo i len čiastočné zmarenie uspokojenia veriteľa“, ktorý je ako súčasť objektívnej stránky skutkovej podstaty následkom týchto trestných činov.

Kľúčové slová: veriteľ, dlžník, poškodzovanie veriteľa, zvýhodnenie veriteľa

Abstract: The article defines the differences between the crime of harm done to a creditor and the crime of preferential treatment of a creditor, and then analyses their common essential obligatory characteristic, "preventing the satisfaction of his creditor even though in part", which is part of the objective aspect of the subject matter as a result of these crimes.

Keywords: creditor, debtor, harm done to a creditor, preferential treatment of a creditor

I. Úvod

Veriteľsko-dlžnícke vzťahy predstavujú ekonomicko-právny základ fungovania spoločnosti. Sú prítomné prakticky pri každom podnikateľskom vzťahu ako aj v rámci každodenného života akejkoľvek fyzickej či právnickej osoby vstupujúcej čo aj do úplne elementárneho ekonomicko-právneho vzťahu. Preto sú právna ochrana veriteľa a s ňou spojená úroveň vymožitelnosti práva priamymi determinantmi bezpečnosti podnikateľského prostredia a ekonomického rozvoja spoločnosti.

Postkomunistické štáty boli v prvých rokoch svojej existencie charakteristické divokými ekonomickými vzťahmi, ktoré si častokrát zamieňali slobodu so svojvôľou. Vymožitelnosť práva bola práve na začiatku nástupu k trhovej ekonomike nízka a aj keď sa v posledných rokoch zlepšuje, ešte stále je v tejto oblasti čo doháňať. Preto sa nemôžeme čudovať, že dlžníci sa snažili využiť všetky dostupné možnosti, ako sa dostať k svojim, častokrát už alebo takmer nevymožiteľným pohľadávkam. Preto nebolo a stále ešte nie je ničím výnimočným nadmerné využívanie prostriedkov trestného práva veriteľmi z dôvodu donútenia svojich dlžníkov k splateniu ich záväzkov. A to napriek charakteru trestného práva ako prostriedku ultima ratio.

Je totiž všeobecne známe, že jednou z elementárnych právnych zásad, na ktorých je v právnom štáte postavená koncepcia trestného práva, je zásada subsidiarity trestnej represie, ktorá je vyjadrením princípu ultima ratio (latinský pojem vo význame: finálny prostriedok alebo krajný prostriedok). Jej podstata spočíva v tom, že „...trestnoprávne riešenie je

¹³² Článok je výstupom projektu VEGA 1/0907/16 „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“.

najposlednejší (subsidiárny) prostriedok k ochrane právneho poriadku... vyžaduje, aby štát uplatňoval prostriedky trestného práva zdržanlivo, to znamená predovšetkým tam, kde iné právne prostriedky zlyhávajú alebo nie sú efektívne... Podstata problému je v tom, že trestné právo disponuje tými najcitlivejšími prostriedkami štátneho donútenia, ktoré značne zasahujú do práv a slobôd občanov“ (obyvateľov) „a ich blízkych a môžu vyvolať i rad vedľajších negatívnych účinkov nielen u páchatel'a, ale aj u jeho rodiny a spoločenstva, v ktorom žije... Trestnoprávne riešenie tak predstavuje krajný prostriedok (ultima ratio) pre zákonodarcu, ale i pre sudcu, štátneho zástupcu a políciu...“¹³³

Veritelia tak okrem klasických súkromnoprávných nástrojov veľmi často na získanie svojej pohľadávky podávajú na dlžníka v omeškaní trestné oznámenie, pričom im ani tak nejde o vyvodenie trestnej zodpovednosti voči dlžníkovi, ako skôr o to, aby ho v súlade s právom vystrašili natoľko, že napokon uhradí svoj dlh voči nim. Táto prax s obľubou pretrváva napriek faktu, že len málokedy býva úspešná. Väčšina dlžníkov, na ktorých je takýto „trik“ použitý je totiž v praxi veriteľsko-dlžníckych vzťahov zbehlá a je si vedomá toho, že voči nikomu nemožno vyvodiť trestnú zodpovednosť len pre neschopnosť splatiť svoj dlh.¹³⁴

Mnoho z takýchto trestných oznámení sa podáva pre podozrenie z trestného činu podvodu podľa § 221 TZ, ktorý však pre svoju aplikáciu okrem iného vyžaduje naplnenie znaku „uviedenie iného do omylu alebo využitie niečieho omylu“. Teda pre trestnosť podvodu v prípade nezaplatených dlhov sa vyžaduje, aby bol páchatel' od samého začiatku ako vznikne jeho záväzok aspoň uzrozumený s možnosťou, že svoj dlh nesplatí. Čo sa nestáva až tak často a pokiaľ sa to aj stane, veľmi ťažko sa takáto skutočnosť dokazuje. Predmetnú skutočnosť potvrdzuje aj konštantná judikatúra, jedným z prvých judikátov venujúcich sa tejto otázke je judikát Najvyššieho súdu ČSSR R 54/1967: „I. Skutočnosť, že dlžník nesplnil svoj záväzok vrátiť peniaze v dohodnutej lehote, hoci tak mohol urobiť, ešte nedokazuje, že uviedol veriteľa do omylu, aby sa ku škode jeho majetku obohatil v zmysle ustanovenia § 250 ods. 1 písm. a) TZ“ (teraz § 221 TZ – poznámka autora).

„Pre naplnenie zákonných znakov subjektívnej stránky trestného činu podvodu podľa citovaného ustanovenia sa v tomto prípade... vyžaduje, aby bolo preukázané, že páchatel' už v čase pôžičky konal v úmysle vypožičané peniaze vôbec nevrátiť alebo ich nevrátiť v dohodnutej lehote, alebo aspoň konal s vedomím, že peniaze v stanovenej lehote nebude môcť vrátiť a že tým uvádza veriteľa do omylu, aby sa ku škode jeho majetku obohatil.

Ak až po uzatvorení pôžičky peňazí vznikli prekážky, ktoré bránili dlžníkovi splniť záväzok z pôžičky, a ktoré nemohol v čase uzatvárania pôžičky ani predvídať, keď inak bol vtedy schopný záväzok splniť, alebo ak síce bol schopný peniaze vrátiť v dohodnutej lehote, ale z rôznych dôvodov vrátenie peňazí odkladal, alebo dodatočne pojal úmysel peniaze vôbec nevrátiť, tak jeho konanie nemožno považovať za trestný čin podvodu podľa § 250 ods. 1 písm. a) TZ“¹³⁵ (teraz § 221 TZ – poznámka autora).

Z uvedeného je zjavné, že trestný čin podvodu nie je prioritne určený pre ochranu veriteľsko-dlžníckych vzťahov. Na tento účel obsahuje Trestný zákon viacero iných skutkových podstát trestných činov, predovšetkým trestného činu poškodzovania veriteľa podľa § 239 TZ a trestného činu zvyhodňovania veriteľa podľa § 240 TZ. Tento článok si nekladie za cieľ ich komplexný rozbor, ale len vymedzenie základných rozdielov medzi nimi a detailnú analýzu ich nosného znaku „čo i len čiastočného zmarenia uspokojenia veriteľa“

¹³³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. I. § 1 až 139 Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 115 – 116.

¹³⁴ Uvedené vyplýva aj z trochu nepresného znenia čl. 17 ods. 2 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov: „Nikoho nemožno pozbaviť slobody len pre neschopnosť dodržať zmluvný záväzok.“

¹³⁵ R 54/1967.

ako súčasti objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu, konkrétne následku vo väzbe na zavinenie tohto znaku.

2. Vymedzenie rozdielu medzi trestným činom poškodzovanie veriteľa a trestným činom zvýhodnenie veriteľa

Trestný čin **poškodzovania veriteľa podľa § 239 TZ** obsahuje päť skutkových podstát, pričom prvé dve sú základné.

Ustanovenie § 239 ods. 1 TZ znie: „Kto, čo aj len čiastočne, zmarí uspokojenie svojho veriteľa tým, že

- a) zničí, poškodí, urobí neupotrebitelnou, zatají, predá, vymení alebo inak odstráni čo aj len časť svojho majetku,
 - b) zaťaží vec, ktorá je predmetom záväzku, alebo ju prenajme,
 - c) predstiera alebo uzná neexistujúce právo alebo záväzok, alebo postúpi svoju pohľadávku, alebo prevezme dlh iného, i keď na to nebol povinný ani oprávnený, alebo
 - d) predstiera zmenšenie svojho majetku alebo jeho zánik,
- potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

Ustanovenie § 239 ods. 2 TZ znie: „Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto, čo aj len čiastočne, zmarí uspokojenie veriteľa inej osoby tým, že

- a) zničí, poškodí, urobí neupotrebitelnou, zatají, predá, vymení, daruje alebo inak odstráni čo i len časť majetku dlžníka, alebo
- b) na majetok dlžníka uplatní neexistujúce právo alebo pohľadávku.“

Trestný čin **zvýhodňovania veriteľa podľa § 240 TZ** obsahuje tri skutkové podstaty, pričom prvá z nich je základná.

Ustanovenie § 240 ods. 1 TZ znie: „Kto ako dlžník, ktorý nie je schopný plniť svoje splatné záväzky, zmarí, hoci aj len čiastočne, uspokojenie svojho veriteľa tým, že zvýhodní iného veriteľa, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

Obidva predmetné trestné činy sa teda orientujú na situáciu, v ktorej je čo aj len čiastočne zmarené uspokojenie veriteľa. Ide o **obligatórny znak objektívnej stránky týchto trestných činov, o následok. Obidva tieto trestné činy musia byť zavinené úmyselne. Avšak zatiaľ čo pri poškodzovaní veriteľa podľa § 239 ods. 1 i ods. 2 TZ tkvie podstata** v konaniach, ktoré znižujú majetkovú podstatu úkonmi, ktoré nie sú právnymi úkonmi (napr. zničí, poškodí, urobí neupotrebitelným časť majetku), alebo úkonmi, ktoré síce formálne sú právnymi úkonmi, materiálne však právne úkony iba simulujú a v kontexte s ďalšími znakmi tejto skutkovej podstaty sa stávajú protiprávnymi úkonmi, **v prípade trestného činu zvýhodňovania veriteľa podľa § 240 ods. 1 TZ** ide síce o výkon právnych úkonov v prospech iných veriteľov, avšak na úkor niektorého veriteľa alebo veriteľov a to v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi o tom, ako má byť uspokojovanie veriteľov uskutočnené.

Pre rozlišovanie skutkových podstát podľa § 239 ods. 1 TZ, § 239 ods. 2 TZ a § 240 ods. 1 TZ je podstatné určenie ich **subjektu**.

Trestný čin poškodzovania veriteľa podľa ustanovenia § 239 ods. 1 TZ je charakteristický **konkrétnym subjektom**, pretože páchatelom môže byť iba dlžník vo vzťahu ku svojmu konkrétnemu veriteľovi alebo konkrétnym veriteľom.

Rovnako tak v prípade zvýhodňovania veriteľa podľa § 240 ods. 1 TZ ide o **subjekt konkrétny**, pretože opäť ním môže byť iba dlžník vo vzťahu ku svojmu konkrétnemu veriteľovi alebo konkrétnym veriteľom; avšak zároveň sa ešte vyžaduje, aby išlo o dlžníka, ktorý nie je schopný plniť svoje splatné záväzky. Aj keď môžeme mať pokušenie pri výklade tohto pojmu si pomôcť § 3 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý znie:

„Právnická osoba je platobne neschopná, ak nie je schopná plniť 30 dní po lehote splatnosti aspoň dva peňažné záväzky viac ako jednému veriteľovi. Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu pôvodne patrili len jednému veriteľovi. Fyzická osoba je platobne neschopná, ak nie je schopná plniť 180 dní po lehote splatnosti aspoň jeden peňažný záväzok. Ak peňažnú pohľadávku nemožno voči dlžníkovi vymôcť exekúciou alebo ak dlžník nesplnil povinnosť uloženú mu výzvou podľa § 19 ods. 1 písm. a), predpokladá sa, že je platobne neschopný;“ tomuto pokúseniu je nevyhnutné odolať a vykladať tento pojem autonómne. Pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu zvýhodňovania veriteľa podľa § 240 TZ sa totiž nevyžaduje, aby dlžník bol v konkurznom alebo reštrukturalizačnom konaní a ani do neho nikdy nemusí vstúpiť (napr. pre nedostatok majetku).

Trestného činu zvýhodnenia veriteľa podľa § 240 TZ sa teda páchatel dopustí, ak zvýhodní jedného veriteľa a tým čo aj len čiastočne zmariť uspokojenie iného veriteľa, teda ak čin spácha v čase, keď výška hodnoty súhrnu jeho splatných pohľadávok prevýši výšku hodnoty súhrnu jeho majetku spolu s ďalšími disponibilnými zdrojmi, z ktorých môže financovať splácanie splatných pohľadávok (napr. ďalšia pôžička).

V prípade týchto konkrétnych subjektov pochopiteľne môže ísť aj o trestné činy právnických osôb dlžníkov a zároveň o trestné činy fyzických osôb konajúcich za právnické osoby dlžníkov v súlade s ustanovením § 128 ods. 8 TZ: „Ak na spáchanie trestného činu tento zákon vyžaduje osobitnú vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie páchatel'a, môže byť páchatel'om alebo spolupáchatel'om trestného činu len osoba, ktorá má požadovanú vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie. Účastníkom na trestnom čine môže byť aj osoba, ktorá nemá požadovanú vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie. Ak zákon ustanovuje, že páchatel' musí byť nositeľom osobitnej vlastnosti, spôsobilosti alebo postavenia, stačí, ak túto vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie spĺňa právnická osoba, v ktorej mene páchatel' koná.“

Naproti tomu pri trestnom čine poškodzovania veriteľa podľa § 239 ods. 2 TZ je **subjekt všeobecný s jednou podstatnou výnimkou**, a to samotným dlžníkom, ktorý je trestný podľa predchádzajúceho odseku.

Spolupáchatel'stvo pri trestnom čine zvýhodňovania veriteľa prichádza do úvahy iba v prípade spoludlžníkov alebo osôb, ktoré spoločne konajú za tú istú právnickú osobu. Trestnému činu zvýhodňovanie veriteľa podľa § 240 ods. 1 TZ tak chýba skutková podstata podobná trestnému činu poškodzovania veriteľa podľa § 239 ods. 2 TZ, ktorá by postihovala činnosť inej osoby než je dlžník, napríklad osoby poverenej konať za dlžníka a to z toho dôvodu, ak takýmto dlžníkom bude fyzická osoba a osoba poverená konať vykoná konkrétne zvýhodnenie bez vedomia, respektíve aspoň uzrozumenia dlžníka. V takom prípade nepôjde vôbec o trestný čin, pretože oprávnená osoba by bola nanajvýš v pozícii účastníka (v zmysle § 128 ods. 8 TZ), ale ten nie je trestný z dôvodu akcesority účasti od páchatel'stva, keďže v tomto prípade nemáme páchatel'a trestného činu.

Z uvedeného dôvodu navrhujem de lege ferenda do znenia § 240 TZ doplniť do druhého odseku základnú skutkovú podstatu v znení: „Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá ten, kto spácha trestný čin uvedený v odseku 1 ako osoba poverená dlžníkom právne nakladať s majetkom dlžníka alebo jeho časťou.“

3. Znak „čo i len čiastočné uspokojenie veriteľa“.

Veritelia radi podávajú trestné oznámenia pre trestný čin poškodzovanie veriteľa alebo trestný čin zvýhodňovanie veriteľa akonáhle majú podozrenie, že sa udialo nejaké zvýhodnenie veriteľa alebo prišlo k úbytku na majetku veriteľa. Toto samo osebe absolútne nestačí na vyvodenie trestnosti.

Pre oba tieto trestné činy, ako sme už uviedli skôr, je kľúčové naplnenie obligatórneho znaku objektívnej stránky trestného činu následku, konkrétne následku v podobe čo aj

čiastočného zmarenia uspokojenia veriteľa, „t.j. stavu, pri ktorom veriteľ neobdržal od dlžníka plnenie, ktorého by sa mu bolo dostalo, nebyť konania páchatel’a“¹³⁶; respektíve neobdržal toto plnenie od dlžníka v plnej výške. Pre schopnosť dlžníka plniť je podstatná najmä výška jeho majetku.

S pojmom **majetok** operuje slovenský právny poriadok už v základnom právnom predpise, Ústave SR. Čl. 20 ods. 1 Ústavy SR, okrem iného, ustanovuje: „Každý má právo vlastniť majetok.“ Trestný zákon používa pojem majetok okrem definície škody napr. aj v názve IV. hlavy osobitnej časti „Trestné činy proti majetku“, čím vyjadruje, že primárnym objektom trestných činov uvedených v tejto hlave sú majetkové vzťahy. Právny poriadok Slovenskej republiky však neobsahuje legálnu definíciu tohto pojmu. Snáď najbližším legálne definovaným pojmom, ktorý je ale užší než sám majetok, je pojem obchodný majetok podľa § 6 ods. 1 ObZ: „Obchodným majetkom na účely tohto zákona rozumieme súhrn majetkových hodnôt (vecí, pohľadávok a iných práv a peniazmi ocniteľných majetkových hodnôt), ktoré patria podnikateľovi a slúžia alebo sú určené na jeho podnikanie“. Podobný význam má aj ekonomický pojem majetok podniku. „Majetok podniku zahŕňa všetky jeho aktíva (t. j. stále a obežné aktíva).“¹³⁷ Pod pojem majetok teda spadajú nielen veci, ale tiež všetky majetkové hodnoty vrátane pohľadávok, pri ktorých má oprávnená osoba prinajmenšom „legitímnu nádej“ na ich zhodnotenie (k tomu porovnaj ÚS III. 328/2005), t. j. nádej s istou mierou právnej pravdepodobnosti, nevyžaduje sa však istota, že jej za dodržania práva tieto pohľadávky v budúcnosti prinesú priamy prospech či už vo forme vecí vrátane peňazí, alebo služieb. Majetkom tak je aj zaplatený súdny poplatok predstavujúci finančné prostriedky, ohľadne ktorých má účastník súdneho konania legitímnu nádej na ich navrátenie za splnenia zákonných podmienok (napr. v rámci náhrady trov konania pri priaznivom rozhodnutí v merite veci alebo pri vrátení súdneho poplatku v zákonom predvídaných prípadoch), a preto ich možno podriaďiť pod pojem majetok (k tomu porovnaj ÚS III. 328/2005).

Majetok je teda tvorený

- a) vecami, respektíve presnejšie právami na veci – vecami sú hnutel'né veci (vrátane peňazí), nehnuteľné veci, byty, nebytové priestory, zvieratá (ak z jednotlivých ustanovení TZ nevyplýva niečo iné), ovládateľné prírodné sily alebo energie, cenné papiere, nehmotné informácie či dáta výpočtovej techniky, či obrazové záznamy na technickom nosiči – k pojmu *vec* bližšie pozri § 130 ods. 1 a 2 TZ. Práva na veci sú jednak typické vecné práva v zmysle druhej časti OZ (vlastnícke právo v zmysle § 123 až 135c OZ vrátane spoluvlastníctva v zmysle § 136 až 151 OZ, práva na cudzie veci podľa § 151a až 151v OZ, kam patrí záložné právo, vecné bremená, zádržné právo) a jednak práva na veci vznikajúce zo záväzkov. „Pre vecné práva je určujúca a dominujúca otázka vzťahu subjektu k veciam ako predmetom občianskoprávných vzťahov. Prostredníctvom týchto práv sa oprávneným subjektom zabezpečuje bezprostredná právna možnosť ovládať veci bez toho, aby sa na to vyžadovalo sprostredkovanie nejakým iným subjektom, ako je to pri záväzkových vzťahoch.“¹³⁸ Práva na veci na základe záväzkových vzťahov najčastejšie vznikajú na základe zmlúv ako dvoj- a viacstranných právnych úkonov (napr. zmluva o pôžičke podľa § 657 a nasl. OZ, nájomná zmluva podľa § 663 a nasl.). Totiž majetkové práva na veci, a teda majetok nepredstavujú len veci, ktoré má oprávnená osoba vo vlastníctve, ale aj iné práva na tieto veci, ktoré, keď sú poškodené, oprávneným osobám vzniká tiež

¹³⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 705.

¹³⁷ VLACHYNSKÝ, K. a kol. Podnikové financie. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 21.

¹³⁸ LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2000, s. 145.

škoda, aj keď tu, samozrejme, treba osobitne prihliadnuť pri stanovovaní škody na ujmu vlastníka veci, ktorá na rozdiel od inej oprávnenej osoby zahŕňa aj reálnu hodnotu veci a osobitne treba prihliadnuť na konkrétnu ujmu, ktorá vznikla inak oprávnenej osobe (napr. páchatel ukradne kombajn v čase žatvy, za hodnotu kombajnu zodpovedá majiteľovi kombajnu, ale za hodnotu úrody, ktorú zničila veterná smršť, pretože v dôsledku krádeže kombajnu sa o dva dni musela odložiť žatva, zodpovedá páchatel nájomcovi kombajnu),

- b) právami na služby – ktoré predstavujú záväzkovoprávne oprávnenia na to, aby osobe bola poskytnutá nejaká služba (napr. zaplatenie prepravy tovaru, teda právo na prepravu tovaru, alebo zaplatenie vystúpenia hudobnej skupiny, teda právo na vystúpenie hudobnej skupiny a pod.),
- c) majetkový podiel v právnických osobách, resp. právo na tento majetkový podiel – ktoré predstavujú mieru účasti osoby (vlastníka podielu) na právnickej osobe ako celku, pričom tieto podiely predstavujú, aká ideálna časť právnickej osoby danému vlastníkovi patrí (napr. v obchodných spoločnostiach podľa I. hlavy druhej časti ObZ je podiel definovaný v § 61 ods. 1: „*Podiel je miera účasti spoločníka na čistom obchodnom imaní spoločnosti*“, alebo členský podiel v družstve je definovaný v § 223 ods. 2 ObZ: „*Členský podiel predstavuje mieru účasti člena na družstve...*“),
- d) inými pohľadávkami zo záväzkovoprávných vzťahov – pohľadávky sú práva na plnenie či už majetkovej (napr. oprávnenej osobe zo zmluvy o pôžičke dlžník dlhuje 3 000 eur, alebo zaplatený tovar, ktorý ešte nebol dodaný), alebo nemajetkovej povahy (napr. baletné vystúpenie), dajú sa však vždy vyjadriť v peniazoch. Podľa § 488 OZ „*Záväzkovým vzťahom je právny vzťah, z ktorého veriteľovi vzniká právo na plnenie (pohľadávka) od dlžníka a dlžníkovi vzniká povinnosť splniť záväzok.*“. A § 489 OZ ustanovuje: „*Záväzky vznikajú z právnych úkonov, najmä zo zmlúv, ako aj zo spôsobenej škody, z bezdôvodného obohatenia alebo z iných skutočností uvedených v zákone.*“ (napr. zo zodpovednosti za vady, zo zodpovednosti za omeškanie),
- e) ďalšie finančné prostriedky, na ktoré má osoba legitímnu nádej, že ich získa v súlade s právom (napr. zaplatený súdny poplatok, ohľadne ktorého má účastník súdneho konania legitímnu nádej na ich navrátenie za splnenia zákonných podmienok, trebárs, že súdny spor vyhrá).

Uvedené znamená, že trestného činu poškodzovania veriteľa alebo trestného činu zvyhodňovania veriteľa sa páchatel dopustí iba v takom prípade, **ak príde jeho úkonmi popísanými v § 239 alebo 240 TZ k situácii, že veriteľ nebude v plnej výške svojej pohľadávky uspokojený**, pretože na základe týchto úkonov sa dlžníkov majetok spolu s prípadnými ďalšími zdrojmi, z ktorých môže splácať svoje dlhy (napr. ďalšia pôžička) znížil pod hranicu potrebnú na celkové uspokojenie veriteľa (nemôže ísť teda o takýto trestný čin, ak sa napríklad dlžník zbavil celej hotovosti, ale z jeho hnutelných a nehnuteľných vecí môže byť veriteľ v plnej výške uspokojený, alebo môže byť uspokojený zo schváleného finančného úveru).

Pokiaľ však ide o situáciu, že veriteľ by mal byť **uspokojený z pohľadávok dlžníka, ktoré má ten k inej osobe** (napr. dlžník dlhuje 30. 000 eur., ale takú istú sumu mu dlhuje niekto iný), na tieto sa dlžník z hľadiska absencie znaku „čo i len čiastočného zmarenia uspokojenia dlžníka“ môže spoliehať iba v prípade, že tieto dlžníkové pohľadávky samy osebe nie sú nevymožiteľné, respektíve ťažko vymožiteľné (napr. nie sú vo vzťahu ku krachujúcej firme v platobnej neschopnosti).

Tu zároveň treba zvýrazniť, že oba predmetné trestné činy vyžadujú v subjektívnej stránke pre svoje naplnenie **úmyselné zavinenie**, čo predpokladá v spojení s analyzovaným znakom, že o tento trestný čin napokon nemusí ísť ani v tom prípade, ak osoba vykonala

d'alšie znaky objektívnej stránky predmetných trestných činov a na ich základe došlo k tomu, že veriteľ alebo veritelia neboli v plnej výške uspokojení, avšak páchatel' nebol s takou situáciou ani uzrozumený (absentoval aj nepriamy úmysel), (napr. veritelia mohli byť v plnej výške uspokojení výťažkom z predaja dlžníkových nehnuteľností, ale kým k predaju prišlo, cena nehnuteľností zásadne klesla – tu je aj absencia v objektívnej stránke, pretože po úkone dlžníka ešte k zmareniu nedošlo – , alebo dlžník mal nesprávnu predstavu o hodnote svojich nehnuteľností, ktorá bola nižšia).

Dokazovanie subjektívnej stránky je samozrejme a to zvlášť v prípadoch hospodárskych a zložitejších majetkových trestných činov komplikované. V prípade trestných činov poškodzovania veriteľa a zvýhodňovania veriteľa však aspoň pre nepriamy úmysel stačí dokázať, že priemerne uvažujúci páchatel' približne poznal svoje majetkové pomery, uvedomoval si v prípade § 239 TZ simuláciu právnych úkonov (napr. že spätne vyhotovuje darovaciu zmluvu) alebo účel faktických krokov (napr. že schová veci a nahlási ich krádež) a v prípade § 240 TT, že zrejme nebude schopný dostatočne plniť ďalšie svoje splatné záväzky.

V praxi som sa viackrát stretol s prípadom, že obvinenie za trestný čin zvýhodňovania veriteľa bolo vznesené na základe toho, že dlžník platil dane, odvody, plnenie z pracovnoprávných nárokov či bazálne komodity potrebné na chod jeho prevádzky (energie, materiál na výrobu). V takýchto prípadoch však nemôže ísť o trestný zvýhodňovanie veriteľa. V prípade platenia daní, odvodov a plnení z pracovnoprávných nárokov vychádzame zo systematického výkladu Trestného zákona, pretože neplnenie týchto povinností môže zakladať trestnú zodpovednosť za iné trestné činy (uvedené podporuje napr. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky R 30/2001). V prípade bazálnych komodít potrebných na chod jeho prevádzky tak zasa páchatel' nerobil v úmysle zvýhodniť niektorého veriteľa, ale v úmysle zabezpečiť chod svojho podniku a kreovať finančné prostriedky, z ktorých by aj mohli byť uspokojované jeho ďalšie dlhy (uvedené podporuje napr. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky publikované pod číslom TR NS 22/2006- T 861).

„Zvýhodňujúcimi právnymi úkonmi sú najmä úkony, ktorými dlžník:

- a) splnil dlh skôr, než sa stal splatným,
- b) dohodol zmenu alebo nahradenie záväzku vo svoj neprospech,
- c) prepáčil svojmu dlžníkovi splnenie dlhu alebo inak dohodol alebo umožnil zánik či nesplnenie práva,
- d) poskytol svoj majetok na zaistenie už existujúceho záväzku, ibaže ide o vznik zaistenia v dôsledku zmien vnútorného obsahu založenej veci hromadnej.“¹³⁹

Ani v týchto prípadoch však nemusí byť situácia úplne jednoznačná a to vtedy, ak dlžník sám má ťažko vymožiteľnú pohľadávku a aby z nej získal aspoň časť, dohodne sa len na jej čiastočnom splnení (napr. druhý dlžník oficiálne nevlastní dostatok majetku, vie si však zariadiť určitý disponibilný majetok a je ochotný zabezpečiť čiastočné plnenie za odpustenie zvyšku dlhu). Ani v takomto prípade nejde o zvýhodňovanie veriteľa či poškodzovanie veriteľa, pretože inak by sa pôvodný dlžník nedostal ani k časti svojej pohľadávky. Problematickosť vymoženía tejto pohľadávky však môže byť problematické dokázať.

„Zvýhodňujúcimi právnymi úkonmi nie sú:

- a) zriadenie zaistenia záväzku dlžníka, ak získal zaň dlžník súčasne primeranú protihodnotu,
- b) právny úkon učinенý za podmienok obvyklých v obchodnom styku, na základe ktorého dlžník získal primerané protiplnenie alebo iný primeraný majetkový prospech, a to za predpokladu, že nešlo o úkon učinенý

¹³⁹ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. II. § 140 až 421 Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2230.

- v prospech osoby dlžníkovi blízkej alebo osoby, ktorá tvorí s dlžníkom koncern...“¹⁴⁰,
c) právne úkony podľa zákona o konkurze a reštrukturalizácii.

4. Záver

Trestné činy poškodzovanie veriteľa a zvýhodňovanie veriteľa sú relatívne zložitými trestnými činmi, pri ktorých sa ďalší výskum v rámci grantovej úlohy zameria na detailnú analýzu ich jednotlivých znakov aj v kontexte rozhodovacej činnosti, tak aby boli najčastejšie spôsoby páchania týchto činov čo najdetailnejšie popísané. Využije sa metóda horizontálnej komparácie s vybranými štátmi, určia sa slabé miesta našej právnej úpravy a pripravia sa návrhy de lege ferenda.

Použitá literatúra

- ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. I. § 1 až 139 Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. II. § 140 až 421 Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016.
VLACHYNSKÝ, K. a kol. Podnikové financie. Bratislava: Iura Edition, 2006.
LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. 2. zväzok. Bratislava: IURA EDITION, 2000.
ÚS III. 328/2005.
R 54/1967
RČR 30/2001.
TR NS 22/2006- T 861.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník. II. § 140 až 421 Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2230.

ÚPADKOVÉ TRETNÉ ČINY A ICH DOKAZOVANIE PRÁVNICKEJ OSOBE¹⁴¹

INSOLVENCY CRIMES AND ITS PROOVING TO THE LEGAL PERSONS

doc. JUDr. Marek Kordík, LL.M, PhD.¹⁴²

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
marek.kordik@flaw.uniba.sk

JUDr. Katarína Kupková

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
kupkova16@uniba.sk

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá analýzou úpadkových trestných činov a ich dokazovania právnickej osobe. Súčasne rozoberá náležitosti uznesenia o vznesení obvinenia právnickej osobe.

Kľúčové slová: poškodzovanie veriteľa, trestná zodpovednosť právnických osôb, veriteľ, dlžník, trestné stíhanie, obvinenie.

Abstract: The contribution deals with the analyses of the insolvency crimes and its proving to the legal person. It also covers the essential parts of the charge against the legal persons.

Keywords: insolvency crimes, criminal responsibility of legal persons, creditor, debetor, criminal proceedings, charge.

1. Hmotnoprávny rozbor

V zmysle §239 ods.1 TZ kto, čo aj len čiastočne, zmariť uspokojenie svojho veriteľa tým, že

- a) *zničí, poškodí, urobí neupotrebitelnou, zatají, predá, vymení alebo inak odstráni čo aj len časť svojho majetku,*
- b) *zaťaží vec, ktorá je predmetom záväzku, alebo ju prenajme,*
- c) *predstiera alebo uzná neexistujúce právo alebo záväzok, alebo postúpi svoju pohľadávku, alebo prevezme dlh iného, i keď na to nebol povinný ani oprávnený, alebo*
- d) *predstiera zmenšenie svojho majetku alebo jeho zánik,*
potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

Objektom trestného činu poškodzovania veriteľa je právo veriteľa na uspokojenie svojej pohľadávky, ktorú má voči právnickej osobe dlžníkovi.

¹⁴¹ Tento príspevok vznikol s podporou grantu VEGA „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“ č. 1/0907/16.

¹⁴² Autor je spoluriešiteľom grantu VEGA „Právna ochrana účastníkov ekonomicko-právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov“ č. VEGA č. 1/0907/16.

Objektívna stránka tohto trestného činu spočíva okrem iného v poškodení *vlastného veriteľa* (aspoň čiastočnom zmarení) tým, že dlžník (aj právnická osoba)

a) *zničí, poškodí, urobí neupotrebitelnou, zatají, predá, vymení alebo inak odstráni čo aj len časť svojho majetku,*

b) *zaťaží vec, ktorá je predmetom záväzku, alebo ju prenajme,*

Konanie uvedené pod písm. a) a b) predstavuje zmenšenie aktív dlžníkovho majetku, z ktorého by sa mohol veriteľ uspokojiť.

Zničením časti majetku dlžníka právnickej osoby v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom osobou alebo osobami v zmysle §4 ods. 1, ods. 2 Zákona č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZoTZPO“) znamená zlikvidovanie jej vlastnej hmotnej podstaty tak, že prestane mať hodnotu a nie je naďalej schopná plniť svoj účel.

Poškodením sa rozumie trvalé zníženie hodnoty veci alebo dočasné v takej miere, že poškodená časť majetku právnickej osoby dlžníka naďalej nie je schopná plniť niektoré svoje funkcie resp. môže ich plniť len po úprave alebo oprave. K poškodeniu taktiež môže dôjsť v dôsledku aktívneho konania (komisívne konanie) fyzickej osoby alebo viacerých fyzických osôb v zmysle § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO alebo v dôsledku jeho opomenutia (omisívne konanie) v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom.

Neupotrebitelnou sa stane časť majetku dlžníka právnickej osoby v dôsledku takého konania fyzickej osoby v zmysle § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom, ktoré síce nesmerovalo k zničeniu majetku a neviedlo k porušeniu jeho hmotnej podstaty, ale znamená podstatné zníženie kvality príslušnej časti majetku tak, že táto nemôže plniť svoje pôvodné poslanie. Tým sa neupotrebitelnosť svojimi následkami blíži zničeniu alebo poškodeniu majetku. Neupotrebitelnosť sa však posudzuje vo vzťahu k účelu, ktorému určitá časť majetku slúži.

Zatajením časti majetku dlžníka právnickej osoby sa rozumie správanie dlžníka právnickej osoby, prostredníctvom fyzickej osoby alebo osôb v zmysle § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom ak predstiera voči iným osobám aj voči veriteľovi, že určitú časť majetku dlžník vôbec nemá.

Dlžník, ktorý zatajuje časti svojho imania, uvedie svojich veriteľov v omyl o pravom stave svojho imania, aby ich pohol k tomu, že v súdnom alebo mimosúdnom vyrovnaní pristúpili na menšiu kvótu, než by boli žiadali, keby im bol pravý stav ich imania známy, skrakuje uspokojenie svojich veriteľov v zmysle § 205a TZ (*teraz § 239 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len TZ)- pozn. autora*).¹⁴³

Predaj, výmena, darovanie, zámena, postúpenie pohľadávky dlžníka právnickej osoby v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom konaním fyzickej osoby alebo osôb v zmysle § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO sú v zmysle občianskeho práva tzv. scudzovacie úkony, na základe ktorých je možné nadobudnúť vlastníctvo k určitej veci alebo právu. Uvedené konanie bude realizované formou zmluvy, ktorá bude súčasne i titulom pre nadobudnutie vlastníctva k veci treťou osobou.

Odstránením sa rozumie ukrytie časti majetku právnickej osoby dlžníka v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom konaním osôb uvedených v § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO, pričom táto osoba si naďalej uchová možnosť s takouto časťou majetku disponovať (napr. premiestnením na neznáme miesto, uschovaním u inej osoby)

a) *predstiera alebo uzná neexistujúce právo alebo záväzok alebo postúpi svoju pohľadávku alebo prevezme dlh iného, i keď na to nebol povinný ani oprávnený, alebo*

¹⁴³ primerane NS ČSR 1732/24.

b) *predstiera zmenšenie svojho majetku alebo jeho zánik.*

Konanie uvedené pod písmenom a) a b) predstavuje fingovanie pasív, ktoré majú znížiť skutočnú hodnotu dlžníkovho majetku.

Neexistujúcim právom alebo záväzkom sú také práva alebo záväzky, ktoré vôbec nevznikli alebo už zanikli. Ak ide o sporné práva alebo záväzky, o ktorých doposiaľ nebolo príslušným orgánom rozhodnuté, nie je možné ich považovať za neexistujúce v zmysle § 239 TZ.

Predstieraním neexistujúceho práva alebo záväzku právnickej osoby-dlžníka sa rozumie také konanie fyzickej osoby v zmysle § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO, keď právnická osoba dlžník v skutočnosti záväzok nemá a ani voči nej nikto nemá právo, ale fyzická osoba v zmysle § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO i napriek tomu toto v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom tvrdí a dokladuje (napr. prihlasovanie neexistujúcej pohľadávky do konkurzu, prihlasovanie predstieranej zabezpečenej pohľadávky apod.).

Uznaním neexistujúceho práva alebo záväzku právnickej osoby dlžníka sa rozumie, ak fyzická osoba v zmysle § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO prizná alebo potvrdí v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom, že iná osoba má voči právnickej osobe dlžníkovi určité právo alebo záväzok, v rozpore so skutočnosťou.

Predstieranie zmenšenia alebo zániku majetku právnickej osoby dlžníka znamená, že fyzická osoba podľa § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO predstiera v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom v rozpore so skutočnosťou, že došlo k úbytku majetkových hodnôt právnickej osoby dlžníka v dôsledku darovania, spotrebovania, straty a to prípadne i v súčinnosti s inými osobami s ktorými páchatel uzavrie fingované zmluvy o prevode majetku. Budú sem spadať všetky ostatné skutky, ktoré nie je možné zaradiť pod konanie uvedené v § 239 ods.1 písm. a) až c) TZ.

K naplneniu obligatórnej stránky pričítateľnosti trestného činu poškodzovania veriteľa podľa §239 ods. 1 TZ je možné konaním v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom fyzickou osobou podľa § 4 ods. 1 písm. a) až c) ZoTZPO spôsobom, ktoré sú uvedené vyššie, pričom vždy musí ísť o konanie, ktorým sa má zmariť *uspokojenie veriteľa samotnej právnickej osoby*. Z uvedeného vyplýva, že ak by bol dlžníkom napr. štatutár a ten by prostredníctvom právnickej osoby zmenšil svoj vlastný majetok tak, že by ho na právnickú osobu previedol, právnická osoba by bola zodpovedná podľa § 239 ods. 2 TZ, k tomu výklad viď. ďalej.

K naplneniu obligatórnej stránky pričítateľnosti trestného činu poškodzovania veriteľa podľa §239 ods.1 TZ je možné konaním v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom fyzickou osobou podľa § 4 ods. 2) ZoTZPO jedným zo spôsobov, ktoré sú uvedené vyššie, pričom vždy musí ísť o konanie, ktorým sa má zmariť *uspokojenie veriteľa samotnej právnickej osoby*. Z uvedeného vyplýva, že ak by bol dlžníkom napr. štatutár a ten by prostredníctvom právnickej osoby zmenšil svoj vlastný majetok tak, že by ho na právnickú osobu previedol, právnická osoba by bola zodpovedná podľa § 239 ods. 2 TZ, k tomu výklad viď. ďalej.

Na trestnú zodpovednosť páchatela sa vyžaduje, aby konaním uvedeným v § 239 ods. 1 písm. a) až d) dlžník zmaril čo i *čiastočné uspokojenie veriteľa*, ak dlžník takým konaním zmenší svoj majetok a veriteľ nemôže čo aj čiastočne dosiahnuť uspokojenie svojej pohľadávky. *Uspokojením* veriteľa sa rozumie poskytnutie takého plnenia v prospech veriteľa, ktoré je obsahom záväzkového vzťahu medzi ním a dlžníkom.

Marí sa alebo skrakuje sa uspokojenie veriteľa podľa § 205a (*teraz § 239 TZ- pozn. autora*) akoukoľvek zmenou v stave dlžníkovho imania, ktorou sa toto imanie robí buď sčasti

alebo úplne veriteľom nedosiahnuteľné, alebo ktoré zväčšuje súhrn nárokov, ktoré majú byť z imania páchatel'a uspokojené¹⁴⁴.

Zaplatenie skutočnej (nie fingovanej) pohľadávky, nízke ocenenie majetku alebo jeho predaj, ktorým za prevádzanú časť je získaná zodpovedajúca protihodnota, nezakladá trestnú zodpovednosť dlžníka podľa 256 Tr.zák. (teraz 239 TZ - pozn. autora), i keby týmto konaním dlžník zmaril alebo čiastočne zmaril uspokojenie veriteľ'a. K trestnej zodpovednosti tiež nestačí, ak dlžník oddialil alebo sťažil uspokojenie veriteľ'a, ak má veriteľ' možnosť uspokojiť svoju pohľadávku z iného dlžníkovho majetku¹⁴⁵.

Jednočinný súbeh poškodzovania veriteľ'a s trestným činom marenia úradného rozhodnutia podľa § 348 ods.2 písm. a) TZ nemožno vylúčiť. Jednočinný súbeh s trestným činom poškodzovania cudzej veci podľa § 245 TZ je vylúčený. Trestný čin poškodzovania veriteľ'a podľa § 239 TZ je vo vzťahu špeciality k trestnému činu poškodzovania cudzej veci podľa § 245 TZ. Jednočinný súbeh s trestným činom zvýhodňovania veriteľ'a podľa § 240 je vylúčený. Ak páchatel' zmarí uspokojenie veriteľ'a (čo i len čiastočné) tým, že uprednostní iného veriteľ'a, dopúšťa sa trestného činu zvýhodňovania veriteľ'a podľa § 240 TZ.

Podľa ustanovenia § 239 ods. 2 TZ *rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto, čo aj len čiastočne, zmarí uspokojenie veriteľ'a inej osoby tým, že*

a) *zničí, poškodí, urobí neupotrebitel'nou, zatají, predá, vymení, daruje alebo inak odstráni čo i len časť majetku dlžníka, alebo*

b) *na majetok dlžníka uplatní neexistujúce právo alebo pohľadávku.*

V zmysle tohto ustanovenia je trestné zodpovedná výlučne osoba odlišná od dlžníka, je pritom irelevantné či o konaní páchatel'a alebo o povahe tohto konania dlžník vie alebo nie. Podľa § 239 ods. 2 TZ však nebude trestná osoba, ktorá sa podieľala na spáchaní skutku, ktorý má znaky trestného činu podľa § 239 ods. 1 TZ ako účastník vo forme pomoci, návodu apod. Jednočinný súbeh podľa § 239 ods. 1 TZ vo forme účastníctva a § 239 ods. 2 TZ vo forme spolupáchatel'stva je vylúčený.

Poškodzovanie cudzieho veriteľ'a môže mať dve formy konania, prvá: *zničí, poškodí, urobí neupotrebitel'nou, zatají, predá, vymení, daruje alebo inak odstráni čo i len časť majetku dlžníka.*

K pojmom zničí, poškodí, urobí neupotrebitel'nou, zatají, predá, vymení, daruje, odstráni pozri vysvetlivky k ods. 1 s tým, že právnická osoba prostredníctvom osôb v zmysle § 4 ods.1, ods. 2 ZoTZPO, ktoré konajú v jej mene, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom, robí úkony smerujúce k zníženiu majetku iného dlžníka, než je samotná právnická osoba (tými môžu byť i osoby uvedené v § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO)

Druhá forma konania: *na majetok dlžníka uplatní neexistujúce právo alebo pohľadávku.*

Uplatnenie cudzieho práva predpokladá aktívnu činnosť právnickej osoby prostredníctvom osôb v zmysle § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO smerom k dlžníkovi, aby tak ukrátila uspokojenie veriteľ'a na majetku dlžníka. Podmienkou je, že musí ísť o neexistujúce právo. K pojmu neexistujúce právo, pozri vysvetlivku k ods.1.

K naplneniu obligatórnej stránky pričítateľnosti trestného činu poškodzovania veriteľ'a podľa § 239 ods. 2 TZ je možné konaním v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom fyzickou osobou podľa § 4 ods. 1 písm. a) až c) ZoTZPO jedným zo spôsobov, ktoré sú uvedené vyššie, pričom vždy musí ísť o konanie, ktorým sa má zmaríť uspokojenie veriteľ'a iného dlžníka, než je právnická osoba.

K naplneniu obligatórnej stránky pričítateľnosti trestného činu poškodzovania veriteľ'a podľa § 239 ods. 2 TZ je možné konaním v mene právnickej osoby, v jej prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom fyzickou osobou podľa § 4 ods. 2) ZoTZPO

¹⁴⁴ primerane NS ČSR 1480/24.

¹⁴⁵ primerane R 41/1991.

jedným zo spôsobov, ktoré sú uvedené vyššie, pričom vždy musí ísť o konanie, ktorým sa má zmarit' uspokojenie veriteľa iného dlžníka, než je právnická osoba.

Uvedený trestný čin je prečin.

Pre použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa § 239 ods. 3 TZ sa vyžaduje *aby páchatel' spáchal čin uvedený v odseku 1 alebo 2*

- a) *a spôsobí ním väčšiu škodu, alebo*
- b) *z osobitného motívu.*

V zmysle tohto ustanovenia podľa písmena a) sa vyžaduje, aby právnická osoba spáchala skutok vo svojom mene, vo svoj prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom uvedený v odseku 1, alebo odseku 2 a svojim konaním spôsobila *väčšiu škodu*¹⁴⁶. Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO

Druhým kvalifikačným znakom, ktorý podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby, je skutočnosť, že právnická osoba spáchala skutok vo svojom mene, vo svoj prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom uvedený v odseku 1, alebo odseku 2 *z osobitného motívu*.¹⁴⁷ Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO.

Vzhľadom na to, že ide o trestný čin proti majetku, bude v praxi asi zriedkavý prípad (ak vôbec), že by sa tohto trestného činu dopustil páchatel' z osobitného motívu pod písm. d) a e). Ostatné formy osobitného motívu budú tiež skôr ojedinelé i keď vylúčiť ich nemožno. Pre použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa §v239 ods. 4 TZ sa vyžaduje *ak spácha páchatel' čin uvedený v odseku 1 alebo 2 a spôsobí ním značnú škodu*.

V zmysle tohto ustanovenia sa vyžaduje, aby právnická osoba spáchala skutok vo svojom mene, vo svoj prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom uvedený v odseku 1, alebo odseku 2 a spôsobila svojim konaním *značnú škodu*.¹⁴⁸ Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa §v4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO.

Pre použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty podľa §239 ods. 5 TZ *sa vyžaduje ak páchatel' spácha čin uvedený v odseku 1 alebo 2*

- a) *a spôsobí ním škodu veľkého rozsahu,*
- b) *a spôsobí ním inému úpadok, alebo*
- c) *závažnejším spôsobom konania.*

V zmysle tohto ustanovenia sa vyžaduje, aby právnická osoba spáchala skutok vo svojom mene, vo svoj prospech alebo v rámci jej činností alebo jej prostredníctvom uvedený v odseku 1, alebo odseku 2 a spôsobila svojim konaním *škodu veľkého rozsahu*.¹⁴⁹ Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO

Ak právnická osoba *spôsobí svojim konaním úpadok inému*, ide sa o ďalší kvalifikačný znak, ktorý podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby. Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO.

V zmysle § 3 ods. 1 zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZKR“) *dlžník je v úpadku, ak je platobne neschopný alebo predĺžený. Ak dlžník podá návrh na povolenie reštrukturalizácie alebo návrh na vyhlásenie konkurzu, rozumie sa tým, že je v úpadku*. V zmysle § 3 ods. 2 ZKR *je platobne neschopný ten, kto má viac ako jedného dlžníka a nie je schopný plniť 30 dní po lehote splatnosti viac ako jeden peňažný záväzok. Za jednu pohľadávku pri posudzovaní platobnej schopnosti dlžníka sa považujú všetky pohľadávky, ktoré počas 90 dní pred podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu patrili pôvodne len jednému veriteľovi*. V zmysle § 3 ods. 3 ZKR

¹⁴⁶ K pojmu väčšia škoda pozri §125 ods. 1 TZ.

¹⁴⁷ K pojmu osobitný motív pozri §140 TZ.

¹⁴⁸ K pojmu značná škoda pozri §125 ods.1 TZ.

¹⁴⁹ K pojmu škoda veľkého rozsahu pozri §125 ods.1 TZ

predĺžený je ten, kto je povinný viesť účtovníctvo podľa osobitného predpisu, má viac ako jedného veriteľa a hodnota jeho splatných záväzkov presahuje hodnotu jeho majetku. Vzhľadom na uvedenú definíciu je okrem zákonných iných znakov skutkovej podstaty potrebné preukázať i kauzálny nexus medzi konaním právnickej osoby a spôsobením úpadku. Inak povedené spôsobený úpadok musí byť v príčinnej súvislosti s konaním páchatel'a. Nestačí, ak konanie páchatel'a iba spolupôsobí pri vzniku úpadku inej osoby (napr. takáto osoba má viac dlžníkov a z dôvodu druhotnej platobnej neschopnosti je v úpadku, avšak tento by nebol spôsobený, ak páchatel' bol jediným dlžníkom veriteľa).

Tretím kvalifikačným znakom, ktorý podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby je, že *právnická osoba spáchala skutok závažnejším spôsobom konania*. K pojmu závažnejším spôsobom konania pozri § 138 TZ. Konaním právnickej osoby sa rozumie konanie osôb podľa § 4 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO.

2. Dokazovanie

Predmet a rozsah dokazovania je upravený demonštratívne v § 119 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TP“). Podľa tohto ustanovenia je potrebné vo všeobecnosti dokazovať, či sa skutok stal a či má vôbec znaky trestného činu, kto tento skutok spáchal a z akých pohnútok, závažnosť činu vrátane príčin a podmienok jeho spáchania, osobné pomery páchatel'a, následok a výšku škody a príjmy z trestnej činnosti. Vzhľadom na skutočnosť, že ide o demonštratívny výpočet, nie je možné vylúčiť ani dokazovanie iných skutočností, alebo dokazovanie v menšom rozsahu. Takto vymedzené dokazovanie nie je podľa nášho názoru v plnej miere aplikovateľné na dokazovanie v konaní vedenom proti právnickej osobe. V súlade s § 1 ods. 2 ZoTZPO si myslíme, že v prípade trestného stíhania právnickej osoby sa dokazovanie bude viesť mierne odlišným spôsobom. Vo vzťahu k stíhaniu právnickej osoby sa v plnej miere aplikuje dokazovanie v rozsahu podľa § 119 ods. 1 písm. a), písm. b), písm. c), písm. e) a písm. f) Trestného poriadku. Jednoznačne bude potrebné v priebehu prípravného konania dokazovať, či sa skutok vôbec stal a či má znaky trestného činu. Rovnako tomu bude aj v prípade § 119 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku, nakoľko zistenie páchatel'a trestného činu je predmetom Trestného poriadku. Závažnosť činu je podľa nášho názoru nevyhnutné zisťovať obligatórne, vzhľadom na skutočnosť, že skúmanie možnosti aplikácie tzv. materiálneho korektívu je obligatórnym prvkom činnosti OČTK a súdov. Následok a výška škody spôsobenej trestným činom je samozrejme súčasťou práv poškodeného súvisiacich s nárokom na náhradu škody.

Osobné pomery páchatel'a podľa § 119 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku nie je dobre možné aplikovať aj na právnické osoby. Myslíme si, že v prípade právnických osôb je nevyhnutné toto ustanovenie vykladať najmä s poukazom na § 11 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO. Ak má podľa týchto ustanovení ZoTZPO súd prihliadať na pomery právnickej osoby vrátane jej doterajšej činnosti a na jej majetkové pomery, máme za to, že táto skutočnosť musí byť predmetom dokazovania nielen v konaní pred súdom ale aj v prípravnom konaní.

Ďalšiu odlišnosť v predmete a rozsahu dokazovania vo vzťahu k trestnému stíhaniu právnickej osoby vidíme najmä v § 4 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO. V uvedenom ustanovení je inkorporovaný základ trestnej zodpovednosti právnickej osoby v podobe tzv. konceptu pričítateľnosti, z ktorého vyplýva, že v konaní proti právnickej osobe bude v rámci dokazovania potrebné preukázať:

1. že sa skutok stal a má znaky trestného činu,
2. že skutku sa dopustila niektorá z osôb uvedených v § 4 ods. 1 alebo ods. 2 ZoTZPO,
3. že niektorá z tam uvedených osôb konala v prospech, v mene, v rámci činnosti alebo prostredníctvom právnickej osoby.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že na základe preukázania týchto troch elementárnych skutočností je následne možné založiť trestnú zodpovednosť právnickej osoby v danom prípade. Z vyššie uvedeného postupu je však nevyhnutné určiť jednu výnimku, ktorá sa aplikuje v prípade, ak ide o konanie osoby podľa § 4 ods. 2 ZoTZPO. V takomto prípade je podľa nášho názoru potrebné preukázať aj skutočnosti uvedené v § 4 ods. 3 ZoTZPO. V ustanovení § 4 ods. 3 ZoTZPO je upravený exkulpáčny dôvod, ktorý predpokladá situácie, kedy sa právnickej osobe nepričíta konanie fyzickej osoby. Podľa znenia § 4 ods. 3 ZoTZPO sa „*spáchanie trestného činu právnickou osobou podľa odseku 2 právnickej osobe nepričíta, ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nesplnenia povinnosti v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nepatrný*“. Z citovaného je podľa nášho názoru jednoznačne možné vyvodiť ďalšiu skutočnosť, resp. podmienku, ktorú je potrebné v trestnom stíhaní právnickej osoby nevyhnutne preukazovať. Pre vyvodenie trestnej zodpovednosti právnickej osoby (za splnenia ostatných podmienok) bude nevyhnutné zo strany OČTK a súdov preukázať, že *význam nesplnenia povinnosti v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nie je nepatrný*.

Vzhľadom na to, že uvedená možnosť exkulpácie právnickej osoby vykazuje podobnosť s materiálnym korektívom uvedeným v § 10 ods. 2 Trestného zákona, zastávame názor, že skúmanie miery nepatrnosti podľa § 4 ods. 3 ZoTZPO bude obligatórne a nebude záležať na svojvôli OČTK a súdov.

Prípád zo susednej Českej republiky môžeme dostatočne dobre aplikovať na ilustrovanie vyššie uvedeného. Štátnym zástupcom (prokurátorom – pozn. autorov) bola obžalovaná obchodná spoločnosť podnikajúca v oblasti výkupu zberných surovín, pre prečin podielníctva z nedbanlivosti. Okresný súd uznal túto právnickú osobu vinnou a uložil jej peňažný trest. Na základe podaného odvolania však krajský súd zrušil tento rozsudok a oslobodil právnickú osobu spod obžaloby. Súd prvého stupňa mal za preukázané, že obžalovaná právnická osoba v rámci školení a následnej kontroly dostatočne nevedla svojich zamestnancov, na ktoré otázky sa majú zamerať pri výkupe vecí za účelom zníženia rizika výkupu vecí pochádzajúcich z trestnej činnosti. Svoj skutkový záver oprel o výpoveď výkupcu, ktorý nemal vedomosť o tom, ako by mal zistiť, že veci pochádzajú z trestnej činnosti¹⁵⁰. Pochybenie okresného súdu spočívalo v hodnotení vykonaných dôkazov. Odvolací súd konštatoval, že okresný súd nehodnotil dôkazy v súlade so zásadami dokazovania uvedenými v ustanoveniach zákona. Nesprávne vyhodnotil úradné záznamy s jednotlivými výkupcami zberných surovín, nakoľko bolo preukázané, že obžalovaná právnická osoba minimálne raz ročne organizovala školenia zamerané okrem iného aj na výkup odcudzených vecí a v priebehu trestného stíhania bolo preukázané len pochybenie jedného jej výkupcu, pričom ostatní zamestnanci boli preškoľovaní v tom smere, aby veci, ktoré sú predmetom trestnej činnosti nevykupovali. V podmienkach Slovenskej republiky by sme museli podľa nášho názoru dospieť k rovnakým záverom ako v susednej Českej republike. Myslíme si, že po zadovážení všetkých dôkazov a ich riadnom zhodnotení v zmysle zásad uvedených v § 2 Trestného poriadku by museli OČTK a súd dospieť k záveru, že význam nesplnenia povinnosti v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v § 4 ods. 1 je nepatrný, ak vôbec môžeme hovoriť o nejakej nesplnenej povinnosti. Z materiálu Nejvyššího státního zastupitelství ČR¹⁵¹, nie je možné vyčítať konzistentnosť rozhodovacej činnosti aj napriek viac ako päť ročnej účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Považujeme za potrebné poukázať na záver tohto materiálu, v ktorom sa uvádza, že je v zásade nevyhnutné udržať dokazovanie a hodnotenie

¹⁵⁰ Materiál Nejvyššího státního zastupitelství ČR, Aplikace § 8 odst. 5 ZoTOPO, 1 SL 123/2016, s. 10.

¹⁵¹ Tamže.

vykonaných dôkazov tak, aby bol skutkový stav veci zistený orgánmi činnými v trestnom konaní tak, že o ňom nie sú dôvodné pochybnosti.

3. Vznesenie obvinenia

V zmysle § 23 ods. 1 ZoTZPO a legislatívneho kontextu je nevyhnutné považovať vznesenie obvinenia za začatie trestného stíhania proti právnickej osobe. V rámci legislatívneho procesu sa vypustilo zo znenia tohto ustanovenia slovné spojenie *vznesenie obvinenia* a nahradilo sa *začatím trestného stíhania*. Ako mnoho iných zmien vykonaných v ZoTZPO v rámci legislatívneho procesu, aj táto zmena bola vykonaná Ústavnoprávnym výborom NR SR, ktorý túto zmenu odôvodnil *precizovaním znenia navrhovanej normy z hľadiska používanej terminológie*. Takéto odôvodnenie neprispieva k „čistote právnej úpravy“, nakoľko trestné stíhanie sa vždy začína „vo veci“ teda podľa § 199 ods. 1 Trestného poriadku a následne, ak existuje dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala konkrétna osoba, vznáša sa bez meškania obvinenie podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku. Z tohto dôvodu vnímame takúto legislatívnu úpravu za chaotickú a nedôvodnú.

Z povahy veci a znenia ZoTZPO vyplýva, že vznesenie obvinenia právnickej osobe bude realizované podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku. Vzniesť obvinenie bude možné len za kumulatívneho splnenia nasledujúcich podmienok:

- a) skutok sa stal,
- b) tento skutok vykazuje znaky trestného činu,
- c) trestný čin bol spáchaný niektorým zo spôsobov uvedených v návetí § 4 ods. 1 ZoTZPO¹⁵²,
- d) existuje kauzálny nexus medzi konaním fyzickej osoby uvedenej v § 4 ods. 1 písm. a) až c) ZoTZPO, resp. osoby uvedenej v § 4 ods. 2 ZoTZPO

V uznesení bude musieť byť právnická osoba dostatočne identifikovaná, t. j. tak aby ju nebolo možné zameniť s inou právnickou osobou. Pôjde teda vo väčšine prípadov o uvedenie mena, právnej formy, sídla, identifikačného čísla a ďalších údajov, ktoré ju charakterizujú. Samozrejmosťou bude musieť byť aj označenie osoby, ktorá je oprávnená konať v mene právnickej osoby, menom, priezviskom, dátumom a miestom narodenia a uvedením adresy bydliska. Ďalšou osobitosťou je zároveň aj konštatovanie skutočností vyššie uvedených v bode c) a d) za právnu kvalifikáciu skutku, keďže tieto skutočnosti sú základnými podmienkami pre vyvodenie trestnej zodpovednosti právnickej osobe. Vo výroku teda bude musieť byť uvedené, ktoré konanie, ktorej konkrétnej osoby, ktorým spôsobom sa pričítava právnickej osobe podľa § 4 ZoTZPO. Táto skutočnosť následne musí byť reflektovaná aj v skutkovej vete uznesenia o vznesení obvinenia. Skutková veta totižto musí mať oporu v právnej vete konkrétnej skutkovej podstaty trestného činu, rovnako ako aj v právnej vete, ktorou je podmienená pričítateľnosť trestného činu právnickej osobe.

Dostatočne odôvodnený záver treba vnímať v rámci konkrétnych skutkových okolností a zistení. Uznesenie o vznesení obvinenia obsahuje odôvodnenie, ktoré musí preukazovať, resp. podopierať okolnosti uvedené v právnej vete. Pôjde teda o všetky tie skutočnosti, ktoré sú podkladom pre vydanie uznesenia o vznesení obvinenia podľa § 206 Trestného poriadku – skutkové okolnosti samotného trestného činu, skutkové okolnosti, ktoré podopierajú skutočnosť, že trestný čin bol spáchaný v mene, v rámci činnosti, v záujme alebo prostredníctvom právnickej osoby. Taktiež bude musieť odôvodnenie obsahovať skutočnosti, ktoré preukazujú kauzálny nexus medzi konaním fyzickej osoby uvedenej v § 4 ods. 1 ZoTZPO, resp. § 4 ods. 2 ZoTZPO. Samozrejmosťou je následne právne posúdenie skutku a právna úvaha, ktorou sa orgán činný v trestnom konaní riadil.

¹⁵² Spôsoby spáchania trestného činu sú v tomto ustanovení vyjadrené alternatívne, nakoľko je medzi poslednými dvoma možnosťami slovo „alebo“.

Momentom vznesenia obvinenia je možné proti právnickej osobe aplikovať všetky inštitúty, ktoré je možné aplikovať proti obvinenej fyzickej osobe (za predpokladu, že to povaha veci nevyklučuje – vid'. § 1 ods. 2 ZoTZPO). Na druhej strane je nevyhnutné dbať na to, že momentom vznesenia obvinenia právnickej osobe je nevyhnutné garantovať právo na obhajobu právnickej osoby v plnom rozsahu. V zmysle rovnosti strán (resp. subjektov) na strane obvinených totižto nemôže nastať situácia, že by obvinená právnická osoba mala menej práv ako obvinená fyzická osoba.

K vymedzeniu mena, právnej formy, sídla, identifikačného čísla právnickej osoby v uznesení o vznesení obvinenia je v zásade potrebné postupovať primerane podľa ustanovenia § 206 ods. 3 TP. Z uznesenia o vznesení obvinenia musí byť zrejmé o ktorú právnickú osobu ide, pričom musí byť vymedzená tak, aby ju nebolo možné zameniť s inou právnickou osobou. Obzvlášť zvýšenú pozornosť bude nevyhnutné tomuto vymedzeniu venovať v tom prípade, ak pôjde o jednu z viacerých tzv. SPE (z anglického *special-purpose entity*, t.j. spoločnosti ktoré sú založené na špecifický účel, napr. ABC Investments 1 s.r.o., ABC Investments 2 s.r.o. a pod.), ktoré majú vo väčšine prípadov rovnaké sídlo, konateľov, spoločníkov a líšia sa len v identifikačnom čísle a názve.

Pod uvedením osoby oprávnenej konať v mene právnickej osoby je potrebné rozumieť označenie osoby, ktorá je oprávnená konať v mene právnickej osoby podľa ustanovenia § 27 ZoTZPO a nie osobu, ktorá je oprávnená konať v mene právnickej osoby podľa zápisu spoločnosti v príslušnom registri (napr. Obchodný register SR).

Osobitosťou právnej vety uvedenej vo výroku v uznesení o vznesení obvinenia voči právnickej osobe je aj reflektovania špeciálnych ustanovení ZoTZPO, ktoré sa týkajú tzv. konceptu pričítateľnosti. Táto konštrukcia musí byť v uznesení o vznesení obvinenia voči právnickej osobe zohľadnená a musí byť explicitne uvedená v uznesení. V uznesení o vznesení obvinenia bude preto potrebné uviesť vo výrokovej časti uznesenia aj konkrétne ustanovenie § 4 ods. 1 resp. § 4 ods. 2 ZoTZPO.

V skutkovej vete uznesenia o vznesení obvinenia dostatočne je potrebné špecifikovať konanie fyzickej osoby, ktoré malo naplniť znaky objektívnej stránky trestného činu a taktiež presne opísať spôsob, ktorým sa skutok pričíta právnickej osobe vrátane toho, či ku skutku došlo v prospech právnickej osoby, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom. Takto opísaná skutková veta musí mať oporu jednak v právnej vete konkrétnej skutkovej podstaty trestného činu v zmysle osobitnej časti TZ, ale taktiež v právnej vete, ktorá podmieňuje pričítateľnosť trestného činu právnickej osobe podľa §4 ods. 1 písm. a) až c) ZoTZPO, alebo §4 ods. 2 ZoTZPO. Vzhľadom na znenie § 4 ods. 4 ZoTZPO nemusí byť fyzická osoba, ktorej konanie malo naplniť znaky objektívnej stránky trestného činu presne špecifikovaná, nakoľko trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyodením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe v § 4 ods. 1 ZoTZPO a nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom podľa § 4 ods. 1 alebo 2 ZoTZPO. Z uvedeného teda vyplýva, že v skutkovej vete uznesenia môže byť preto uvedená len „doposiaľ nestotožnená osoba“, avšak je potrebné, aby táto osoba bola jednou z osôb podľa § 4 ods. 1 alebo § 4 ods. 2 ZoTZPO.

Proti uzneseniu o vznesení obvinenia je v zmysle všeobecných ustanovení Trestného poriadku prípustná sťažnosť, ktorú v mene právnickej osoby bude môcť podať osoba oprávnená konať v mene právnickej osoby podľa § 27 ZoTZPO. Sťažnosť inej osoby, bude nevyhnutné podľa nášho názoru zamietnuť podľa § 193 ods. 1 písm. b) TP, nakoľko § 27 ZoTZPO jednoznačne ustanovuje, ktorá osoba je oprávnená robiť úkony v mene právnickej osoby v trestnom konaní vedenom proti nej

Zoznam použitej literatúry:

Materiál Nejvyššího státního zastupitelství ČR, Aplikace § 8 odst. 5 ZoTOPO, 1 SL 123/2016

NS ČSR 1732/24
NS ČSR 1480/24
R 41/1991

PORUŠOVANIE POVINNOSTI PRI SPRÁVE CUDZIEHO MAJETKU – ROZHODOVACIA ČINNOSŤ SÚDOV¹⁵³

BREACH OF TRUST BY MALADMINISTRATION OF ESTATES OF ANOTHER – DECISION-MAKING OF THE COURTS

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
jozef.centesh@flaw.uniba.sk

JUDr. Ján Šanta, PhD., LL.M., MBA

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
jan.santa@genpro.gov.sk

JUDr. Andrej Beleš

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
andrej.beles@flaw.uniba.sk

Abstrakt: V príspevku autori zameriavajú pozornosť vymedzeniu naplnenia znaku skutkovej podstaty trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku spočívajúceho v porušení všeobecným záväzným právnym prepisom ustanovenej povinnosti opatrovať alebo spravovať cudzí majetok. Tento pojem autori analyzujú tak z hľadiska jeho charakteristiky, ako aj aktuálnej rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. V závere zovšeobecňujú právny názor na tento pojem.

Kľúčové slová: zákon, trestný čin, štatutárny orgán, správca, opatrovanie, správa, cudzí majetok, zavinenie, škoda.

Abstract: In the article, the authors focus attention on defining the fact of the offense of breaching the obligation when administering foreign property consisting of a breach of the general binding legal transcription of the obligation to provide or manage foreign assets. This term is analysed in terms of both its characteristics and the current decision-making process of the Supreme Court of the Slovak Republic. In conclusion, they give a general idea of the concept.

Keywords: law, crime, statutory body, administrator, custody, administration, foreign property, fault, damage.

I. Úvod

Trestný čin porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a § 238 Trestného zákona je systematicky zaradený do IV. hlavy osobitnej časti Trestného zákona označenej Trestné činy proti majetku.

¹⁵³ Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA Právna ochrana účastníkov ekonomicko – právnych vzťahov s akcentom na trestnoprávnu ochranu veriteľov 1/0907/16.

Trestný čin porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku má upravené dve základné skutkové podstaty, ktorých spoločným znakom je objekt skutkových podstát (právom chránený záujem v podobe ochrany cudzích majetkových práv v najširšom slova zmysle), subjekt (subjekt špeciálny, lebo páchatel'om môže byť len osoba, ktorá má povinnosť opatrovať alebo spravovať cudzí majetok) a objektívnu stránku (protiprávne konanie spočívajúce v porušení tejto povinnosti, dôsledkom ktorého je vznik škody v majetkovej integrite poškodeného alebo poškodených právnych subjektov). Uvedené povinnosti pri správe cudzieho majetku sú ustanovené alternatívne a to všeobecne záväzným právnym predpisom, právoplatným rozhodnutím súdu alebo zmluvou, ako kvalifikovaným prejavom vôle spolukontrahentov, ktorým títo dávajú na vedomie, že si jej obsahom žiadajú byť viazaní (uplatňujúci princíp *pacta sunt servanda*). Odlišnosť týchto dvoch skutkových podstát spočíva vo forme zavinenia a kvantifikácie spôsobenej škody. Skutková podstata trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 Trestného zákona vyžaduje úmyselné zavinenie a spôsobenie malej škody, kým skutková podstata trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 238 Trestného zákona vyžaduje neobalivostné zavinenie a spôsobenie značnej škody. Neprimeraná prísnosť trestnoprávneho postihu v prípade nedostatočnej intenzity vôľovej zložky konania páchatel'a je tak redukovaná stanovením vyššej hranice škody v majetkovej integrite poškodeného, od ktorej sa zakladá spomínaný hmotnoprávny vzťah medzi štátom a páchatel'om,¹⁵⁴ prípadne absencia kriminalizovania porušenia takejto povinnosti vyplývajúca zo zmluvy v ustanovení § 238 Trestného zákona.

Vzhľadom na zameranie tohto príspevku v ďalšej časti venujeme pozornosť vymedzeniu naplnenia znaku skutkovej podstaty tohto trestného činu spočívajúcemu v porušení všeobecným záväzným právnym predpisom ustanovenej povinnosti opatrovať alebo spravovať cudzí majetok a to tak z hľadiska jeho charakteristiky, ako aj aktuálnej rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“).

II. Povinnosť opatrovať alebo spravovať cudzí majetok

Základná skutková podstata trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona podmieňuje vyvodenie trestnej zodpovednosti tiež porušením povinnosti opatrovať alebo spravovať cudzí majetok, ktorá bola páchatel'ovi (fyzickej osobe) uložená všeobecne záväzným právnym predpisom (spravidla zákonom). V tomto zmysle možno túto základnú skutkovú podstatu trestného činu považovať za skutkovú podstatu s tzv. blanketnou dispozíciou. Je tomu tak preto, že sa dovoľáva právnej úpravy mimo Trestného zákona (mimotrestná právna úprava) a až porušenie povinnosti ustanovenej v takejto právnej úprave vo vzťahu k opatrovaniu alebo spravovaniu cudzieho majetku môže spôsobiť vznik trestnej zodpovednosti, podmienkou ktorej je zavinené konanie fyzickej osoby (zavinenie úmyselné alebo neobalivostné).

Zároveň zvyrazňujeme, že základná skutková podstata trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a § 238 Trestného zákona neustanovuje žiadne ďalšie podmienky vo vzťahu k slovnému spojeniu „*povinnosť ustanovenú všeobecne záväzným právnym predpisom opatrovať alebo spravovať cudzí majetok*“ v tom zmysle, že by mohlo alebo malo ísť len o špecificky ustanovenú povinnosť v mimotrestnej právnej úprave. Trestný zákon dokonca nevyžaduje ani to, aby takáto povinnosť bola v mimotrestnej právnej úprave výslovne pomenovaná ako povinnosť fyzickej osoby opatrovať alebo spravovať cudzí majetok. Podstatným preto nie je jazykové (slovné) vyjadrenie takejto povinnosti v mimotrestnej právnej úprave ale len jej obsahové vymedzenie, t. j. vymedzenie toho, čo sa bežne rozumie pod opatrovaním alebo spravovaním cudzieho majetku. Pod opatrovaním

¹⁵⁴ KRAJČOVIČ, M.: Trestnoprávna zodpovednosť právnických osôb za porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku; Justičná revue, 69, 2017, č. 10, s. 1167.

cudzieho majetku treba rozumieť prevažne jeho ochranu pred poškodením, zničením alebo obdobným znehodnotením, jeho spravovanie je spojené s aktívnejším prístupom povinného, pretože predpokladá jeho zveľaďovanie, resp. jeho ďalšie aktívne nakladanie s ním s cieľom dosiahnutia zisku. Cudzím majetkom je súhrn majetkových hodnôt, t. j. nielen vecí (§ 130 ods. 1 a ods. 2 Trestného zákona), ale aj pohľadávok a iných práv a peniazmi ocenených hodnôt, ktoré nepatria hoci len čiastočne páchatel'ovi.¹⁵⁵

Podľa rôznych mimotrestných predpisov, ktoré sa tu uplatnia, je takáto povinnosť formulovaná napr. ako starostlivosť o majetok, starostlivosť riadneho hospodára, odborná starostlivosť, náležitá starostlivosť, obhospodarovanie majetku, alebo zahŕňa nakladanie alebo hospodárenie s majetkom, právo vykonávať úkony s majetkom, prevádzať ho, obchodovať s ním, investovať ho a pod.¹⁵⁶ V tejto povinnosti vidíme nutnosť aktívnejšieho postupu zodpovednej osoby k opatrovaniu alebo spravovaniu cudzieho majetku, ktorý predpokladá širší okruh možností majetkových dispozícií.

Obsahové vymedzenie takejto povinnosti môže byť aj všeobecné, či abstraktné. Povinnosť opatrovať alebo spravovať cudzí majetok v zmysle trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a § 238 Trestného zákona nemusí byť výslovne pomenovaná, ale jej obsahom musí byť to, čo sa rozumie opatrovaním alebo správou cudzieho majetku.¹⁵⁷

Je pomerne bežné, že zákonodarca v jednotlivých predpisoch týkajúcich sa rôznych spoločenských vzťahov ukladá zodpovedným osobám povinnosť nakladať s cudzím majetkom s odbornou starostlivosťou bez presného vymedzenia konkrétnych povinností, ktoré vo svojom súhrne odbornú starostlivosť predstavujú, pretože by to spravidla s ohľadom na množstvo možností, ktorá takáto starostlivosť zahŕňa ani nebolo celkom dobre možné a výklad pojmu odborná, či náležitá a podobne starostlivosť ponecháva na aplikačnú prax.

Napríklad Obchodný zákonník ustanovuje povinnosť konateľa v spoločnosti s ručením obmedzeným postupovať s odbornou starostlivosťou v jeho ustanovení § 135a ods. 1, pričom taktiež nepodáva vyčerpávajúcu definíciu, čo je potrebné pod pojmom „odborná starostlivosť“ rozumieť, len príkladmo uvádza, za akých podmienok bude postup konateľa s príkazom postupovať s odbornou starostlivosťou súladný. Odborná starostlivosť výkladovo zahŕňa požiadavku na konanie s potrebnými znalosťami, ide teda o starostlivosť, ktorú by vynaložila bežne starostlivá a pozorná osoba v podobných situáciách a pri vzatí do úvahy všetkých informácií, ktoré sú rozumne prístupné.

Podľa Petra Lukáčku absencia legálnej definície konania s odbornou starostlivosťou v Obchodnom zákonníku by nemala byť chápaná ako nedostatok, resp. nedôslednosť zákonodarcu pri tvorbe zákona. Domnievame sa, že jeho vymedzením by síce zákonodarca jasne stanovil podmienky pre výkon funkcie, ale zároveň by pravdepodobne nepokryl rôznorodosť činností, ktoré konatelia pri výkone svojej funkcie uskutočňujú, resp. musia uskutočňovať. To znamená, že by pravdepodobne došlo k faktickému obmedzovaniu okruhu prípadov, pri ktorých by bolo možné hovoriť o naplnení obsahu tohto pojmu.¹⁵⁸

Tento právny názor podporujeme rozhodnutím najvyššieho súdu, v ktorom uviedol,¹⁵⁹ že citujeme: „Z hľadiska konkrétne vykonaného dovolacieho prieskumu tu ide o v dovolaní tvrdenú okolnosť, že (obsahovo) konanie obvineného postráda prvok porušenia právnych

¹⁵⁵ ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný zákon - Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie. Eurokódex, Žilina, 2013, s. 450.

¹⁵⁶ PÚRY, F.: Možnosti postihu porušení povinnosti péče řádného hospodáře o cizí majetek. In: Právní rozhledy 2010, č. 5, s. 544.

¹⁵⁷ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky z 9. decembra 2015, sp. zn. 5Tdo 1423/2015.

¹⁵⁸ LUKÁČKA, P.: Vybrané aplikačné problémy uplatňovania zodpovednosti voči konateľom s.r.o., In: Bratislavské právnické fórum, 2013. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 48.

¹⁵⁹ Uznesenie najvyššieho súdu z 25. septembra 2012, sp. zn. 2Tdo 50/2012.

povinností, pri odpredaji majetku v rámci výkonu funkcie konateľa spoločnosti S. obvinený postupoval v súlade so zákonom a spoločenskou zmluvou, pričom dotknutými právnymi úkonmi vyrovnal pohľadávky smerujúce voči spoločnosti, teda znížil aj jej dlhy (pasíva), a preto ju nemohol poškodiť. Z tohto dôvodu nemôže byť uznaný za vinného ani zaviazaný k náhrade škody. V uvedenom rozsahu vyjadrená námietka je nedôvodná. Aj vo výroku rozsudku je uvedené ustanovenie § 135a ods. 1 Obchodného zákonníka, prikazujúce konateľovi vykonávať svoju pôsobnosť v súlade s odbornou starostlivosťou a v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej spoločníkov, pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie a neuprednostňovať svoje záujmy alebo záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti. Tomu v reáliách zisteného skutku nezodpovedá odpredaj nehnuteľností a motorového vozidla zn. AUDI „pod cenu“, teda výrazným podhodnotením týchto vecí.“

Konanie s odbornou starostlivosťou sa má posudzovať s prihliadnutím na objektívnu všeobecne požadovanú odbornú starostlivosť vyžadovanú na konkrétny druh úkonu alebo rozhodnutie konateľa (štatutárneho orgánu). V tejto súvislosti je irelevantná úroveň dosiahnutého vzdelania konkrétneho konateľa,¹⁶⁰ k jeho zodpovednosti postačia základné vedomosti umožňujúce rozoznať hroziacu škodu a zabrániť jej spôsobeniu na spravovanom majetku.¹⁶¹

Výkon funkcie konateľa s odbornou starostlivosťou je objektívnym hľadiskom a vyžaduje, aby konateľ vykonával svoje povinnosti vždy v súlade so záujmami spoločnosti a zdržal sa akéhokoľvek konania, z ktorého by mohla spoločnosť vzniknúť škoda, resp. je nevyhnutné, aby konateľ plnil svoje povinnosti tak, aby nedošlo k neoprávnenému zmenšovaniu majetku spoločnosti. Všetky kroky konateľa, ktoré vykonal vo svojej funkcii musia byť konateľom realizované tak, aby prípadne mohli byť spoločnosťou preskúmateľné. V prípadoch, keď konateľ nakladá s majetkom spoločnosti vyžaduje pôsobenie konateľa s odbornou starostlivosťou aj to, aby vedel riadne a bez pochybností zdokladovať (zdokumentovať) pre spoločnosť v mene ktorej koná, účel nakladania s majetkom spoločnosti, teda to, prečo bolo nevyhnutným v záujme spoločnosti, aby realizoval určité prevody z majetku spoločnosti. Ak sa tak nestane a o určitých výdavkoch konateľa existujú dôvodné pochybnosti v tom, či boli vynaložené v záujme spoločnosti, resp. na iný účel nesúvisiaci s funkciou konateľa, či konaním v mene spoločnosti, je možné tieto nepreskúmateľné výdavky konateľa označiť za škodu spôsobenú spoločnosťou.¹⁶²

Ďalej možno napr. poukázať na zákon o rodine, ktorý v § 32 ods. 1 až 5 ustanovuje povinnosť rodičov spravovať majetok maloletého dieťaťa s náležitou starostlivosťou bez jej presnej definície s tým, že v ďalšom už len ustanovuje podmienky použitia výnosu z majetku dieťaťa alebo jeho samotný „kmeňový“ majetok, neustanovuje však presné kritéria správy majetku dieťaťa, pričom podľa dôvodovej správy k spomínanému zákonu je náležitá starostlivosť objektívnym kritériom, ktorá implikuje v sebe povinnosť zachovávať majetkové hodnoty a vylúčiť riziká, prípadne ujmu na majetkových záujmoch dieťaťa.

Pristupovať k opatrovanému, či spravovanému majetku s odbornou starostlivosťou pritom logicky znamená aj to, že spravidla zodpovedná osoba (spravidla štatutárny orgán) musí vykonávať všetky potrebné opatrenia, ktoré sú nevyhnutné na to, aby na spravovanom majetku nevznikla škoda. Práve preto povinnosť tejto osoby vykonávať svoju pôsobnosť s odbornou starostlivosťou zahŕňa aj povinnosť opatrovať alebo spravovať majetok obchodnej spoločnosti a jej úmyselným, či nedbanlivostným porušením možno spáchať trestný čin

¹⁶⁰ LUKÁČKA, P.: Zodpovednosť štatutárneho orgánu spoločnosti s ručením obmedzením za škodu spôsobenú pri výkone svojej pôsobnosti. In: Mířniky práva v stredoeurópskom priestore 2011. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 179.

¹⁶¹ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky z 18. októbra 2006, sp. zn. 5Tdo 1224/2006.

¹⁶² Uznesenie Krajského súdu v P. z 18. januára 2017, sp. zn. 6To/24/2016.

porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona.

Páchateľom tohto trestného činu môže byť len fyzická osoba, ktorá koná v rozpore so všeobecným alebo konkrétnym vymedzením obsahu povinnosti opatrovať alebo spravovať cudzí majetok. K porušeniu takejto povinnosti môže dôjsť predovšetkým konaním páchatel'a (aktívna činnosť), ale i opomenutím takéhoto konania, ku ktorému bol páchatel' podľa okolností a svojich povinností povinný, t.j. neodôvodnenou nečinnosťou.¹⁶³

Z hľadiska vyvodenia trestnej zodpovednosti páchatel'a má význam zistenie vzťahu povinností, ktoré bol páchatel' povinný dodržiavať jednak z titulu svojho pracovného alebo služobného zaradenia k zamestnávateľovi, jednak aj z toho, že vykonával opatrovanie alebo správu cudzieho majetku tretej osoby, t. j. osoby odlišnej od zamestnávateľ'a. Trestnú zodpovednosť za citovaný trestný čin nemožno vyvodit' z toho, že táto osoba formálne zakrývala úbytok opatrovaného alebo spravovaného majetku, ku ktorému došlo v minulosti a ktorý sama nezavinila.¹⁶⁴ Nie je však podmienkou pre vyvodenie zodpovednosti voči páchatel'ovi tohto trestného činu, aby došlo k obohateniu iného¹⁶⁵ či páchatel'a alebo aby niekomu vznikla neoprávnená výhoda. Pokiaľ by nositeľom tejto povinnosti bola právnická osoba (napríklad obchodná spoločnosť), uplatnilo by sa ustanovenie § 128 ods. 8 Trestného zákona a trestná zodpovednosť fyzickej osoby, ktorá za právnickú osobu konala.¹⁶⁶

Na základe týchto skutočností zaujíname čiastkový záver, že pokiaľ zákon ukladá konkrétnej fyzickej osobe povinnosť vykonávať pri opatrovaní alebo správe cudzieho majetku, pôsobnosť s odbornou starostlivosťou a s touto povinnosťou je spojené aj nakladanie so spravovaným cudzím majetkom, potom sa táto osoba môže úmyselným, či nedbanlivostným porušením tejto povinnosti dopustiť trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona.

III. Aktuálna rozhodovacia činnosť najvyššieho súdu

V súvislosti s trestným činom porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 Trestného zákona sme zaznamenali odlišnú rozhodovaciu činnosť senátov Najvyššieho súdu SR. Podstatou tejto odlišnej rozhodovacej činnosti bola otázka správneho posúdenia protiprávnosti konania osobitného správcu konkurznej podstaty spočívajúceho v porušení všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenej povinnosti, konkrétne vyplývajúcej z ustanovenia § 8 ods. 2 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení účinnom do 31. mája 2005 (ďalej len „zákon o konkurze a vyrovnaní“)¹⁶⁷, ktorá je spoločným zákonným znakom trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 Trestného zákona a podľa § 238 Trestného zákona.

V konkrétnej trestnej veci senát trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu uznesením z 13. júla 2016, sp. zn. 3Tdo 21/2016 podľa § 382 písm. c) Trestného poriadku odmietol dovolanie obvineného Ing. Ľ.K. proti uzneseniu Krajského súdu v B. B. z 30. januára 2013, sp. zn. 3 To 74/2012 o zamietnutí odvolania proti rozsudku Okresného súdu Z. z 29. marca 2012, sp. zn. 1T 24/2011, ktorým bol obvinený Ing. Ľ.K. uznaný za vinného z obzvlášť závažného zločinu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 ods. 1, ods. 4 písm. a) Trestného zákona v súbehu s prečinom poškodzovania veriteľ'a podľa § 239 ods. 2 písm. a), ods. 3 písm. a) Trestného zákona na tom skutkovom základe, že citujeme: „(...) v dobe od 24. februára 2004 do 10. februára 2010 ako osobitný správca konkurznej

¹⁶³ ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 1078.

¹⁶⁴ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. októbra 2015, sp. zn. 5Tdo 706/2015.

¹⁶⁵ Primerane pozri R 3/1995.

¹⁶⁶ Primerane pozri uznesenie najvyššieho súdu zo 4. augusta 2010, sp. zn. 4 To 9/2009.

¹⁶⁷ Teraz § 86 ods. 1 zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

podstaty úpadcu U. s.r.o. „v konkurze“ so sídlom J., Z., IČO: X., ustanovený § 7 do funkcie opatrením Krajského súdu v B. B. č. k. 51-24K 294/1996-638 z 24. februára 2004 a uznesením Krajského súdu v B. B. č. k. 51-24K 294/1998 z 10. februára 2010 zbavený funkcie osobitného správcu, porušil ustanovenie § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní, že správca je povinný pri výkone funkcie postupovať s odbornou starostlivosťou a zodpovedá za škodu vzniknutú porušením povinností, ktoré mu ukladá zákon, alebo mu ich uloží súd, nerešpektoval právoplatné rozvrhové uznesenie Krajského súdu v B. B. č.k. 51-24K 294/1996-1330 zo 7. decembra 2006 v spojení s opravným rozvrhovým uznesením Krajského súdu v B. B. č.k. 51-24K 294/1996-1335 zo 16. januára 2007 a právoplatné rozvrhové uznesenie Krajského súdu v B. B. č.k. 51-24K 294/1996-Đu-1442 z 2. januára 2009 v tom, že aj keď konkurzná podstata ku dňu 31. októbra 2006 disponovala sumou 10.354.064,-Sk (343.692,-€) neuváženým nakladaním so zverenými prostriedkami ohrozil v lehote do 17. marca 2007 uspokojenie pohľadávok veriteľov, úpadcu U. s.r.o. „v konkurze“ v zmysle právoplatných rozvrhových uznesení Krajského súdu v B. B.: - veriteľa: Slovenská republika - Krajský súd v B. B., určená ako pohľadávka proti podstate vo výške 60.000,- Sk (1991,60 €) - veriteľa por.č. 1: S. K., a.s., C. X., B., IČO: X. vo výške 7.085.300,-Sk (235.188,90 €) - veriteľa por.č. 2: S. K., a.s., C. X., B., IČO: X., zistená ako pohľadávka II. triedy vo výške 99.826,- Sk (3313,60 €) - veriteľa por.č. 3: M. Z., zistená ako pohľadávka II. triedy vo výške 109.195,-Sk (3624,60 €) - veriteľa por.č. 1: S. K., a.s., C. X., B., IČO: 35 776 005, zistená ako pohľadávka III. triedy vo výške 2.440.896,50 Sk (81.022,90 €) - v lehote do 4. marca 2009 - pohľadávka: (odmena) správcu konkurznej podstaty JUDr. I. Č., J. K. X., B. B. vo výške 6.267,-€ (188,799,60 Sk),

v ktorom konaní pokračoval tak, že

- dňa 23. decembra 2004 rizikovým obchodom z korunového účtu č. X. úpadcu U. s.r.o. „v konkurze“ previedol sumu 10 mil. Sk na účet č. X. dcérskej spoločnosti T. a.s. T. A. M. správ. spol. a.s. so sídlom v Bratislave z dôvodu nákupu podielových listov, pričom takto získané finančné prostriedky zo spol. T. A. M. správ. spol. a s. nevybral a nepoužil na vyplatenie pohľadávok veriteľom, ale dňa 2. augusta 2007 poukázal z korunového účtu č. X. úpadcu U. s.r.o. „v konkurze“ na účet č. X. v mene USD vedeného v T. a.s. sumu 9. mil. Sk (298.745,27 €) t.j. 364.667,67 USD s realizovaním transakcií:

- dňa 20. augusta 2007 dal z neho príkaz na finančne rizikovú vyšlú zahraničnú platbu vo výške 364.500,- USD, pričom ako účel platby na platobnom príkaze uviedol zahraničné cenné papiere krátkodobé, kde príjemcom platby vystupovala spoločnosť FX Direct Dealer, New York, dňa 24. januára 2008 na tento istý účet z tej istej spoločnosti prišla zahraničná platba vo výške 303.954,23 USD,

- dňa 21. februára 2008 dal z neho príkaz na vyšlú zahraničnú platbu vo výške 251.000,-USD, pričom ako účel platby na platobnom príkaze uviedol zahraničné cenné papiere krátkodobé, kde príjemcom platby vystupovala spoločnosť FX Solutions LLC, Sadle River, dňa 07. apríla 2008 na korunový účet spoločnosti U., s.r.o. „v konkurze“ v T. banke, a.s. prišla zahraničná platba vo výške 4.927.137,97 Sk (163.551,02 €), t. j. 242.465.33 USD, pričom príkazom platby bola spoločnosť FX Solutions LLC, Sadle River,

- dňa 23. apríla 2009 previedol z účtu č. X., ktorý založil na menu USD na korunový účet č. X. úpadcu spoločnosti U.S. Tatra Group s.r.o. „v konkurze“ zostatkovú sumu vo výške 53.251,62 USD, t.j. 40.424,82 € (1.217.838,13 Sk), to znamená, že zo sumy 9. mil. Sk, ktorú investoval vrátil na korunový účet úpadcu sumu 6.144.976,10 Sk so stratou pre úpadcu 2.855.023,90 Sk (94.769,43 €),

ktorým špekulatívnym konaním úpadcovi U. s.r.o. „v konkurze“ spôsobil škodu vo výške 4.206.199,16 Sk (139.620 €), ktorá vznikla rozdielom nevyplatennej sumy vo výške 9.984.017,10 Sk veriteľom a vyplatenou sumou veriteľom vo výške 5.777.817,94 Sk vyplatenou správcu konkurznej podstaty JUDr. I. Č. a veriteľom: SR Krajský súd v Banskej

Bystrici 60.000,-Sk (1.991,60 €) S. K. a.s. B. 99.826,-Sk (3.313,60 €), m. Z. 109.195,-Sk (3.624,60 €), JUDr. I. Č. 188.799,60 Sk (6.267,-€).“

Senát trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu v závere odôvodnenia uznesenia z 13. júla 2016, sp. zn. 3Tdo 21/2016, konštatoval, že, citujeme: „(...) skutková veta tak, ako bola ustálená, obsahuje všetky zákonné znaky trestných činov, z ktorých bol obvinený právoplatne uznaný za vinného a jeho konanie bolo správne právne posúdené v súlade s príslušnými ustanoveniami hmotného práva.“

V citovanom uznesení senát trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu konštatoval, že skutok ustálený súdmi v pôvodnom konaní bol subsumovaný pod správnu skutkovú podstatu trestného činu z čoho vyplýva, že skutková veta tak, ako bola ustálená, obsahuje všetky zákonné znaky trestných činov, z ktorých bol obvinený právoplatne uznaný za vinného a jeho konanie bolo správne právne posúdené v súlade s príslušnými ustanoveniami hmotného práva.

Odlišný právny názor v obdobnej trestnej veci zaujal senát trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu v rozsudku z 18. januára 2017, sp. zn. 3Tdo 55/2015, podľa ktorého citujeme „Úprava povinnosti správcu v ustanovení § 8 ods. 2 zákon o konkurze a vyrovnaní „s odbornou starostlivosťou“ je všeobecná a abstraktná a jej obsahové vymedzenie je možné len cez špeciálnu a explicitne existujúcu zákonnú povinnosť (objektívna stránka skutkovej podstaty § 237, § 238 Trestného zákona... poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť...) Musí ísť o povinnosť konkrétne existujúcu v špeciálnej norme zákona o konkurze a vyrovnaní, ktorá explicitne musí byť pre potreby trestnej zodpovednosti vo forme normatívneho príkazu alebo zákazu. Krajský súd v dovolaní napadnutom rozsudku neuviedol (neurobil tak ani prokurátor v obžalobe, ani okresný súd), ktorú explicitne vyjadrenú povinnosť, alebo zákaz, tak ako ju predpokladá skutková podstata žalovaného trestného činu obvinený porušil. Je potrebné súhlasiť s dovolacou námietkou obvineného, že oba konajúce súdy protiprávnosť konania obvineného vyvodili zo znaku odborná starostlivosť, v spojení s účelom a cieľom konkurzu, teda usporiadaním majetkových pomerov úpadcu a pomerným uspokojením veriteľov z dlžníkovho majetku. V trestnom práve hmotnom však platí absolútny zákaz dotvárania práva (extenzívny výklad).“

Rovnaký právny názor zaujal senát trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu v rozsudku z 18. januára 2017, sp. zn. 3Tdo 9/2016, podľa ktorého citujeme: „(...) tvrdená protiprávnosť podľa § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní predpokladá povinnosť správcu vykonávať funkciu s odbornou starostlivosťou. Hypotéza tejto normy je všeobecná a zároveň abstraktná a jej obsahové vymedzenie je možné len cez špeciálnu a explicitne existujúcu zákonnú povinnosť (objektívna stránka skutkovej podstaty § 237 Trestného zákona ...poruší všeobecne záväzným právnym predpisom ustanovenú povinnosť...). Musí ísť o povinnosť konkrétne existujúcu v špeciálnej norme zákona o konkurze a vyrovnaní, ktorá explicitne musí byť pre potreby trestnej zodpovednosti vo forme normatívneho príkazu alebo zákazu. Právna norma sa v tejto súvislosti skladá všeobecne z častí nazvaných normatívne modality (Teória práva, C.H. Beck, Viktor Knapp, str. 154), ktorými sú príkaz, alebo zákaz a musia byť vyjadrené výslovne (explicitne). Odvolací súd protiprávnosť ako znak objektívnej stránky vyvodil zo znaku odborná starostlivosť v spojení s účelom konkurzu. Odborná starostlivosť je definovaná v právnej norme ako povinnosť všeobecná a abstraktná a svoje naplnenie musí mať odvodené v porušení explicitne existujúceho príkazu alebo zákazu, ak by takýto v špeciálnom zákone o konkurze a vyrovnaní existoval. Zákon o konkurze a vyrovnaní takýto príkaz ani zákaz neobsahuje. V trestnom práve hmotnom platí absolútny zákaz dotvárania práva (extenzívny výklad).“

Podstatou tohto odlišného názoru senátov najvyššieho súdu bol právny názor v zmysle ktorého k objektívnej stránke trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 a § 238 Trestného zákona tvrdená protiprávnosť podľa § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní predpokladala povinnosť správcu vykonávať funkciu

s odbornou starostlivosťou. Hypotéza tejto normy je všeobecná a zároveň abstraktná a jej obsahové vymedzenie je možné len cez špeciálnu a explicitne existujúcu zákonnú povinnosť. Pre naplnenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku musí ísť o povinnosť konkrétne existujúcu v špeciálnej norme zákona o konkurze a vyrovnaní, ktorá explicitne musí byť pre potreby trestnej zodpovednosti vo forme normatívneho príkazu alebo zákazu.

Z hľadiska uvedenej problematiky poukazujeme najmä na nasledovné skutočnosti.

Podľa § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní správca je povinný pri výkone funkcie postupovať s odbornou starostlivosťou a zodpovedá za škodu vzniknutú porušením povinností, ktoré mu ukladá zákon alebo mu ich uloží súd.

Všeobecne uvádzame, že ustanovenie § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní je prikazujúcou právnou normou, obsahujúcou príkaz správať sa určitým spôsobom. Správca je povinný konať tak, aby bol výkon jeho funkcie vykonávaný s atribútom odbornosti a v prípade, že absenciou odborných prvkov je konzekvencia vzniku škody, je za toto konanie zodpovedný. V prípade, ak v priebehu trestného konania zistené skutkové okolnosti v jednotlivosti a následne vo vzájomných kauzalitách nasvedčujú porušeniu tohto atribútu, a toto porušenie je preukázateľne zavinené, záverom môže byť iba postihnutie určitým spôsobom motivovaného konania správcu, ktorým spôsobil škodlivý následok. Tento postih je postihom podľa trestného práva, ak dôjde k naplneniu všetkých znakov skutkovej podstaty trestného činu podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona. Ak dôkazy nasvedčujú úmyselnému alebo nedbanlivostnému spáchaniu trestného činu, je zrejmé, že správca porušil povinnosť, ktorá pre jeho činnosť bola ustanovená zákonom. Na naplnenie objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku nemá vplyv všeobecne ustanovená zákonná povinnosť.

Pri podrobnejšom preskúmaní § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní konštatujeme, že toto ustanovenie pozostáva z dvoch častí:

- 1) prvou je deklarácia všeobecnej povinnosti správcu (odborná starostlivosť),
- 2) druhá časť, ktorá už konkrétne hovorí aj o vzniku škody (rovnako ako vznik škody je znakom skutkovej podstaty trestného činu), tu už odkazuje na porušenie povinností, ktoré ukladá zákon.

Citované ustanovenia zákona o konkurze a vyrovnaní teda rozlišuje všeobecnú povinnosť správcu a konkrétne povinnosti zo zákona, ktorých porušenie by mohlo viesť ku vzniku škody a eventuálne aj ku vzniku trestnej zodpovednosti. Povinnosť postupu správcu postupovať s odbornou starostlivosťou (§ 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní) je potrebné podľa nášho názoru vykladať v spojení s jednotlivými ustanoveniami zákona o konkurze a vyrovnaní a jeho činnosť, pokiaľ ide o výkon práv a povinností v priebehu konkurzu, posudzovať, či je v súlade s týmto zákonom a jeho účelom. Inými slovami správca je zodpovedný za výkon svojej funkcie v rámci konania s odbornou starostlivosťou, a tým je vlastne daná aj jeho zodpovednosť za prípadné porušenie tejto povinnosti.

Povinnosť postupovať pri výkone funkcie správcu s odbornou starostlivosťou je tou povinnosťou (a výslovne vyjadreným príkazom) ustanovenou všeobecne záväzným právnym predpisom spravovať cudzí majetok, porušenie ktorej predstavuje naplnenie objektívnej stránky trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku, a to aj keď zákon o konkurze a vyrovnaní pojem „odborná starostlivosť“ nedefinuje, pretože výslovné vyjadrenie príkazu podľa nášho názoru jeho presnú definíciu nevyžaduje.

Pre úplnosť dopĺňame, že porušenie povinnosti vykonávať pôsobnosť s odbornou starostlivosťou (bez konkrétne vymedzenej povinnosti v špeciálnej norme zákona o konkurze a vyrovnaní) vyplýva z rozhodovacej činnosti najvyššieho súdu vyjadrenom v uznesení z 20. februára 2011, sp. zn. 3 Obo 86/2011 podľa ktorého citujeme: „S náležitou odbornou starostlivosťou musí správca postupovať aj pri nakladaní s finančnými prostriedkami úpadcu.

Ide o finančné prostriedky získané počas konkurzu speňažením majetku patriaceho do konkurznej podstaty úpadcu, resp. inou činnosťou správcu a majú slúžiť na dosiahnutie cieľa konkurzu, ktorým je pomerné uspokojenie veriteľov úpadcu. Finančné prostriedky majú byť k dispozícii kedykoľvek v priebehu konkurzného konania. Odvolací súd má za to, že správca nepostupoval s odbornou starostlivosťou, keď predmetné finančné prostriedky vložil do nebankovej spoločnosti, aj keď zákon výslovne neuvádza, že správca môže nakladať s finančnými prostriedkami len na pokyn súdu.¹⁶⁸

V aplikačnej praxi správca po vyhlásení konkurzu nastupuje namiesto štatutárneho orgánu a vykonáva jeho pôsobnosť vo vzťahu k nakladaniu s majetkom spoločnosti, na ktorú bol vyhlásený konkurz a preto je jeho postavenie obdobné ako postavenie štatutárneho orgánu (t. j. aj vo vzťahu k správcovi je majetok patriaci do konkurznej podstaty majetkom cudzím a správca má povinnosť spravovať a opatrovať tento majetok s odbornou starostlivosťou, teda hlavne chrániť ho pred poškodením a tým chrániť oprávnené nároky veriteľov úpadcu).

Ustanovenie § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní ukladá správcovi povinnosť postupovať pri výkone svojej funkcie s odbornou starostlivosťou. Postup správcu s odbornou starostlivosťou je obsahovo vymedzený ako povinnosť správcu a to povinnosť zákonná (ide tu teda o jednoznačne vyjadrený príkaz zákonodarcu voči správcovi konkurznej podstaty, aby v rámci svojej pôsobnosti konal vždy s odbornou starostlivosťou, t. j. aj alebo najmä vo vzťahu k majetku úpadcu). Správca bude postupovať v súlade s ustanovením § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní, pokiaľ bude vykonávať svoje rozhodnutia v dobrej viere a zároveň nebude mať na predmete rozhodovania osobný záujem, bude o predmete rozhodovania informovaný v rozsahu, o ktorom sa domnieva, že je primeraný okolnostiam a bude racionálne presvedčený o tom, že rozhodnutie, ktoré vykonáva je v najlepšom záujme veriteľov, t. j. s účelom konkurzného konania.

Porušenie povinnosti pri správe cudzieho majetku vo vzťahu k pojmu odborná starostlivosť je potrebné zo strany tak orgánov činných v trestnom konaní, ako aj súdu skúmať v konkrétnej trestnej veci. K porušeniu tejto povinnosti môže dôjsť aktívnym konaním správcu (napríklad predaj majetku za neprimerane nízku cenu, použitie majetku k neprimerane rizikovým investíciám), ako aj opomenutím takého konania, ku ktorému bol správca podľa okolností povinný (napríklad neodôvodnená nečinnosť vykonať úkony, ktoré by zabránili premlčaniu pohľadávky, nedostatočná údržba spravovaného majetku).

Z uvedeného vyplýva, že trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 Trestného zákona sa môže dopustiť aj správca, ktorý nezodpovedným, rizikovým nakladaním s majetkom konkurznej podstaty závislým na budúcich neistých okolnostiach poruší svoju povinnosť postupovať s odbornou starostlivosťou podľa § 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní (samozrejme pokiaľ pôjde o zavinené porušenie tejto povinnosti a v príčinnej súvislosti s ním vznikne na spravovanom majetku škoda).¹⁶⁹

Pre úplnosť uvádzame, že uvedená odlišná rozhodovacia činnosť senátov najvyššieho súdu bola predmetom rokovania trestnoprávneho kolégia najvyššieho súdu, na ktorom bolo prijaté nasledovné stanovisko¹⁷⁰:

I. Právna povinnosť je charakterizovaná príkazom postupovať určitým spôsobom (konať alebo zdržať sa konania), ktorý zároveň znamená zákaz postupovať akokoľvek inak (na rozdiel od práva, ktoré je možnosťou, nie však povinnosťou). Povinnosť môže byť vymedzená užšie alebo širšie, avšak s potrebnou určitosťou - v právnej norme býva povinnosť

¹⁶⁸ Pozri tiež uznesenia najvyššieho súdu z 3. augusta 2010, sp. zn. 1 Obo 98/2010 a z 26. októbra 2011, sp. zn. 5 Obo 83/2011.

¹⁶⁹ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky z 21.10.2009, sp. zn. 5 Tdo/923/2009 a R 34/2010.

¹⁷⁰ Tpj 28/2017. Na tomto mieste ďakujeme trestnoprávnemu kolégiu najvyššieho súdu za poskytnutie podkladov ku stanovisku, z ktorých sme čerpali pri spracovaní toho príspevku.

vymedzená širšie, nakoľko sa vzťahuje na všetky prípady rovnakého druhu a neurčitého počtu.

Povinnosť správcu spravovať cudzí majetok v konkurznom konaní, relevantná v zmysle § 237 ods. 1 a § 238 Trestného zákona (ide o majetok podliehajúci konkurzu) vzniká už ustanovením správcu do funkcie. Podľa povahy tejto povinnosti musí ísť o čestnú, zodpovednú a svedomitú správu, ktorej výslovnou zákonnou konkretizáciou je aj postup s odbornou starostlivosťou - § 3 ods. 1, 2 zákona č. 8/2005 Z. z. o správcoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 8 ods. 2 zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov (účinného do 31. decembra 2005), § 86 ods. 1 (a iné ustanovenia) zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (účinného od 1. januára 2006), pričom konanie s odbornou starostlivosťou je v § 7 naposledy označeného zákona aj legálne definované.

II. Porušením povinnosti postupovať pri výkone funkcie s odbornou starostlivosťou sa môže správca dopustiť spáchania trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona. Musia však byť naplnené aj ostatné zákonné znaky takého trestného činu, čo v rámci subjektívnej stránky znamená úmysel správcu spôsobiť svojím postupom škodu - § 237 Trestného zákona, alebo nedbanlivosť vo vzťahu k tej istej okolnosti - § 238 Trestného zákona.

IV. Záver

Na základe skutočností, ktorým venujeme pozornosť v tomto príspevku zaujímame právny názor, že pokiaľ zákon ukladá konkrétnej fyzickej osobe povinnosť opatrovať alebo spravovať cudzí majetok s odbornou starostlivosťou a s touto povinnosťou je spojené aj hospodárenie so spravovaným cudzím majetkom (nakladanie s ním), potom sa táto fyzická osoba môže úmyselným, či nedbanlivostným porušením tejto povinnosti dopustiť trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona. Zároveň zdôrazňujeme, že nezadefinovanie konkrétnych čiastkových povinností, ktoré vo svojom súhrne predstavujú postup s odbornou starostlivosťou, nepredstavuje prekážku použitia ustanovení upravujúcich konanie, ktorým sa páchatel' (fyzická osoba) dopúšťa trestného činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku podľa § 237 alebo § 238 Trestného zákona. Povinnosť postupu správcu postupovať s odbornou starostlivosťou (§ 8 ods. 2 zákona o konkurze a vyrovnaní) je potrebné podľa nášho názoru vykladať v spojení s jednotlivými ustanoveniami vyššie citovaného zákona o konkurze a vyrovnaní a jeho činnosť, pokiaľ ide o výkon práv a povinností v priebehu konkurzu, posudzovať, či je v súlade s týmto zákonom a jeho účelom. Správca je zodpovedný za výkon svojej funkcie v rámci konania s odbornou starostlivosťou, a tým je vlastne daná aj jeho zodpovednosť za prípadné porušenie tejto povinnosti.

Použitá literatúra

ČENTÉŠ, J. a kol.: Trestný zákon - Veľký komentár, 2. aktualizované vydanie. Eurokódex, Žilina, 2013, ISBN 978-80-8155-053-9, 892 s.

KRAJČOVIČ, M.: Trestnoprávna zodpovednosť právnických osôb za porušovanie povinností pri správe cudzieho majetku; Justičná revue, 69, 2017, č. 10, s. 1164-1179.

LUKÁČKA, P.: Zodpovednosť štatutárneho orgánu spoločnosti s ručením obmedzením za škodu spôsobenú pri výkone svojej pôsobnosti. Míľniky práva v stredoeuropskom priestore 2011. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 175-180, ISBN 978-80-7160-318-4.

LUKÁČKA, P.: Vybrané aplikačné problémy uplatňovania zodpovednosti voči konateľom s.r.o., Bratislavské právnické fórum, 2013. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013, s. 844-851, ISBN 978-80-7160-365-8.

PÚRY, F.: Možnosti postihu porušení povinnosti péče řádného hospodáře o cizí majetek. Právní rozhledy 2010, č. 5, s. 541-553.

ŠÁMAL, P. a kol.: Trestní zákoník I. Komentář. 1. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-178-9, 2011s.

ÚPADOK OBCHODNEJ SPOLOČNOSTI A JEHO VÝZNAM Z HLADISKA TRESTNÉHO PRÁVA

BANKRUPT OF COMPANY AND ITS IMPORTANCE FROM CRIMINAL LAW PERSPECTIVE

JUDr. Miloš Maďar, PhD., LL.M.

Katedra trestného práva

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica

milos.madar@umb.sk

Abstrakt: Úpadok obchodných spoločností je na Slovensku pomerne frekventovaný jav, ktorý vyvoláva negatívne dôsledky nielen u veriteľov, ale aj u celej spoločnosti. V súčasnosti je práve aktuálna diskusia, kedy je nesprávne riešenie úpadku zo strany štatutárnych zástupcov obchodných spoločností takým porušením zákona, ktoré už vyvoláva nástup trestnoprávnej zodpovednosti. Zámerom článku nie je podrobný rozbor skutkových podstatí, ale snaha priblížiť túto problematiku cez rozpravu týkajúcu sa pojmu úpadok v nadväznosti na trestnoprávne súvislosti.

Kľúčové slová: úpadok obchodnej spoločnosti, trestný čin, trestný zákon, úpadkové trestné činy, hospodárske trestné činy, podnikanie.

Abstract: Bankruptcy of the companies is quite a frequent phenomenon in Slovakia, which causes negative consequences not only to creditors, but to a society as well. The debate, whether the breach of law by statutory bodies in companies, related to bankruptcy, should be punished by criminal law, is currently an important issue. This article therefore focuses on bankrupt in term of criminal law references.

Keywords: Bankruptcy of the company, criminal act, criminal code, crimes related to the bankruptcy of the company, economic crimes, business.

Úvod

Úpadkové trestné činy patria medzi špecifické protiprávne konania, pre ktoré sú vlastné interdisciplinárne súvislosti. Ide pri nich predovšetkým o úzku a špecifickú nadväznosť na občianske právo, obchodné právo a na konkurzné právo (úpadkové, insolvenčné právo), pričom práve prepojenie trestného práva s mimotrestnými právnymi normami je charakteristické pre určitú skupinu hospodárskych trestných činov, medzi ktoré zaradíme aj úpadkovú kriminalitu. Úpadkové trestné činy sú nepochybne významnou súčasťou právneho systému, ktorého účelom je prispieť ku zvýšeniu vynútiteľnosti práva. Prostredníctvom záväzkových právnych vzťahov sa pritom uskutočňuje väčšina bežného života podnikateľov či obyčajných ľudí. Ide o časť opatrení, ktoré majú v odôvodnených prípadoch nútiť dlžníka plniť svoje nesporné povinnosti voči jeho veriteľom, rešpektujúc pritom samozrejme skutočnosť, že trestné právo nemá byť prednostne využívané na riešenie obchodných či občianskych sporov.

Úpadok ako pojmový znak

Pokiaľ ide o skupinový objekt pri tzv. úpadkových trestných činoch, možno v tejto súvislosti konštatovať, že ide prednostne o ochranu majetkových záujmov veriteľov v súvislosti s uspokojením ich pohľadávok. Ďalej sa poskytuje ochrana spravodlivému riešeniu úpadku dlžníka a súčasne aj záujmu na riadnom priebehu konkurzného či reštrukturalizačného konania, prostredníctvom ktorých sa úpadok resp. hroziaci úpadok rieši. Pokiaľ ide o záujem na ochrane majetku veriteľov, ten nemusí byť ohrozený či porušený iba v súvislosti s úpadkom dlžníka, ale rovnako nezávisle na ňom, či prípadne nezávisle na samotnom konkurznom či reštrukturalizačnom konaní. Pokiaľ už došlo k úpadku, prípadne úpadok hrozí, je chránený záujem všetkých veriteľov na tom, aby ich pohľadávky boli uspokojené aspoň pomerne podľa zásad konkurzného konania.

Slovo úpadok znamená vo väčšine prípadov niečo negatívne, zmenu k horšiemu, pokles či stratu dobrého stavu.¹⁷¹ Z hľadiska práva je pojem úpadok definovaný v § 3 zák. č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii, v zmysle ktorého je dlžník v úpadku, ak je platobne neschopný alebo predĺžený. Úpadok je ekonomický, objektívny stav, ktorý nastáva nezávisle od priamej vôle subjektu, ktorého sa týka, t.j. najmä nezávisle od vôle dlžníka, ako aj nezávisle od rozhodnutia súdu, iných orgánov verejnej moci a pod. To znamená, že úpadok nastáva pred samotným rozhodnutím o vyhlásení konkurzu, pričom zistenie úpadku, prípadne existencia niektorej zo zákonných domnienok o úpadku, je v podstate len jedným z (hmotnoprávných) predpokladov pre vydanie takéhoto rozhodnutia súdu. Rozhodnutie súdu o vyhlásení konkurzu má deklaratórnu, nie konštitutívnu povahu, pričom pre rozhodnutie súdu, ktorým sa zisťuje úpadok, je rozhodujúci stav v čase vyhlásenia takéhoto rozhodnutia. Zákon definuje dve základné formy úpadku - platobnú neschopnosť a predĺženie - pričom každá z týchto foriem úpadku má odlišnú podstatu a rôzne príčiny vzniku. Môžu nastať nezávisle od seba alebo vo vzájomnej súvislosti. V prípade platobnej neschopnosti ide o cash flow problémy dlžníka, keď dlžník nemá dostatok peňažných prostriedkov na to, aby riadne a včas uhradil svoje splatné peňažné záväzky. Nie je pritom v zásade rozhodujúce, či dlžník má iný hnutel'ný alebo nehnuteľný majetok, z ktorého by bolo možné v budúcnosti uhradiť jeho peňažné záväzky. V prípade predĺženia ide o súvahový test, pri ktorom sa všeobecne vyžaduje, aby všetky záväzky dlžníka boli kryté hodnotou jeho majetku, pričom do úvahy sa berú všetky záväzky dlžníka, a to tak splatné, ako aj nesplatené, taktiež hodnota všetkého dlhodobého a krátkodobého majetku. Základným predpokladom úpadku v našej právnej úprave je pluralita veriteľov. V prípade, že dlžník má len jedného veriteľa, je právne irelevantné, či je, alebo nie je schopný plniť tomuto veriteľovi, resp. či záväzok voči takémuto veriteľovi presahuje hodnotu jeho majetku. Praktický význam to má nielen pred začatím konania, ale aj počas konania. Pokiaľ sa v konkurze prihlási len jeden veriteľ, chýba základný predpoklad pre vedenie konkurzu (existencia úpadku), čo je následne dôvod na zrušenie konkurzu. Obdobne, pokiaľ pluralita veriteľov zanikne počas konkurzu, napríklad z dôvodu späťvzatia prihlášky, prípadne ako dôsledok incidenčného konania, je to dôvod pre zrušenie konkurzu, pričom obdobne to platí i pre reštrukturalizačné konanie. V praxi sa otvorila tiež otázka, čo v prípade, ak sa v konkurze prihlási len jeden veriteľ, ale z účtovníctva, prípadne iných podkladov, napríklad zo zoznamu záväzkov vyplýva, že dlžník má aj iných veriteľov. V tomto prípade z pohľadu súdu sú relevantní len prihlásení veritelia, preto na iných domnelých veriteľov súd nemôže prihliadať, keďže z procesného hľadiska,

¹⁷¹ MEJSTŘÍK, V. a kol. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání. Praha: Academia, 2005. 468 s. ISBN 80-200-1347-4. S. 470.

takýto veriteľia nie sú účastníkmi konania, tými sa stanú až úkonom prihlásenia svojej pohľadávky.¹⁷²

Pokiaľ ide o predĺženie, pri stanovení hodnoty záväzkov a hodnoty majetku sa vychádza z účtovníctva alebo z hodnoty určenej znaleckým posudkom, ktorý má pred účtovníctvom prednosť, a prihládne sa aj na očakávané výsledky ďalšej správy majetku, prípadne očakávané výsledky ďalšieho prevádzkovania podniku, ak možno so zreteľom na všetky okolnosti odôvodnene predpokladať, že bude možné v správe majetku alebo v prevádzkovaní podniku pokračovať. Do sumy záväzkov sa nezapočítava suma záväzkov, ktoré sú spojené so záväzkom podriadenosti, ani suma záväzkov, ktoré by sa v konkurze uspokojovali v poradí ako podriadené pohľadávky.¹⁷³ Uvedené zákonné ustanovenie má význam najmä v tom prípade, ak podnikateľ eviduje majetok, ktorý síce má nulovú účtovnú hodnotu, ale jeho skutočná (trhová) hodnota je výrazne vyššia. V takom prípade si môže dať dlžník vypracovať znalecký posudok, z ktorého obsahu následne môže posúdiť, či je (započítajúc tento majetok) predĺžený alebo nie. Hodnota majetku a záväzku sa zároveň určuje aj s prihliadnutím na očakávané výsledky ďalšej správy majetku, takže zákon v tomto smere pripúšťa, aby sa predĺženie neposudzovalo na základe likvidačnej hodnoty, ale na základe „going concern value“, teda z reálne očakávaných prínosov z prevádzky podniku.

Súčasná právna úprava definuje aj pojem hroziaci úpadok (kedy je spoločnosť v kríze)¹⁷⁴, ktorý sa vymedzuje ako nízky pomer vlastných a cudzích zdrojov, pričom skutočnosť hroziaceho úpadku sa bude odvíjať od účtovníctva dotknutej spoločnosti. Spoločnosti hrozí úpadok, ak pomer vlastného imania a záväzkov spoločnosti je menej ako 8 ku 100. Uvedený pomer sa prvýkrát použije až v roku 2018 (t. j. od 1. januára 2018), dovtedy bude použitý od 1. januára 2016 pomer 4 ku 100 a od 1. januára 2017 pomer 6 ku 100. Štatutárne orgány spoločnosti v kríze majú osobitné povinnosti, ktoré vyplývajú z charakteru samotnej krízy a majú smerovať k jej prekonaniu, ako aj k sledovaniu, či opatrenia na jej prekonanie sú účinné.¹⁷⁵ Je zrejmé, že ak štatutárne orgány nebudú tieto zákonné obmedzenia rešpektovať a signály reálne hroziaceho úpadku ignorovať, pričom týmto ich postupom budú zasiahnutí aj veriteľia dlžníka, bude možné podrobiť takéto konanie pod niektorý z úpadkových trestných činov (napr. poškodzovanie veriteľa, zvyhodňovanie veriteľa a pod.).

Ako synonymum k právnemu a ekonomickému pojmu úpadok sa používa aj slovo bankrot, ktorý má pôvod v Taliansku (banco-rotto – zlámaná lavica), pričom tento termín oficiálne používajú aj právne poriadky viacerých krajín, ako napríklad Nemecko, či samotné Taliansko.¹⁷⁶ Ďalší termín, ktorý sa v tejto súvislosti používa je insolvenca, ktorý sa v užšom význame slova používa na označenie pojmu platobná neschopnosť,¹⁷⁷ čo je však v právnom ponímaní úpadku iba jedna z jeho foriem.

Úpadkové trestné činy

Úpadkové trestné činy sú také trestné činy, ktorých spáchanie bezprostredne súvisí predovšetkým so záväzkovými právnymi vzťahmi medzi veriteľmi a dlžníkmi, s následným úpadkom dlžníka a so sukcesívnym riešením tejto situácie v rámci konkurzného konania.

¹⁷² Pozri aj ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 7-13

¹⁷³ SANDTNER, L. Ochrana veriteľov po novom, Daňový a účtovný poradca podnikateľa. [online]. DÚPP 12/2016. [citované 07.12.2018], dostupné na internete In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/1--spolocnost-v-krize-2016.htm>

¹⁷⁴ § 67a a nasl. zák. č. 513/1991 Zb. Obchodného zákonníka

¹⁷⁵ BOMBOR, T. Spoločnosť v kríze. [online]. Daňový špeciál, 4/2016. [citované 05.12.2017], dostupné na Interneti In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/spolocnost-v-krize.htm>

¹⁷⁶ ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J. a kol. Kurs obchodného práva. Obecná časť. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 652 s. ISBN 978-80-7179-583-4. S. 179

¹⁷⁷ KRAUS, J. a kol. Nový akademický slovník cizích slov. Praha: Academia 2006. 880 s. ISBN 80-200-1415-2. S. 353

Trestný zákon SR výslovne neuvádza, ktoré trestné činy je možné považovať za úpadkové trestné činy, pričom tak nečinili ani trestné zákony, ktoré boli účinné na území SR v predchádzajúcich obdobiach. V súlade s doterajšou praxou trestného práva hmotného, s prihliadnutím na teoretické a historické súvislosti je ale možné za úpadkové trestné činy považovať najmä:

1. Poškodzovanie veriteľa (§ 239 Tr. zák.)
2. Zvýhodňovanie veriteľa (§ 240 Tr. zák.)
3. Podvodný úpadok (§ 227 Tr. zák.)
4. Zavinený úpadok (§ 228 Tr. zák.)
5. Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania (§ 242 - § 243 Tr. zák.)
6. Skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie (§ 259 - § 260 Tr. zák.)

Tento výpočet nie je úplný, nakoľko prax sa stretáva aj s ďalšími trestnými činmi, ktorých sa páchatel môže dopustiť ešte skôr ako sa spoločnosť dostane do úpadku, prípadne nezávisle od existencie samotného úpadku. Prípadne je to samotná trestná činnosť, ktorá môže v konečnom dôsledku spôsobiť, že obchodná spoločnosť sa ocitne v úpadku, ako napríklad trestné činy sprenevery podľa § 213 Tr. zák., porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku § 237- § 238 Tr. zák., podvodu podľa § 221 Tr. zák., úverového podvodu podľa § 222 Tr. zák., alebo napríklad aj zneužitia informácií v obchodnom styku podľa § 265 Tr. zák.

Trestnej činnosti je možné sa dopustiť v rámci úpadku ešte pred tým ako vôbec dochádza k jeho riešeniu prostredníctvom konkurzného konania. Môže napríklad dochádzať k manipulácii s majetkovými hodnotami obchodnej spoločnosti, kedy sa páchatel usiluje o odčerpanie majetku použiteľného k uspokojeniu veriteľov na iné, často spriaznené osoby, čím môže dochádzať napríklad k trestným činom poškodzovania veriteľa alebo zvýhodňovania veriteľa, prípadne k trestnému činu porušovania povinnosti pri správe cudzieho majetku. Sprievodným javom takéhoto konania dlžníka môžu byť neoprávnené zásahy do účtovníctva obchodnej spoločnosti, prostredníctvom ktorých má dlžník záujem skresliť alebo si formálne vylepšiť svoje hospodárske výsledky. K trestnej činnosti bezprostredne naviazanej na úpadok obchodnej spoločnosti môže dochádzať aj potom, čo už bolo začaté konkurzné konanie a toto prebieha. Samozrejme je možné si predstaviť aj kombináciu týchto situácií, teda najskôr sa vyvolá úpadok obchodnej spoločnosti, následne štatutárny orgán alebo jeho člen spácha spreneveru majetku obchodnej spoločnosti a následne neposkytuje súčinnosť správcovi konkurznej podstaty.¹⁷⁸

Otázne a praxou jednotne nevysporiadané bolo riešenie situácie, či je možné sa dopustiť trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania tým, že dlžník nepodá včas návrh na vyhlásenie konkurzu. Zatiaľ čo JUDr. Blažek zastával názor, že samotné nepodanie návrhu na začatie konkurzného konania sa dá považovať za naplnenie skutkovej podstaty trestného činu¹⁷⁹, pretože nepodanie návrhu na začatie konkurzného konania je porušením povinnosti uloženej zákonom č. 7/2005 Z. z., JUDr. Šamko zastával opačný názor, keď mienil, že by sa tak neprípustne zamieňali znaky subjektívnej stránky so znakmi objektívnej stránky trestného činu, teda zavinenie by neprípustne nahrádzalo následok trestného činu. Bol toho názoru, že za marenie konkurzného konania nemožno považovať len samotné oddialenie začatia konkurzného konania, pretože oddialenie začatia konkurzného konania neznamená jeho znemožňovanie, respektíve jeho podstatné sťažovanie, t. j. neznamená, že nemôže dôjsť k začatiu konkurzného konania na podklade napríklad návrhu

¹⁷⁸ PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v Českej republike. Praha: C.H.Beck, 2015. s. 7

¹⁷⁹ BLAŽEK, R. Ako posúdiť trestnosť dlžníka, ak nepodá návrh na vyhlásenie konkurzu? Justičná revue, 61, 2009, č. 11, s. 1232 – 1234.

samotného veriteľa alebo že by nemohlo v budúcnosti dôjsť k splneniu účelu konkurzného konania, teda k riešeniu prípadného úpadku dlžníka speňažením jeho majetku. Pokiaľ ide o možnosť využitia niektorej z iných skutkových podstát tzv. úpadkových trestných činov, v tejto súvislosti JUDr. Šamko uvádza, že ak sa dlžník zbavuje svojho majetku s úmyslom vyhnúť sa uspokojeniu svojich veriteľov, a tým spôsobí, že nemá žiadny majetok, prípadne sa cielene dostane do úpadku a následne nesplní svoju povinnosť podať návrh na vyhlásenie konkurzu, nepôjde o trestný čin marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania podľa § 242 ods. 1 písm. a) Trestného zákona, ale spravidla pôjde o niektorý z iných tzv. úpadkových deliktov.¹⁸⁰

Odborné polemiky ohľadom tejto problematiky ukončila novela Trestného zákona prevezená zák. č. 264/2017 Z.z., ktorá s účinnosťou od 08.11.2017 upravila § 242 ods. 1 písm. a) Tr. zákona tým spôsobom, že trestného činu marenia konkurzného alebo vyrovnacieho konania sa dopustí aj ten páchatel', ktorý si nesplní povinnosť podať včas návrh na vyhlásenie konkurzu.

Z hľadiska procesnej taktiky je potrebné poukázať na to, že veriteľ v postavení poškodeného si logicky zvolí tú cestu, ktorá je z hľadiska dokazovania úpadku najjednoduchšia. Dokázať fakt, že firma je dva, tri roky nefunkčná a sú tam len záväzky, sa dokazuje oveľa ľahšie ako špekulatívne prevody majetku. Pri úpadkových trestných činoch je však často praxou, že orgány činné v trestnom konaní neposudzujú skutok podľa všetkých ustanovení Trestného zákona a utiekajú sa k formalizmu, ktorý v konečnom dôsledku znemožní uplatnenie práv poškodeného. Príležitostne sa stáva, že ocenenie majetku nemusí zodpovedať realite (nie sú správne vytvorené opravné položky a rezervy), nie sú zvolené optimálne účtovné zásady a účtovné metódy (ak je predpoklad, že účtovná jednotka nebude môcť pokračovať v činnosti, musí zvoliť zodpovedajúci spôsob účtovania podľa § 7 ods. 4 zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve), potom má externý subjekt problém posúdiť finančnú situáciu podniku. Argumenty štatutárnych orgánov, že ony si mysleli, že získajú ďalšie zákazky, sú často argumenty z riše rozprávok, ak nie sú podložené minimálne zmluvou o budúcej zmluve s príslušnými kalkuláciami výnosov.¹⁸¹

V prípade úpadkových trestných činov je zrejмый ich majetkový aspekt, ktorý spočíva buď v priamom poškodení majetkových práv iných osôb, najmä veriteľov, alebo aspoň v ich možnom ohrození, a to napríklad aj sprostredkované pri porušení pravidiel konkurzného konania. Úpadkové trestné činy negatívne ovplyvňujú i širšie hospodárske záujmy štátu, keď deformujú záväzkové právne vzťahy, ktoré vznikajú medzi podnikateľmi v rámci trhovej ekonomiky. V prípade úpadkových trestných činov ide zvyčajne o podstupovanie nadmerného rizika pri určitých obchodných operáciách, vrátane nedostatočného si preverenia informácií o druhej zmluvnej strane, o je platobnej schopnosti, o vlastných možnostiach riešenia finančných prípadne ekonomických ťažkostí. Súčasne sa pri tomto druhu trestnej činnosti málo využívajú mimotrestné možnosti a prostriedky zabezpečenia záväzku, podceňuje sa formálna stránka záväzkových vzťahov, vrátane príslušnej zmluvnej, účtovnej a ďalšej obchodnej dokumentácie. Súčasne sa v podnikaní spolieha na mnohé neisté okolnosti, málokedy sa zisťujú skutočné hospodárske výsledky podnikateľského subjektu, nevykonávajú sa audity, alebo ak sa aj vykonávajú, tak sa z nich nevyvodzujú zodpovedajúce závery a opatrenia, nedochádza ku včasnému odhaleniu blížiaceho sa úpadku, prípadne sa oddŕaľuje riešenie hroziaceho alebo už existujúceho úpadku a ten sa často zakrýva alebo

¹⁸⁰ ŠAMKO, P. Ešte raz k posúdeniu (ne)trestnosti dlžníka, ak nepodá návrh na vyhlásenie konkurzu; Justičná revue, 62, 2010, č. 5, s. 646 – 654.

¹⁸¹ DIATKA, S. K niektorým výkladovým problémom skutkovej podstaty trestného činu (§ 242 Trestného zákona). [online]. Daňový špeciál 3/2014. [citované 03.12.2017], dostupné na internete In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/k-niektorým-výkladovým-problémom-skutkovej-podstaty-trestného-činu-242-Trestného-zákona.htm>

zatajuje pred už existujúcimi alebo budúcimi veriteľmi. V prípade neúspešného podnikania sa často naráža na záujem zbaviť sa zodpovednosti za negatívne dôsledky prevedením podnikateľského subjektu na inú osobu, prípadne prevodom obchodného podielu na takzvané biele kone, a to bez ohľadu na záväzky voči veriteľom. Pri úpadkových trestných činoch dochádza ku zneužívaniu veľmi zložitej a často neprehľadnej právnej úpravy, prípadne medzier v právnej úprave, pričom páchatelia sa veľmi rýchlo a flexibilne prispôbujú zmeneným podmienkam, a to často i s využitím kvalifikovaného právneho, finančného či iného odborného poradenstva. Páchanie tzv. úpadkových trestných činov umožňujú aj nedostatočné kontrolné mechanizmy, prípadne tam kde kontrolné mechanizmy aj existujú, tieto často zlyhávajú, pričom nedodržiavanie alebo obchádzanie pravidiel sa považuje za konkurenčnú výhodu niektorých podnikateľov. Páchanie tohto druhu kriminality je často sprevádzané aj vysokými škodami na majetku, pričom vyšetrovanie tejto trestnej činnosti je mnohokrát veľmi zdĺhavé a nákladné a navyše poškodenému väčšinou neprináša potrebnú satisfakciu v podobe účinnej náhrady škody.¹⁸²

Z povahy veci vyplýva, že skutkové podstaty tzv. úpadkových trestných činov poskytujú trestnoprávnu ochranu predovšetkým záväzkovým právnym vzťahom. V rámci záväzkového vzťahu ma veriteľ zo záväzku voči dlžníkovi právo na určité plnenie a dlžník má povinnosť toto právo uspokojiť splnením svojho dlhu. Dôvodom vzniku záväzkového vzťahu môže byť nielen zmluva, ale i iná, v zákone uvedená skutočnosť (spôsobenie škody, získanie bezdôvodného obohatenia a pod.), pričom je bezvýznamné, či ide o záväzkový právny vzťah, ktorý vznikol v súvislosti s podnikaním alebo inak bez tejto súvislosti. Zo splatného záväzku je dlžník povinný niečo dať, niečo konať, niečoho sa zdržať alebo niečo trpieť a veriteľ je oprávnený to od neho požadovať. Záväzok môže byť peňažný, nepeňažný alebo kombinácia oboch. V prípade zložitejších záväzkov je potrebné skúmať kto má postavenie veriteľa a kto má postavenie dlžníka, pretože ten istý subjekt môže byť vo vzťahu k tomu druhému aj veriteľom aj dlžníkom. Skutkové podstaty tzv. úpadkových trestných činov umožňujú sankcionovať i porušenie iných ako súkromnoprávných vzťahov, pokiaľ je možné ich účastníkov označiť za veriteľa a dlžníka (napr. daňový dlžník, colný dlžník a pod.).¹⁸³

Otázku existencie takéhoto právneho vzťahu, ako i otázku jeho obsahu, musí súd v trestnom konaní vždy skúmať samostatne ako predbežnú otázku hmotnoprávnej povahy v zmysle § 7 Tr. por. To platí i za situácie, že existencia takéhoto záväzkového právneho vzťahu už bola deklarovaná v právoplatnom rozhodnutí mimo trestného konania, s výnimkou prípadu že by takéto rozhodnutie malo konštitutívnu povahu. Iná situácia by zrejme nastala v prípade, ak by určitý záväzkový právny vzťah bol konštituovaný až určitým súdnym rozhodnutím. Toto by bolo možné považovať za inú právnu skutočnosť, ktorá je spôsobilá viesť ku vzniku záväzku a orgány činné v trestnom konaní, ako aj samotný súd, by boli takýmto rozhodnutím viazaní. V prípade úpadkových trestných činov, ktoré sú spojené s prebiehajúcim konkurzným konaním, je síce konanie páchatelia zamerané prednostne na negatívne ovplyvnenie konkurzného alebo reštrukturalizačného konania, avšak i v týchto prípadoch je v pozadí záväzkový právny vzťah medzi veriteľom a dlžníkom, pretože v príslušnom konaní je riešené uspokojenie pohľadávky veriteľa, resp. viacerých veriteľov.¹⁸⁴

V súvislosti s úpadkovými trestnými činmi prax často naráža aj na úvahy ohľadom subsidiárnej úlohy trestného práva pri riešení úpadku obchodných spoločností. Tieto, i mimo režim § 10 ods. 2 Tr. zák., vychádzajú z premisy, že je v právnom štáte zásadne neprípustné, aby prostriedky trestnej represie slúžili k uspokojovaniu subjektívnych práv súkromnoprávnej povahy, ak nie sú vedľa toho úplne nespochybniteľne zistené všetky predpoklady vzniku trestnoprávnej zodpovednosti. Z uznávaného princípu právneho štátu, ktorým je chápanie

¹⁸² PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v Českej republike. Praha: C.H.Beck, 2015. s. 17-18

¹⁸³ Ibid, s. 27

¹⁸⁴ Ibid, s. 25

trestnej represie ako prostriedku "ultima ratio", vyplýva, že ochrana záväzkových vzťahov má byť v prvom rade uplatňovaná prostriedkami občianskeho a obchodného práva a až tam, kde je taká ochrana neúčinná a kde porušenie občianskoprávných vzťahov naplňa znaky konkrétnej skutkovej podstaty trestného činu a svojou intenzitou dosahuje predpokladaný stupeň závažnosti pre spoločnosť, je namieste uplatňovať trestnú zodpovednosť.¹⁸⁵

Právny poriadok, hoci vnútorne diferencovaný, tvorí jednotu, a preto je vedľa naplnenia formálnych (objektívnych i subjektívnych) znakov a v zákonne odôvodnených prípadoch v zmysle § 10 ods. 2 Tr. zák. aj vedľa súčasného naplnenia materiálneho korektívu, potrebné pri aplikácii jednotlivých ustanovení a inštitútov trestného práva zvažovať aj princíp trestnoprávnej represie ako posledného prostriedku - "ultima ratio".¹⁸⁶

Trestnoprávnu kvalifikáciu určitého konania, ktoré má vo svojej podstate súkromnoprávny základ, ako trestného činu, je potrebné považovať za krajný právny prostriedok, ktorý má význam predovšetkým celospoločenský, t.j. z hľadiska ochrany základných spoločenských hodnôt. V zásade však nemôže slúžiť ako prostriedok nahrádzajúci ochranu práv a právnych záujmov jednotlivcov v oblasti súkromnoprávných vzťahov, kde závisí predovšetkým na individuálnej aktivite jednotlivca, aby strážil svoje práva, ktorým má súdna moc poskytovať ochranu. Je neprijateľné, aby túto ochranu aktívne preberali orgány činné v trestnom konaní a súd, ktorých úlohou je ochrana prevažne celospoločenských hodnôt stanovených v trestnom zákone a vymedzených v jednotlivých skutkových podstatách trestných činov, nie ochrana konkrétnych subjektívnych práv jednotlivca, ktoré svojou povahou spočívajú v súkromnoprávnej sfére, a ktoré trestné právo nechráni.¹⁸⁷ Rešpektujúc takýto výklad potom nie je namieste trestné stíhanie, ak sa konanie obvineného pohybovalo výhradne v rovine vzťahov občianskoprávných, pričom určité zlyhanie či nedostatočná účinnosť zákonných nástrojov slúžiacich k faktickému výkonu právoplatných a vykonateľných súdnych rozhodnutí nemôže viesť k tomu, aby boli tieto opatrenia nahradzované či dopĺňované prostriedkami práva trestného.¹⁸⁸

V súvislosti s úpadkovými trestnými činmi bezprostredne súvisí aj inštitút podnikateľského rizika, ktoré možno charakterizovať ako určitý stav neistoty podnikateľa ohľadom toho, či dosiahne ním sledovaný výsledok podnikateľskej činnosti, ktorý je zvyčajne vyjadrený v podobe zisku. Podnikanie je v zásade slobodnou činnosťou, ktorá je založená na vlastnom rozhodovaní každého podnikateľa, ktorý vždy podstupuje väčšie alebo menšie podnikateľské riziko. Pokiaľ ho nezvládne, spôsobí tým určité negatívne dôsledky, ktoré predpokladá zákon. Podnikateľské riziko, nech je akokoľvek prirodzené v hospodárskom priestore, nemôže zaručovať beztrestnosť páchatelia, obzvlášť, pokiaľ je neprimerané, keďže tým by nepochybne dochádzalo k narušeniu zdravej hospodárskej súťaže. Podnikateľské riziko však nemožno podradiť pod inštitút dovoleného rizika, v zmysle § 27 Trestného zákona, ktoré je v zmysle slovenskej právnej úpravy naviazané výlučne na spoločensky prospešnú činnosť v oblasti výroby a výskumu. Nie je tak tomu napríklad v susednej Českej republike, v ktorej je v ustanovení § 31 Trestného zákona dovolené riziko vymedzené všeobecne, bez obmedzenia na určitý druh či kategóriu spoločensky prospešnej činnosti a bez ohľadu na obmedzenie iba voči určitým druhom skutkových podstát, čo umožňuje za určitých, reštriktívne vykladaných kritérií, aby pod tento inštitút vylučujúci protiprávnosť bolo podradené aj riziko podnikania. Tieto kritériá by sa dali vymedziť v krátkosti nasledovne:

1. ide o postup, ktorý smeruje k dosiahnutiu spoločensky prospešného výsledku,

¹⁸⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdu 5 Tdo 897/2005, (TR 1/2006 str. 19)

¹⁸⁶ Napr. Nález Ústavného súdu SR pod sp. zn. I. ÚS 4/04, I. ÚS 558/01

¹⁸⁷ Rozhodnutie Ústavného súdu ČR I. ÚS 4/04, (42/2004 USn.)

¹⁸⁸ Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 1. 2001 sp. zn. 7 Tz 290/2000

2. je potrebné zachovať rešpekt k spoločenským záujmom, ktorým poskytuje ochranu trestný zákon,
3. musí byť zabezpečená subsidiarita rizikového konania,
4. je nevyhnutné, aby bola dodržaná úmernosť medzi ziskom a stratou,
5. je treba minimalizovať možné straty a vylúčiť ohrozenie života a zdravia,
6. u dotknutých osôb je nevyhnutné dodržať potrebnú informovanosť a je nevyhnutné zachovať postup lege artis,
7. k rizikovému konaniu je oprávnený iba subjekt, ktorý je v určitom postavení,
8. medzi rizikovým konaním a medzi požiadavkami, ktoré na konanie príslušného subjektu kladú právnej normy, musí byť nevyhnutný súlad,
9. nesmie existovať rozpor rizikového konania s verejným záujmom, so zásadami ľudskosti alebo s dobrými mravmi.¹⁸⁹

Záver

Tieto interpretačné pomôcky pri hľadaní prieniku medzi trestným právom a súkromným právom majú podľa nášho názoru adekvátne odborný a spoločenský význam iba pri nazeraní na trestnoprávne riešenie úpadku za podmienok vymedzených v § 10 ods. 2 Tr. zák., kde zákon výslovne povoľuje posúdiť závažnosť konania páchatel'a aj s ohľadom na kritériá zákonom tam predpísané. Sme toho názoru, že vo všetkých ostatných prípadoch je adekvátne, aby bolo trestné právo razantnejšie pri postihovaní úpadkových trestných činov, čo napokon právna úprava aj umožňuje. Z našich skúseností však môžeme konštatovať, že pokiaľ orgány činné v trestnom konaní nebudú v tomto smere dostatočne odborne profilované, budeme naďalej narážať na neochotu a nezáujem úpadkové trestné činy riešiť. Ak totiž nie je pochopený zmysel úpadku, metodika zisťovania úpadku, spôsoby jeho riešenia, priebeh konkurzného či reštrukturalizačného konania (čo sa nám bežne v rámci praxi stáva), je skoro až prirodzené odkázať na prednosť civilného práva pred trestným právom pri regulácii nezákonnosti v rámci (ale nielen) hospodárskej súťaže.

Zoznam použitej literatúry

1. BLAŽEK, R. Ako posúdiť trestnosť dlžníka, ak nepodá návrh na vyhlásenie konkurzu? Justičná revue, 61, 2009, č. 11, s. 1232 – 1234. ISSN 1335-6461
2. BOMBOR, T. Spoločnosť v kríze. [online]. Daňový špeciál, 4/2016. [citované 05.12.2017], dostupné na Internete In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/spolocnost-v-krize.htm>
3. DIATKA, S. K niektorým výkladovým problémom skutkovej podstaty trestného činu (§ 242 Trestného zákona). [online]. Daňový špeciál 3/2014. [citované 03.12.2017], dostupné na internete In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/k-niektorym-vykkladovym-problemom-skutkovej-podstaty-trestneho-cinu-242-Trestneho-zakona.htm>
4. ĎURICA, M. Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. Komentár. Bratislava: C. H. Beck, 2012, 1148 s. ISBN 978-80-89603-00-8
5. ELIÁŠ, K., BEJČEK, J., HAJN, P., JEŽEK, J. a kol. Kurs obchodního práva. Obecná část. Soutěžní právo. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 652 s. ISBN 978-80-7179-583-4.
6. KRAUS, J. a kol. Nový akademický slovník cizích slov. Praha: Academia 2006. 880 s. ISBN 80-200-1415-2.
7. MEJSTŘÍK, V. a kol. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vydání. Praha: Academia, 2005. 468 s. ISBN 80-200-1347-4.

¹⁸⁹ PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v Českej republike. Praha: C.H.Beck, 2015. s. 36-38

8. PÚRY, F. Úpadkové trestné činy v Českej republike. Praha: C.H.Beck, 2015. 216 s., ISBN 978-80-7400-293-9
9. SANDTNER, L. Ochrana veriteľov po novom, Daňový a účtovný poradca podnikateľa. [online]. DÚPP 12/2016. [citované 07.12.2018], dostupné na internete In: <http://www.epi.sk/odborny-clanok/1--spolocnost-v-krize-2016.htm>
10. ŠAMKO, P. Ešte raz k posúdeniu (ne)trestnosti dlžníka, ak nepodá návrh na vyhlásenie konkurzu; Justičná revue, 62, 2010, č. 5, s. 646 – 654. ISSN 1335-6461
11. Rozhodnutie Najvyššieho súdu 5 Tdo 897/2005
12. Nález Ústavného súdu SR pod sp. zn. I. ÚS 4/04, I. ÚS 558/01
13. Rozhodnutie Ústavného súdu ČR I. ÚS 4/04, (42/2004 USn)
14. Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 24. 1. 2001 sp. zn. 7 Tz 290/2000

PROBLEMATIKA TRESTNÉHO POSTIHU ŠIKANÓZNYCH INSOLVENČNÝCH NÁVRHOV¹⁹⁰

INSOLVENCY PROPOSALS OF A VEXATIOUS CHARACTER - COMPARISON OF SLOVAK AND CZECH LEGISLATION

JUDr. Denisa Hamranová

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
denisa.hamranova@flaw.uniba.sk

Abstrakt: Autorka v príspevku analyzuje problematiku šikanózných insolvenčných návrhov¹⁹¹ formou komparácie právnej úpravy medzi slovenskou a českou právnou úpravou, pričom kladie dôraz na rozhodovaciu činnosť súdov. Súčasťou vedeckého príspevku je aj dôsledné posúdenie takéhoto konania v zmysle, či je možné ho podradiť pod niektorú zo skutkových podstát trestných činov upravených v Trestnom zákone. V závere sú uvedené návrhy *de lege ferenda*, ktoré by mohli významnou mierou prispieť k efektívnejšej právnej úprave na území Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: návrh na vyhlásenie konkurzu, insolvenčný návrh, šikana, dlžník

Abstract: In the paper, the author analyzes the issue of vexatious insolvency proposals in the form of a comparison of legal regulations between the Slovak and Czech legislation, emphasizing the decision-making activity of the courts. The scientific contribution is also a rigorous assessment of such proceedings in the sense that they can be subjected to some of the facts of the criminal offenses covered by the Criminal Code. Finally, there are proposals *de lege ferenda* which could significantly contribute to more effective legal regulation in the territory of the Slovak Republic.

Keywords: proposal of bankruptcy, insolvency proposal, bullying, debtor

Úvod

Všeobecným cieľom konkurzného, resp. insolvenčného konania je spravodlivé majetkové usporiadanie vzťahov medzi dlžníkom a jeho veriteľom za situácie, kedy sa dlžník dostal do úpadku. Začatie insolvenčného konania má nie len negatívne zákonné následky (napr. obmedzenie údajného dlžníka vo vzťahu k nakladaniu s jeho majetkom), ale tiež mimoprávne následky (napr. poškodenie dobrého mena, dobrej povesti, vyvolanie pochybností o dôveryhodnosti a ekonomickej situácie).

Pokiaľ insolvenčný návrh nesleduje uvedený cieľ insolvenčného konania a je podaný na osobu, ktorá v úpadku nie je, ale môže byť dokonca vo veľmi dobrej ekonomickej kondícii, ide o nedôvodný šikanózný insolvenčný návrh, tzv. insolvenčnú šikanu.

¹⁹⁰ Príspevok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV 15-0740. This article was supported by the scientific project APVV 15-0740 of the Slovak Research and Development Agency.

¹⁹¹ Z terminologického hľadiska rozlišujeme podanie šikanózneho návrhu na vyhlásenie konkurzu (Slovenská republika) a šikanózneho insolvenčného návrhu (Česká republika), pričom v príspevku sa uvedené pojmy zamieňajú ako synonymá.

Zastávame právny názor, že ide o tzv. šikanózný výkon práv, „kdy k výkonu práva založeného zákonem dochází z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů či uspokojení jiných potřeb, kdy hlavní nebo alespoň převažující motivací je úmysl poškodit či znevýhodnit povinnou osobu (tzv. šikanozní výkon práva), případně kdy je zřejmé, že výkon práva vede k nepříjemným důsledkům projevujícím se jak ve vztahu mezi účastníky, tak na postavení některého z nich navenek“¹⁹².

Primárnym cieľom je obvykle snaha zmluvných partnerov takto v rámci vzájomných obchodných sporov vyvíjať nátlak na domnelého dlžníka, a to relatívne nenákladným spôsobom. Rovnako môže byť cieľom insolvenčného návrhu snaha poškodiť konkurenta, ktorý týmto podaním domnelému dlžníkovi zaistí nemožnosť zúčastňovať sa napríklad verejných obstarávaní a pod. k čomu sa prikláňa aj Kubizňák¹⁹³.

Šikanózný insolvenčný návrh
Nástroj konkurenčného boja
Frekventovane v oblasti stavebníctva
Nie je to právny termín

Insolvenčný návrh nadobúda podobu nedovoleného prostriedku v takom prípade, ak takýmto návrhom chce navrhovateľ donútiť údajného dlžníka k plneniu, ktoré nemá žiadny zákonný ani zmluvný podklad, t. j., že neexistujú predstierané dlhy a údajný dlžník nie je v úpadku.¹⁹⁴ Ide o prípady, kedy páchatel' návrhom v rozpore so skutočnosťou tvrdí, že:

- voči určitej osobe má pohľadávku, pričom reálne ju nemá a dotknutej fyzickej alebo právnickej osobe neprináleží status dlžníka,
- reálne má pohľadávku voči dlžníkovi, ale jej skutočná výška je menšia ako uvádzaná veriteľom,
- existujúca pohľadávka nezanikla, aj keď dlh bol splnený, alebo bola pohľadávka premĺčaná alebo dlh zanikol iným spôsobom,
- dlžník je v úpadku, pričom to nie je pravda, nakoľko dlžník nie je platobne neschopný, ani nie je predĺžený.¹⁹⁵

Následky podania nedôvodného návrhu:

- Poškodenie dobrého mena
- Poškodenie povesti (strata zákazníkov, obchodných partnerov)
- Obmedzenie obvyklej hospodárskej činnosti
- Nemožnosť realizovania obchodných transakcií
- Neposkytnutie úverov/pôžičiek.

¹⁹² Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 29. marca 2001, sp. zn. 25 Cdo 2895/99.

¹⁹³ K tomu bližšie pozri: KUBIZŇÁK, J.: Šikanózný insolvenční návrh. In *Komorní listy*, č. 1, 2014, s. 11.

¹⁹⁴ Ustanovenie § 3 ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov: *Dlžník je v úpadku, ak je platobne neschopný alebo predĺžený. Ak dlžník podá návrh na vyhlásenie konkurzu, predpokladá sa, že je v úpadku.*

¹⁹⁵ PÚRY, F.: *Úpadkové trestné činy v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2015.

1. Právna úprava šikanózných návrhov na vyhlásenie konkurzu v SR

Slovenská legislatíva sa vyznačuje absenciou právnej úpravy trestného, ako aj mimotrestného charakteru šikanózných návrhov na vyhlásenie konkurzu podávanými skutočnými alebo domnelými veriteľmi.

Veriteľ je oprávnený podať návrh na vyhlásenie konkurzu, ak môže odôvodnene predpokladať platobnú neschopnosť svojho dlžníka. Ak súd zistí, že návrh na vyhlásenie konkurzu spĺňa zákonom ustanovené náležitosti, najneskôr do 15 dní od doručenia návrhu rozhodne o začatí konkurzného konania. Inak v rovnakej lehote uznesením poučí navrhovateľa o nedostatkoch návrhu a vyzve ho, aby tieto nedostatky v lehote 10 dní odstránil. Ak tak navrhovateľ neurobí, súd návrh odmietne najneskôr do 15 dní po tom, čo uplynula lehota na odstránenie nedostatkov. Inak v rovnakej lehote rozhodne o začatí konkurzného konania. Súd návrh veriteľa na vyhlásenie konkurzu pred začatím konkurzného konania dlžníkovi nedoručuje ani dlžníka nevyzýva, aby sa k návrhu na vyhlásenie konkurzu vyjadril. V tejto fáze sa rozhodne o začatí konkurzného konania formou uznesenia, ktoré sa následne zverejní v obchodnom vestníku. Až uznesenie o začatí konkurzného konania súd doručí dlžníkovi.

Sme toho názoru, že etapa konkurzného konania, kedy o začatí konkurzného konania súd vydá uznesenie, ktoré bezodkladne zverejní v Obchodnom vestníku, pričom zverejnením tohto uznesenia v Obchodnom vestníku sa začína konkurzné konanie, najviac poškodzuje domnelého dlžníka na jeho právach.

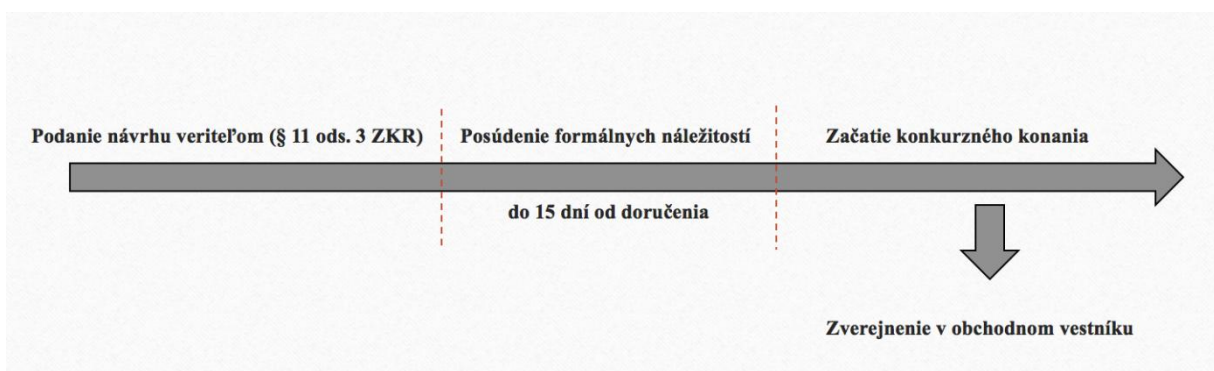

Schéma č. 1: Začatie konkurzného konania podaním návrhu veriteľa

V prípade, že veriteľ podá nedôvodný návrh na vyhlásenie konkurzu na majetok dlžníka (šikanózný návrh), vzniká mu zodpovednosť za škodu voči dlžníkovi, ale aj iným osobám, ktorým podaním návrhu na vyhlásenie konkurzu vznikla škoda. Uvedená zodpovednosť priamo vyplýva z ustanovenia § 11 ods. 4 ZKR, ktorý ustanovuje, že „ak súd konkurzné konanie začaté na základe návrhu veriteľa na vyhlásenie konkurzu zastaví z dôvodu osvedčenia platobnej schopnosti dlžníka, **veriteľ zodpovedá dlžníkovi, ako aj iným osobám za škodu, ktorá im v súvislosti s účinkami začatia konkurzného konania vznikla, ibaže preukáže, že pri podávaní návrhu na vyhlásenie konkurzu postupoval s odbornou starostlivosťou**“. Z predmetného ustanovenia *de facto* nepriamo vyplýva možné podanie nedôvodného veriteľského návrhu na vyhlásenie konkurzu v priamej súvislosti so zodpovednosťou za škodu, ktorá dlžníkovi vznikne, ak preukáže platobnú schopnosť vo vyjadrení k návrhu na vyhlásenie konkurzu, na základe čoho konkurzný súd konkurzné konanie zastaví.

Na zamyslenie sa javí, či by nebolo možné upraviť aj prevenciu proti predchádzaniu takýmto škodám a to priamo predbežným posúdením návrhu obdobne, ako je tomu v českej právnej úprave.

3. Pár úvah k trestnému postihu konania spočívajúceho v podaní šikanózneho návrhu na vyhlásenie konkurzu

V podmienkach Slovenskej republiky, ako aj Českej republiky absentuje v trestných kódexoch skutková podstata trestného činu upravujúca konanie, kedy jeden subjekt podá voči inému subjektu v rámci konkurzného konania šikanózný návrh, pričom následkom konania je spôsobenie škody. Kladieme si však otázku, či nemôžeme takéto konanie spočívajúce v podaní šikanózneho návrhu na vyhlásenie konkurzu subsumovať pod znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov? Z judikatúry Najvyššieho súdu Českej republiky vyplýva, že podaním šikanózneho insolvenčného návrhu sa môže navrhovateľ dopustiť trestného činu vydierania, resp. trestného činu ohovárania.

Kazuistika:

Obvinený ako poverený manažér zamestnanec spoločnosti Europe Intégrée, spol. s.r.o., (ďalej len spoločnosť Europe), dňa 23. apríla 2012 vyhotovil písomnú výzvu s názvom Oznámenie o začatí krokov na zabezpečenie práv poškodených, ktorú doručil poškodenému dňa 30. apríla 2012, v ktorej sa vyhrážal zaujatím opatrení na zabezpečenie práv spoločnosti Europe, a ďalších osôb uplatňujúcich voči poškodenému advokátskej kancelárii JUDr. K. T. a jeho osobe finančné kompenzácie za majetkové škody alebo škody nemajetkovej povahy, a nútil poškodeného s podmienkou, že potom svoje urobené úkony vezme späť, k tomu aby uskutočnil viaceré konania. Svoju vyhrážku splnil tým, že podal na poškodeného návrh na vyhlásenie konkurzu v snahe donútiť ho k zaplateniu vymyslených, nepodložených a nepreukázaných pohľadávok. Obvinený takýmto návrhom chcel donútiť údajného dlžníka k plneniu, ktoré nemá žiadny zákonný ani zmluvný podklad, t. j. neexistujú predstierané dlhy a údajný dlžník nie je v úpadku. Návrh na vyhlásenie konkurzu na majetok odporcu, kde ako dlžníka označil JUDr. T. K., vedený pod sp. zn. KSBR 38INS 10267/2012-A-2, bol neskôr uznesením odmietnutý. Obvinený bol uznaný vinným za prečin vydierania a ohovárania. Krajský súd v Brne ako odvolací súd uznesením zo dňa 27. mája 2014, sp. zn. 4 To 65/2014, odvolanie obvineného podané proti uvedenému rozsudku súdu prvého stupňa zamietol. Proti tomuto uzneseniu odvolacieho súdu podal obvinený prostredníctvom obhajcu dovolanie, ktoré Najvyšší súd Českej republiky zamietol.

Najvyšší súd Českej republiky zároveň vo svojom rozhodnutí právne zhodnotil vzťah takéhoto šikanózneho konania vo vzťahu k trestnému činu vydierania nasledovne:

„Podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení, jímž pachatel chtěl donutit poškozeného k plnění, které neměl povinnost poskytnout, pokud k němu došlo na základě vědomě nepravdivých skutečností bez faktické existence okolností splňujících podmínky úpadku ve smyslu § 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, je nedovoleným prostředkem a lze jej kvalifikovat jako pohrůžku jiné těžké újmy ve smyslu znaků skutkové podstaty trestného činu vydírání podle § 175 odst. 1 tr. zákoníku. Návrh na zahájení insolvenčního řízení, jehož podmínky podání jsou stanoveny v § 97 insolvenčního zákona, není dovoleným prostředkem, je-li ho v rozporu se zásadami insolvenčního řízení (srov. § 5 insolvenčního zákona) zneužito k jiným než v zákoně uvedeným účelům. Děje se tak zejména tehdy, když slouží k prosazení vlastních zájmů osoby podávající takový návrh, vedený především snahou uškodit osobě, na jejíž majetek je insolvenční návrh podáván, a donutit ji, aby něco konala, opominula nebo trpěla, aniž by navrhovatel měl skutečné poznatky o tom, že dotčená osoba (fyzická nebo právnická) je v úpadku ve smyslu § 3 insolvenčního zákona. Jestliže je návrh na zahájení insolvenčního řízení založen na smyšlených a neexistujících skutečnostech, jež byly navrhovatelem jen účelově uvedeny se záměrem vyvolat důsledky spojené s podáním takového návrhu, zejména aby byly do insolvenčního rejstříku, který je informačním systémem dostupným na veřejné datové síti,

zaneseny a v ňom uvedeny nepravdivé skutočnosti nasvedčujúci tomu, že je údajný dlužník v úpadku, môže dojsť k vážnym dôsledkům (napr. ohrozenie jeho konkurenceschopnosti v dôsledku ztráty dôvery a dobrého jména u klientů a obchodních partnerů apod.), které lze považovat za jinou vážnou újmu ve smyslu trestného činu pomluvy podle § 184 tr. zákoníku.¹⁹⁶

K naplneniu znakov **trestného činu ohovárania** súd uviedol, že: „jestliže je návrh na zahájení insolvenčního řízení založen na smyšlených a neexistujících skutečnostech, jež byly navrhovatelem jen účelově uvedeny se záměrem vyvolat důsledky spojené s podáním takového návrhu, zejména aby byly do insolvenčního rejstříku, který je informačním systémem dostupným prostřednictvím veřejné datové sítě, zaneseny a v něm uvedeny nepravdivé skutečnosti nasvedčující tomu, že je údajný dlužník v úpadku, může dojít k vážným důsledkům (napr. ohrozenie jeho konkurenceschopnosti v důsledku ztráty důvery a dobrého jména u klientů a obchodních partnerů apod.), které lze považovat za jinou vážnou újmu ve smyslu trestného činu pomluvy podle § 184 trestního zákoníku“¹⁹⁷.

K uvedenej problematike by sme chceli poukázat aj na tú skutočnosť, že predmetné konania v podobe podávania šikanózných návrhov sa začínajú kvalifikovať v podobe trestného činu poškodzovania cudzích práv¹⁹⁸ alebo trestného činu podvodu. Zastávame názor, že riziko trestnoprávneho postihu za šikanózný insolvenčný návrh bude mať do budúcnosti nezanedbateľnú ochrannú funkciu.

Právna úprava šikanózných insolvenčných návrhov v ČR

Hlavným prameňom, ktorý upravuje insolvenčné konanie v Českej republike je zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) v znení pozdějších právnych predpisu (ďalej len ako „IZ“).

V rámci šikanózneho konania môže prísť ku kombinácií jednotlivých konaní v spojení s tým, že páchatel predstiera úpadok určitej osoby, ktorá buď nie je dlžníkom vo vzťahu k páchatelovi, či inej konkrétnej osobe, alebo síce ním je, ale nie je v úpadku. V praxi sa takéto konanie spája práve so šikanóznymi návrhmi na začatie insolvenčného konania¹⁹⁹ a na vyhlásenie úpadku s cieľom zmocniť sa majetku dotknutej osoby, alebo iným spôsobom takúto osobu zdiskreditovať na konkurenčnom trhu napr. v súvislosti s jej účasťou na hospodárskej súťaži a pod.²⁰⁰ V prípade, že nedôjde k odmietnutiu šikanózneho insolvenčného návrhu pre jeho zjavnú bezdôvodnosť, začína sa zdĺhavé obdobie, v ktorom je

¹⁹⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 26.2.2015, sp. zn. 8 Tdo 1352/2014.

¹⁹⁷ Tamtiež

¹⁹⁸ Uznesením zo dňa 23. decembra 2015 Mestský súd v Prahe odmietol insolvenčný návrh zo dňa 20. decembra 2015, ktorým sa navrhovateľ Ing. Vladimír Kotland, konateľ spoločnosti Work Adventure s.r.o., domáhal zistenia úpadku štátneho podniku LOM PRAHA š.p. potom, čo štátny podnik odmietol uhradiť neexistujúce pohľadávku nad 1 mil. českých korún. Súd odmietol insolvenčný návrh z dôvodu, že navrhovateľ jednak v insolvenčnom návrhu neuviedol splatnosť svojej pohľadávky, neoznačil žiadneho ďalšieho veriteľa, ani neuviedol konkrétne údaje o ďalších záväzkoch, teda neuviedol žiadne okolnosti, ktoré by osvedčovali úpadok vo forme platobnej neschopnosti ani akékoľvek tvrdenia týkajúce sa záväzkov a majetku štátneho podniku, nasvedčujúce úpadku vo forme predĺženia. Proti uzneseniu Mestského súdu v Prahe, ktorým bol insolvenčný návrh odmietnutý, podal navrhovateľ Work Adventure s.r.o. odvolanie, to aj napriek tomu, že nie je veriteľom štátneho podniku a ním tvrdené pohľadávky neexistujú. V tejto súvislosti bol štátnym podnikom dňa 8. januára 2016 podaný podnet orgánom činným v trestnom konaní. Štátny zástupca Vrchného štátneho zastupiteľstva v Prahe podal na Obvodný súd pre Prahu 2 obžalobu na Ing. Vladimíra Kotlanda. Obvinený sa snažil svojou činnosťou firmy donútiť k zaplateniu neoprávnených nárokov. Štátny zástupca takéto konanie v obžalobe kvalifikoval ako pokus o pokračujúci trestný čin vydierania a pokračujúci prečin poškodzovania cudzích práv.

¹⁹⁹ V Českej republike sa takéto konanie nazýva insolvenčné konanie, na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, ktorá upravuje konkurzné konanie.

²⁰⁰ PÚRY, F.: Úpadkové trestné činy v Českej republike. Praha : C. H. Beck, 2015. s. 58.

obchodná spoločnosť nútená strpieť poškodenie dobrého mena a ďalšie negatívne dosahy spojené s jej zverejnením v insolvenčnom registri. Z uvedeného teda priamo vyplýva, že aj v prípade ak bude návrh nepodložený a insolvenčný súd rozhodne o jeho zamietnutí, nie je vylúčená možnosť, že sa navrhovateľ odvolá a negatívne následky budú pretrvávať až do rozhodnutia o odvolaní, čo môže reálne trvať aj niekoľko mesiacov od začatia insolvenčného konania.²⁰¹

Dikcia insolvenčného zákona ešte donedávna (do roku 2012) neumožňovala sankcionovanie navrhovateľa za podanie insolvenčného návrhu, ktorého zámerom nebolo určiť, či je dlžník v úpadku, ani riešiť tento dlžníkov úpadok, ale naopak určitým spôsobom urýchliť vymożenie svojej vlastnej pohľadávky na úkor dlžníka.

Zákonodarca Českej republiky v posledných rokoch výrazným spôsobom modifikoval a eliminoval takéto konania najmä výraznými novelizáciami IZ tzv. „protišikanóznymi novelami“.

Zákonodarca v uvedenom prípade reagoval na zvyšujúcu tendenciu zneužívania transparentnosti insolvenčného registra a rozsiahlych účinkov spojených so začatím insolvenčného konania, kedy insolvenční navrhovatelia nesledujú riešenie úpadku dlžníka.²⁰²

Zákonom č. 334/2012 Sb. bolo do IZ vložené okrem iného aj ustanovenie § 128a, v znení, že „*insolvenční návrh podaný věřitelem insolvenční soud odmítne také tehdy, je-li zjevně bezdůvodný; učiní tak neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán*“.

Zjavně bezdůvodný insolvenční návrh je ak:

- insolvenční navrhovatel dokládá oprávnění jej podat pohledávkou, ke které se pro účely rozhodnutí o úpadku nepřihlíží,*
- jde o insolvenční návrh podaný opětovně a insolvenční navrhovatel při jeho podání nedoloží, že splnil povinnosti uložené mu případně předchozím rozhodnutím o insolvenčním návrhu,*

²⁰¹ Ako príklad podania šikanózneho insolvenčného návrhu uvádzame prípad, kedy bol voči spoločnosti Bohemia Energy podaný návrh na insolvenčné konanie na Mestskom súde v Prahe, pričom spoločnosť reálne nemala voči nej pohľadávku. Navrhovateľom v uvedenom prípade bola spoločnosť Jonaza Trading. Hlavným zmyslom uvedeného sporu bolo, že aj vzhľadom na krátke trvanie malo insolvenčné konanie veľmi negatívny dopad na spoločnosť Bohemia Energy. Mestský súd v Prahe zamietol žiadosť o insolvenčné konanie na firmu Bohemia Energy a rovnako bola firme Jonaza Trading uložená pokuta vo výške 50.000,- Kč. Samotná pohľadávka bola podozrivo nízka, ale cyperská firma argumentovala, že Bohemia Energy dlhuje aj ďalším podnikateľským subjektom, a to až 170 miliónov českých korún. Dostupné na: <https://www.etrend.sk/ekonomika/ceskej-sestreslovakia-energy-hrozi-bankrot.html>.

²⁰² Dôvodová správa k zákonu č. 334/2012 Sb. Dostupné na: www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=334&r=2012.

c) jeho podáním insolvenční návrhové zjevně sleduje zneužití svých práv na úkor dlužníka, nebo

d) záloha na náklady insolvenčního řízení splatná s podáním insolvenčního návrhu nebyla věřitelem, který insolvenční návrh podal, řádně a včas zaplacená.²⁰³

Před novelou síce český zákonodárca prijal viaceré opatrenia a nástroje v zmysle obrany voči šikanóznym insolvenčným návrhom, avšak v dôsledku oznámenia o začatí insolvenčného konania i napriek tomu dochádzalo k nezvratnému poškodeniu subjektu, práve zverejnením začatia takéhoto konania v insolvenčnom registri. Zmenami v roku 2017²⁰⁴ boli zavedené viaceré podľa nášho názoru účinné nástroje na efektívnu elimináciu zjavne bezdôvodných insolvenčných návrhov, ktoré výraznou mierou poškodzujú najmä podnikateľské subjekty.

2015				2016			2017		
Měsíc	Celkem	Firmy	Fyzické osoby vč. nepodnikajících živnostníků	Celkem	Firmy	Fyzické osoby vč. nepodnikajících živnostníků	Celkem	Firmy	Fyzické osoby vč. nepodnikajících živnostníků
1	2353	264	2095	2119	219	1900	1989	160	1829
2	2831	261	2570	2707	225	2482	2214	179	2035
3	3282	332	2950	2680	226	2454	2685	175	2510
4	2918	280	2644	2706	208	2498	2110	175	1935
5	2679	244	2435	2827	225	2602	2354	179	2175
6	3025	272	2753	2575	193	2382	3494	273	3221
7	2606	250	2356	2114	169	1945	646	100	546
8	2234	218	2016	2431	199	2232	1194	110	1084
9	2445	190	2255	2314	214	2100	1322	94	1228
10	2741	250	2491	2259	184	2075			
11	2599	208	2391	2463	198	2265			
12	2640	235	2405	2310	178	2132			
celkem	32353	3004	29349	29505	2438	27067	18008	1445	16563

Tab. č. 1: Počet podaných insolvenčných návrhov za roky 2015, 2016, 2017.

Najvýraznejšou zmenou, vyplývajúcou z novelizačných predpisov je **inštitút predbežného posúdenia insolvenčného návrhu**. Význam tohto inštitútu spočíva vtom, že v prípade, ak súd dospeje pri predbežnom posúdení insolvenčného návrhu podaného proti dlžníkovi veriteľom k záveru, že existuje neistota o zneužití práv insolvenčného navrhovateľa na úkor iného súťažiacieho subjektu v pozícii dlžníka, poprípadne neistota ohľadne iného nedostatku insolvenčného návrhu, ktorý je dôvodom pre odmietnutie insolvenčného návrhu podaného veriteľom pre jeho zjavnú bezdôvodnosť, bude môcť rozhodnúť o tom, že sa tento insolvenčný návrh ani iné dokumenty, vrátane vyhlášky, ktorou sa oznamuje zahájenie insolvenčného konania, v insolvenčnom registri nezverejnia, a to až do uplynutia sedemdnovej lehoty. Uvedená lehota začína plynúť od okamihu doručenia návrhu súdu.

Zákonodárca uvedené predbežné posúdenie zakotvil v ustanovení § 100a IZ tým, že „*má-li insolvenční soud důvodné pochybnosti o důvodnosti insolvenčního návrhu podaného věřitelem (§ 128a), rozhodne, že insolvenční návrh ani jiné dokumenty v insolvenčním spise se v insolvenčním rejstříku nezveřejňují; učiní tak neprodleně, nejpozději do konce nejbližší*

²⁰³ Ustanovenie § 128a ZI.

²⁰⁴ Zákon č. 64/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

následujícího pracovního dne po podání insolvenčního návrhu“. Sme toho názoru, že ide o efektívnu prevenciu v zmysle predídania likvidačného účinku zverejnenia dlžníka v insolvenčnom registri. Insolvenčný súd musí o takomto nezverejnení insolvenčného návrhu rozhodnúť najneskôr do konca najbližšieho pracovného dňa po podaní insolvenčného návrhu. Ide o obligatórnu povinnosť predbežného posúdenia insolvenčného návrhu súdom.²⁰⁵ V týchto prípadoch je možné už v prvotnej fáze zabrániť poškodeniu súťažiacemu subjektu v pozícii dlžníka tým, že sa účelový šikanózný návrh vôbec neoznamuje vyhláškou.

Záver

Na základe vyššie uvedených skutočností sme dospeli k názoru, že slovenská právna úprava sa výrazne odlišuje od českej právnej úpravy v zmysle absencie akéhokoľvek inštitútu, ktorý by chránil domnelých dlžníkov pred účelovým konaním veriteľov v zmysle podávania šikanóznych návrhov. Zverejnením uznesenia o vyhlásení konkurzu v obchodnom vestníku je subjekt výrazne a nenávratne poškodzovaný na svojich právach, je dehonestovaný spoločnosťou, nakoľko vo všeobecnosti je informácia o vyhlásení konkurzu vnímaná značne negatívne, okrem iného aj obchodnými partnermi a nesie so sebou následky, akými sú napríklad zníženie počtu zákazníkov, nemožnosť realizovania obchodných transakcií, neposkytnutie úveru bankovými, ako aj nebankovými spoločnosťami a iné.

Rovnako v Českej republike ani pri súčasnej právnej úprave nie je vylúčená možnosť podať veriteľský insolvenčný návrh, ktorý je zjavne bezdôvodný a jeho cieľom je poškodenie údajného dlžníka napr. za účelom jeho vyradenia z konkurenčného boja alebo zastrašenie domnelého dlžníka, aby uhradil spornú pohľadávku. Domnelý dlžník sa môže s úspechom brániť proti takémuto konaniu najmä tým, že po začatí konkurzného konania doloží súdu dôkazy o svojom finančnom stave. Avšak aj napriek tomuto, už častokrát býva dlžník poškodený zverejnením konkurzného konania.

Navrhované legislatívne zmeny v ZKR:

- zavedenie predbežného posúdenia návrhu na vyhlásenie konkurzu,
- odmietnutie zjavne bezdôvodného návrhu v určitých prípadoch,
- zavedenie právneho pojmu *zjavne bezdôvodný návrh*,
- sprísnenie podmienok pri podávaní veriteľských návrhov.

Použitá literatúra

1. HÁSOVÁ, J. – MORAVEC, T.: *Insolvenční řízení*. Praha : C.H. Beck, 2013. 262 s. ISBN: 978-80-7400-459-9.

²⁰⁵ Uvedená právna úprava explicitne súvisí a nadväzuje na ustanovenie § 128a odst. 1 IZ, podľa ktorého „insolvenční návrh podaný věřitelem insolvenční soud odmítne také tehdy, je-li zjevně bezdůvodný; učiní tak neprodleně, nejpozději do 7 dnů poté, co byl insolvenční návrh podán“. Takže v prípade ak by sa súd rozhodol nezverejniť návrh v insolvenčnom registri podľa ustanovenia § 100a IZ, tak mu zákon priznáva lehotu 7 dní podľa ustanovenia § 128 odst. 1 IZ na rozhodnutie, či súd návrh odmietne ako zjavne bezdôvodný. V prípade, ak podľa ustanovenia § 101 odst. 3 IZ „súd neodmítne-li insolvenční návrh pro zjevnou bezdůvodnost, oznámí zahájení insolvenčního řízení vyhláškou, kterou spolu s insolvenčním návrhem a jinými dokumenty v insolvenčním spise zveřejní v insolvenčním rejstříku nejpozději do 2 hodin po zahájení úředních hodin nejblížešího pracovního dne insolvenčního soudu poté, co uplynula lhůta podle § 128a odst. 1“.

2. KOCINEC, J.: Šikanózní návrhy na zahájení insolvenčního řízení a možné řešení z pohledu soudního exekutora. In *Sborník z Diskusního fóra Exekutorské komory ČR*, Praha : Exekutorská komora ČR, 2013, s. 4-7.
3. KUBIZŇÁK, J. : Šikanózní insolvenční návrh. In *Komorní listy*, č. 1, 2014, s. 11-16. ISSN 1805-1081.
4. PÚRY, F.: *Úpadkové trestné činy v České republice*. Praha : C. H. Beck, 2015. 248 s. ISBN: 978-80-7400-293-9.
5. ŠKRINÁR, A.: Zodpovednosť veriteľa a jeho štatutárnych orgánov za neoprávnený návrh na vyhlásenie konkurzu. Dostupné na: http://www.srovpraxi.sk/33/zodpovednost-veritela-a-jeho-statutarnych-organov-za-neopravneny-navrh-na-vyhlaseenie-konkurzu-uniqueidmRRWSbk196FPkyDafLfWACuqyBmlr_0pOxDdU92JZiNj3bH7_P70VA/.

Sympóziá, kolokviá, konferencie

PRÁVNA OCHRANA VERITEĽOV

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie „Právna ochrana veriteľov“ organizovanej Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave dňa 8.12.2017

Vydala: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

1. vydanie. Bratislava, 2017

Počet strán: **133**

ISBN 978-80-7160-456-3 (viazaný dokument)

ISBN 978-80-7160-457-0 (CD-ROM)